Post mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus successoribusq; eius reperitur, magnaq; hac de re Historiographorum Polonorum lis est, sed hic testamento moriens legauerat, ut aliquem dignum uirum ex sua gēte de patria & rebus bellicis benè meritum, summæ rerum præficerent, cui in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines usq; imperium suum extenderat, & ob uicinitatem à rege eorum Syuardo uarijs excursionibus infestaretur, undecunq; potuit auxilia coëgit, nauesq; adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus unam ingentem fabricasse dicitur, cuius solo aspectu Dani perterriti fuêre. Nauali itaq; prælio fortuna auspicante, Syuardum Regem cum ingenti classe Danorum occurrentē strenuè fudit, fugauitq;, & ad interiora terræ hostes persequēs has insulas in Dania, Rugiam, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq; occupauit, plurimasq; ciuitates & castra in eis Polonorū presidijs munita extruxit, ubi ad hęc usq; tēpora hæ oēs ciuitates nomina à Polonis Slauonico idiomate indita retinēt, ut pote Vvisimer, à Vvisimiro, Lubeca urbs opulentissima & populosa, Danczik siue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excursiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaq; Danorum Regem filio eius in obsidem sumpto, Vvisimirus uectigalem sibi efficiens, & rebus in Dania rectè dispositis, multimodis spolijs onustus classē in Poloniam reduxit. Hocq; primo nauali prælio Poloni quasi quodam tyrocinio instructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animosiores effecti sunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægrè ferens, conspiratione cum Holsatis, Svvetijs, Danisq; aduersus Polonos facta, exercitum numerosum contra eos eduxit, sed secundò maiori clade cum tota suorum manu in Scania à Polonis prostratus est. Ipse uerò pernici fuga elapsus mœrore & dolore ob amissum exercitum, deploratumq; rerum suarum casum consumptus, spiritum exhalauit. Vvisimirus uerò magnam Daniæ partem imperio suo subegit. Postea multis præclaris gestis editis, finibusq; Imperij Polonici prolatis absq; posteritate decessit.

Poloni Danos nauali prælio superant, insulasq; eorum occupant.

Ciuitates à Polonis fundatæ.

Dani iterum à Polonis prosternuntur.

Syuardus moritur.

DVODECIM PALATINI.

CVm itaque tota domus Lechij decessit, Poloni libertatem strenuè asserentes, neminemq; extraneorum Principum sibi imperare patientes, duodecim Palatinos (ut dicitur) uiros præcipuos ex sua gente solenni conuentu Gneznæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam subornant, quam uiginti annis administrabant. Sed multis & diuersis imperantibus discordiæ & ambitionis impulsu, bellis ciuilibus, cladibusq; mutuis & intestinis sese afficiebant. Finitimæ uerò gentes præcipuè Germani discordia Polonorum considerata rebellare cœperunt, iugoq; excusso suas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionē imperij sui Poloni ex pluralitate gubernatorum animaduertentes Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam siue Crocum uirum tunc temporis insignem de genere Cechij oriundum, sceptra deferunt.

Multorum imperiū damnosum.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

CRacus nepos Cechij Bohemorū Principis, ad Imperij Polonici fasces communibus omnium suffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumq; excutientes coërcuit, finesq; Regni ab omni insultu hostium tutauit. Gallorum copias prostrauit, quę Hungaria deuastata in Poloniam excurrebāt. Tandem pacato armis imperio, deserta loca, solitudinesq; agricolis adornauit, ciuitatē celebrem cum arce in scopulo Vanel dicto ad Vistulam fluuium condidit, quam à suo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem scopulo Draco ingens tunc temporis delitescebat, qui sordido suo anhelitu cum esuriret, de antro prorepens multos uelut peste quadam inficiebat, per ciuitatemq; & loca circumiacentia grassando, omnia obuia deuorabat. Quam ob causam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps suorum deploratum statū uidens, cùm iā omnib. iumentis expilarentur pellem uituli excoriati, sulphure, nitro, pice infarcire iussit. Quod ubi hora consueta ad antrum Draconis opponeretur, bestia prorepens, famelica, iumentum putans, uenaculum illud deglutijt. Cumq; in eo illa materia igne sulphureo accedente accensa esset, de antro sese proripiens in Vistula aquam tamdiu sorbebat, quousq; medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè dispositis, Cracoq; & Lecho filijs, filiaq; Vanda relictis è uita sublatus est.

Cracouia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificiosè peremptus.

Iustis

IVstis Craco gentili ritu persolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum secundum, natu maiorem Craci filium, in solium paternum substituunt, sed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidensq; illi imperium, inter uenandum eum occidit, dixitq; e falso lachrymas addens, eum equi lapsu, dum temerè persequitur feram, dilaniatum, strangulatumq; esse atq; hac arte callidus imperium assecutus est: sed paulò post dolo in lucem prodeunte Regno pulsus, fugatusq; est.

Lechus fratrē Cracum trucidat.

VANDA VIRAGO.

ANno à nato Christo 730. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, unica, legitimaq; hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij fasces euehitur. Hæc summa prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (uirginalem, cœlibemq; uitam ducens) strenuè gubernabat, non aliter atque illa Penthesilea, Ortigiaq;. Erat autem formosa & pulcherrima nimis, ut pulchritudine sua plurimos Principes ad se alliceret, & ueluti hamo pisces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo pisces capiuntur sonat, appellata est. Ritagoras igitur Princeps Germanorum uirtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam destinauit, solicitans ut sibi nuberet, illa uerò obstinatè connubium repugnando Procos uacuos sæpius dimisit. Quapropter Ritagoras putans se ab ea contemptum, Poloniæ bellum indixit, terroreq; & ui ad coniugium eam cogi sperabat. Illa è contra impauida celeriter undecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipse autem pernici fuga elapsus, præ pudore quod virginis manu fusus, fugatusq; fuerit, nolens testem sui dedecoris Solem amplius esse, gladio proprio sese interemit. Vanda uerò memorabili uictoria Polonis relicta, prout Dijs uirginitatem deuouerat, uolens uoti compos esse de Ponte in Vistulam sese præcipitauit, sicq; aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum est in ostijs Dlubnæ vbi Vistulam influit, atq; in scopulo uno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu sepulta est.

Vanda Ritagoram Germanorum Principē fudit.

Vanda in Vistulam de Ponte triumphans desilijt.

Demum post Vandam nullo successore legitimo existente, iterum duodecim Palatinos, ut unusquisque Prouinciæ suæ præesset, Poloni elegerunt, unde magnum detrimentum, diminutioq; Regni. uelut & prius subsecuta sunt. Quæ enim in inimicos arma essent conuertenda, in se conuertebant: ambitioneq; flagrantes, mutuis cladibus inter se dissidebant, qua de causa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam vndique angustabant.

Duodecim Palatini iterum.

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

ANno uirginei partus 750. ex his bisenis Palatinis intestina bella mutuò mouentibus, unus Premislaus Lesko, non sua, sed patriæ commoda quærebat. Cumq; Morauí Poloniam uastarent, ille pro tempore coacto, instructoq; exercitu, hostes iam spolijs & exuuijs onustos ad sua reuertentes, insecutus est: in quos ad montē, ut dicitur caluum, ubi nunc templum sanctæ Crucis conditum est, sublatis nemoribus, castrametatos impetum fecit: statimq; se in abdita Syluarum cum suis subduxit. Hostes uerò armis arreptis, in ea loca ubi Lesco eis se apparuerat uenientes neminem inuenerunt, perterritumq; exercitum Polonorū fugere credētes ad sua castra reuersi sunt. Cumq; iam tutissimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premislaus nacta occasione ex abditis Syluarum cum suo exercitu, intempestiua nocte inopinatos, somnoq; oppressos Morauios, magna ui, à fronte, & à tergo inuasit: omnesq; ad unum cruento prælio funditus trucidauit: & spolia, captiuosq; recuperauit. Qua insigni uictoria clarus, omnium suffragijs, spreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisq; egregiè gestis editis, ruinisq; patriæ magna uirtute restauratis, absq; posteris è uiuis decessit.

Premislaus Morauios prostrauit.

LESCO SECVNDVS.

ANno à Christo nobis cœlitus misso 780. Premislao Lescone absq; posteris decedente, de electione Monarchæ uoces communes, & sententiæ Senatorum discrepabant: communiq; omnium consensu, post multas litigationes, hunc modum eligendi Principis constituerūt: columnā ante Cracouiā statuerūt, desuperq; Diadema & Sceptrū Regale posuerūt, ac palā omnib. & singulis pręconis ꝓclamatione notū fecerūt, ut qcunq; à flumine Pradnik dicto, equi sui celeriori cursu ad columnā subordinatā cæteros anteuerteret, Monarcha designaret. Quidam igit̃ iuuenis infirmæ familiæ, sed astutus & callidus, re diligēter cōsiderata, clauos ferreos in uia qua currendū erat occultè

Modus electionis certare equis.

 infixit,

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS,

TOMVS III.

QVI RES PARTICVLARITER GESTAS A' POlonis complectitur: & unà omnium principum Poloniæ, Massouiæ, Silesiæ & Lithuaniæ Genealogias, diligenter, magnoque studio collectas, & ad illustrandam historiam Polonicam appositas.

AVTHORES QVI IN HOC TOMO CONtinentur, ostendet sequens Elenchus.

BASILEÆ,
ANNO CIↃ. IↃ XXCII.

STADTBIBLIOTHEK
BROMBERG

ELENCHVS AVTHORVM, QVI COMPREHENSI SVNT IN HOC TOMO III. Polonicæ Historiæ.

FINIS ELENCHI AVTHORVM ET MATERIARVM TOMI III. POLONICÆ HISTORIÆ.

TOMVS III.

POLONICARVM RERVM, IN QVO RES PARTICVLARITER gestæ à Polonis compræhenduntur.

EPISTOLA PISONIS AD IOANNEM CORITIVM DE CONFLICTV POLONORVM, ET LIthuanorum cum Moschouitis.

PISO CORITIO S.

SCIO ego ambiguum tibi esse, Coriti mi charissime, in humanis ne sim, an uerò minus, qui totum iam fermè annum, quo Roma absum, tam pertinaciter tecum sileam. Par item de te quoque cogitatio me suspēdit, qui nihil omninò scripseris: nisi fortè tuæ mihi reddi non potuerint, in certissimis hucusque uagato sedibus. Quæ etiam causa fecit, ut cessator & ipse fierem, cùm alioqui ad scribendum nemo me sit minùs piger. Nosti quam non spontè obierim hanc prouinciam, ut ad Serenissimum Poloniæ Regem, ac deinceps ad Moschouiæ Ducem, quò pacem inter ipsos pontificis, & legati nomine firmarem proficiscerer. Sed nō erat integrum reluctari diutiùs mihi, ueni tandem Iulio mense Vilnam, quæ caput est Lithuaniæ, ubi à Principe, præterquam, quod pro sedis Apostolicæ reuerentia amplissimè acceptus fui, habitus sum pro singulari sua in me uetere alioqui clientem beneuolentia, admodū gratiosè: nam humaniter dicere Regiæ celsitudinis dignitas uetat. Data deinde diebus duob. sequentibus bis audiētia, post tertiū aduentus mei diem, Rex hinc in castra mouit, quò ante dies aliquot, nisi me operiri dignum duxisset, omninò ire statuerat. Iam enim utrinq; ad bellum, & quidem atrocissimum, inclinata erant omnia. Pacis nomine ob interpositas Pontificis partes auditū non ingratè. Cæterùm inter tubas, inter tympanas, inter alios armorum strepitus facilè oppressum. Iam enim & hostis arce Smolensko supra Boristhenem sita per proditionē potitus, factus erat insolentior. Et Rex exercitum ualidissimum ex equitatu, peditatuq; stipendio conduxerat, pugnæ auidum imprimis. Erant in ijs Cataphracti duo millia, quibus nihil esse posit, neq; ornatum, neq; armatum, magis: peditum plus paulò, duo item millia, in quibus belli postea moles stetit. Fuère deinde alia sexdecim equitum millia fortissimorum uirorum. Id enim credas uolo, neq; uidisse me unquam maiorem equitatum, quàm constituere hic princeps posit, neq; crediturum fuisse, si non uidissem, ut certè, si uelit, ualeat centum millium equitatū armare. Iam uerò maior fide quadrigarum numerus est commeatum ferentium. Neq; enim ipse crederem cuicunq; ita narranti, nisi meos ipse oculos testes habuissem. Quis enim crederet uiginti quadrigarum millia conduci posse? tantùm iam abest, ut scribere hæc auderem. Scribit hæc tibi Piso, Piso iam non Poëtarum, sed annalium scriptoris æmulus: nisi fortè, ne oculato quidem testi adhuc credis. Fit id non uoluptatis, sed necessitatis causa, homini, iumento uictus ferendus est, propter loca sola solitudine nobilia, qui tamdiu duret, quàm sit manere necesse diu. Centum milliaribus Lithuanicis, quæ Germanica centum uiginti faciunt (tantum enim uiæ est à Vilna ad Smolensko) præter lustra, eademq; palustria nihil fermè uidetur: sterilia & inhospita omnia. Aestima nunc tecum, quanto sit commeatu opus. Adde quod ubi etiam in locum uenerimus destinatum, non minore sis frumenti, aliarumq; rerum necessariarum laboraturus inopia, cùm ob soli sterilitatē, tum quod hostiliter uastata sint omnia. Eum itaq; exercitum ubi Rex ipse recensuisset proficisci in hostes iubet: interea præfectus arcis, & domini Poloczka, alia quadam uia, terras Mosci inuadit, ibiq; populatus omnia, ingenti onustus præda reuertitur. Dum itaq; exercitus discessui se parat, uidentur in loco quodam exploratores hostium. Nostri cognito illorum numero (erant enim uiri bellatores mille trecenti) lectis ad hoc sexcentis equitibus illos obruère, armaq; capientes maiore ex parte trucidauère, Duce eorum, cum nonnullis nobilibus capto. Idem fecère postridie in alijs mille ducentis pari euentu. Moscus

re cognita exercitum omnem, qui octoginta millibus constabat, loco quodam ad hęc electo, ultra Boristhenem collocat, ratus nostros pugnę auiditate, amnem non formidaturos. Verũ id non sine periculo, cùm uadũ ipsi tam bombardis, quàm milite muniuissent, eumq; unicũ: nam alibi Boristhenes, utpote & altus, & uorticosus, neutriq; & uadabilis. Nostri, relictis aliquot millibus, qui se citra amnem hosti circum equitantes ostenderent, reliqui interim percontato alibi flumine, ponticulum ex ratibus, lintribusq; nectũt, quò peditatum cum machinis transmittant. Equites acie, ut erant, instructa omnes se uno impetu, sed ex ordine conijciunt in amnem, fœliciterq; tranant, credo dijs freti, haud plus uno desiderato. Non erat hoc incognitum hostibus, & poterant, uel amnem ingredi uolentes cohibere, uel iam partim egressos opprimere. Verùm cùm & ipsi multitudini nimium fiderent, & nostros præ paucitate contemnerent, loco se tantisper, utpote opportuno, mouere distulerunt, dum nostri iam non modò amnem transirent, uerùm etiam & pugnæ locum caperent, & ordines uel reficerent, uel mutarent: tantumq; fuit temporis medij, & tribus fermè horis manuum consertione utrinq; abstinerent. Vbi ad manus deinde uentum fuit, hostes arte usi, circumuenire nostros à tergo per uallem, ubi non apparebant, (nam & collis dumetis consitus impediebat aspectum) magno impetu nitebantur. Nostri re explorata derepentè, ut in subitis fit casibus, mutant consilium. Et ea ex parte in iussu pugnam committunt. Nam aliò belli dux acies inclinarat, ubi & ipse tunc ferebatur. Quod cùm ex nostris nonnulli bello aliàs probè exerciti conspicerent, neque aut consultandi, aut Ducem conueniendi tempus, locusúe daretur, in hostem conclamant, fortiterq; pugnando reprimunt. Hæc à leuo cornu acta, mox à dextro, & omni ex parte consertæ manus: tubarum clangor, ut ex ijs, qui interfuêre, accepi supra usitatum modũ. Fuêre enim tubicines in hostili exercitu plus multò quingentis: atque ita fortissimè dimicatum utrinque inclinante iam ad uesperam sole, timor hostes, mox desperatio occupat. Iam neque nostrorum impetum ferre diutiùs, qui proximi erant, neque fugæ uiam à tergo reperire ualebant, prementibus ultimis, qui & ipsi ordines facilè explicare nequibant. In ea trepidatione clades facta ingens: fugientes deinde tumultuatim omnes nostri in longam noctem secuti quoscunque cedere, nisi qui uel nemorum densitate latere, uel noctis beneficio elabi poterant. Ibi direpta castra, in prædam uersa omnia: cecidêre ex hostibus millia circiter quadraginta: capta quatuor millia, & in ijs præfecti exercitus omnes, qui octo fuerant, inter quos primi à Duce Moschorum, Dux Michaël Golycza cum trecentis nobilibus, inter quos sunt Barones multi. Hos secum Rex nudiustertius quasi in triumpho Vilnam uexit, conspicuos omninò uiros. Mihi certè in omni uita nihil uidere circa pompas bellicas, obtigit gloriosius. Reliqui captiui partim per municipia distributi sunt, partim apud uictores: ubi adhuc & signa tenentur, quæ & ipsa ablata fuêre ad unum omnia. Rex enim cum domesticis tantùm, paucis admodùm redijt, misso, quem secum in præsidijs habebat, ad belli Duces exercitu recenti millium quatuor, uti uictoriam sequerentur, maximè uerò, uti arcem Smolensko recuperarent. Moscus enim mox suorum accepta clade, paucis admodum stipatus tam præcipiti ad propria cursu festinârat, ut die atque nocte 300 passuum millia superaret: siue, ut nouum repentè exercitum scriberet: siue quod uero esse similius creditum est, ut famam rei malè gestæ præuerteret, quò minùs fratres rebus nouis moliendis, ansam antè caperent, malę tractationis memores, utpotè, qui seruitutem apud tyrannum fratrem seruire coguntur. Parùm enim ad recuperandum exercitum superesse spei fatetur & captiui, populo Moscum asserentes adhuc plurimo abundare, uerùm rustico, & bellis inepto, cùm in hanc expeditionẽ omnem fermè nobilitatem duxerit. Sic ille, qui paulò antè capta dolo superbus arce, Polonis omnibus necem: Lithuanis uerò compedes minitatus fuerat, turpissimam coactus inire fugam est, ut seipsum tam neci, quàm uinculis eriperet. Nam ita certam demens ipse sibi uictoriam spoponderat, ut postea apud Duces belli captos repertæ cum mandatis atque stratagematis epistolæ fuerint, quibus quid facto cuilibet post uictoriam opus esset, commiserat, ut scilicet regem in præsidijs positum uno agmine adorirentur: eo utcunque potiti, in tres sese uias diuiso exercitu diffunderent, Vilnamq; direptum festinarent. Sed nesciebat homo, & priuatim, & publicè periurus Deum uiolatæ sine causa fidei uindicem, aliter longè constitutum ire. Dij enim immortales ob periurium (ut ait pro Roscio Cicero) hominibus irasci, & succensere consueuerunt. Dedit condignas perfidiæ suæ pœnas: cùm ex nostris ne unus quidem captus sit, uulnerati multi, & ij aduerso corpore omnes. Mortui uix supra quadringentos, & in ijs Barones quatuor elegantissimi, idemque fortissimi iuuenes, quorum corpora huc relata sunt, & tumulata honestissimè, duobus sub infusa Episcopis cum uniuerso clero ad ciuitatis portas progressis: quorum tamen mors immensa hostium clade piata est, ut certè fateri necesse sit, hæc sine diuûm numine

mine non eueniſſe: cùm alioqui Rex ipſe re quidem uera Chriſtianiſsimus ſit, ſemperquè fuerit. Aſsiduis enim pro uictoria ſupplicationibus: ea deinde parta, gratiarum actionibus templa omnia ſonabant, quin & publicè ad Deum omnia princeps refert, maximè cum Tartari. Qui ſub idem tempus iuxta pactum conuentum adeſſe Maieſtati ſuæ debuiſſent, fraude ſe ſubduxerint. Iam uerò & illud nō omiſerim, eſſe apud Moſcum Ducem Michaëlem Glyusky, uirum animi & corporis dotibus egregiè inſignem. Is olim non leuibus ex cauſis Regem Poloniæ fugiens ad Moſcum cum ſuis migrauit, qui & priorum, & horum cauſa motuum fuit. Hunc Rex ad Sereniſsimi Vngariæ Regis inſtantiam, in gratiam ſecretò admiſerat, & iam tacitò redire parantem, ſui, quibus nimium fiebat, Moſco detulêre, qui hominem eueſtigiò uinctum, domum ſub cuſtodia remiſit, incertum, quid de eo uelit ſtatuere. Is ſi fortè transfugiſſet (ut conuenerat) ad noſtros, magnam ſibi huius uictoriæ partem uendicare contendiſſet. Nam id circiter Calendas Septembris contigerat: prælium uerò octaua Septembris ipſo die natali Virginis factum eſt. In ſumma Dei omninò munera ſunt hæc præcipuè: deinde Principis Deo gratiſsimi, cuius fortunam utique præluſtrem non ex ariolorum nugis, ſed ex ſumma uitæ ſanctimonia, prudentia, fortitudine, temperantia atque iuſtitia, metior. In quo illud pulchrum eſt, ut ſi clementiam ipſam uelis effingere, nullo certè alio neque ore, neque colore, quàm huius principis id præſtare poſsis efficatiùs. Mihi profectò poſt exantlatos tot uiarum labores, ex hac uictoria tantum acceſsit lætitiæ, ut nihil aſperum, ſiue terra, ſiue mari tuliſſe uidear, ſiue quia principis huius ſim, fuerimquè ſemper ſtudioſiſsimus, ſiue quod hac factum præſente uictoria, ut ire ad Moſcum non ſit neceſſe mihi: quæ mea profectò ſumma eſt expectatio. Nam præter uiarum cùm longitudinem, tum difficultatem ualdè me terret hominis etiam iurati perfidia. Satis mihi eſt confeſſori eſſe, ſuperbam martyrij palmam non ambio. Miſi ad illum Calend. adhuc Auguſtis famulum cum literis pro ſaluo conductu, ſcio perueniſſe, ſed neque reſponſum, neque famulum uidi. Audio in amnem conijci fuiſſe iuſſum. Non libenter bibo tam largo cantharo, ſed iocor uerbis: re tamen uera ſerium eſt, quod ſcribo. Scilicet mihi ſeruabit, ſi etiam dederit fidem, quam neque Regibus, ac ne Deo quidem ipſi ſeruare ſolet?

I nunc Schiſmatico uitam committe tyranno,
Vt te per Scythicas ſub ſtyga mittat aquas.

Nollem in ijs ſiniſtrum mihi omen præcinere, qui initio certè inuitus feci, ut hanc experirer moleſtiam. Tolerabilia fuêre hactenus omnia, quamuis aſpera, in reliquis quoque ſuperanda omnis fortuna, ferendo eſt. Nondum ſatis intelligo, quid firmum de me ſit, cùm omnis adhuc exercitus, arcis recuperationi ſtudeat, eam breui futuram ſperamus: quod niſi & uiarum ſub hæc tempora difficultas, & anni ratio noſtris obſtaret, uictorem omninò exercitum in ipſa Moſcici dominij uiſcera transferrent, ibidem hybernaturi: qua illorum ſententia facilè reſiduo itinere abſoluerer. Sed durare tamdiu uix poterunt, commeatus penuria, præſertim pro iumentis. Habent enim præter ſuum equitatum prædatitios equos circiter uiginti millia, quos ſaluare ſi poſſent, plurimùm uellent. Habere enim dicitur Moſcouia equos laboribus ferendis admodum idoneos: res diu extrahi non poterit, quicquid erit, non patiar te neſcire: tuum erit interea literas has nullo conſtantes ordine boni conſulere. Vt enim ſparſim relata mihi ſunt omnia, ita uariè congeſta, ut licet uix unius eſſe corporis uideantur. Mitto nummos argenteos ſex Moſcicos, ex præda ad me miſſos. Hos tibi cum amicis communes eſſe uolo. Inuenies in illis inſcriptiones Græcas partim, partim Ruthenas. Symbolum habent Ruthenæ cum Græcis literis: deinde par etiam eſt Religio: ſunt utique Chriſtiani, ſed Schiſmatici. Templa habent, hîc præſertim Vilnæ, auro, argento, & gemmis opulenta: paucis etiam hinc annis ex lapide ædificari cœpta, & quidem ſumptuoſè, cùm lignea tantùm priùs habuerint, non culta admodum. Sunt autem Rutheni (ut illud quoque auctarium addam) ingenio Lithuanis promptiore, quò fit, ut operibus non mediocriter excellant. Multi ex ijs peculiare proditionis uitium habent, quod ad Principum, ſiue Ducum aliquorum domos irrepſit. Quin & hoc nuper bello Dux quidam Ruthenius ab omnibus ſuis Moſco ſe dedidit, quamuis egregium adoleſcentem filium in Regis aula reliquiſſet. Sentiunt multi ex ijs ſecretò (ut creditur) pro Moſco, nulla alia magis, quàm Religionis cauſa. Eam enim per omnia communem habent, transfugerentquè paſsim multi, niſi exploratam Moſci tyrannidem formidarent. Is enim ſæuiſsimis ſubditos legibus coërcet. Omnia illi naſcuntur, omnia creſcunt, omnia adducuntur. Si qui ſunt, qui uel genere, uel dignitate magni ſunt, in illius nihilominùs manu ſunt, neque diutiùs diuites, quam ipſe uelit. Commercia eorum terra, mariquè plurima. Aurum, argentum, pro pellibus inferre ſo-

 liti mer-

isti mercatores, nihil aliud referunt: ea omnia Principi accedunt. Hinc opes istæ tantæ, quantas neminem unum in Europa Principem habere, fama est. Populo miris artificijs insigni potens. Italos habet domesticos multos, & honestè, & utiliter. Cæterùm suas circa fidem partes coactos sequi. Hæc ab ijs, qui istic uersati sunt, didici. Si quando (quod maximè deprecor) eò iero, redieroquè quod precor, uel per literas, uel coràm de omnibus affatim: interea autem adhuc & hinc erit, quod scribam. Restat enim nonnihil militibus nostris circa arcis recuperationem, quod negocium extrahi diu non poterit. Si enim deditionem facere obsessi noluerint, aliud nostri pro rei, & temporis qualitate, consilium sunt apprehensuri. Sunt enim adhuc in exercitu præfecti, & tribuni militum omnes ueterani, qui uel sub manu captare consilium non ignorant: ante omnes autem, Illustrissime Dux Constantinus, inter nostri temporis Imperatores in re bellica facilè Princeps, qui signis collatis ter, & trigesies dimicando uictor fuit. Idem iunior tamen apud Moscum septennio manicis, pedicisquè constrictus fuerat, bello captus. Vir est domi Numa religiosior, foris Romulo non inferior, quo Duce, & hoc bellum gestum est. In quo nihil esse uno omnes ore aiunt, quod probari nequeat, nisi quia Rutenus, idemquè Schismaticus sit, ita à parentibus errore, quasi per manus accepto. Neque enim parùm refert, quam quisque à maioribus religionem acceperit. Cæterùm ita maiorum suorum traditiones omnes sanctè obseruat, ut ne latum quidem ab ijs unguem recedat: qui si ad S. matris Ecclesiæ obedientiam reduci posset, innumeris dubiò procul ad idem agendum præluceret. Tanti est apud suos momenti, Principi autem ob eximias uirtutes facilè charissimus. Sed de ijs tandem plus satis: ueniam tamen mihi dederis (ut spero) non grauatim, culpam ingenuè fasso, qui non Epistolam, sed libellum ex bello fecisse me haudquaquam negauerim. Leges aliquando non pauciora ijs, de itineris mei ratione, quod utinam non tentassem, parùm à Septentrionali disto Oceano, & longiùs adhuc progredi cogor. Iam hic September initium est brumæ: quæ tam sæua solet ingruere, ut multis sine naso contingat esse. Noctes Aestate breuissimæ, hyeme diei parùm. Sub diuo Iulio Pontifice laudatissimæ memoriæ, minus Mense, annum Roma ad duos missus Reges, abfui, non paruo certè labore. Sed nihil ad hæc, quæ hactenus mihi æquali temporis, sed diuerso laborum calculo incidere, & tamen difficiliora adhuc restant. Leuius fit patientia, quicquid corrigere est nefas. Mihi certè satis erit Pontificis, Legatiquè expectationi respondere. Quod ut facere gratè ualeam, pro sanctitatis suæ ac sedis Apostolicæ nomine gloria, amplitudine, ne glacialem quidem (uel sub bruma) sum reformidaturus Oceanum. Sed iam uale, & Volumen hoc boni consule. Ad neminem enim diffusiùs scripsi: cùm sciam mea tibi omnia, utpote mei semper amantissimo, non displicere. Ego ualeo, & Principis munificentia benè habeo. Vilnę, XXVI Septembris, Anno M. D. XIIII.

EPISTO-

EPISTOLA SERENISS. AC INVICTISS. D. SIGISMVNDI REGIS POLONIAE, MAGNI DVcis Lithuaniæ, Rusſiæ, Prusſiæq́ Domini, & hæredis ad Sanctiſs. D. Leonem X. Pont. Max. de Victoria contra

SCHISMATICOS, MOSCOVIOS, APVD ARAS Alexandri Magni parta, &c.

BEATISSIME Pater & Domine, Domine clementisſime, poſt pedum oſcula beatorum: cùm non ignorem V. Sanctitatem, tum ex paſtorali ſuo debito, tum etiam ex genuina pietate in Religionis ſacroſanctę incremētum, magna cum uoluptate audire ſolere, quādo aliquis Catholicorum Regum, aduerſùs infideles, aut ſchiſmaticos inconſutilem Saluatoris noſtri tunicam ſcindentes, ac dilacerantes, Dei uirtute adiutus aliquid fœliciter gerat. Hinc conuenit, ut ego qui Turcam infeſtum, communemq́ue Chriſtiani nominis hoſtem uicinum habeam, Tartaros etiam, aliasq́ue Tranſtanaitanas Scythicas gentes, numeroſas, feroces, ac infideles, humeris meis à nullo Chriſtianorum Principum adiutus, ſolus ſuſtineam. Et præter hos omnes magnum Moſchouiæ Ducem, cum quo nunc atrocia bella gero, Sarmatiæ, Aſiaticæ tyrannum, opibus, armis, equis, uirisq́ue potentem, ac multis contra alios uicinos ſuos uictorijs tumentem: blaſphemum tamen ac ſchiſmaticum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ infeſtisſimum, hoſtem inſolentisſimum habeam. Huius belli motus, & præſtitam mihi à Deo uictoriam contra ipſum perfidum Moſchouitam, Sanctitati ueſtræ perſcribam. Anno etenim exacto, fractis inter nos anteà pactis, iuramentoq́ firmatis fœderibus, immemor præſtitæ fidei, & ſpreta iuramenti religione, quæ modica, aut nulla in blaſphemo, & ſchiſmatico eſſe poteſt, dominia mea in magno Lithuaniæ Ducatu conſiſtentia, exercitu multorum millium equitum bellatorum comparato, magna ui machinarum bellicarum, tormentorumq́ue æneorum ſubſequente, hoſtiliter inuaſit, dumq́ arces aliquas graui obſidione pręmeret, nec propter ualida præſidia mea, quæ illic erant, proficeret multis, ſicut anno præterito Sanctitati ueſtræ ſignificaueram, ex ſuis, in oppugnationibus munitorum locorum, & tumultuarijs prælijs amiſsis, domum re malè geſta non abſque grauisſimo dolore regreſſus erat, qui tamen iam aliàs ſibi perſuaſiſſet, armis, opibus, & potentiæ ſuę cuncta eſſe peruia, nec aliquid conatibus ſuis (in quo tamen deceptus erat) obſtare potuiſſe. Aeſtate demùm proximè exacta, tanquam ignominiam ſuſceptam, damnaq́ prioris expeditionis, & bellum non ſatis proſperè anno præterito cœptum & geſtum uindicaturus, iterum ualidisſimum exercitum comparauit, in quo plures grauis armaturæ equites inerant, nixusq́ue eſt, me certis caſtris exuere, & præcipuè caſtro Smolensko nūcupato: ut ſubindè tantò facilius totum magnum Ducatum Lithuaniæ, aliaq́ue mea dominia bello atrociori urgere, & totam Rubeorum Ruſsiam ſui ſchiſmatici ritus, quæ ditionis meæ eſt mihi eripere poſſet. Potitus tandē ex adminiculo fraudis arce ipſa Smolensko eſt, de ſuis plurimis amiſsis. Subindè uerò inſolentior factus, exercitum auxit, ita ut excederet octuaginta millia hominum equeſtrium, auſusq́ue eſt ſibi polliceri, quod iam facilè reliqua dominia mea opprimere poſſet. Progredi itaq́ aduerſùs me ſuū exercitum usq́ ad fluuium Bereſinā mandauit. At ego qui in Domino Deo rectè ſperauerim, eundem fluuium exercitum meum equitatu, & peditatu, tormentisq́ bellicis benè inſtructum, magna celeritate traijcere imperaui, hoſtisq́ue exercitum pedem referre, ita ut retrocedere coactus eſt, compuli. Et dum exercitus hoſtilis per meum arceretur, uigeſimaſeptima Auguſti particulari prælio à meis militibus pulcherrima clades eidem hoſti inflicta eſt. Alia iterum Calendis Septembris, & ex utroque prælio plures ac inſignes captiui mihi adducti ſunt, & multi ex hoſtibus cæſi. Miles autem meus eiuſmodi uictorijs, quaſi auſpicatis prælud ijs accenſus, ultrò in pugnam ruebat. Equidem uerò in præſentisſima clementia Dei, & in iuſticia, cauſæ meæ confidens, maximam iam de orta uictoria ſecuritatem mihi pollicebar, & feci magno animo meum exercitum procedere, & ſtationibus hoſtis appropinquare, dumq́ue hoſtis ſentiret, meum exercitum ſibi imminere, Boriſthenem tunc ſolito magis exuberantem nando traiecit. Meus uerò exercitus inſegniter animis ad pugnam præparatis, hoſtem retrocedentem ſequutus eſt, & ſimili-

ter Boristhenem, dum in re tam subita, & potis faciendi potestas, & nauigia ad transportandum militem deessent, ad eam ripæ partem, in qua iam hostis ordinatis aciebus, tormentisq; dispositis, conflictum præstolabatur, natando intrepide transmisit. Et tandem Deo auspice, qui in se sperantes non deserit, & confundit manus filiorum alienorum, die Natali beatissimæ Virginis, quæ erat octaua Septembris, cum hostibus eisdem fœliciter pugnauit, totumqúe eundem ualidissimum hostis exercitum, qui (ut præmissum est) ex octuaginta millibus hominum fuit, comparatus, una acie fudit, fugauitqúe, & tanquam uilissima pecora totis campis cum fœda strage, & multa cæde ultra quadraginta millia passuum ante se egit, itaque supra triginta millia hostium, & cæsa, & submersa sunt. Castra hostilia plena, opulenta præda, direpta, & decem præcipui Duces, & Satrapæ, & triginta septem Barones, Consiliarij, primores: officiales autem & armigeri nobiles supra duo millia capti, cum signis sui exercitus mihi adducti sunt. De meis uerò, Deo auspice, pauci desiderantur. Quamobrem hanc tam insignem, & longo tempore memorandam, sed nec minùs mirandam (quoniam dextera excelsi facta est) uictoriam uestræ Sanctitati, pro mea in ipsam summa, & eximia deuotione cognitam esse uolui, ut Sanctitas uestra ex eadem iocundum, atque alacrem animum concipiat, mihiqúe suo deuotissimo filio gratuletur. Quandoquidem pro sacrosancta Religione, proqúe sede Apostolica, & Sanctitas uestra decorè ad ea, quæ factu sunt possibilia, semper sum paratus. Collocaui namque magnam spem, & confidentiam in uestra Sanctitate erga me, regnumqúe meum clementia. Quoniam uerò hostis ipse adeò superbus, & obstinatus existit, necesse est, ut tantò studiosius ipsum sine intermissione persequar, & bello urgeam, ne tam citò uires recuperet, ac reparet, quandoquidem non priuatam meam, & regni mei rem nunc ago, sed totius Christianæ Reipublicæ, ne tam ualidus hostis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ inimicus, quandoque aduersùs sanctam Ecclesiam pro ritu suo, falso, blasphemo, & schismatico inualescat. Et ut hæc mea gesta, quæ mihi ex misericordia Dei fœliciter euenerunt, audacter uestræ Sanctitati scribo, sic etiam semper audire cupio, ut sacrosancta Rom. Eccl. uniuersalis status omni fœlicitate præfulgeat, atq; ut uestra Sanctitas incolumen, & longæuam, fœlicemqúe uitam cum Reuerendissimis Patribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ducat. Oratorem autem meum, & res meas unà mecum uestræ Sanctitati commendo, qui quidem Orator meus V. Sanct. tam ea, quæ gesta sunt, quoniam & gens, & loca, in quibus gesta sunt hæc, sibi cognita existunt, quàm alia è mente mea, planius exponet. Datum in castris circa Borisouo, decima octaua Septembris, Anno Domini, millesimo, quingentesimo, quartodecimo.

Vicesimo quinto Ianuarij die, M. D. XV. à Leone Papa X. ob eam ipsam uictoriam Deo Opt. Maxi. ἐυχαριστία habita est, in Sixti Sacello.

ORATIO.

ORATIO PER REV. PATREM DOMINVM ERASMVM VITELLIVM, EPISCOPVM PLOCEN. IN celeberrimo August. conuentu ad Cæsarem Maximilianum, nomine Victoriosissimi Regis Poloniæ Sigismundi, habita coram omnibus Sacri Imperij Electoribus, plurimisq; Germaniæ Principibus, die Veneris XX Augusti, anno Domini 1518.

ILLVSTRI DOMINO ERASMO ROTERODAMO VTRIVSQVE *Literaturæ principi, & Theologorum duci, Iacobus Spiegel Selestadien. Imperialis Secretarius,* S. P. D.

PRO inuictissimo Poloniæ rege Sigismundo, qui non multos ante annos, & menses, maxima uictoria in Hamaxobitas (quos ipsi Moschos appellant) & Scythas (quos Tartaros dicunt) potitus est. Reuerendissimus Dominus Erasmus Vitellius Episcopus Plocensis, singulari integritate uitæ, raraq; doctrina, Romanaq; facundia insignis, uel eo mihi nomine præcipuè colendus, quia cognominis, de te perquam egregiam frequenter facit mentionem. Primam (ut aulicus, aulico utar uerbo) audientiam coram Cæsare, sacri Imperij Electoribus omnibus, & cæteris Germaniarum principibus, proceribusq; obtinuit. Sic ornatè, sic grauiter orauit, ut ad intima usq; præcordia auditorum, uehementia sententiarum penetrauerit, pluresq; ad fletum concitauit, ei uero docto simul & facundo, omnes docti, & eloquentes palmam tribuunt. Aderant enim uiri non pauci, tum exquisitè docti, tum in iudicando nares emunctissimè. Antistes Tergestinus, Peutingerus, Huttenus, Bartholinus, Spalatinus, & Stabius ille in nullo doctrinæ genere non uersatus. Henricus Stromer medicus, & Laurētius Zochus iurisconsultus, Cardinalis Maguntini florentissimi principis Cancellarius. Igitur facta mihi primū præ cæteris elegantissimè huius orationis copia. Quia digna multorum lectione uisa fuit eruditorum calculo, & ab omnibus desiderata, imprimendam curaui, sub augusto tuo nomine, quòd omnia pietate sacra iure sibi uendicat, quā haud subducto supercilio accipere digneris. Non dubito quin ut audientibus lachrymas cōmouit, ita hæc eadem legentibus magis copiosas excutiet, & in rem Christianam propensiores eorum animos reddet. Valere tecū benè Rhenanum uerè beatum cupio, quem animo mecum circūfero, utriq; fila uitæ, quem maximè longæua exopto, ut indies magis ac magis fœlicibus auspicijs bonæ literę, & maximè sacrę refloreant. Huttenus, quia nihil est uisus cæcutientibus popularis literationis admiratoribus, Neminis nihil pepererit. Quē te Frobenio nostro publicandum iterū, si tibi uisum fuerit, tradere uelim. Mittam eius de uita aulica Dialogum quamprimū prodierit in lucem. Vale iterum ex Augusta Vindeliciæ, pridie Calend. Septembris, Anno post partum Virginis matris, 1518.

ORATIO.

VENIMVS à Rege nostro, Sacratiss. Imperator, ad hunc celeberrimū conuentum, quē solita uigilātia tua pro salute Christiani status æquè commendatè, ut opportunè, hoc loco, & tempore instituere curasti, acturi, Maiestatis Regiæ, & amplissimorum eius dominiorum nomine, quæ ad sanctam expeditionem generalem, contra immanissimos Turcas, totiens propositā commodè attinebunt. Quantum uerò necessariæ sint, simulq; cum uita omniū nostrûm desideratissimæ præparationes istę: Christianorum coadunatis uiribus, hostis aucta potentia testatur, iam annos circiter septuaginta post infœlicem, & calamitosam Bisantij captionem, quæ patulam ad nos hostibus ianuam præbuit, nihil aliud audimus, quàm clades atq; excidia continua Christianorum à Turcis. Et dum omnes ad resistendum (ut par esset) consurgere negligimus, tot principes cum subditis suis, tot Reges cum eorū populis: tot deniq; ditissima, cū magna iniuria religionis nostræ, & maxima indignitate Christiani Imperij, miserabiliter deleta sunt, quæ singillatim enumerare, dolor profectò mœrore plenus prohibet. Quandoquidem neq; ea me referre, neq; uos audire, siccis oculis liceret, capita utcunq; decerptam. Nónne uidemus Asiam uniuersam, quę è tribus orbis triangulis maior est: his & alijs infidelibus occupatā? Aphricam uerò totam, impijs ac sceleratis eorum manibus desolatā? Europę magnam partem, tot incendijs, & assiduis uastationibus debilitatā? & hucusq; dormitauimus. Sed neq; his cōtentus hostis, ut fortior fieret Aegypti, & Syriæ regem, quē Solthanum dicunt, aggressus superauit, totiusq; Syriæ, & Aegypti, ea uictoria (sed & Hierusolymæ matris nostræ, ubi salus orta est) unicū se Dominū constituit. Et altero uerè Imperio longè ante formidabilē potentiam suā auxit. Nos uerò torpemus, & bellis intestinis, plus insolenter, quàm necessariò exagitati,

gladijs nostris, domesticos fidei, aut potiùs nos ipsos, detestanda malignitate confodimus: nec Prophetæ sapientis uerba, quæ aduersùs nos, tanquã Ethnicos clamitant, attenduntur, dignaq́; facinori supplicia annunciant. Ipsi (inquit) contra sanguinem suum insidiantur, & infra. Ego uerò dum eis repentina ingruerit calamitas, non exaudiam. Parat nunc in Christianos, terra, mariq́; arma sua, instat Turcarũ framea, capiti & collis nostris, & adhuc oscitamus, uixq́; ad pacem mutuò amplectendã, tanta periculi magnitudine urgente, mentes componere uolumus Leone sanctißimo, id dies, noctesq́; curante, hortatur nos hostis, excitat à somno: commonefacit desides: torpentes terret, dum iampridem ad ostia Tiberina: nũc uerò ante paucos menses, circũ Rachanati mœnia, & hisce iam diebus, dum hîc agimus, iterum ad Ostię portus, ferro, & sanguine debachatus sit. Nos tamẽ satis sic uolentibus omnia hæc, quæ ultimum omnibus exitium minantur, ridiculum putamus, ut iam illud diui Petri naufragantis, dum sibi in fluctibus dexteram dari poposcit, & meruit, dicere libeat: Salua nos Domine, perimus.

Collegerat similem conuentũ feli. re. charißimus genitor tuus, post insperatam Carniolæ suæ depopulationẽ. Multa illic in eam sententiã à uiris doctißimis declamata sunt: multa etiã Prophetico quodam spiritu prædicta, nisi tunc instantibus, & euidentißimis periculis aliter prouisum fuisset. Quæ omnia flebilis tandem effectus compleuit, cũ nulla consulta inuicẽ, & constituta nulla, suo ordine, ut necesßitas postulabat, debitæ executioni mandarentur, & omnis rei benegerendæ cõmoditas, simul cum tempore amissa fuit turpiter, aut neglecta. Nunc iterũ Cæsar inuictißime, pro dignitate & debito tuo, cõuentum hunc bono cœpto omine, diligẽter prosequeris, ut labenti Reipub. Christianę efficaci opera subuenire posßis, & iustè quidẽ: sic enim Christianorũ Imperator, re pariter constabis & nomine, dum hi, qui tuo subsunt Imperio, à Cæsare suo adiuti fuerint, & defensi. Quam equidẽ deliberationem multo iam tempore pro connata animi tui magnitudine concœperas, qui annis his proximis tres Christianos reges potentißimos, in Austrię tuę urbe primaria, tum splendidè, tum honorificè tecũ habueris, fœdereq́; simul immaculata fide percusso, plura cũ eis in rem Christianã mutuis tractasti consilijs. Quod reuera pro singulari gloria tua, omniũ ora paßim prædicare nõ desistent, puresq́; adamantinis scriptis perpetuare curabũt. Neq́; enim parens tuus, neq́; Cęsares alij tantũ actum, triumphis Octauij meritò ęquandũ, pro suo unquã desiderio efficere poterant. Omitto nunc cæteruam immensam uictoriarum tuarũ, quæ tibi semper optatis ubiq́; succeßibus respondebant, ut quilibet bonę mentis metiri ex his posßit, quę & quanta in arbitrio & moderatione tua consistant, quin & luce sit clarius, plus ornamẽti Imperio tua prudẽtia, & fœlicitate allatũ esse, quã tibi Imperij maiestate: atq́; ideò pater patriæ à tota Germanica natione, quæ sub cœlo maior est, meritò appellaris, quibus immorari, ut uolui, temporis uetat angustia, dum ista uulgata iam sint, & toti mundo notißima. Tu deinde tua sponte & uirtute, Regumq́; illorũ hortamentis incitatus, nõ modò in optimũ propositum, & tua amplitudine dignũ deuenisse perhiberis: sed ultrò etiam totius belli gerendi progressum, rationes, ordinẽ, & modum cõcinnè describere curasti. Tanta peritia rei militaris, tantoq́; studio, & omniũ digna cõsideratione, ut facilè appareat, inuẽtione hac tua, necdũ Imperatoris summi, sed excellẽtißimi quoq́; armorũ ducis, & animũ forte, & consilium circumspectißimũ non deesse. Habet rem hanc cordi, ęqua lance, sedes sancta, religionis nostræ caput & magistra, quę tot annorũ concilium fœliciter cõtinuans, singulares, & urgentißimas admonitiones qualibet seßione, ad hunc effectũ instituere solebat: ubi etiã Turcarũ tela pectoribus suis infixa. Episcopi declamãtes, ostendere uisi sunt, ut nõ uerbis tantùm, sed rebus, & sanguine ipso pungerẽt segnitiem nostrã, & deiectos Christianorũ animos, quantũ possent, erigerẽt: cuius nauiculæ gubernator, uerũ se Leonem in his præstat, quippe qui salutiferos rugitus, & uigilantißimas cogitationes suas, summoq́; & uero pastore dignas, ad hoc unũ conuertit, ut cõmuni potentia tantis periculis ultimũ iam interitũ secum ferentibus, quantotius succurratur. Quæ omnia dignißimi hi legati sanctitatis suæ magis abundè explicarunt. Rectè gubernabãt populum Dei Moyses, & Aaron, Dauid & Nathan, puresq́; Romani Pontifices, cũ Imperatoribus Christianis, iuncta simul gratia, utraq́; potestas. Binum nobis reliquit gladium, transiturus ad Patrem, Saluator noster: bina coluerunt elementa Persæ, Ignem, & Aquam: duobus & nos saluamur, Fide, & Opere. Curabis & tu Cæsar inclyte, cum Leone sanctißimo, utroq́; iuncto gladio, eripere de faucibus inimicorum, & tot calamitatibus, oues Christi. Inconsutilem enim tunicã suam repræsentatis, quæ sub hoc tempore uestro, non abs re profectò inuenta est: adhibebit ignem orationis, & spiritum fortitudinis benedictũ sacerdotium, neq́; impẽsa deerit. Tu aquã non gelidã, sed feruẽtißimę defensionis, cũ regibus Christianis, indefessè suggeres, fidemq́; nostram, & spem omniũ opere adimplebis, ut à ferocitate Turcę salui simus,

unica

unica namq; est gloria, penates nostros, & Religionem, in qua nati sumus, tueri & defendere, pro qua iam omnes maiores tui, tot Reges, & Cæsares sanctorum nonnulli Cathalogo asscripti, fœlices & candidissimæ animæ plura bella in Europa, & Asia gloriosè susceperunt, qui semper magnanimitate ingenita, aliena quærere, non sua amittere didicerant. Gignit nos natura miserè, uiuimus demũ tot onusti curis, & tanquam flos citò arescimus: decidimus tandem, & morimur, solus is diu uiuere perhibetur, qui dum uita excesserit, perpetuam sui nominis, benè gestis, aut factis, memoriam propagauerit, quò fit, ut adsimus absentes, mortuiq; uiuamus. Tritum fuit Adagium apud ueteres: Pulchrũ mori, decorat uitam. Quod plurimi, ut patriam conseruassent, corpus simul & animam deuouentes, uiuis effectibus cõprobarunt. Tu itidẽ Sacratissime Imperator, ut tui secretiores referunt priora de Christiano statu secum repetẽs, & futura ante oculos ponẽs, mente ut fit liberiore, dicere soles, nullũ mortis genus te gratius excipere uelle, quã quod in castris militaribus contra infideles, ad uirentes campos fœliciter eueniret. O uirtus animi commendatissima: sic corporis robori tanti principis insita & coniuncta. Non hominis profectò deliberatio ista est, sed numinis uox quędam, & solo digna Cęsare, dum nõ lectum eburneum: non sericeum puluinar: non auratum cubiculum, sed prata uirentia, & fœnum rusticum pro delicijs regalibus exposcas, ut debito Imperiali, quo toti Christianitati teneris, ingenuè satisfacias, pro quo tibi omnes, mentem sanam in corpore sano, uitęq; diuturnitatem precabuntur. Et ut in hoc tam gloriosissimo proposito, animo inconcusso persistas, erectis in cœlum palmis, attentiùs orabunt.

Sed iam factis res aggredienda foret, constantiq; pectore, sine omni ulteriore cunctatione prosequenda, post tot consilia, & decreta multa: post tot conuentus, & exhortationes uarias, post tot instructiones, & tractatus plurimos: armis tandem nõ argumentis opus est. Iam enim de his tam crebris, sed uanis, aut nullis consultationibus, & pręparamentis nostris (ut quidã Mediolanensis ex Turcia profugus nuper in conspectu Regis nostri retulit) sępiùs dicit Turca, admodũ subsanantis, cõsulant Christiani, cõsulant, & ego faciã, quod re ipsa, & stupendis indies uictorijs demonstrat. Nos si ueri Christiani sumus, quẽadmodũ Turca indedecus potiùs nostrum affirmat, Christi fidem, ad sanguinẽ usq;, mente intrepida, non ostentatione solùm, sed affectibus synceris obseruare, tueri, & quantũ in nobis est, manu tenere debemus. Quoadusq; uita nostra, Christiano aduersabitur nomini: ut qui Christum imitari, pro Christo nos opponere, Religionis uinculo arctamur, contra eius legem: contra oues suas: contra ipsum Christum, ignauia, arrogantia, & excessibus nostris, in cœlum usq; cum Gigantibus, lætiferas sagittas, impudenter dirigimus, de locis certamus, publica negligentes: hostis uerò nos, & nostra omnia, ac loca simul, deglutire contendit. Vnum hoc conclamatum est, Turcas consilijs quibuscunq; non conuertemus, si armis non uincemus, quæ diuini uerbi Concionatoribus elucidanda relinquo, quandoquidem multa nunc est messis, & operarij pauci.

Neq; id deterreat, quod tam longo tempore, Orientali Imperio, hostis crudelitas potita sit, & desidia nostra, eius potentia sic increuerit, ut firmata esse uideatur. Ad Occasum intueri uolẽti, possibilia omnia, & facilima comperiet, cùm Sarracenorũ immanitas. Granatam & magnam Hispaniæ partem, supra septingentos annos hæreditario admodũ iure possederit. At Ferdinandi Regis uictoriosissimi constantia, reginæq; Elizabeth deuotione, & suorũ fortitudine, paucis annis, nedum recuperata sunt omnia, sed tota infideliũ potẽtia, non â regni solùm finibus abacta est. Verùm adusq; inferiora Mauritanię littora, cũ perenni illius Regis gloria eiecta. Ille uerò proprijs tantũ uiribus, & unica suorum manu, strenuè hæc gessit. Tu commune bellũ paras, & generalem (ut aiunt) expeditionẽ, tua opera, consilio, & auspicijs, Regumq; omnium assensu, & horũ prudentissimorum principũ consilio (qui tuo lateri tanquã ualidissimæ columnæ adhęrẽt) instituere debes. Quis oro, tot Regibus, & Principibus, tanquã numerosę multitudini resistere poterit? Dũ & pacem exulantem, multisq; ante sæculis, inter Christianos desideratam, nunc iam commodissimè pro tui, & Leonis animi satisfactione, restitutã uides, & nouo quodã quinquennali fœdere, cum omnium, qui bonę uoluntatis sunt gratitudine, firmatam intueris, ut nihil est ampliùs, quod ad rem propositã fœliciter gerendã desit, aut quod impedire possit.

Non deerit uotis tuis, & Leonis sanctissimi, Serenissimus Rex noster cum omnibus dominijs suis, & tota illa Septentrionis ora, modò bellis, alijs, quibus cõtinuò impetitur, finẽ optatum imponere possit. Quos uerò hostes regnũ nostrũ habeat, & quib. difficultatibus, Rex ille bellicosissimus detinetur, paucissimis explicabo, ne pijs aurib. fastidij prębeã offendiculum. Notũ est hac ętate nostra, Sigismũdi nomen celebre, lõgè, lateq; plurimis uictorijs, fama refertissima peruolante. Nolo nunc Genealogiã & ortũ clarissimi Regis texere, quæ tuæ celsitudini, & his omnibus satis cognita esse debet, Casimirea domus est, quæ

est, quæ regnare semper didicit, & uincere, præsentiam matura pulchritudine, & aspectu iucundissimo decoram, tu nosti, ita ex omni parte compositam, proceræq; grauitati coniunctam, ut ad Maiestatem ipsam, natam esse uideatur. Hic auito, paternoq; & fratrum regno, senatu uocante succedens, bello fortissimum, pace uerò splendidissimum se præstitit, & reddit. Quippe qui incomparabili iustitia, clementia, & liberalitate, sic apud suos omnes charus est: sic eorum affectus, æquitate, & mansuetudine, ac modestissimis legibus in se deuinxit, ut inter tot bellorum tumultus, non quod ex ueteri instituto solitum est, sed quod rex ipse præcipit, aut nutu solo designat, illicò à suis omnibus cum summa animi alacritate perficitur. Quæ profectò suprema laus Regum est, dum quisq; subiectionis suæ debitum, amore illectus, non timore perculsus, serena fronte, & libera exequitur, idq; efficit, ut dum Scythæ fugaces (quos nostri Tartaros uocant) subitò interdum & insperatè, fines nostros irruant, mox nobilitas è centro regni primaria, benignitati principis satisfaciens, uitam propriam, & salutem, mera ipsorum uirtute defouere, & in media usq; hostium agmina obijcere non metuat, spem reponens firmissimam in optima Regis munificentia, qui benemerita cuiusq; dignis prooemijs excitare consueuit.

Vrgetur namq; multis hostibus: regnum illud amplissimum, tribus à parte una: Scytharum ducibus potentissimis, multa centena millia bellatorum in statione campestri secum ducentibus, qui se etiam Cęsares dicunt, uno Theodosiæ propinquo, post Boristhenem ad latus maris Pontici, in Taurica residente, alter circa Tanaym, & paludem Meotidem loca tenet, & is in manibus Regis est: tertij sunt remotiores. Asiatici uastissimam incolentes solitudinem, & latissimos tenentes campos: hi omnes repetinis incursionibus Regnum deprædari, & continuè defatigare non cessant, famem, sitim, æstum & algorem, & omnem inediam contemnentes. Sæpiùs etiam Turcis iuncti, qui Monocaustum, & Licostomum occuparunt, maiora & horrenda damna nostris inferunt. Turcarum enim Scythæ omnes dependent, dum eadem secta sit, Mahometicis simul erroribus implicata: è quibus planè depręhendi potest, faciliùs catulos à maternis uberibus, quàm Tartaros à Turcarum assistentia diuelli posse, qui nunc etiam contra Regem Persarum optatas uiginti millium Equitum suppetias tulerunt. De his Rex noster multas & insignes reportauit uictorias, ut arces, & loca regni munitissima ostendunt, quæ pacis tempore pro sui nominis immortalitate ornatissimè restaurat: ubi Scytharum cathenatæ acies, Latericio in muris erigendis certamine quotidie congredi uidentur. Est & alter hostis non minor ad rigentem Arcton, citra mare glaciale consistens, Roxolanorum dux, quem nos Moscum dicimus, sola perfidia, & detestando schismate famosus. Is partem regni Lithuanorum uidelicet prouinciam magno etiam bellorum motu turbat indies. Sed & hunc Rex noster, patrocinante iustitia, fudit sæpiùs, eiusq; potentiam triginta millibus in loco cæsis, profligauit, quàm plurimis primoribus ad uincula coniectis, qui in omnibus Lithuaniæ castris arctissima detinentur custodia. Multis etiam alijs captiuorum millibus per uniuersum ferè orbem, uarijs Christianorum principibus, mancipiorum loco dono datis.

Iamq; cruentũ hoc bellum decenniũ superauit, dum sint, qui eas discordias seminent, cōcitent, & turpiter alere non uerentur. Sed, proh dolor, non pudet etiã Religionis professores tantorum malorum auctores, & faces esse, qui literis, & nuncijs ad eam rem fouendam, magisq; irritandam, terra & mari sursùm ac deorsùm cursitant, ut Reges & Principes alioquin fortè quieturos, ad pugnam inflamment. Salutis insigne, & candidam innocentiæ uestem deferunt, tanquã pacis amatores, & fratrum perniciem sitiunt, bellorumq; fomitem, & totam causam præstant, hi sunt, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, sed reuera, Deus fucis non illuditur. Breui namq; eis secundũ nequitiam adinuentionum ipsorum retribuet. Tuæ uerò sacratissimæ integritatis studium erga se, & statum suum pacandum cognitum habet Rex noster, pro qua beneuolentia, te ut parentem alterum obseruat, ueneratur, & colit, uelleq; uicissim eius Maiestatem omni opera, & facultate eniti, ut quacunq; occasione, & modis, tuæ celsitudini mutuò gratificari, & æquè fraternum officium præstare possit.

Et ut finem dictis imponam, his hostibus & quidem assiduis Regnum nostrum à trecentis penè annis pręmitur. Verùm suo ære tantũ, suo milite, & maximis laboribus, totã hanc belli molem sustinuit, nemine Christianorum principum suffragante: spe alebamur continua, & nudis semper pollicitationibus detinebamur, sumptibus & humeris nostris uicina hucusq; ocia fouebamus, ut iam tanquã defessi & imbecilles, à maioribus impensis continere nō possemus, & deberemus meritò. Nunc tamē ut priuatos effectus publica uincat utilitas. Expeditionē hanc generalem cōmendat summoperè, & approbat, serenissimus rex noster: laudat modũ de colligẽdo neruo bellico, & exercitu cōgregando. Quę sanctiss. dominus noster, & tuę celsitudinis prouidentia constituit. Alijq; reges & principes Chri-

pes Christiani proponunt. Sed neq; de eo pro nunc Maiestatem regiam cum Senatu,& subditis suis,quicquam decernere potuisse,inter domesticas difficultates,& bellicam occupationem cum ea,quem nemini hostilitate, quibus aliqua ex parte, utcunq; compositis,& deliberatione huius dignissimi conuentus procedente, mox maiestatem suam, & de colligendo nummo,& describendo milite,in regno & dominijs suis itidem constituere uelle. Nec prætermissurum quicquam,quæ uires eius,ac Regni,& dominiorum suorum ferre potuerint. Et quæ ad tam sanctum,diuq; desideratum opus pertinebunt,dummodò aliquando cum effectu aliquo Christianæ saluti consulatur, pro qua(ut uerbis utar regijs)& thesauros omnes,& sanguinem ipsum cum uita effundere parata est.

Perge igitur,quo cœpisti,sacratissime Imperator,& tot ac tantis gloriosissimis triumphis tuis,unicum hunc, qui cunctos alios superabit, apponere contende, ut utriusq; Imperij habenas,Christiani omnes,te moderantem aspiciant,& lætentur. Vinces proculdubiò in signo crucis hostes deterrimos, profligabis cum tanto apparatu, & omnium potentia. Turcas impios exterminabis cum Leone sanctissimo, & tot Regibus spurcissimos,infideles, & ad ultimos usque fines terræ, tanquam Christo alienos propulsabis, ut qui te Augustum in Augusta tua,& mense hoc Augusti,augustè comperimus,post multas de infidelibus partas uictorias, Mahometiq́ue deleto nomine, Augustissimum tandem uideamus. Iter autem parabit, & diriget Dominus, cuius res agitur, carmine Prophetico attestante,reuela Domino uiam tuam, & spera in eo,& ipse faciet.

VICTORIA SERENISS. PRINCIPIS, ET D.D. SIGISMVNDI EIVS NOMINIS PRIMI REGIS POLONIAE, MAGNI DVCIS LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, AC MAsouiæ, &c. Domini, hæredis contra Vayuodam Muldauiæ, olim Daciæ, Turcæ tributarium,& subditum: cui subest Valachia,Mysiæ inferioris pars ad flumen Tyram influens Pontum Euxinum,quę à Deo data fuit terna in Mense Augusto præterito, & consummata XXII die eiusdem Mensis,anno Domini M. D. XXXI.

AYEVODA Muldauiæ, & prędecessores eius, ut perfidorum mos est, nihil unquam longo iam tempore Regibus,& regno Poloniæ, quod tenebantur, præstiterunt, cui ipse Vayeuoda innixus, hyeme præterita, præter omnem expectationem fœderibus,& iuramentis,quæ fecerat,neglectis,nullaq; hostilitatis denunciatione præmissa, prouinciā regni Poloniæ Pokucziæ nuncupatā fide,& honore posthabito,occupauit. Quam iniuriam, quum serenissimus Poloniæ Rex diutius ferre non posset, exercitum selectorum mercenariorū militum ex regno suo comparauit, & cōscribi iussit, opera magnifici Domini Ioannis Comitis de Tharnouu, Palatini Rusiæ, & exercituum regni Poloniæ capitanei generalis, uiri in militaribus, clarisq; alijs in rebus præstantissimi, quem ille uarijs in locis,ne hostis certum numerum scire posset,collegerat, & disposuerat,& non multò ante festum sancti Iacobi ad loca,quæ præsidijs hostis firmata erāt, admoueri iusserat. Constabatq; totus ille exercitus equitibus,præter trecentos pedites,qui machinis, & bombardis erant addicti. Ex his equitibus ipse Capitaneus generalis præmisit duo millia, & aliquot centum equites, qui præter Valachorum spem, & scientiam uarijs in locis prouinciam illam Pokucziæ adorirentur. Valachorum ibidem in præsidijs erant fortasis 1400. bello apti, præter aliam colluiem. Poloni milites mandata capitanei strenuè exequentes,non una ex parte eam prouinciam inuaserunt, confligentes cum hostibus multos trucidarunt, & non paucos uiuos cœperunt, inter quos erant plerìq; ipsius Valachi familiares,& aulici,atq; in duobus diebus totam illam prouinciam recuperarunt, præter castrum quoddam Guuosdziecz, quod cuidam nobili Polono Thuuorouuski nuncupato fuerat ademptum. Hoc tamen etiam paulò pòst obsidentes,in potestatem suam redegerunt, & illi quendam præfectum militum Vlodek nomine præfecerunt: pauci ex illa Polonorum irruptione, Valachorum,qui superfuerant, euasêre in Valachiam. Huic uictoriæ capitaneus generalis Comes de Tharnouu nō interfuit,sed cum

potiore

potiore exercitus parte rerum euentum non procul præstolabatur. Victoriæ uerò nuncium cum quibusdā captiuis, nobilis quidam iuuenis Spitek de Tharnouu Serenissimo Poloniæ Regi Cracouiam apportauit. Paulò pòst appulit etiam ad Serenis. Maiest. Regiam generosus dominus Hieronymus Schaffranyecz, qui plurimos ex ea uictoria captiuos attulit, hiq; hinc inde per castra regia habentur distributi. Post hanc acceptam cladem Vayeuoda Valachus percitus, omnes quas potuit suorū copias congessit, & in tres exercitus diuisit, eratq; numerus omnium supra uiginti millia. Cum his in prouinciam Pokucziæ perueniens, sex millia equitum ad recuperandum castrū Guuosdziecz transmisit. De quo certior factus comes de Tharnouu, capitaneus generalis, maturè cum toto suo exercitu, & his qui ultrò se adiunxerant, ad succurrendum obsessis, & castro affuit. Hoc uidentes Valachi, XIX Augusti præteriti cum exercitu Polono manus conseruerunt. In eo conflictu, cum Dei adiutorio, Poloni superiores facti, Valachorum illa sex millia profligarunt, & in fugam uerterunt: multi illorum cæsi, capti quàm plurimi, & præsertim de illis, qui ipsius Vayeuodæ curiæ inseruiunt. Hanc suorum stragem, quum à duobus suis capitaneis, qui ex prælio profugerant, Vayeuoda audiuisset, commotus, iussit illis amputari capita, sed aliorum precibus uictus, cathenis ferreis uinctos custodiæ mandauit. Hæc est Valachorum consuetudo, ut eos omnes, qui ex pugna euadentes domum reuertuntur, supplicijs grauioribus, quàm si in bello cecidissent, afficiant. Hinc fit, ut in confligendo multis alijs nationibus sint ferociores. Accensus itaq; Valachus ira pariter, & pudore, ipse in persona cum suis omnibus, Polonos septos castris, ut eorū mos est, curribus, & uallis factis, cum multis magnis bellicis tormentis, quæ secum duxerat, aggressus est. Quumq; Poloni sic cincti, non excedentes sextam partem numeri militum, quem secum habuit Valachus, uim globorum ulterius ferre non possent, prioribus uictorijs animati, & ope diuina adiuti, extra uallum in ordinibus suis prosilientes prælium commiserunt, & cum hostibus de perfidia expostulantes, & certantes ad quinq; horas, sine intermissione conseruerunt manus, illosq; ad internecionem usq; prostrarunt. Namq; præter multa alia millia cæsorū Vayeuoda ipse fugiens duobus uulneribus est affectus. Tormenta bellica magna quinquaginta cum pulueribus, globis, curribus onerarijs, & toto commeatu capta, inter quæ fuerant quædam ante XXXIIII annos Polonis, & superioribus annis ipsis Transsyluanis Vngaris adempta. Item duo uexilla maiora & principaliora, tympana, & multa alia bellica apparamenta. Quæ omnia facta sunt XXII Augusti præteriti. Poloni prosequentes uictoriam, insequuti sunt fugientes Valachos per milliare Germanicum unum & dimidiatum, trucidantes, & plerosq; de nobilioribus uiuos capientes. Fuit cæsorum ingens numerus, & inter eos multi de primoribus Valachi reperti. Hunc lætum uictoriæ nuncium attulit Serenis. Poloniæ Regi quidam præfectus militū, nomine Szuuienziciki XXIX Augusti Cracouiam. Postero die missus à comite de Tharnouu capitaneo generali quidam iuuenis nobilis nomine Sbigneus Szienyenski quosdam Serenis. Maiest. Regiæ etiam captiuos attulit. Et inde alius præfectus militum Iaslouuiecki duxit secum magnum captiuorum numerum, inter quos est, qui dicitur sermone Valacho Glogofer, quod est apud illos supremi cancellarij nomen. Item & pocillator, seu pincerna, & structor mensæ, cum plerisq; alijs ipsius Valachi officialibus. In summa nihil aliud ex eo conflictu secum, quàm duobus uulneribus saucium corpus asportauit Valachus, qui non immeritò perfidiæ suæ sic dedit pœnas. Hinc tantus timor suos in Valachia inuasit, ut multi in Vngariam, & Moldauiam quotidie cum bonis suis profugerent. Christo Domino sit honor, & gloria, atq; omnis gratiarum actio, qui Serenis. Poloniæ Regem quàm diutissimè contra crucis suæ hostes uiuere, & triumphare concedat, Amen.

EXCERPTA est hęc Victorię historia ex ipsis Serenis. Polonię Regis literis, & quorundam, qui omnia magis peculiariter scripserunt.

Datum Bruxellis, in curia Cæsareæ Maiestatis, XXIIII Septembris, anno Domini M. D. XXXI.

Per R. D. Ioannem Dantiscum, C. Episcopum Culmensem, Oratorem ipsius Serenissimi Regis.

FRAGMEN-

FRAGMENTVM EX LIBEROBARONE DE HERBERSTAIN NEYPERG, ET GVETTENHAG, &c. DE BELLO POLONI, ET MOSCI.

Rat Ioanni magno Duci ex Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexãdro Magno duci Lithuaniç, qui postea rex Poloniæ declaratus est. Sperabant Lithuani iam grauissimas utriusq; principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longè grauiores inde exortæ sunt. In sponsalibus namq; conclusum erat, ut templum Ruthenico ritu in castro Vilnensi, destinato loco exædificaretur, eiq; certe matronæ ac uirgines eiusdem ritus iungerentur, quæ cùm aliquanto tempore fieri negligerentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu instructo, contra eum progreditur. Primum uersùs prouinciam Seuueram in Meridiem: secundũ uerò in Occidentem contra Toropecz, & Biela instituit, tertium in medio uersùs Drogobusch, & Smolenczko collocat: ab ijs exercitum in subsidijs retinet, quò ei maximè, contra quẽ Lithuanos pugnatores animaduerteret, succurrere posset. Postquàm autem ad fluuium quendam Vuedrasch uterq; exercitus uenisset, Lithuani duce Constantino Ostroski maxima procerum, & nobilium frequentia septo, ex quibusdam captiuis numerum hostium ac Ducum quoq; cùm cognouissent, magnam spem profligandi hostium concipiunt. Porrò cùm fluuiolus conflictum impediret, ab utrisq; transitus, seu uadum quæritur. Primi autem Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad pugnam lacessunt: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt: mox utrinq; acies committuntur, prælium'q; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acriter certaret, exercitus in insidijs collocatus, quem paucissimi Rhuteni adfuturum sciebant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: Imperator exercitus unà cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt: se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meridiem uersùs processerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus Rex Casani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaiuuodam uocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo pòst germani fratres, Basilij patrueles, alter de Staradub: alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Seuueræ possidentes, alioqui Lithuaniæ ducibus obedientes, Imperij Mosci se tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quæ Vuitoldus magnus Dux Lithuaniæ multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Porrò cum hisce captiuis Lithuanis, Moscus crudelius egit, grauissimis cathenis uinctos detinuit: egitq; cum Constantino Duce, ut relicto domino naturali, sibi seruiret: qui cùm aliam spem elabendi nõ haberet, conditionem accepit, obstrictusq; grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porrò quamuis prædia, possessionesq; pro status sui conditione attributę essent: ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, ut ad primam occasionem, per inuias syluas redierit. Alexander Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, qui perpetuò magis pace, quàm bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs, & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilius dictus, magnus Dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotẽ ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis consuetudinem legitimis monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atq; etiam mortuo pòst nepote, solenniter Basilius creari monarcha noluit. Patrem multis rebus imitatus est: ea quæ sibi reliquerat pater, integra custodiuit: ad hęc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm industria, imperio suo adiecit, quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in seruitutem suam redegerat, ita & ipse Plescouuiam, sociam urbem: item insignem principatum Smolenzko, qui plus quàm centum annis sub ditione Lithuanorum fuerat, adeptus est. Mortuo etenim Alexandro Rege Poloniæ, etsi belli causam contra Sigismundum Regem Poloniæ, & magnum Ducem Lithuaniæ nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis, quàm bellum inclinatum: Lithuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occasionem belli inuenit. Sororem uidelicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen

oppugnat. Interea Michaël Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate, & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscouiæ profugit, quemadmodum infra patebit: mox Basilium ad arma hortatur, eique promittit, se Smolenczko, si iam denuò obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut ubi hunc principatum Moscus concedat. Pòst cùm ad conditiones à Michaële propositas assensus esset Basilius, atque Smolenczko graui iam denuò premeret obsidione, Lynczky pactionibus, seu largitione uerius urbe potitus, militiæque præfectos omnes secum in Moscouiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat: reliqui uerò centuriones corrupti pecunia, & muneribus, redire in Lithuaniam non audebant: & ut culpæ suæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes: Si Lithuaniam uersùs iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur: quo malo perculsi milites, omnes in Moscouiam profecti sunt, stipendioque principis aluntur.

Hac uictoria elatus Basilius, exercitum suum continuò in Lithuaniam progredi iubet: ipse uerò in Smolenczko manet. Dein cùm aliquot propinquiora castra, & oppida deditione capta essent, tum primùm Sigismundus Rex Poloniæ obsessis in Smolenzko, coacto exercitu auxilium, sed tardiùs, misit: mox occupato Smolenzko, ubi Lithuaniam uersùs Mosci exercitum ire animaduertit, ipse Borisouu iuxta fluuium Beresina situm, aduolat, atque inde exercitum suum Constãtino Ostroskij duce dimittit: qui cùm attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidum, quod à Smolenczko 24 milliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta millia: Lithuanicis autem non excedebat triginta quinque millia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis. Constantinus mense Septemb. die 8. anni 1514. strato ponte, peditem ultra Borysthenem, iuxta Orsam oppidum transfert: equitatus autem angustum uadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox ubi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, ut hanc exercitus partem inuaderet, contereretque. At ille respondit: Si partem hanc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ possent, atque ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tantæ enim sunt nostræ uires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscouiam usque, ueluti iumenta agere possimus. Tandem, quod unicum restat, totum occupemus Lithuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cùm quatuor millibus passuum ab Orsa processisset, uterque subsistit. Moscorum duæ alæ longiùs ab exercitu recesserant, ut hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdam in fronte, qui hostem ad pugnam lacesserent. Ex aduerso Lithuanus diuersas copias, ordine longo collocabat: singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant, atque ita singulis suus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canentes, primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi resistunt, eosque repellunt: quibus mox alij in auxilium missi, uicissim Lithuanos in fugam conuertunt: sic aliquoties utraque pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremò maxima ui certatur. Lithuani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequentes conuertunt: extremamque aciem eorum in subsidijs arctiùs collocatam feriunt, turbant, dirimuntque. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cũ hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrentur, turbatique primam aciem iamiam fusam putantes, fugam capessunt, quos Lithuani conuersi, omnibus copijs effusis insequuntur, fugant, cæduntque. Hanc cædem sola nox ac syluæ diremerunt. Est inter Orsam, & Dobrouunam (quæ quatuor mill. German. distant) fluuius Cropiuuna dictus: in cuius dubijs, & altis ripis fugientes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consiliarij: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die lautissimè accepit: dein ad Regem misit, qui per castra Lithuanica sunt distributi. Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingrauescentis iam ætatis ducibus, habebatur, in ferreis compedibus Vilnæ: hos ego, cùm à Cæsare Maximiliano legatus in Moscouiam missus essem, permittente rege Sigismundo, accessi, eosque consolabar: aureos præterea aliquot, obsecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta suorum clade, Smolenczko continuò relinquens, in Moscouiam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithuani occuparent, incendi iubet. Lithuanicus exercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam non potuit: quòd præsidijs impositis, Moscus eam benè firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obsidionem impediebat: tum quod plurimi post conflictum prædæ onusti, satis se effecisse rati, domum repetebant.

tebant: denique quòd neque Lithuani, neque Mosci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolensko tria castra, Rex nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lithuaniam exercitus Moscus, atque intra meatus Duuinæ fluuij, & Poloczko castrum consedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithuaniam abacta præda cæde, & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus Gastold Poloczkij Vuayuoda una noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, alij capti, pauci euaserunt: cæteri, qui palantes Lithuaniam uastabant, pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucidati sunt.

MARTINI CROMERI ORATIO IN FVNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS, SIGISMVNDI,

eius nominis primi, Polonorum, Lithuanorum, Russorum, Prussorum, & Masouiorum Regis, &c. An. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA Regi Poloniæ, magno Duci Lithuaniæ, Rusiæ, Prusiæ, Masouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino suo Clementissimo, MARTINVS CROMERVS.

IN publico & acerbissimo omnium nostrûm luctu, quem tecum pariter, Sigismũde Auguste Rex inclyte, morte sanctissimi Regis nostri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hausimus, nulla est (mea quidẽ sententia) maior, & efficacior doloris leuatio, quàm honestissimè, & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiosè exactę atq; positæ uitæ: beneq; & feliciter, sapienter & cum approbatione omnium bonorum administrati Regni huius recordatio. Qua in parte cùm ego pro meo de multis benè merendi studio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Repub. hac nostra, & in aula eius Regis uersati, exactiùs omnia norunt, & memoria tenent) sed minoribus & imperitis afferre cuperem, priùs quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiscerer, scripsi ei funebrem orationem, siue laudationem: qua uitam eius penè omnem, resq; gestas illustriores, nudè & succinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum sanè uirium opus futurum erat) complexus sum, ut esset commentarij uice interim, dum siue à nobis ipsis in instituta historia gentis nostræ, siue quod malim à doctiori atq; disertiori quopiã diligentiùs omnia pertractentur. Nec sanè desunt in hoc tuo regno, quod multò florentius, & belli, & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat: qui, si tua benignitas accesserit, & libenter id opus suscepturi sint, & cum dignitate persecuturi. Equidem, si nihil aliud hoc labore meo assequar, certè doctiorum cessantium adhuc studia excitabo, & persequi hæc accuratè, & ornatè uolentibus materiam subministrabo. Tibi uerò in primis, inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipsum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut siquidem placebit, nonnulla, si non cum uoluptate, certè cum leuatione desiderij paterni, domestica decora recognoscas: & nostri siue ocij, siue negocij fructum, & quasi primitias quasdam delibes: sin displicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cum eorum, qui nunc uiuunt, mortalium memoria, sapientissimi, & optimi patris tui laudes intermoriantur.

Historia Polonica ab authore conscripta.

Quanquam uiuent eæ (nisi me uanum fallit augurium) æuo sempiterno, easq; posteri nostri longè etiam, quàm nos gratiore, & iucundiore memoria prosequentur. Quod reliquum est, Deum precor, ut fausta tibi, nobisq; omnibus Regni tui initia esse uelit, & lætioribus indies successibus id cumulet, ac diutissimè incolume, fortunatumq; præstet. Cracouiæ 9 Calend. Aug. M. D. XLVIII.

SANCTI POLONIAE, &c. REGIS SIGISMVNDI PRIMI Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagielliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iustitia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;,
Et tot magnificis ubique passim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis, & item Deo dicatis.
Armis atque toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neque concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore, mortuusq; sanctè,
Christus, quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benè merenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE DE SE.

Ciuibus, externisq; mea est clementia nota,
Consilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atque Getes.

ORATIO

ORATIO.

NTEMPERANTIVS fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaq; ornatissimi, abuti facilitate, & patientia uestra uideor, qui locũ hunc augustum, apud uos hoc tempore dicturus, conscenderim: nihil neque conspectum, consessumq; istum uestrum amplissimum, grauissimumque reueritus: neque rei, de qua dicendum est, magnitudine deterritus. Neq; ego ita sum hebes, ut non intelligam, quid & quantum sit, quod nunc à uobis expectetur: neque ita mihi ipse placeo, ut non perspiciam, quid à me præstari posit. Quod si Alexander ille Magnus, Rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gesit, neque pingui se, nisi ab Apelle, neque fingi, nisi à Lysippo, præstantissimis suæ ætatis artificibus, passus est: quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere denique, & illustri eloquentia esse oportet eum, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clementissimi, & pientissimi Regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lithuania, Russia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudibus, & uita omni, uere, & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiem quidem cuiusquam aptè, seu pingere, seu fingere, non maximi est ingenij, neque laboris, ac ne operæprecij quidem. Patent omnium obtutibus corporis lineamenta: neque magnopere cuiusquam refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaúe statura quisque fuerit, qui inter homines esse desijt: animorum habitudines, uitamq; omnem, non cuiusuis est neque exactè perspicere, neque dicendo aptè, & ad uiuum exprimere. Magnorum autem uirorum, & excellenti uirtute præditorum laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominum, & necessarium: ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur: & cæteri habeant, unde uirtutis, & laudis exempla petant, & quò ad benè merendum de suis incitentur. Tantæ sunt autem huius optimi Regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorum, ad uitam rectè, & honestè instituendam suppeditent: tanta in nos & in patriam hanc nostram communem merita, & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude consecrari à nobis oporteat.

Alexandri Magni delectus pictorũ, & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi Regis uirtutes.

Neque tamen is ego sum, qui id me rectissimè, & cum excellentibus sanctissimi illius Regis uirtutibus, tum perpurgatis uestris auribus, dignè facere posse confidam. Absit hæc à me arrogantia: non adeò effrons, demensqúe sum: intelligo nullam in me esse doctrinam, nullum dicendi usum, & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam denique memoriam. Quæ nam uerò tanta est cuiusquam eloquentia? in quo tantum flumen lectissimorum uerborum? in quo tanta uis, & (ut ita dicam, flumen sententiarum? in quo denique tanta memoria, & pronunciandi dignitas, ut clarissimis optimi Regis uirtutibus atque meritis par esse posit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panem hospitibus apponemus? Et, si auro, gemmis, preciosaq; ueste caremus, ne malo quidem cotoneo, uel scypho aquæ ex præterlabenti amne haustæ, gratitudinem animorum nostrorum sanctissimæ huius Regis animæ ostendemus? Vetus est prouerbium, Eos, qui thura non habent, mola salsa litare. Certè uel cum periculo priuatæ temeritatis, & impudentiæ, non est prodenda causa publica: neque committendum est, ut dum singuli pudori nostro consulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam benè meriti Regis prætermisso, ingratitudinis (ne dicam impietatis) reprætensionem apud hos ornatissimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum est igitur, & eo quidem maiore fiducia, quòd ijs de rebus dicendum est, quæ uobis plerisque omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores sunt: nempè quas uidistis ipsi ferè, & meministis, & quarum (ut ait Poëta quidam) pars magna fuistis. Ita enim futurum est, ut me rudi, & inculto, sed plano tamen sermone, capita modò rerum attingente, cætera uos ipsi diligentiùs mecum recognoscatis, & grata, iucundaq; (ut par est) memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus, quæ sola sunt laudabilia: primùm externa: deinde de corporis: postremò animi eius bona succinctè persequar. Quod dum facio, uos mihi quæso, uiri præstantissimi, benignos uos, & attentos præbeatis.

Authoris modestia.

Excusatio insufficientiæ.

Iusta laudandi causa.

Virgil.

Partitio.

GEnus paternum Sigismundi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autem sic hospes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non sit auditum de Iagellonum familia, quæ iam supra centum, & quinquaginta an-

Iagellonum uetus stirps.

nos apud nos regnat, à uetustis Lithuanorum ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen, bono, ueroque omine, quasi qui gloria potens esset, maiores nostri indiderunt. Huius auus, tuus autem Sigismunde Auguste proauus, cum Lithuaniæ, & magnæ partis Rusiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum una cum coniugio religiosissimæ uirginis Heduigis, demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus: religioni Christianæ sese, & cunctam simul Lithuaniam addixit, ditionesque suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: in curanda, & prodigiosis dæmonum superstitionibus ad ueri Dei cultum conuertendo gente sua agresti, & barbara, per multum laboris, operæ, sumptuumquè impendit. Nec indecorum sibi duxit præpotens Rex, Doctoris, & Apostoli munere fungi apud rudem, & uilem plebeculam, cùm nostri sacerdotes eius linguæ penitùs essent imperiti. In Bohemis quoque ad sanitatem, priscamquè religionem à multiplici errore, quo se authore Ioanne Husso implicarant, reuocandis, non parum operæ sumpsit: cumquè pertinaciores eos esse animaduertisset, Regnum ab eis delatum repudiauit. Silesios quosdam, & Russos Duces domuit. Cruciferos Germanos non modò Lithuaniæ inhiantes, uerùm etiam Poloniam ipsam, parentem & nutricem suam crudeliter, & impiè laniantes, clarissimis aliquot uictorijs represit: uictis, fractisquè pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim singulari lenitate, & mansuetudine, ad remittendas offensas perfacilis, & supra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipse consueuisset. Quò magis obnoxius, & opportunus fuit dolis, & iniurijs cum Sigismundi Cæsaris, tum Vitoudi, & Suitrigellonis proximorum suorum, de quibus erat benè meritus: per quos factum est, ut in administrando regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualdè ætate, cùm duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiensium Ducis filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno successit: is qui Vngarorum quoque regno suscepto, & profligatis summa cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cùm priùs ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hosti pacem petenti formidabilis, cum animosiore, quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnam inter confertissimos hostes incautiùs dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amisit: cum undecim fermè apud nos: apud Vngaros uerò non totos quinque annos regnasset.

Post hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde Auguste auus, regnũ hoc suscepit: cui peruastata à Tartaris (tametsi profligatis semel atque iterum) Podolia & Russia, & amissus per defectionem ad Moschos dominatus Seueriensis, ac domestici motus, seu uerius offensæ uoluntates multorum, propterea quòd Lithuanis plusculum indulgeret, malisquè consultoribus uteretur, non parùm de æterna fœlicitate detraxêre. Prussiam tamen, & Pomeraniam per deditionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim annorum bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua, & posterorum suorum Regum Poloniæ adactis, relicta parte Prusiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicosissimum Stephanum, in clientelam accepit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligendos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris, & Bohemis uario Marte bella gessit. Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia, Ladislai Vngarorum, & Bohemorum Regis sorore, fœmina honestissima, & religiosissima, suscepit. Ex his uiuens Vuladislaum natu maximum Bohemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit. Sed utroque hoc dissensione partium deserto, Vngariam quoque Vuladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo, in utroque regno successisset, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miserabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros, & Bohemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diem clausit extremum. De suprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri Regis, Cazimirus quidem, iuuenis castissimus atque religiosissimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrum eius edita confirmarunt. Ioannes Albertus post patrem octo, & ampliùs: deinde hunc secutus Alexander quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moscis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam: Tartaros uerò Tauricos apud Clecicum paucis ante mortem diebus insignibus prælijs profligauit: uterque extincti properè, credo ut digniori cederent: post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, Archiepiscopus Gnesnen. simulque Episcopus Cracouiensis, & S. Rom. Ecclesiæ presbyter Cardinalis fuit.

Porrò

Vuladislaus Iagello.
Vuladislai etymon.
Heduigis regina Ludouici filia.
Lithuanorum ad Christũ conuersio.
Iagellonis studium in propaganda religione.
Bohemi.
Vuladislai regis gesta.
Iagello credulus, et cãdidus.
Suitrigellonis.
Iagellonis filij.
Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occisus.
Cazimirus rex.
Prussia per deditionem Polonis adiuncta.
Cruciferi iurarunt in uerba regis Polon.
Valachus cliens Polon.
Vxor & filij eius sex, & filiæ septem.
Vuladislaus Vnga. & Bohem. rex.
Ludouic. rex.
Anna soror eius, et uxor. Ferdinandi regis Rom. &c.
Ferd. Cæs. liberi.
Cazimirus filius Cazimiri sanctus.
Ioan. Albertus rex Polon.
Alexander rex Polon.
Fridericus Cardinalis.

Porrò filiarum Cazimiri duæ immaturè mortuę: Heduigis Georgio duci Bauarorũ, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgensi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum: Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicensium, & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuêre: & omnem penè Germaniam affinitatibus, & propinquitatibus illustrium uirorum, & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxêre. Sed ad institutum nostrum reuertamur. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris Principibus ac Regibus fœcundũ fuit. *Filiarum Cazimiri desponsatio.* Atque is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus, ab honestissima, & religiosissima matre, sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus, & pijs ad uirtutem in primis, & pietatem, cultumque diuinum institutus, in literis quoque non contemnendos progressus fecit: ita, ut Latinè scribentes, & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. Germanicã uerò, cuius propter finitimos atque etiã incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactiùs didicit. *Educatio Sigismundi.* *Linguarum peritia.* Porrò in diuinis Scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset: ac sæpè eas in ore haberet, non ad scurrilẽ iocum, aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderandas actiones, uitamque omnem: eoque timorem Dei, iustitiam, & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. *Pius usus sacrarũ literarum.* Permultùm enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit. Nec scio, an ad uitam sic uel sic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus, & institutus, quàm quo modo natus sit. *Educationis bonæ utilitas.* Solent enim plerunque etiam bonæ, & generosæ indoles, praua, atque adeò negligentiore quoque educatione deprauari: uitiosam uerò naturam sæpè bona educatio corrigit. Sic igitur educatis Sigismundus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate, & industria, quæ res maximè ętatem illam commendant, magnam sibi non modò nostrorum hominum, sed etiam externorum, Vngarorum inquam, Bohemorum, Silesiorum, & Germanorũ, cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit. *Adolescentia Sigismundi.* Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrem, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterũ fratrem se cõtulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari, & Bohemi magis eum propemodum, quàm Regẽ suum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à Rege peterent: eius authoritati, & iudicio libenter starent. *Fauor Sigismũdi apud Vngaros, & Bohemos.* Vsque adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantiæ, & sapientiæ opinio, quàm regium sceptrũ, quàm etiam carcer, bonorum confiscatio, proscriptio, uirgę denique & secures. Itaque magno omniũ fauore, Glogouiensem, & Opauiensem dominatum, & summã utriusque Silesiæ præfecturam à Vuladislao fratre obtinuit: adeoque charus ac uenerandus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperium grata, & iucunda memoria prosequantur. *Glogouiensis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ.* Quid illud, nonne ingens est bonæ existimationis, & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cùm regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum Regem, & item ab Vngaris atque Bohemis, post miserabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoque regna susciperet, expetitus est? *Regna ei oblata, sed non acceptata.* Neque deterrebat Suetios tanta terræ, marisque intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidẽ, & Bohemos pacta conuenta cũ Maximiliani Cæsaris liberis, aut Caroli, & Ferdinandi maximorum principũ potentia, si Sigismundus delatum sibi regnum suscipere uoluisset. Apud suos uerò quàm gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quòd Ioanne Alberto Rege mortuo, prelatus fuisset proculdubiò in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atque tranquillitas, & uetusta cum Lithuanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. *Gratiosus apud Polonos.* Iam uerò quantum ei honorem summi quique Principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriam. Primũ enim Maximilianus Cæsar, non minoris animi, quã prudentiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illum congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate cõplexus est, ut in loco fratris deinceps eũ haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotumque suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius. *Amicitia, & fœdus cũ Maximilian. Imp. Viennensis cũ Cæsare congressus.*

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & fœliciter imperat, nonne hũc Sigismundo honorem habuit, ut inclytæ huic reginæ Bonæ, uxori eius coniunctissimæ, Barensem principatum, quem post obitum matris eius in potestatem suam redegerat, redderet? ipsum societate sua, & aureo uellere ultrò dignaretur? sæpè honorificentissimã eius mentionem faceret? neque unquã Cruciferis, & alijs Germanis bellũ contra eum flagitantibus indulgeret? *Amicitia cum Carolo V. Imper.* Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascius palatinus Siradiẽsis, haud ita pridem apud illũ potentissimum Imperatorem legatione functus. *Stan. Lascius.* Adsunt item uiri pręstantes, Pe-

Petrus Opalenius. *Stan. Borgius.* *Nicol. Myscouius.* *Ioann. Dantiscus episcopus.* *Amicitia cum Ferdinando rege, & Cæsare.* *Nicol. Radiuilus, & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.* *Amicitia cum maximis regibus, & pontificibus Rom.* *Barbari Sigismundũ reueriti.* *Cũ Solimãno.*

tes, Petrus Opalenius castellanus Gnesen. Stanislaus Borgius Decanus Cracouiensis, Nicolaus Myscouius regiæ mensæ structor. Vellem adesset etiam uir eruditissimus Ioannes Dantiscus, Episcopus Varmiensis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude superioribus temporibus obierunt. Ex his cuiq; licet discere, quantopere ille Princeps maximus, & grauissimus Sigismundum regem obseruârit. Quid frater eius Ferdinandus Cæsar & Rex potẽtissimus? nónne plurimũ eum & amauit, & coluit? Nónne eius arbitrio controuersiã suam cũ Ioanne Rege regno Vngarorũ permisit? Non dico, quibus uerbis, & rebus præterea sæpenumerò idem Rex quanti Sigismundũ faceret, declarauit. Possem autem non uano rumore accepta referre, sed quę cùm de grauibus uiris accepi, tum ipse explorata habeo, cùm nuper ad illum à te, rex Sigismunde Auguste, cũ Nicolao Radiuilo, uiro illustri, & acuto, Lithuaniæ summo Marschalco missus essem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigismundi nostri mortem prosequutus, quantoq; studio pariter, & apparatu exequias ei in maxima principũ Germaniæ celebritate fecisse dicitur. Vt autem & Gallorũ Regem Franciscum, qui anno superiore decessit, Iulium secundum, Leonem decimum, Clementem septimum: & hunc qui nunc præsidet, sapientissimum Paulũ tertium, Pontifices maximos prætercam, quorum illustria habiti huic Regi honoris documẽta commemorare possem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principum perhonorifica de ipso elogia, quæ ipse his auribus audiui nuper, omittam. Barbari nónne eum præ cæteris Regibus, & monarchis reueriti sunt? Quo enim Rege cultior, & populosior fuit Russia, & Podolia? hoc est, quo Rege quietiores fuêre Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere soliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate sua elati, omnes homines atq; Gentes præ se contemnunt? Annón Solimannus bellicosissimus, & fœlicissimus eorum Imperator, cum eo perpetuũ fœdus percussit, & religiosè coluit? negare id alijs postulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodum superstitiosè seruare solitus. Annón Valachis ac Tartaris uectigalibus suis, ne Sigismundi Regis ditiones infestaret, edixit? An non idem, huic etiam eius filio Sigismundo Augusto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Ocessium castellanum Biecensem, uiros ornatos, pacem, & amicitiam in gratiam patris promisit? Annón eiusdem intuitu, filiam eius Isabellam reginam uiduam, nepotemq;, hactenus incolumes esse barbarus tyrannus passus est? qui ne ad Valachiam quidem adspirasset, nisi eum intempestiuè, ne quid aliud dicam, dissensiones nostræ animassent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox, & in patrem etiam suum impius, annón Sigismundi amicitiã splendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem, & constantiam singularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorum spacio in tanta orbis terrarũ perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum, superiorum Regum infœlicitate diuexatũ ac deformatum, aut pacatius administrauit, & retinuit, aut florẽtius, & opulentius reliquit? Quis tot ac tam difficilia bella, tam secunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus scriptoribus, Cyrus Persarum, Alexander Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatissimi Reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themistocles atq; Timotheus Atheniensium: Agesilaus, Pausanias, Lysander Lacedæmoniorũ: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal, & Asdrubal Carthagensium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæsar, clarissimi Duces, & Imperatores. Ne nostrorum quidem Boleslaorum, & Vuladislaorum obscura est gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello fœlices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquousq; à fortuna euecti, in medio cursu destituti, & ad extremum sęuis eiusdem procellis obruti sunt. At Sigismundum nostrum ab initio ad finem usq; secũdo flatu fortuna prosecuta est. Cum quibus uerò bella is gessit? Nempe cum potentissimis Moscis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortissimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipsa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus, uel insignibus prælijs uicit, & profligauit, atq; adeò deleuit etiam, uel castris exuit, uel denique regiones earum impunè uastauit: quasdam etiam domuit. Atque, ut à Tartaris, perpetuis nostris hostibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Slutscum tribus prælijs duce Constãtino Ostrogio, principe omnium sæculorum memoria dignissimo, ad internecionem penè cæcidit. Deinde apud Visnoueciam uigintiquatuor millia, cùm se per Russiam populabunda diffudissent, sexies fusa leuibus, & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouiensi, & eodem Constantino, ducibus profligauit, cùm nostri sex millium equitũ numerum non excederent, de quibus uix

Ioan. Ocessius orator ad Solimãnum Turc. Imper. *Isabella regina Vngar.* *Regnũ florens & pacatum.* *Reges, & duces inclyti.* *Cõparatio Sigismundi cũ claris. principib.* *Bella Sigismundi.* *Victi ab eo Tartari diuersis prælijs.* *Constantinus Ostrogius dux.* *Nicolaus Comenecius.*

uix centùm eo prælio desiderati sunt. Hostium uerò multò minor pars pernici fuga euasit. In Valachia quoq; ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auspicijs, & armis ijdem hostes graui prælio uicti sunt. Ne illæ quidem uictoriæ sunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buscum Stanislao Lanscoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Sencignouio, atq; iterum palatino Kiouiensi, in Volinia Constantino, & Ostaphæo ter, apud Olsacouiam hostilem arcem eodem Ostaphæo, & Prædislao Lanscoronio Ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quæq́ue apud Camenecia, & Verestatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis, & magnanimi, qui nunc palatinus Belsensis est, ductu, & fratrum eius Alexandri, & Procopij, ac Bernardi Prætificij Silesij opera partæ sunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis prospere item gesta certamina, sciens, uolensq́ue prætereo, ne sim longior. Tot enim ferè sunt, quot excursiones ea gens rapacissima, & famelica, & uel è flamma, quod dicitur cibũ petere solita, in ditiones eius ipso regnante fecit: perrarò enim impunè id abstulit. Quid illa apud Caniouiam in Lithuania ante unum & uiginti annos, nónne omnibus seculis est memorabilis uictoria, qua uiginti sex millia Tartarorum eodem illo Constantino duce parua manu profligata sunt?

Valachi uicti. Ioannes Camenecius. Stan. Lanscoronius. Iacobus Sencignouius. Ostaphæus. Prædislaus Lãscoronius. Nicolaus Senauius. Bernard. Prætificius.

Cum Turcis nullum hic Rex apertè bellum gessit: sed tamen aduersùs eos, cùm uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel deniq; nostros circum Bialogrodum, quod & Moncastrum uocant, populabundos insequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanscoroniæ Regis huius auspicijs prosperè dimicatum est. Bis contra eosdem in Vngariam Ludouico Regi missa auxilia: quo quidem utroq; tempore, utinam priùs quidem uiro illustri, & incomparabili Ioanni Tarnouio, earum copiarum ductori: posteriùs uerò Gnoinio obtemperatum esset. Vterq; Turcica arma, uiresq; periclitatus erat in Podolia: cùm illi inde, irritati à nostris, aliquoties prædas egissent. Sed magis comes Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo tempore Turcę ad tredecim millia, Podoliam, & Russiam ad Leopolim usq; & fines Vngariæ ferro, igniq́ue uastantes, tria millia, plus minùs de suis, particularibus aliquot prælijs fusi, amisêre. Quod si idem robur animi fuisset in eo, penes, quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Austria, ante quindecim (nisi fallor) annos, nostratium trium millium opera, & uirtute in primis penè ad internecionẽ deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigismundo regnante, tamen non publicè, neq; Sigismundi auspicijs, sed Caroli Cæsaris, & Germanorum stipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atq; artibus usitatis fretos, & clade nostrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucophinam syluam accepta, Turcarumq; ac Tartarorum auxilijs tumentes, quanta non modò fœlicitate, uerùm etiam celeritate uicit, ac domuit: cęsisq; eorum copijs, uastatis longè, lateq; agris, senatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voieuodam, & Palatinum uocant, restituentem prędam, quam paulò ante in Russia cœperat, in uerba sua iurare coëgit: & amissam maiorum suorum culpa Pocutiam ab eo recepit. Nostra uerò memoria, cùm Petrus palatinus rebellasset, Pocutiamq; rursus inuasisset, primùm sex millia hostium apud Guosdeciam arcem, ac mox uiginti duo millia apud Obertinum pagum uix à quatuor millibus nostrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio uiro clarissimo, & primario bellatore, insigni, & inopinata clade profligata sunt, erepta cum bombardis cætera impedimenta, Palatinus ipse saucius uix fuga euasit. Nec tamen ad officiũ redijt, donec postea in arce Chocimensi obsessus, & ad extrema redactus, solenne unà cum proceribus, & cuncta nobilitate sua regi iusiurandum dedit. Porrò cum Germanis Prussiam sibi uendicantibus, quo tempore tu Sigismunde Auguste natus es, bellatum quidẽ uariè, sed nunquam, nisi prosperè à nostris dimicatum est. Nempè apud Prusmarcum, Zeburgam, Gutestadiam, Brunsbergam, Reslam, & Rastemburgum, à Iacobo Sencignouio: apud Pissiam à Stanislao Masouiorum duce: in sinu Varmiensi, siue Habo lacu nauali prelio à Gdanensibus, bis apud Bartensteinã, sæpiùs à Prædislao Lanscoronio, & Ioanne Zaremba palatino Calissiensi multis in locis: apud Heilsbergam ab Alexandro Ilouio, Gdani, & Elbinge, cùm eas urbes adorti essent, à ciuibus fusi, & profligati: ad extremum tot cladibus, & inedia, uigilijs, & iugi nostrorum equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Prussia excessêre.

Bella cum Turcis gesta. Præd. Lansc. Ioan. Tarnouius Comes. Gnoinius. Tarnouij laus. Bogdanus Valachus uictus. Petrus Valachꝰ ductu Tarnouij uictus. Bella cum Cruciferis Teuthonicis gesta in Prussia. Iacobus Sencignouius. Lanscoron. Ioan. Zarẽba. Alexander Ilouius.

Quid ego de Moschis loquar? qui uel præcipuam gloriæ, & uictoriarum materiam huic Regi prębuêre? Apud Polosцum, olim quidẽ septem millia hostium à Ioanne Boratinio, uiro acri, & animoso, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cùm ij Lithuaniã non ampliùs decẽ & octo milliarijs à Vilna metropoli, hyberna excursione depopulati, reuerterẽtur, mille extremi agminis, quos solos Lithuana nobilitas cũ aulico Regis comitatu, tumultuariè accurrẽs, assequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in inte-

Victoriæ de Moschis partæ. Ioannes Boratinius.

in interiore Lithuania prædabundi, magnum suorum numerum, & prædam, quam abigebant, Lithuanis insequētibus, amisêre. Iam apud Starodubum Radogostiam, & apud Smolenscum aliquoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili castellani Vilnensis, non sine magnis cladibus profligati: apud Orsam uero cùm primū Sigismundus regnare cœpisset, ne expectare quidem nostros, dum Boristhenem tranarēt, sustinuêre, experti uim eorum in una, & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cùm uastari sua ultra Vesmam etiam atq; Drohobusum cernerent, denuò coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille nostros mercenarios milites cum paucis Lithuanis longiùs à castris regijs ad Smolenscum positis progressos, ausi sunt. Magnis uerò incommodis affecti, Mosiro, Turouio, & alijs quibusdam munitionibus, quas dudùm Michael Glinscius ad eos perfugiens intercœperat, redditis, commutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lithuanis Alexandro Rege uicto apud Vedrusios cœperant, pacem accepêre. Nec maiore ij fuêre fiducia longè pòst, cùm Radogostiam, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente, Homiam & Starodubum arces à nostris partim ui captam, partim in deditionem acceptas amisêre. Et Starodubum quidem, cùm ampliùs quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eius arcis presidio: qui soli nostrorum numerum longè superabāt, uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulphurati pulueris, ignisq; adiumento expugnatum & euersum. Necq; uerò ij tanto temporis, hoc est, plus quàm uiginti annorū interuallo, quantum inter Orsensem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremum Starodubense bellum intercesit, abiectos semel spiritus recipere potuêre. Orsensem uerò illā celeberrimam, & cum omnibus ferè omnium gentium atq; seculorum uictorijs comparādam uictoriam, quid hîc pluribus commemorare attinet? Eadem opera soli lumen adderem. Quis enim est, qui nesciat, illo prelio, Constantino Ostrogio principe, & Ioanne Suirzouio ducibus, octoginta millia Moscorum bellatorum, qui omnem nostrum exercitum nō modò proterere posse uidebantur, uerùm etiam Boristhenem tranare pasi, pecudum in modum flagris abigere in Moscouiam destinarant, ingenti strage interfecta esse: ita ut desideratorū numerus ad quadraginta ferè millia peruenisse, uel certè duo & triginta millia superasse dicatur? Ductores eius exercitus, uiros illustres, omnemq; senatum gentis, & supra quater mille captiuos uiuos in potestatem uenisse, direpta castra opulētisima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros, & alias gentes finitimas uictoriosum usque ad regiam suam Mosquam profugisse: atque ibi ampliùs centum, & uiginti milliaribus benè longis à loco conflictus, tamen uix tutò se subsistere posse credidisse. Tantus uerò tunc pauor Moscorum animos occuparat, ut Smolenscum, Seueriense Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude, & perfidia Russorum, partim hoc ipso Rege regnante, partim superioribus temporibus in potestatem hostium uenerant, desertas tunc ac uacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriam per tempus anni quiuissent. Atq; hæc quidem sunt bellica huius Regis decora præcipua (nam leuiora multa prætereo, ne anxiè & minutatim cuncta exquirere, & persequi uidear) quæ quidem hoc sunt admirabiliora, quò magis inopinata: utpote in summa ærarij inopia, & pleraque omnia longè imparibus uiribus gesta: ita, ut benè cum nostris agi uideretur, quoties non plus duplo hostium multitudo excederet. Has tot ac tantas uictorias, tanta imparitate copiarum quæsitas, nihil mirum est (ut est rerum humanarum conditio uaria, & instabilis) si quæ clades interpolarunt. Sed quot nam, & quantulæ sunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Rusicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorum à quadraginta millibus Tartarorum loci opportunitate usorum, defatigata ueriùs, quàm superata, non incruentam hostibus uictoriam concesêre. Nostri mille ducenti desiderati, barbarorum uerò cæsa quatuor millia. Itaque raptim ij cum præda, quamuis uictores retrocesêre. Altera apud Serethum amnem, cùm perpauci nostri in hostico palantes, à Valachis circumfusis oppresi sunt: ubi tamen nō plures, ducentis nostris periêre. Nam eum peruastata longè, lateq; circum Pescouiam, siue Plescouiā Moscouia, ab oppugnatione Oposcę à ualido hostium præsidio reiecti sumus, ignominia illa ueriùs, quàm clades fuit, ductorum inscitia, & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albæ, Rusiæ Michaëlis Glinscij, hominis ambitiosi, & Alexandri regis gratia inflati, proditioni, & Russorū atq; præsidiariorum militum perfidiæ imputanda est. Porrò apud Ozacouiam, cùm uir in primis strenuus, Nicolaus Senauius eò usq; cum mille (opinor) equitibus priuato consilio populabundus excurrisset, priuata illa, nō publica clades fuit, crudelitate eius, & perfidia Tartarorum contracta. Hę sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnante accepimus, quę omnes una aliqua ex his, quas superiùs percurrimus, uictorijs abundè expiatæ & compensa-

Georgius Radiuilus.

Orsēsis de Moscis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

Basilius Moscouitarum princeps.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Michael Glinscius.

Nicolaus Senauius.

pensatæ sunt: nec scio, an quasi neuuli quidam formosum corpus, uel nubeculæ meridianum solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores reddidêre. Bellóne autem tantùm clarus, an etiam pace Sigismundus fuit? imò uerò pace, quam semper expetiuit, clarissimus. Testantur id tantæ opes & facultates hominum nostrorum, tam opulenta cùm externis commercia, tantus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs, & uictu, cultuque corporis, tum in sermone, & moribus, quanta nunquam ante hunc Regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentiùs aliquanto conscriptæ, clamant tot arces instauratæ, tot exornata templa Dei Opt. Max. tam splendidè, & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsouia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam urbes atque emporia: tam denique culta, & habitata Russia, Prussia, Lithuania, & Podolia, quæ regiones antea syluestres, & incultæ, aut superiorum temporum conditione desertæ magna ex parte iacuerant. Quid ego priuatos Sigismundi thesauros, & ærarium sine ulla cuiusquam iniuria, in extremos Reipub. usus asseruatum? quid tot ac tantas possessiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redemptas, commemorem? Hæc eo sunt maiora, & magis honorifica, quò fœdius fuit ac deformius, quosdam ante eum Reges quotidianis quoque sumptibus interdum defectos esse. Iam uerò non minima est & illa fœlicitatis accessio, quòd eo regnante Zatoriensis ditio, & Masouia post quadringentesimum ferè annum ad corpus, & compagem Poloniæ rediuerunt: Prussia recusatum diu, & aliquoties excussum iugum accepit: Pomerani Stolpenses ad intermissam aliquãdiu huius regni societatem, & clientelã, iureiurando adacti, reuenêre: in qua tamen nostra conniuentia non diu permansêre. Porrò in commemorandis coniugijs, & liberis, quæ non exigua fœlicitatis humanæ pars est, diutiùs me immemorati necesse non est. Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorem eius uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensiũ palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorũ sororem, fœminã sanctissimam, & pientissimam, nouerunt: quę quidem maximã illam Orsensem de Moschis uictoriam assiduis diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis, & profusa in egenos beneficentia, asperioreque cultu corporis, & ieiunio coniunctis, à Deo impetrasse existimata est. Quæ quàm coniunctè cũ uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu post mortẽ eius indulgentissimus rex testatus est. Hac immaturè intra tertium annũ amissa, alterã suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensium ducis & Isabellę Arragoniæ filiam: cuius auus maternus, Alphonsus eius nominis secundus, Neapolitanorũ rex, & stirpis Arragoniorum ac Siculorum regum, de qua Carolus quoque, & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt, antiquitate, & sua uirtute fuit clarissimus. Paternus uerò proauus Franciscus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis gestis fundauit, filius, cum plurima, & grauissima bella cum maximis principibus, potentissimis populis, & præstantissimis bellatoribus per omnem Italiam prosperè gessisset, nominisque sui ac terrore eam impleßet, à Philippo Maria Mediolanensium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotalique Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigismundus rex accepit. De qua, quoniam præsens adest, graui dolore, & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis prostrata, nihil dicam ampliùs, nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum Regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantem, & uiribus planè destitutum, non coniugali charitate, sed ancillari planè ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, ut plurimùm ei uicissim Rex amantissimus indulgeret. Harum uerò duarũ uxorum è Barbara quidẽ Heduigim filiam susceptam, fœminã lectissimam, Ioachimo Marchioni Brandenburgensi, Electori Roman. Imperij, matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea uiuens adhuc auctus est. E Bona uerò maximam natu filiam Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditã, Ioanni regi Vngarorum, affini iam priùs suo nuptui tradidit: nepotemque ex ea, quemadmodum fertur, indole puerum suscepit: quæ mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipua laceri, & afflicti Regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiam, Annam, & Catharinam, uirgines spectatissimas, magnorumque Regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum non est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus, puer etiamdum decimum agens annum paterno Regno, ipsius opera, studioque ante decem & octo annos inauguratus, pòst iuuenis factus, uxorem accepit uoluntate patris, Elizabetham, Ferdinandi Cæsaris, & Vngarorum, ac Bohemorum Regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate, & mansuetudine, hæc cum

Pacis studia.
Splendor, & elegantia Polonorum.
Leges.
Arces instauratæ, & tẽpla.
Vrbes opulentæ sub Sigis.
Thesauri Regis.
Zatoria, & Masouia recuperatæ.
Prussia, & Pomerani in clientelã accepti.
Coniugia.
Barbara uxor religiosiß.
Altera uxor Bona Sphortia.
Alphonsus rex Arragonum.
Frãciscus Sfortia dux Mediolani.
Bonæ reginæ fides, & obsequium.
Sigismundus plurimũ indulsit Bonæ.
Heduigis filia.
Quatuor filiæ Sigism. è Bona.
Isabella regina Vngariæ.
Filius Sig. Augusti. puer coronatus.
Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.

Elisabethæ laus.

cum probitate: probitas denique cum pietate (quæ ipsi patria uirtus fuit) certabat, ita ut nescires, quid in ea potissimùm admirareris. Quæ utinam uixisset diutiùs, & editis socero optatis ac sui similibus nepotibus, fœlicitatem eius perfecisset, tranquillitatemq; huius regni stabiliuisset. Sed nō merebantur hæc, opinor nostra scelera. Nunc ad Sigismundum redeo. Nónne igitur hoc singularis cuiusdam fœlicitatis fuit, Rege patre, patruo, auoq; matre uerò Cæsaris filia, & magni Regis sorore ortum esse: tres fratres, & unius ex his filium, Reges uidisse: Regem & ipsum supra unum & quadraginta annos tranquillè, fœliciterq; regnasse? Summis Principibus uenerabilem, hostibus formidabilem, cæteris admirabilem fuisse? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia, & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquisse? Filiam reginam, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuisse? Filium denique Regem secum, & post se fecisse? morientem, permagnum sui desiderium bonis omnibus reliquisse? Nónne hæc (inquam) ei præclarissima, & longæ posteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atque hæc tamen pleraque omnia externa sunt bona, in quibus fortuna plurimùm sibi uendicat: sed ab eo tamen ratione & consilio moderata sunt. Quid ego nunc formam, & staturam eius, robur cuiusuis honesti laboris patiens, dignitatem oris, dignamq;, ut ait Poëta summus, Imperio faciem, depingam? Quod si facere maximè uelim, nō possim. Priùs enim ferè hæc in eo ætate ingrauescente marcescere cœperunt, quàm ego in hanc lucem prodij: sed tamen permanserunt in eo etiam affecta iam ætate, non obscura earum rerum uestigia. Roboris uerò, & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non semel florentiore ætate ferreæ equorum soleæ, rupti funes canapei crassiores, intensæ manu balistæ, discerpti lusoriarum chartarum fasciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atque hæc leuiora fortasse cuiquam uideantur. Illa quidem non in postrema bonorum parte numeranda sunt, sanitas, quæ ipsi perpetua ferè ante extremam senectutem fuit: integritas, & solida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facilè recuperabat: uigor sensuum, qui ad extremum usque eum non destituit: firma, melioribus præsertim annis, memoria: deniq; acumen ingenij, quo fratres, maioresq; suos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut sint magis propria hominis, quàm illa superiora, tamen ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis est, pertinent, nec magna laude, & admiratione digna sunt, quippe cum quibus nascamur, quæque in potestate nostra non sint, & ingenuo cum seruis, urbano cum rusticis, nobili cum plebeis, regi cum mediastinis, & baiulis: denique bono uiro cum improbis sint communia. Tametsi ne mutæ quidem pecudes, penitus horum bonorum expertes sunt, quin pleraque in illis, quàm in nobis, maiora, & illustriora spectantur. Viribus quidem ab ursis & leonibus, agilitate à ceruis, & bisontibus, longæuitate ab ijsdem ceruis, specie fortassis ab equis & pauonibus, sanitate à piscibus, sensuum uigore à lyncibus, aquilis, canibus, uulturibus: industria, & ingenio quodammodò ab elephantis, uulpibus, & apibus: sic alijs rebus ab alijs fortasse superamur. Cæterùm in animo uera hominis, & propria laus est. Corpus enim partim instrumentum, partim domicilium, partim etiam carcerem, & ergastulum animi, sapientissimi homines esse uoluerunt: animum ferè hominis appellatione dignati sunt. Qui uerò mollissimè senserunt, partem quidem hominis, sed longè deteriorem corpus dixerūt: in animo omnem hominis excellentiam, & principatum collocarunt. Quocirca his, quæ externa, quæque corporis bona dicuntur, ita obiter transcursis, ad eas, quæ sunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellentis Principis laudes, transeamus. Quas dum, quanta maximè breuitate poterimus, persequimur, quæso, ut benignè, & attentè, quod fecistis adhuc audiatis. Virtutem, summam animi, atq; adeò hominis perfectionē, quicunq; rectè philosophati sunt, dixerunt, eiusq; uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atq; iustitiam, quatuor partes, & quasi fontes quosdam, unde officium, & omnis honesta & laude digna actio manaret, esse uoluerunt. Quæ nam ergo ex his in hoc præstantissimo Rege desiderata est? Prudentiáne? quę ex præteritis & pręsentibus, ea quæ deinceps euentura sint, colligit: causas rerum uidet, rectè de rebus iudicat, sibi, suisq; in longū prospicit, impendētia mala sapienter auertit: at ea summa & admirabilis in eo fuit. Argumento est, benè & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ætatem, atq; morbum licuit, administrata, & inter tot undiq; imminentes hostes per tot annos incolumis conseruata Respublica. Nam quis sapientius eo, siue ex legibus, & moribus nostris, siue ex æquo & bono ius dixit? Nihil eum uarietas legū atq; morū, quibus alijs equestris ordo, alijs oppidani, alijs agrestes, deinde diuersis Poloni, Lithuani, Masouij, Prussi, Silesijq; utuntur: nihil diuersa, & pugnantia nonnunquā senatorum iudicia, quò minùs ius suū cuiq; tribueret, perturbarunt. Accidit interdum, ut post dictas à senatu sententias, ultima ipsius, ab omnibus diuersa, & tamen omnium esset æquissima. Porrò in consilijs de Republ. nihil temere

Margin notes: *Nobilitas Sig. regis & fœlicitas.* — *Bona corporis forma.* — *Robur, & uires.* — *Sanitas.* — *Ingenium.* — *Vigor sensuū in quibusdam pecudibus.* — *Bona animi.* *Laus propria hominis est in bonis animi.* — *Virtus, et eius partes.* *Laus Sig. uirtutibus.* — *Prudentia.* — *Gentes & leges uariæ.*

temerè,& inconsultè faciebat,cuncta ad publicam,non partis,aut ordinis huius,uel illius, sed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum sese, suaq; permittens:ac tuta consilia lubentiùs, quàm callida,& periculosa semper secutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur,nunquam appetiuit:nec nisi necessariò, & graui iniuria prouocatus,suscepit,& ita quidem,ut ab illa comici Poëtæ sententia non discederet:Omnia priùs experiri, quàm armis, sapientem decet. Itaq; à quietis consilijs nunquam,ne inter media quidem arma,& rebus ad nutum fluentibus, abhorruit.Regna à Suetijs,Vngaris,& Bohemis(quemadmodum superiùs dixi)delata recusauit,ne se, patriamq; suam nouis,& periculosis bellis implicaret. Valachos subiugare, siue adeò exterminare, ob rupta crebrò fœdera cùm posset,noluit:ne uel illi desperatione adducti, Turcis sese dederent,uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quasi obice, ipse difficilimum cum potentissimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Christiani nominis hostes expeditione penitùs abhorreret : sed quòd suas,illorumq; uires iusta lance metiretur.Sic enim iudicabat,neq; suum esse, neq; unius planè cuiusquam principis, tam ualidum hostem, qui Asiæ, Aphricæ, Europæq; magnam partem ditione teneret,florentissimum Greciæ imperium euertisset, Caramannos,Cilicas,Syros,Aegyptios,& nescio quas præterea gentes una æstate subiugasset,deniq; latissimè dominanti Persarum Regi grauis esset,debellare. Coniungenda esse Christianis principibus arma,si hostem illum à ceruicibus suis uellent depellere.

Cõsilia quieta

Regna oblata repudiata.

Valachi cur non subacti.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Cùm ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter se digladiari,ac totum penè orbem Christianum plus, quàm ciuilibus bellis ardere, omni honesta ratione semper Turcicum bellum declinauit:& Ludouico,fratris filio, Vngarorum,& Bohemorum regi sedulò idem suasit:qui iuuenis si patrui, quàm ferociorum quorundam consilia riorum suorum, consilijs obtemperare maluisset, oblatamq; à Turcis pacẽ accepisset,seu uerius ipsis expetitam dedisset,uiueret fortasis adhuc,neq; munitissimum Christianorũ regnorum propugnaculum Vngariam secum unà perdidisset. Hæc sanè fuit causa,cur apud pientissimum,& Christianissimum regem Sigismundum nihil ualuerunt Iulij secundi,Leonis decimi, Adriani sexti, & Clementis septimi Pontificum maximorum preces, & exhortationes,ad suscipiendum contra Turcas bellum incitantium.

Dissuasor belli Turcici.

Consilium Sigismundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

Pontificũ exhortationes ad bellum Turcicum.

Optabat quidem sapientissimus Rex tempus illud, cùm Christiani principes restinctis intestinis bellis,reconcialiatisq; inter se animis,ad inferendum Turcis bellum conspirarent:plurimumq; in id operæ,laboris,& sumptuum impendit,siue quando cum Maximiliano Cæsare congressus est: siue cum missis non semel ad dissidentes principes, & ad Pontifices maximos,ueluti præsides,& moderatores Reip. Christianæ legationibus,accuratè ac diligenter ea de re egit.Et cũ initiò nõnulla eius rei spes ei affulsisset,non nisi annuas inducias Baiazeti,Solimanni huius auo,petenti dare uoluit.Ea uerò spe frustratus, sæpè diuinauit,nunquã id se uiuente euenturũ esse,ut Christiani principes aduersus communem illum hostem uires coniungerent. Intelligebat enim, quousq; nonnullarum nationũ mutua inter ipsas odia processissent: nec defore Turcis, quos à cæterorũ consensu, ad impediendos pios conatus, auellerent. Quid illud? cũ principes Christiani cõplures, quos nominare necesse non est,sub Clemente Pontifice,in suum fœdus,contra Carolum Cæsarem,partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initũ,pertrahere eum non potuerunt? Aut cũ nuper primarij Germaniæ principes,affines ferè ipsius,& præpotens illa tot opulentorum populorum contra eundẽ Imperatorem, & fratrem eius conspiratio,pellicere eum in societatem suam nequiuit? ne eatenus quidem,ut uel pecuniæ non nihil mutuò daret affinibus, & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniq; ne suos homines stipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excusationem dabant apud Cæsares, libertas & instituta nostra. Non modò autem nihil eorũ fecit, sed etiam dissuadere conatus illos, & pacificatorem sese interponere conatus est. Atq; utinam ei obsecundatũ esset:non tam uasta quibusdam locis,neq; tam exhausta passim esset pecunijs iuxtà ac uiris Germania:& liberi adhuc principes quidã retinerent dominatus suos amplissimos. Sed fortasse sic Deo uisum,ut fastum,& cõtumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra sanctissimas leges,& instituta maiorum,contra antiquissimum uniuersi Christiani orbis cõsensum,& contra legitimos magistratus suos impiè sese efferentem,retunderet. Cùm igitur hæc uel faceret,uel recusaret optimus rex Sigismundus , nónne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ,& constantia coniuncta? Quid? cũ Ioanni regi,bis affini suo,ne regnũ Vngarorum Ferdinando Maximiliani nepoti iam priùs destinatum,susciperet, dissuadere frustrà studuit? aut cũ ei profugo exilij quidem locũ apud se indulsit,ut aliquid necessitudini,& calamitati eius tamẽ daret: auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cùm pacem inter eos compone-

Bellum Turcis communi Regum consilio, & ope inferendum.

Baiazetes pacem petiuit à Sigismundo.

Bellum contra Carolum Imp. semper dissuasum.

Smalcaldense fœdus.

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorum contumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Erga Ioan. regẽ Vng. quomodo se gesserit.

Intempestiua Ioannis ambitio ad regnū. *Gdanum pacatum.* *Cruciferi eiecti e Prußia.*

re magna cura instituit? Cernebat nimirum sapientissimus princeps à longè, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisq; malis, & calamitatibus non modò florentissimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud inter duos de regno conflatum. Iam in reuocādis ad officium Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia, & Lithuania quierè esse possent, annon magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cùm hinc à Moscis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent: Maximilianus uerò Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes, quoscunq; posset, in eum, & in perniciem Polonorū concitaret: Tartaris donatiuum, siue stipendium constituit, non modò ut ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs quemadmodū dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam, ut eorum opera in uexandis ac distinēdis Moscis, & alijs hostibus suis, paruo redempta uteretur. Qua re tantū profecit, ut & Moscos ad petendam pacem adigeret: & tam culta & habitata sit, quàm nunquam sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia.

Stipendiū Tartaris sapienter datum.

Iudicium in distribuendis honoribus, et magistratibus.

Quàm solidum uerò fuit eius iudicium in mandandis honoribus, & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere per quosdā importuniores, quibus impensiùs indulgebat, licuit? Atq; hoc id admirabilius est, quod difficile est non peccare in hac parte maximis quibusq; Regibus, & Principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commendatione caret. Nimirum sapientis est, nihil temerè, nihil præcipitanter, sed omnia consultè ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumentis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus ille Poëtæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Timor Dei principium sapientiæ. *Fortitudo, & magnitudo animi.* *Constantia.*

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigismundi regis nobis dictum sit modò. Cuius quidem ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim sapientiæ, quemadmodū sapientissimi reges, Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda, & suscipienda pro salute, & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerū, quæ maximè in hac uita expetendæ esse uideantur (qualia sunt, regna & imperia) satis iam, opinor, intellexistis ex his, quæ superiùs diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Prussico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorū esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti priùs à se oblatis, mutare uoluit: aut quòd cùm ipsi Lithuaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, ne nouis quorundā Lithuanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quò minùs institutum cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cùm deinde Michaëlem Glinsium, ducē Russum, qui ad dominatum adspirare, dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc fortè sese abluens, cognouisset, neutiquam turbatus est animo. Venientē cum tranquillo uultu, & comiter accepisset, cuncta ei scelerata consilia (quod Michaël ipse postea fassus esse fertur) è pectore excussit. Tantum eius animi magnitudo, in graui & constanti aspectu relucens, apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentē, ac dominandi cupiditate incensum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorum aspectum proijcere sese, & adulari cauda solent. Quid illud? quòd Vngaris, & Bohemis, cū suis regibus Viennam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fideiq; eius, quem Posonij in constituto congressus loco diu frustrà expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitantibus: ipse, non sanè amicum ad eam diem expertus Cæsarē, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit?

Michael Glinscius.

Fiducia.

Animus in lætis & aduersis constans. *Tolerantia.* *Educatio minimè delicata.* *Iniuriarū obliuio.*

Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna, tanta fuit, ut neque secundis rebus difflueret, neq; aduersis frangeretur: à superbia, & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Aestus, frigoris, inedię, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ętate mollicici, delicijsq; minimè assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & alias uitæ incommoda admodùm æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionem digiti pedis, sacro (ut medici dicunt) igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cùm arx hæc conflagrasset, illa de re tantū angebatur animi, quod dubitaret, tantisper se deinceps uicturū esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuitia, & maledicta insolentiorum ho-

rum hominum ita contempsit, ut nunquam uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiam in huiusmodi homines restrictior. Iam uerò temperantia, & moderatione non modò cum laudatissimis omnium gentium Regibus, & Principibus, uerùm etiam cum priscis philosophis, quorum seuerior & accuratius instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolentius, nihil dissolutius, & flagitiosius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad seueritatem compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano, neq; petulanti nonnunquã temperatus: à sordibus semper abhorruit: sed frugali tamen uictu, & cultu corporis elegantiore, quàm splendidiore usus est, nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat: nam tũc augustiore habitu commendare Maiestatem suam studebat: eademq; de causa splendidiùs, quàm quisquam maiorum suorum habitare instituit. Cuius exemplo, & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatem, munditiam, elegantiam, & splendorem cum dignitate consectari passim cœpimus. Itaq; longè alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc Regem fuit. Sobrietatem uerò Rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem usq; patris, auiq; instituto, planè abstemius, & aquæ potor fuit: ingrauescente uerò ætate, medicorum suasu uinum bibere didicit, sed ita tamen, ut nunquam eum quisquã ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidinosior natura fuit, uerùm in utroq; tamen magnopere sibi imperabat: cùm prægrauatũ se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. Quod uerò ad Venerem attinet, cœlebs quidem uiridiore ętate laxiùs aliquantò uixit, & liberiùs: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honestæ, & pudicæ intulit: neq; fœdius quicquam, quod honestæ aures abhorreant, admisit: & ueros illos lubricæ ætatis lapsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atq; contexit. Maritus uerò, coniugij fidem sanctè seruauit. Verecundia summa, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudũ se, aut necessitati naturæ satisfacientẽ, nonnisi à perpaucis interioris cubiculi ministris, conspici passus. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, non sine rubore solitus. A probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quãuis iratus, omninò sibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi Regis modestia? qui cũ acri & solido esset cùm in iudicando, tum in consultando iudicio: & neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo, & bono pateretur, tamen nihil ferè maius unquam sine consilio senatus fecit, aut statuit: ac nonnunquam de recta sententia sua consensu senatus adductus decessit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est, & perniciosum plerunq; in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniustè, & inutiliter, atq; etiam temerè, & cum multorũ exitio, ab ijs, qui sibi plus, quàm cæteri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena consilia aspernantur. Iam illud, nónne magnæ fuit modestiæ simul & grauitatis, quod aduersantem sæpè desiderijs suis, uel utilibus, uel certè non perniciosis Reipub. nobilitatem, æquo, & moderato animo pertulit: neq; ui quicquã inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperantiorem cuiusquam in se petulãtiam acerbiùs ultus est: ne tum quidem, cùm apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitùs disturbati, ferociorem eum facere potuerunt? Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem, & pręter debitum huic eius modestiæ consensu, & obsequio multitudinis atq; consiliariorum concessa sunt. Ita nimirum sæpè eius impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus, ab humanitate & libertate nõ alienissimis. Ab eo uerò, quem sibi in omni uita proposuerat, modo, neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduersitate & ęgritudine animi, neq; lętitia, deniq; & uoluptate (quæ res trãsuersos ferè rapiunt homines) facilè unquã auocatus est, & abstractus. Porrò si quando animum grauibus, & continentibus Reip. occupationibus lassum, & quasi fatiscentẽ recreare, & relaxare uoluisset, equitationibus, ac ceruorum, onagrorum, aprorum, ursorũ, & bisontium uenationibus (quod studium ipsi gentilicium atq; hęreditarium fuit) non sine utili & salubri corpori, & uirium, atq; etiam industriæ exercitatione id facere solitus est: interdũ etiam equestrium certaminum atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus, sordidisúe lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter, pręsertim integrioribus adhuc uiribus uacauit. Nec plura nunc de Regis huius temperantia, & modestia dicã. Reliqua est nobis una maxima, & præclarissima uirtus eius, quæ eiusmodi est, ut neq; uesperugo, neq; aurora sit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidã: Iustitia, inquam, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus Rex Salomon, stabiliunturq; regna: quæ quidem uel maximè in hoc Rege resplenduit. Itaq; ergò iure optimo firmatum est solium eius, regnumq; stabilitum. Nam siue æquabilitatẽ, & æquitatem eius in dicendo iure, tam diuerso & uario, quàm est in hoc regno, spectes, siue grauitatẽ, & constantiã

Temperantia. — *Ciuilitas Polonorum.* — *Sobrietas.* — *Abstemius Sigismundus.* — *Edacitas.* — *Libidines moderatæ.* — *Pudicitia.* — *Verecundia.* — *Modestia.* — *Confidentia caruit.* — *Moderatio erga nobilitatẽ.* — *Leopolienses turbæ.* — *Studiũ nobilitatis erga eũ.* — *Constantia.* — *Quales animi recreationes.* — *Iustitia.* — *Prou. 16.* — *Aequitas in iuredicendo.*

inter diuersas plerunque senatorum, & nonnunquã pugnantes inter se sententias, studia, ad gratiam, uel odium (ut fit) inclinantium, siue laborem & patientiam in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs, est quòd admireris, nedum laudes. Admiranda est, & illa eius continentia, quòd nemini unquam, eo regnante, quamuis luculentas, quamuis amœnas possessiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinum, quàm proceres quosdam, cuncti maluistis. Quid ego fidem eius cùm in promissis, tùm in fœderibus, & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatã, prædicem? Cõmemoraui nonnulla superius, quę ad hanc rem pertinent, nempè quòd ad dissoluendam cum Cæsaribus, Carolo & Ferdinando amicitiã adduci se nunquam passus est, ne à necessarijs quidem & affinibus. Promissi uerò, quàm tenax fuerit, possem hic, si necesse esset, locupletissimos eius rei testes citare, nonnullos uiros amplissimos, qui partim hîc adsunt, & hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis excesserũt: quibus quò minùs præstaret semel promissa, neque gratia, neque odio, neque precibus, neque conuicijs, neque lachrymis cuiusquam flecti potuit. Nihil in eo fallax, aut multiplex: aperti uerò & simplices fuère mores, pariter & oratio. Et quoniam ea, quæ Respub. continet, tuetur, & florentes facit, iustitia, pœna, & præmio, sæueritate, & clementia maximè constat, de his quoque pauca dicamus. Vtrunque ille quidem coluit: nec dum alterum sequitur, neglexit alterum: sed cùm intelligeret, liberis, & minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnam pœnam sceleri & ignauiæ, institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum: ad sęueritatem quidem, & expetendas de sontibus pœnas fuit remissior: nec nisi necessariò, quemadmodũ ad secandum, urendumque medici, ad hoc descendebat. Vt, cùm Cazimirienses aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam, tumultu concitatæ multitudinis patratam, supplicio capitali affecit, ne quod maius malum inde existeret, & ut illi exemplo essent in posterùm magistratibus, multitudinem temerè concitantibus, concitatamúe non refrenãtibus: uel, cùm Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit. Vel denique, cùm dux adhuc Silesiæ, regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tempore bella ibi à Bohemis, & Vngaris, Matthia, & Georgio, ac mox Vuladislao regnãtibus, gesta sunt, penitùs repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudãt, tùm Silesij quoque etiamnum grata memoria prosequuntur. Ad clementiam uerò fuit propensior, ita ut cùm aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio reprehenderetur, urbaniori responso repressisse illam eius acerbitatem feratur: Qui scis, inquiens, à quónam sæueritatem istam exordirer? Illud opinor innuens, neque illum culpæ exortẽ esse, & ad multa nonnunquam conniuendum esse Rempub. administranti. Proindè multos capitis reos uita donauit, nonnullis inustam iure infamiã sustulit: nullius propemodũ bona confiscauit: confiscata etiam ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proscriptos reuocauit, sine accusatore quidem & indicta causa neminẽ damnauit. Gdanensibus uilis plebeculæ impetu ab officio discedẽtibus, nihil ferè de pristina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè, & priuatim, detraxit, authores modò seditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio mulctauit. Hostibus supplicibus libentissimè ueniam dedit, ita, ut uel de medio uictoriarũ cursu non grauatè retrahi se ad ueniam, reconciliationemque pateretur. De Valachis quidẽ iam diximus. In Cruciferos uerò debellatos iam ferè, quàm clementer se gessit? Quod nisi fidẽ eorum suspectã habuisset, nõ modò siuisset eos retinere, quę habebant adhuc, sed ablata quoque, ni fallor, eis reddidisset. Magistrum quidem eorum, Albertum Marchionem Brandenburgensem, sororis suę filium, expectatione, & aduentu auxiliorũ è Germania, uarię tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar, secum agentẽ (dabit mihi ueniam Princeps amplissimus, uulnus suum necessariò refricanti, & beneficentissimi in se auunculi memorię hoc nõ inuitus, uti spero, donabit) retinere ea, quæ ante bellũ illud habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur, omnia iussit: & honore auxit, Magistri appellatione in Ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occasionẽ tolleret, commutata: denique hęreditarium ei, fratribusque eius Cazimiro, & Georgio, in mares duntaxat liberos, principatũ illum constituit. Hęc annõn maxima sunt documẽta clementiæ, hostẽ, quem minimè esse decuerat, & hostem pertinacẽ, penè deuictum, & fortunis spoliatum, meliore quàm fuisset dudũ, conditione, in societatem, & amicitiam recipere? Quid illud eodẽ bello, quòd Germanos milites contra se militantes, uelitationibus, & leuibus nostrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribusque confectos, delere, cũ posset, noluit? Captiuos, quorũ plenæ erant turres, & ergastula in maiore Polonia, & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atque adeò ueste, & uiatico donatos, dimisit? Cuius clemẽtię, benignitatisque suæ maximũ, nisi fallor, fructũ cœpit: nempe, quòd per tot annos deinceps eo regnante, in Prussiã Germani,

Labor.
Continentia Sigis.
Fides eius in promißis, & fœderibus.
Synceritas.
Sæueritas, & lenitas.
Cazimirienses puniti.
Gdanenses seditiosi puniti.
Purgata à latrocinijs Silesia.
Clemẽtia Sigis.
Clementia erga Gdanenses.
In Cruciferos clementia.
Albertus Marchio Brandenburgen. dux in Prußia factus.
Prußia in feudũ concessum Marchionib.
Clemẽtia in uictos Germaniæ milites.

mani,& contra Polonos,quamuis sedulò sollicitantibus Cruciferis, arma non sumpserunt:non tam uiribus,& fortuna regis,ut equidem credo,deterriti,quàm beneficentia uicti.Sępenumerò enim ij,qui aliquando uicti,fractiq; sunt,contra uictores sese recolligūt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio, pristinos spiritus recipere non tam facilè sinit.Neq; illud minus est,nec scio an longè maius clementiæ Sigismundi argumentū, quòd cum permagna libertate, cui Reges atq; Monarchæ pleriq; omnes infensi, & infesti sunt,Respub.nostra constituta sit, nunquam eam infringere conatus est:quamuis impellentibus ad id quibusdam,& maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum,quum detrahere aliquid propter eos de cōmuni libertate,Rex optimus maluit. Quòd si qui repręhendunt,ij dem sanè repręhendāt,quòd amari à suis,quàm timeri: & patrem se,quàm Dominū haberi maluit. Hùc & illud pertinet, quòd procerum simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit:quas alere tyranni,& qui priuata cōmoda sua, quàm Rempub.pluris faciunt,solent. Nec eæ tantū(proh dolor)his extremis eius temporibus inter quosdam inualuissent,magno iustitię,& iuris dicundi impedimento,scelerū impunitate,& periculo,maloq; Reipub. dum ea quasi plaustum disparibus ac diuersis iumentis, auriga cessante, aut nec quicquam laborante,distrahitur ac discerpitur:nō inualuissent, inquam,dissensiones tam pestilentes,si senniū,& perpetuus ferè morbus consuetudinē,& authoritatem pristinā retinere eum siuisset. Quò fit,ut ipsi iure quodam suo uenia danda sit,si non per omnia eum,quē debuit,quemq; floretiore ipsius ætate tenuerat,cursum Respub pristino illo sensuū,animi,& memorię uigore in eo deficiente,tenuit.Aetatis hæc,uiri Poloni,& Lithuani,non illius culpa est. Ille quidē pręclaris uirtutibus suis, atq; superioris temporis administratione,& fœlicitate hęc,si qua fuerunt,extremi corporis incōmoda,penitùs(si modò uos æquiores,& gratiores,quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit. Neminē unquam mortalē inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoq; parentibus,suauissimis uxoribus,dulcissimis liberis,atq; adeò in seruis quoq; uestris multa quotidie uos ferre necesse est,nisi humanitatem exuere prorsus uelitis. Quę enim ista esset iniustitia,& immanitas, atq; adeò impietas, si liberi parentē suum,à quo progeniti,liberaliter educati,& instituti,semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti,& ornati, summa deniq; omnia consecuti essent,ad extremū propter olentem animā,mucidasq; nares:addo etiam, si libet, propter neglectā rem familiarem, abominarentur,aut etiam grauiùs incusarent, superiorum omnium beneficiorū obliti? Non est hoc uestri moris,neq; ingenij,uiri Poloni: qui nō penitùs malos Reges, nedum bonos, & benè meritos,grata memoria prosequi soletis. Verū ad institutū nostrum reuertamur:fuit igitur in Sigismundo,quemadmodū uidetis,singularis clemētia,& priuatim,& publicè.At fuit is restrictior in benè merentes de se ac Repub.Fuerit sanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat?si benè secū reputet,inane ante eum Regē ærarium:oppigneratas à maioribus eius possessiones plerasq; & bona regia: egentes quosdam Reges,ne in quotidianos quidē sumptus pecunia suppetente:nō solutas à patre: ab ipso uero exactas omnium, nisi fallor,sororū dotes:dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas,& pro dignitate sua,regniq; elocādas:persoluta militibus suis, & externis supra ducēta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertū,& Alexandrum fratres stipendij nomine debita: deniq; complura bella non sine magnis impendijs gesta,& alia prætere impendentia. Hæc quisquis rectè secū perpendit,simulq; cogitat,quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem,fratresq;, atq; etiā maiores eius nonnunquam impulerit,æquior multo in hac parte Sigismundo erit. Et tamen nihil is prætermisit,quod ad splendorem Regni, & patriæ,dignitatemq; suam, & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa, quæ modò attigi,non repetam,ut redemptos à barbaris captiuos: restitutas res,ne belli causa essent,potenti hosti à nostris prædabundis ablatas:senas nuptias magnificētissimo apparatu factas:constructas aliquot locis,& pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos.Vt hæc,inquam,pręteream,arces quidē,Camenecensis in Podolia, Leopoliensis,Sendomiriensis, Corcinēsis,Vilnensis,Cracouiensis,& hæc quidem bis,& aliæ quædam instauratæ, & munitæ:cōparatæ,& instructæ permultæ, & magnæ bombardæ:frequentes legationes ad externos principes missæ,& ab eis uicissim uenientes splēdidè ac liberaliter acceptę atq; dimissæ,permagno ei constiterunt. Sumptuosus uerò & ille fuit,splendidissimusq; cū Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico Regibus apud Viennam congressus,quo Polonorum & Lithuanorum nomen,obscuriùs antehac,& inopiæ,inertiæ,barbarieiq; opinione contemptibile apud externas gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot,tantosq; sumptus,non in luxū,delicias,& uoluptates priuatas profusos,sed ad utilitatem,salutem, decus & ornamentū Reip.factos, non est sanè repręhendendū, nec scio an ualdè laudandum,

Libertas in Respubl.

Simultatum sedator.

Simultates procerum.

Senium Sigismundi.

Senio cōdonandum aliquid.

Cur minus largus fuit.

Sumptus.

Magnificentia Sigis.

Arces ab eo extructæ, aut instauratæ.

Bombardæ.

Legationes.

Regum cōuentus Viennæ.

Aerarium non inane.

dum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris Reip. usibus, ut
Beneficentia. filiarum dotes taceam, utiliter seruiturum: belliq; si quod aliquandè nobis inferretur, neruum futurũ. Et tamen cũ hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidẽ benignitatem, & munificentiam suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles Reip. cum donis, tum honoribus, & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suum, populorumq; suorum nomen illustratum iri sperabat, ut eos igitur omittã, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores com-
Constantinus dux. memorem, nónne Constantinũ Ostrogiensem ducem peramplis beneficijs auxit? nónne
Ostapheius. Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo, & uigilantissimo, cùm aliàs, tùm post obsessam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis atq; Tartaris: ab eo uerò strenuè defensam arcem Cercassiam, permagnum honorem ha-
Senauius. buit, & multa largitus est? multa sæpè delinquenti indulsit? Quid Nicolaum Senauium, scientia, & usu rei militaris præstantem, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quid uerò uirum omni laude cumulatissi-
Tarnouius. mum, Ioannem Comitem Tarnouium, cùm alijs non obscuris beneficijs ornatũ, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris
Honorariũ publicè decretũ Tarnouio. elogijs, cũ siue à Moschico bello, & Starodubo euerso, siue à deuictis apud Obertinũ Valachis reuerteretur, ab ipso ornatũ, & honorario munere, publico totius Poloniæ cõsensu binis grossis collatis, cohonestatũ, commemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hęc mea
Bielscius et Lacius Moschi transfugæ. dicta nutibus renidentes approbant. Tametsi longè maximũ hi uirtutis præmiũ, sempiternam rerum à se gestarũ gloriam, quæ eos nunquam destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Lacium Moschos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei, & scientię rei militaris ergò. Non fuit ergo Sigismundus, ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed ne-
Pietas, & religio Sigis. cessitate, idq; ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoq; uel potissima pars est iustitię, quę cum cœlitibus hominum, quasi societatem quandam tuetur, pietas, inquam, & religio, de hac quoq; iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominisq; fœlicitatem perficit, eadem nobis huius optimi Regis perficiat laudationem. Absq; hac enim cæteræ uirtutes, imagines uirtutum, & umbræ sunt uerius, quàm uirtutes: neq; omninò laudabiliter, & beatè, quãuis rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quamq; sanctè, & religiosè Deum Optimũ Maximum Sigismundus hic Rex coluerit, si alia nulla essent, ea quę hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumento: neq; enim ita se ille tum in administrando Regno, tum in omni uita gessisset, neq; tantus euasisset, neq; tot bonis, & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuis-
Regni fœlicitas ex cultu Dei. sent, nisi Deum propitiũ habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Apostoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum supernè descenderè, à patre luminũ. Eum uerò nemo propitium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur
Psal. 33. & colit, omnemq; fiduciam suam in eo collocat. Sic enim canit Dauid Rex & Propheta:
Psal. 124. Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cùm igitur Sigismundo tot il-
Psal. 20. la, tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curę fuisse? Vt enim nõ fallitur, ita neq; fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidem olim locutus est: Quoniam Rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non cõmouebitur, & quę præcedunt: Desiderium cordis eius tribuisti ei: præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi:
Psal. 144. Propè est Dominus omnib. inuocantibus se, omnibus inuocantibus se in ueritate: uoluntatẽ timentium se faciet, & preces eorũ exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus
Impiorum prosperitas. omnes diligentes se. Sed quoniam impijs quoq; nonnunquã prosperè multa in hac uita cadunt, elucetq; in eis etiã aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius Regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt
Tẽpla magnificè culta, extructa, & ornata. nobis templa Dei Opt. Max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis, magnisq; donarijs, & preciosis utensilibus, ad splendorem simul, & usum cultus diuini, regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem basilicã, & Rupense, siue Scalcense fanum, & quædã alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, prætereeam: hoc quidẽ certè delubrum pulcherrimum, & sumptuosissimum basilicæ huic adiunctũ, quod sepulchrum, & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentium sacerdotum collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis nescit, quam sedu-

sedulò is, dum per ætatem, & morbum potuit, & quàm religiosè sacris, cultuiq; diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem, quid festorum dierum, ieiuniorumq; intemeratam obseruantiam commemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atque id extremis demùm aliquot annis, Medicorum suasu, & Episcoporum permissu, ne dicam hortatu, sibi indulsit. Quæ enim à teneris annis cum lacte quodammodò materno imbiberat, ad extremũ usq; halitũ constanter & mordicus ea retinebat. Externi hi sunt cultus, ritusq;, fateor, neq; in his cardo Religionis nostræ uertitur: uera & interior pietas in mentibus, & uoluntatibus nostris penitùs inclusa est. Ita sanè. Sed cùm ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit, & exerit: ut sic luceat, secundùm authorem salutis nostræ Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera nostra bona, celebrent, & glorificent patrem nostrum cœlestem. Bona est enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Ipse quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnoperè hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò prolixã Sigismundi in egenos, quorum uictus, uestitusq; parandi rationes uel morbus, ętas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris, & addictioris Deo uitæ professio impediuisset, beneficẽtiã, & liberalitatem persequar? Eadem opera lucem hanc diurnam accensa lucerna illustrare coner. Cernitis en ipsorum turmas, non modò templum hoc, uerùm etiam uias, & plateas complentiũ, & orbitatem suam, tam benefico Rege amisso, miserabiliter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus, & ceremonijs, sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei ministrorum cõmodis, præclara uoluntas, & constantia, in ista præsertim nostri temporis licẽtia, & isto nouarum rerum, quo nunc leuissimi quiq; homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, nónne maximum est singularis pietatis argumentũ? Vidit enim sapientissimus Rex, in religione nostra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquã inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri discipulis, eorũq; successoribus proximis, sanctissimisq; patrum Concilijs constitutum, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentum esset. Didicerat non hic, aut illic, & in angulis omninò Christum quærendum esse: neq; uniuscuiusq; esse, arbitratu suo uerba, & instituta Dei interpretari: sed Ecclesiã, Ecclesiam, inquam, in qua certa esset ac perpetua, ut inquiunt uetustissimi, sanctissimi, & grauissimi doctores, Irenæus, Cyprianus, & Augustinus, tot seculis cõtinuata, uerorũ Episcoporum successio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus; & firmamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoq; sit sacræ Scripturæ: non dissensionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret: & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinæ, quasi nebulæ turbine exagitatæ, circumferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis, & suspirijs commendabat, quòd in eius clementia, & misericordia fiduciam suam omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, ueræ pietatis indicia iudicant, nónne certa sunt piè, & religiosè exactæ uitæ testimonia? Cùm igitur tanta pietate, quãta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoq;, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorum memor, præsentium sagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè, priuatimq; diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirum, si in hac breuitate uitæ humanæ, magnisq; laboribus uiuendo octogesimum secundũ annum attigit, si uiribus & ualetudine plerunq; firma fuit, si sensuum, ingenijq; uigorem ad extremum penè retinuit. Non mirum, si gratia, & authoritate apud suos pariter, & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrẽ duobus fratribus, maturè adeptus, bellis fœlix, & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis nõ infortunatus, ditionũ aliquot accessionibus locupletior, tam benè, tam quietè, tam feliciter, tantoq; bonorũ omnium fauore uno & quadraginta annis id administrauit: & florentius multò, quàm acceperat, non degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum deniq;, si sempiternũ optimi, & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriam, nisi me uanum fallit augurium, apud longam posteritatem celebris, inclytusq; rex retinebit: quippe, qui superiores omnes Principes, & Reges nostros non modico interuallo post se reliquisset. Nam quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia complexus est. Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimùm ordiar, solertiam & magnificentiã: Cazimiri monachi, pacis & instaurandæ patriæ superiorũ temporum iniuria afflictæ, studiũ: Vuladislai eius filij mansuetudinẽ, Boleslai Criuousti uictorias, Crispi prouidentiã, Miezislai senis gra-

Sedulitas in templis. *Obseruantia institutorũ ecclesiasticorũ.* *Externus cultus Dei.* *Tob. 12.* *Matth. 6.* *Eleemosynæ Sigis.* *Constantia in fide, & religione Catholica.* *Ecclesia, & doctores antiqui.* *Matth. 24.* *1. Tim. 3.* *1. Corint. 14.* *Ephes. 4.* *Ritus Christiani in moriẽre.* *Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.* *Aetas 82 annorum.* *Pater patriæ Sigism.* *Poloniæ regis uirtutes.*

nis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iustitiam, Lesci albi excelsum animũ, Boleslai pudici Religionem ac temperantiam, Lesci nigri moderationem animi: Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduersis patientiam: Cazimiri magni, in ornando, & muniendo Regno studium atq; diligentiam: Iagellonis aui, si non propagando, certe in amplificando cultu diuino, pietatem, laborẽ, & munificentiam: Vuladislai patrui magnanimitatem, & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offensarum perbreuem memoriam: deniq; Ioannis, Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omnium, illorum uirtutes solus Sigismundus nõ modò æquauit, sed superauit etiam: ita, ut nulla cuiusquam eloquentia, nedum infantia nostra, satis dignè, & pro meritis eum laudare possit. Sed iam ipsum ex augusto illo mausoleo, in quo heri reconditus est, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus. Quàm iustè, quamq; moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta fœlicitate Regnum hoc auxerim, ornauerim, & cumulauerim, uos ipsi probè nostis: aut si qui per ætatem intelligere, & iudicare adhuc non potuistis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, discere potestis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis postulo, ut si quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulcissimis referatis, morte mea pupillis. Filium hunc meum unicum, quem ipsi uobis Regem, mihi successorem, me uolente, & postulante, iam pridẽ designastis, eodem quo me, aut maiore etiam, si potestis, studio prosequamini, consilijs adiuuetis, consentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum suam rem agunt, uestram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi pre se ferunt, utrinq; ut gratiam ineant, & opes, potentiamq; suam augeant, & stabiliant. Cernitis qualia nunc sint tempora, quousq; domi progressa sit multorum audacia, quanta huic Regno, & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum est, ne nõ modò imperium uestrum, & Resp. uerùm etiam libertas, & uita uestra, uestrorumq; in extremum discrimen ueniat. Id uerò ita demũ rectè prouidebitis, si sublatis omninò quorundã factionibus, dissidijs, & simultatibus mutuis, amore, & officio erga uos inuicẽ: erga Regem uerò, uestrum studio, & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nunc formidolosi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis uestris, hostibusq; sitis. Ad te uerò, fili charissime, hæc mea est oratio. Illo autem habitu, illoq; uigore, hæc tu, Sigismunde Auguste, patrẽ tecum loqui existimato, quo fuit, cùm tibi huius Regni habenas, sceptrumq; traderet. Nihil est, quòd te unà cum matre, & sororibus tuis, puellis lectissimis, propter mortem meam tantoperè excrucies. Mihi quidẽ ego meo tempore, annorũ, uitæ, gloriæq; satur, non dico mortuus sum, sed ad beatiorem uitã, regnumq; melius migraui. Vt autem uestro quoq; & horum omniũ tempore id factũ esse uideatur, secundũ Deum in te, fili, maximè situ est. Tibi, mi fili, deinceps, & mater, & sorores, & uerò Resp. maximè curæ esse debebunt. In te spes omnes omnium, quas frustrari te æquum nõ est, sitæ sunt. Nonnihil quidẽ nobis debet Polonia, quemadmodũ audisti, sed nos illi multò plus. Quippe quæ nos sibi, maioresq; nostros, posthabitis quibusdam illustrioribus, & elegantioribus, atq; etiã potentioribus fortasse, Reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioq; coluit. Te, quemadmodum ipse nosti, puerulũ etiamtum, regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem atq; dignitatem, uicissim te uoluntatẽ tuam, studia & conatus omnes adiungere in primis æquum est. Id uerò ita demũ rectè facies, si omnibus te æquabilem, familiarem uerò non nisi grauissimis, & sapientissimis quibusq; præbebis: si nullius ius, & innocentiam, neq; gratia, neq; odio cuiusquam opprimi sines: & in iudicijs exercendis, non cuius cognatus, necessarius aut cliens quisque sit, sed quàm iustam causam habeat, attendes: si tenuiores à ui & iniurijs potentiorum uindicabis: si honestatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: si nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus absq; consilio senatus quicquam statues: cum iuuenibus uerò, & iuuenili ardore præditis, consilia non temerè cõmunicabis: si assentatoribus aures non accommodabis (blandum enim est malũ, sed pestilens in primis regnis atq; regibus, assentatio) si dissensiones ordinũ, & simultates procerũ, inter ipsos authoritatẽ tua penitùs extirpabis: si deniq; pietatẽ atq; religionem sanctissimã sedulò & ex animo coles: neq; ab institutis maiorũ, & iam inde ab exoriente religione Christiana apud omnes gentes recepto, & ad nostra usque tempora transmisso, retentoq; cultu Dei Opt. Max. uenerandisq; cæremonijs atque dogmatibus, te cuiusquam, uel insidiosis blanditijs, assentationibus, & illecebris auocari, uel importunitate auelli sustinebis. Harum rerum omnium exempla domestica habes, satis, nisi fallor, illustria. Non ignoras, fili, quo successu, qua fœlicitate, quantaquẽ gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo Opt. Max.

Sigis. omnibus excellentior.

Oratio Sig. ad Polonos.

Pathetica filij commẽdatio.

Consiliũ regis

Verba Sigis. ad filium.

Aurea pij patris monita.

Opt.Max. quem sedulò,ritecp colimus,acceptū referimus. Existimare autem debes,neque regnum,necp quicquam omninò sanctum & inuiolabile esse posse, ubi religio labefactatur. His tibi ujs,fili suauissime,ad laudem,ad beneuolētiam hominum,ad salutem, tranquillitatemcp ditionum tuarum, denique ad decus, & immortalitatem grassandum est. Hac certus est,& exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hęc tecum Sigismunde Auguste,pater:illa Rex uester uobiscum,uiri Poloni. Reliquum est,utricp ut sanctissimis, & saluberrimis monitis eius obtemperetis, eiuscp præclara erga uos merita,assidua pietate, & grata memoria semper prosequamini: omnescp pariter eum, uti debemus,uiuorum,& mortuorum Deo,apud quem nemo satis iustus & insons est, assiduis precibus commendemus. Vicissim ille in cœlis,uti speramus, pro nobis orabit: & quorum saluti, & incolumitati omni ratione, quoad uixit, consuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura,& molestia solutus,studium suum in placando Deo.Opt.Max. deesse patietur.

IN FVNERE SIGISMVNDI IAGELLONIS, POLONIAE REGIS, STANISLAI ORICKOVII RHVTENI ORATIO.

Ex noster mortuus est,si tamen ille mori potuit,quem sua præstans atque Regia uirtus immortalem ante obitum reddiderat: quam ille cùm constātèr in omni uita coleret, quid tandem est, cur hunc mortuum dicamus esse potiùs, quàm hoc mortali corpore exutum, ad illam immortalem uitam abijsse, ad quam sibi iter sobriè,iustè,ac piè uiuendo parauerat? Abijt ergo hinc,nos flenteis ac dolenteis reliquit in hoc squalore ac sordibus, quibus obsiti, in funere ipsius comparemus nobis cum illo periere omnia Equites:illi uerò nihil præter hoc mortale corpus decessit:pro quo tamē ipso,cumulatur nunc ipsius acta uitę ęternitate, atcp immortalitate sempiterna. Nostra autem hæc mors ueriùs, quàm uita illius à nobis discessu; quàm afflicta, exinanitacp sit, testes sunt mœror hic uester, ac uestræ piæ lachrymæ, quibus deflemus non interitum Regis nostri, qui nullus illi est, sed orbitatem nostram. Amisimus enim, Equites non Dominum: nihil enim ille minùs nobis fuit, sed iustissimum Regem, atque indulgentissimum Patrem, qui cùm unum, & † quadragesimum annum regnaret apud nos, quod exemplum regnans non dedit iusti ac moderati Imper. aut quod monimentum post se non reliquit in hoc regno, humanitatis, mansuetudinis atque beneficentiæ erga uos singularis? Quocunque te animo atque oculis conuerteris, plena omnia exemplorum illius sapientiæ,iustitiæ, fortitudinis,temperantiæ ac uirtutum omnium reliquarum reperies: siue Eccles. Dei uideas, quam ille integram atque incorruptam in Polonia præstitit:siue ipsam Rempublicam,quam ille tanquam bonus pater unicam filiam in sinu suo complexus, tam domi, quàm foris, tam pace,quàm bello,fouit,auxit,ac omnibus ornamentis cumulauit,in qua quidem Republica talem se ille Regem gessit, ut & omnes ante se Reges facilè uinceret, & cæteris post se spem imitandi adimeret. Cedant huic omnes Reges: soli etiam scientiam regnandi concedant. Non Cyrus ille, non Agesilaus partem laudis æqualem ac gloriæ cum hoc petant, qui non tam rebus ipsis, quàm scribentium ingenijs magni fuerunt: de ijs enim non ad ueritatem historiæ,ut uidetur,sed imitationis exemplum Græci homines multa fictè scripserunt. At hic noster Sigismundus Regum Rex,non solùm benè uiuendo ac sapienter regnando Cyrum atque Agesilaum superauit, aut si quid in Regum genere maius hisce fuit, sed etiam illorum ipsorum scripta, qui de illis Regibus eloquentis copiosissimeque scripserunt. Meliùs hic uixit,quàm illi dixerunt, meliùs regnauit,quàm præceperunt. Ita Sigismundus Rex noster non fictum, neque stylo adumbratum, sed uiuum exemplum, atque rebus ipsis expressum. Cæteris Regibus à Deo fuit propositum, ut in hoc Rege, ceu in quodam illustri monumento,essent repositæ omnes regiæ uirtutes,unde sumi posset,quò humanum genus seruari,quò regna administrari,quò iura,mores, instituta,leges in hominū uita sanctè ac quietè possint retineri. Quid? solusne Regib. ille exemplū uiuendi fuit? minimè uerò Equites. Nemo enim etiā sortis infimæ reperietur,qui ad benè,beatecp uiuendū ex hoc Rege exemplū non possit sibi sumere: siue enim religionē ipsam spectes,quę anachoritam sanctimonia uitę nō uicit? siue etiā has uirtutes uitæ cōmunis consideres,nempe patientiā,obsequiū,modestiā ac temperantiā: quis nō dico in summo Imp.

† quadraginta annos regnaret.

Rex,

Rex,sed homo ipse priuatus,quē angusta res coērcet,hac ista cōmendatione Sigis.par fuit? Pauci equites,& haud scio, an aliquis omninò fuerit.Ita ille summam uitæ absoluit,ut sapientia Reges:priuatos uerò moderatione uitæ antecelleret,talemq; se in omni uita priuatim ac publicè præberet, ut id nulla orationis copia, ut par est, explicari possit,ne illius quidem Xenophontis Græci, cuius ore Musas tum loquutas ferunt, cùm Cyrum illum atque Agesilaum uerbis magnos faceret. At ne me quis ad Græcorum morem, temporis ac luctus uestri : causa magna hæc facere existimet: ostendam, Equites, talem Regem nos amisisse,qualis in Polonia ante Sigismundū nemo,extra Poloniā uerò pauci omninò apud omnes gentes fuerunt,siue bona ipsius propria spectes,siue quæ illi natura, aut fortuna largita fuit, consideres, ut meritò mors huius optimi Regis dolorem huic Senatui, mœrorem Equestri ordini,squalorem Poloniæ, luctum ac gemitum omnibus attulerit: &,ut hæc ex iusto dolore profecta esse,ac amore intimo omnes intelligant,breuiter mihi dicendum est,quod genus uiri fuerit, qui in regnando mores,quæ fides erga illum, & uoluntas uestra. Vtilis erit & grata hæc oratio non solùm nobis in malis nostris, sed etiam his,qui cum laude uiuere,aut gloriosè regnare concupiuerint. Sic enim de Sigismundo Rege loquar,ut nihil nisi singulare, nisi regium, nisi diuinum, de hoc Rege à me sitis audituri:idq; quod dicam,non facultate orationis meæ,à qua longissimè absum,illustrabo, sed rebus ipsius gestis atq; exemplis, cum sua sponte clarissimis, tum uerò nobis notissimis. Non abutar enim conscientia uestra, Equites: falsam enim gratiam ab illo mortuo quid inire studeam, quæ tota morte ipsius sublata est? Sola illius uirtus mansit immortalis, de qua sine inuidia audiendum est: ut illius clarissimi uiri recordatione ac desiderio uota faciamus, quo Deus noster similes Sigismundo regnare in Polonia uelit, si non omnes,(nam id sperare ferè iam fas non est) at saltem aliquos, hoc nos certè animo esse in hoc exequiarum munere conuenit, ut Deus non huic tantùm mortuo, sed etiam ipsi Poloniæ regno,nobisq; sit propitius,nostrasq; res afflictas,atq; in desperationem propemodum adductas, benignus adspiciat me etiam, ut attentè audiatis, etsi rogandi non estis, mœror enim hic uester uos satis attentos facit, tamen ut consuetudinem seruem, rogo.

Vuladislaus quatuor, non quinque syllabarum est.
** aut nationū*

Sigismundus Rex, auum habuit Vuladislaum Iagelionem, qui ex Lithuania gente in Polonia regnauit primus:uirum omnibus tam bellicis,quàm Religionis laudibus cumulatum : qui cùm octo & quadraginta annos in Polonia regnasset, multa trophæa de hostibus omnis generis constituit, inter quos Germanos memorabili pugna ad Dumbrouunum in Prussia deuicit:&,quod nulli unquam Regum *,neque nationum de Germanis licuit,hic solus est inuentus,qui, cæsis in acie uno die Germanorum quinquaginta millibus,Germanos à Polonis posse uinci docuerit. Prætereo alias uictorias atque triumphos ipsius uarios atque infinitos, quod illi nunc nihil ad nos, & si ad nos, nihil ad hoc tempus, de quibus tamen eruditi homines multa scripserunt. Hoc tamen dicam,id quod à patribus traditum meminisse debetis, magnum hunc, & excellentem Regem, ac admirabili regnandi sapientia in Polonia fuisse, qui non satis se-functum officio ac munere regio putabat, si tantùm res humanas administraret, nisi etiam res diuinas summo studio curaret. Itaque Luthuanam sine Deo gentem ac impiam antehac, ad ouile Christi primus adduxit,in Ecclesiamquē dicauit: deinde,cùm literas ipse nullas sciret, tamen hic omne literarum genus ac Musas ipsas, tam Latinas, quàm Græcas, in Poloniam introduxit, nullum regnum esse ratus absque literis, nihilq; sancti ac iusti, neque honesti ibi posse esse,ubi Philosophiæ non uersaretur nomen: quod illa ex agrestibus ciuiles,ex immanibus mites, ex barbaris doctos, ex hominibus postremò Deos faceret. Huic ergo tam excellenti, siue arti, siue uirtuti, siue diuinitati potiùs cuidam Vuladislaus Iagello domicilium in ea urbe collocauit, quæ caput ipsius Regni fuit. Cracouiæ enim gymnasium condidit, quod omni uirtutis, ingenij ac doctrinæ laude ad hanc diem floret, ut indè,tanquam ex equo Troiano innumerabiles uiri prodierint, sapientia, & doctrina præstantes. In hoc enim gymnasio Iagellonis opera, non seposita aliqua Philosophiæ, seu sapientiæ pars tractatur,sed tota ipsa omnibus suis partibus perfecta atque absoluta. Summa hæc laus est, Equites, ingens Iagellonis gloria immortale etiam in uos, liberosq; uestros meritum huius optimi & diuini Regis,quo ille tanquam luce quadam,atque splendore mirifico, obruit omnes uictorias, laudesq; non solùm suas, sed etiam aliorum, qui Sarmatiam illam feram, & indomitam hac ista humanitate literarum expoliuit: ut,cùm ferocius gente Polona anteà fuerit nihil nunc contrà beneficio doctrinæ hac eadem nihil uideatur esse mansuetius,neque humanius. Hanc ego humanitatem, quàm in templis, quàm in foro, quàm in regno ac in moribus nostris uersari uidetis, Iagelloni Regi omnem debemus : qui accersitis in Poloniam literis, adhibitisquē earum Doctoribus, nos ab agresti uita ad ciuilem uocauit, nobisquē persuasit, humanitate, & doctrina ni-

ctrina nihil esse melius: contra uerò, feritate ac inhumanitate nihil esse homine indignius: qua una re atque sola immortalem gloriam ille est adeptus. Nam uincere bello Germanos magnum quidem illi fuit: sed quod uictoriæ non bonorum uirorum sunt tantū, sed interdum etiam malorum, ideò uera carent laude: at curare, ut piè, castè ac religiosè uiuatur ab his, quibus præsis solius est (mihi credite) hominis pij, casti atque religiosi. Iam uerò, nisi diuino aliquo animi motu Iagello Rex maiora concupijsset, & nisi fuisset † natura philosophia in huius uiri mente quædam, quomodo ille, aut de literis ipsis, aut de illorum Doctoribus, ac de gymnasio condendo cogitare potuisset, præsertim cùm literam ipse legeret nullam? Quàm autem chara fuerit Deo Opt. Max. hæc Iagellonis mens atque uoluntas, inde apparet, quod ipsius genus longè, lateque regnare, non in Sarmatia solùm, sed in Hungaria, Bohemia, Slesia atque Morauia longæuum ac gloriosum uoluit: ut Iagellana progenies singulari Dei beneficio edita in hanc lucem esse uideatur ad retinendos homines in hac ciuili societate ad erudiendam uitam illorum communem, ad constituenda regna, ad unienda imperia: denique ad proferendos fines humanitatis atque religionis. Iam uidetis, Equites, quæ uestra est sapientia, è quo fonte profluxerit Sigismundus Rex ad hominum uitam gubernandam atque conseruandam, quàm puro, quàm sancto, quamque repleto omni militiæ atque sapientiæ laude immortali. Sed antequam de Sigismundo dicam, audite per quos uiros hæc auita uirtus ad Sigismundum peruenerit: Iagellone è uiuis sublato Vuladislaus eius filius maior natu huius autem Sigis. patruus, regnum paternum suscepit dignifs. filius illo patre, ac successor, in tuendo paterno regno omnium acerrimus: qui extrema pueritia à Polonis Rex est factus: ineunte uerò adolescentia, Rex est ab Hungaris absens expetitus, bello Turcico maximo atque acerrimis hostibus. Tanta opinio de illo animos omnium peruaserat, ut in illius indole salus omnium gentium reposita putaretur, ita ut & Polonis dare salutem, & Hungaros liberare periclis posse uideretur. Tanta uirtus huius Regis fuit, tantus ad uirtutem impetus, ut præter ætatem periculosissimis temporibus maximis undique septus hostibus duo regna maxima Sarmatiæ atque Hungariæ, summa atque incredibili uirtute conseruârit. Scythas in Russiam irruentes sæpè uicit, Valachos Polonis adiunxit, Ammurathem ipsum spe atque cupiditate Hungariæ imminentem cum uniuersa Asia ex Hungaria uictum, fugatumque expulit atque eiecit: cui quidem Regi, ueluti Aaronem quendam sanctissimum atque fortissimum uirum Ioannem Capistranum de familia Francisci, Eugenius Quartus in societatem Turcici belli miserat: quo ille administro atque comite non solùm Hungariam, sed omnes Christianorum prouincias ab æterno interitu conseruauit. Nam quandiu uita incolumis Vuladislao fuit, tandiu Turcarum genus minus potens, ac minus formidabile prouincijs nostris fuit. Illo uerò Varnensi prælio uicto, quot ille uirtuti ac rebus secundis cōfisus, impari militum manu cum Amurathe conflixerat, tantùm Turcarum tyranni postea sunt adepti, quantum nunquam eo uiuo optare sunt ausi, in quo tamen prælio enituit illa Iagellonis excellens atque inuicta in hoc Rege uirtus: cùm enim inclinaret iam uictoriæ, spesque in sola restaret fuga, & cùm cæteri exceptis Polonis, fugerent omnes, ille ueluti Cæsar alter, sui oblitus, in confertissimas hostium cohortes, opem laturus suis, cum magna hostium strage se immisit: & cùm quidam ui ex prælio reuocare iuuenem conarentur, ferox monitoribus respondit, Non esse sui sanguinis uincere uelle, & fugere: ô generosam mentem, & magno Rege dignam. Non ego te eo prælio perijsse dicam, Vuladislae, neque immaturam mortem hoc loco deflebo tuam. Viuis enim rerum gestarum gloria, & quandiu hic Sol terras adspiciet, uiues. Nam quod tibi aut puerilis ætas negauit, aut immatura mors ademit, id tu suppleuisti uirtute tibi: quam ad hanc diem, non Hungari solùm, pro quibus sanguinem fudisti, neque Poloni, quorum cum patribus illo in prælio occubuisti, sed illi ipsi Turcæ, gentesque omnes barbaræ à te deuictæ uenerantur, fatalemque tuum sanguinem ad delendum Othomannicum nomen sibi esse arbitrantur. Sed me longiùs prouexit Equites, recordatio huius Regis cum grato quodam desiderio coniuncta, & quod hoc intuens corpus, de illis quoque recordor, qui ex eodem sanguine erant creati, unde & hoc erat sumptum. Nunc ergo relinquam patruum Sigismundi, tanti ac tam inuicti spiritus Regem, & ad parentes ipsius iam uobis breuiter ostendendos descendam. Vos quæso, quod adhuc fecistis, me diligenter audiatis: Vuladislao Varnensi prælio extincto, Casimirus frater, huius autem Sigismundi pater, Regnum suscepit fraternum, atque paternum, & quinque, & quadraginta annos in Polonia regnauit: quo in spacio res ille tantas gessit, ut, si de singulis mihi dicendum sit, abuterer tempore, & auribus uestris, Equites, ipse etiam me ignorare uiderer, si ad res magnas huius excellentis Regis Orationem nequaquam parem adhiberem, præsertim cùm ad ipsum Sigismundum tota properet oratio.

† natiua

oratio. Hinc tamen Casimirus quantus Rex fuerit, inde scire potest, quòd contra potentissimos Reges atque summos Imperatores, non solùm suæ ætatis, qua ille regnauit, sed omnis ante illum memoriæ, Poloniæ Regnum incredibili uirtute defendit. Nam cum Matthia Rege Hungariæ fortissimo atque bellicosissimo, bellum in Slesia acerrimum gessit, & Stephanum Valachiæ Palatinum, bellatorem inclytum parere Polonorum imperio coëgit, & Mahometem Turcarum tyrannum ex Valachia expulit, pacemque petere compulit, Prussiam maximo bello perdomuit: Moscouiam deuicit: Scythiam sæpè repressit: pacem, ocium ac tranquillitatem, armis atque legibus in suo regno diligenter custodiuit: quibus ille rebus cùm esset apud omnes clarissimus, facilè obtinuit, ut externis etiam auxilijs regnum Poloniæ muniret, quod sciret regna, nisi finitimorum opibus ac beneuolentia iuuarentur, firma non esse. Itaque quod armis atque bello assequi non potuit, ut pax illi tum Germanis de Prussia esset, id uxore ex Germanis ducta est assequutus. Nam de domo Austriæ clarissima, atque totius Germaniæ potentissima, eaque imperiali, uxorem duxit Elisabetam, huius istius Sigismundi matrem: filiam autem Alberti Ducis, qui idem Romanis, Hungaris, atque Bohemis Rex fuit * cuius nuptiæ, cùm essent plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, ac regiæ cuiusdam maiestatis, ita tamen fœcunditate atque prole beatæ fuerunt, ut uix è ueteri Regum memoria ullius nuptiæ cum his Casimiri conferri queant: nati enim sunt inde filij sex, omnes patri superstites: quorum serie quadam mirabili atque diuina, Vuladislaus natu maior, in Hungaria regnauit uiuo patre: Ioannes Albertus autem in Polonia patri successit: illi Alexander, huic uerò Sigismundus hic Rex: restabant duo, quòd illis credo meliora regna hisce terrenis debebantur, Casimirus, & Fridericus, quorum alter in Diuos relatus est: alter uerò urbis Romanæ Cardinalis fuit: filias quoque septem numero, ex hoc eodem matrimonio susceptas, omnes Germanis principibus in matrimonium dedit, atque ita genere ac sanguine suo cunctam Germaniam Casimirus compleuit, ut pauci sint ex omnibus Germanis principibus, qui consanguinei non sint Polonis. Fœlix Casimirus hac ista Deo grata, ac tam illustri apud omneis gentes sobole, ex quo tot ac tanti orbis terræ conseruatores prodierunt: qui fœlicior, ne in suscipiendis liberis, an diligentior in educandis fuerit, non facilè dixerim. Nam ut filias prætermittam, quæ summa pudicitia, & digna illo loco ac genere cura à matre sanctissima atque diligentissima fœmina educabantur: filij certè ea disciplina fuerunt instituti, ut non Regis filij, sed priuati cuiusdam uiderentur esse. Nullus in ijs educandis regius sumptus, luxus nullus, sed summa moderatio in uictu, amictu, atque cultu adhibita fuit. Norat siquidem ille sapientissimus Rex atque idem pater optimus, fundamentum esse omnis reliquæ uitæ cùm priuatæ, tum publicæ institutionem ipsam, educationemque puerilem. Hinc enim petuntur primùm rudimenta illa ad laudem, & ad gloriam disposita, nempè quid honestum, quid turpe, quid iustum, quid iniustum, quid expetendum, quid fugiendum sit, quid Deo, quid parentibus, quid amicis, quid ciuibus, quid legibus, quid ipsi denique Reipublicæ debeas, quæ nisi tu ineunte ætate, in angusta ac seuera uita cognoueris, inutilis homo, perniciosus Rex tuis futurus sis, necesse est. Quid enim per Deos immortales ab eo expectes, qui sine ullis honestis præceptis ex puellarum cœtu emersus, à cantu, à tibia, à luxu, à tripudijs, à uino, à somno, à stupro, ad summum imperium accesserit? Iactabit se, mihi crede, illius intemperantia in illa copia insolentiùs, neque quomodo prosit, sed quomodo obsit rebus communibus cogitabit. Nam cùm uoluptas ipsa per se uirtuti sit inimica, tum uerò si ad illam potestas aliqua maior, aut imperium accedat, in furorem agitur, de statuque omni mentem exturbat humanam. Ex hac tali ratione illæ humani generis pestes prodiêre partim crudeles, partim uerò effœminati tyranni. Hinc enim Busiris atque Phalaris illi ueteres: hinc Nerones isti recentiores ac crudeles tyranni: hinc etiam effœminati Sardanapali sunt orti: quorum uitam si inspicias, facilè reperies ineuntem ætatem illorum, non parsimoniæ, neque disciplinæ radicibus, sed ipsius uoluptatis atque licentiæ illecebris nixam fuisse. Horum exemplis admonitus Casimirus Rex, nihil priùs habebat, quàm ut illam primam filiorum suorum ætatem certis legibus pudoris, uerecundiæ, modestiæ, atque ipsius Religionis adstringeret, certò sibi persuadens, taleis filios suos in regnando futuros, qualis illorum educatio præcederet, & meritò quidem: institutio enim puerilis Regum ipsorum, primùm proculdubiò medium atque postremum illis in regnando est. Hinc enim omnis ornatus uitæ, Regibus est petendus: hinc contra fortunæ tela præsidium sumendum: hinc consilium, hinc authoritas ac grauitas petenda: denique id, quod caput est, quid sit Regem esse, quid deceat illum, quod officium Regis, qui uultus, incessus, uictus, habitus: hæc sola recta institutio Regi demonstrat. Non capit hæc, mihi credite, angusta ac nulla bona institutione erecta mens, sed ua-

* Quæ

sed uacillat ac titubat in omni Regio officio ac munere. Qui enim Rex hæc puer non didicit, is uitam miseram, desertam, contemptam, infamem, ac obtrectationibus expositam agat necesse est. His ergo malis atque his incommodis omnibus ab initio Casimirus statuit occurrere, præpostere se facturum ratus, si Regnum ipsum filijs post se relinqueret: filios autem ipsos, quibus illud seruaret, negligeret: quare ne uideretur (ut dicitur) plus curare calceum, quàm pedem: summa ope requisiuit, cui nam instituendos filios suos traderet. Erat illis temporibus uir doctus, & bonus Ioannes Longus, Dlugos à Polonis uocitatus: cuius uita probata, ac inculpati mores, cùm illius commendarent doctrinam, facilè Casimiro fuit persuasum, qui hunc filijs suis Doctorem accersierit: ut ex eius uiri præceptis atque institutis, ueluti ex fonte quodam, atque totius honestatis radice flueret illa regia disciplina, quam docti homines summam esse rerum omnium uoluerunt: quæ mentem, linguam ac rationem futurorum Regum, ad Reipublicæ gubernationem cum summa laude dirigeret: sic Casimirus non aliquem externum, aut alienigenam, ac ignotæ uirtutis hominem, filijs suis præceptorem delegerat, sed Sarmatam ac Polonum, eundemque spectatæ doctrinæ ac integerrimæ uitæ uirum. Ita ille non in externa institutione, neque in peregrina adolescere mentem liberorum suorum uoluit, sed in Polona atque domestica: nec iniuria. Vt enim semina, si in peregrinam mandentur terram, amittunt uim suam, sæpeque in diuersum genus abeunt: sic puerorum ingenia institutione degenerant à patria uirtute, ut ex duro Scytha mollis fiat Arabs, ex Latino Græcus, ex Polono Italus. Quare Casimirus, cùm se sciret genuisse Reges, non Italis, non Græcis, neque Indis, sed solis Polonis: cauit diligenter, ne quis primam illam indolem, nisi Polonus fingeret. Adhibuit itaque Ioannem Longum, ut Polona institutione, Polonus ipse bonos Reges Polonis eò diligentiùs efficeret, quantò in illorum institutione salutem non solùm Regni, sed suam etiam inclusam esse uideret. Hoc ergo munere Longus non minùs difficili, quàm operoso suscepto, statim ab initio amouit è conspectu illius teneræ ætatis pestem ac perniciem iuuentutis libidines omnes, & illarum authores. Non erant audìti in Longi ludo uersus impudici, non cantus, neque symphonia turpis, quæ aculeis nequitię incendunt ad uitium iuuenum menteis, nunquam ibi sunt uisi turpiloqui, nunquam ebriosi, nunquam mimi, nunquam amore ac uino, & mendacio corrupti histriones: denique nunquam illa dijs irata, quam Itali appellant, mascara in ludo illo fuit: nihilque earum rerum omnium, quarum imitatione atque consuetudine in uitium labitur iuuenilis ætas, talisque fit, quales sunt ij, quorum conuictu lætatur: cum claudo enim (ut dicitur) claudus eris. Quare aures illorum Regum ab auditu oculos à conspectu talium flagitiorum diligenter fidelis magister continebat. Libri apud illum à Regibus illis pro mascaris tractabantur: uiri boni ac moderati, pro histrionibus cum Regibus illis uersabantur: parsimonia uitæ, morum repræhensio, malorum irrisio, uirgæ medius fidius ipse, atque plagæ, administræ illius institutionis erant, atque comites: meminique me audire de nostris senibus, Casimirum dicere solitum, nullum se acroama audire suauius, quàm eiulantem, ac uirga cæsum ab illo Magistro filium: ô Regem Sparta dignum, qui in illis lachrymis, ac in illius uitæ angustijs fundamenta bene ac sapienter regnandi filijs suis reposita esse arbitrabatur. Itaque cùm magnarum rerum cupiditate, monitore Ioanne Longo, incenderetur assiduè præclara illa ad uirtutem indoles, uidetis quos fructus maturitate sua postea tulerit. Quid enim aliud causæ putatis esse, quòd omnes uicinæ gentes, atque nationes, ad Casimiri domum, quasi ad Philosophi scholam concurrerent, unde non solùm Reges regnandi, sed etiam magistros bene uiuendi peterent? Nulla fuit alia, Equites, nisi ipsius institutionis opinio: Hac enim impulsi sunt Hungari, ut ab illo Vuladislaum Regem sibi peterent: hac eadem Bohemi adducti Ioannem Albertum expetiuerunt, ita Alexandrum Lithuani, ita Sigismundum Slesij: ô fœlicem tali prole Casimirum: ô ter, quaterque beatam Poloniam, quæ tantæ indolis primùm, deinde uirtutis parens atque altrix extitit: quæ quanta fuerit, testes sunt omnes gentes atque terrarum oræ ultimæ, quæ ab hac ista uirtute, aut seruatæ, aut deuictæ, aut cum Poloniæ Regno sunt coniunctæ. Nec mirum nacta enim fuit hæc uirtus naturam Imperio aptam: ad quam cùm accessisset usus, confirmatioque doctrinæ, ad tantam laudem, dignitatemque peruenit: & cùm omnes isti optimi atque omni laude dignissimi fratres florerent ingenij gloria: sic tamen inter hos Sigismundus excelluit, ut tantum ipse uinceret omnium testimonio fratres, quantum illi uincebant reliquos omnes. Nam quæ uestra opinio, quanta etiam spes omnium de hoc isto iuuene fuerit, testes sunt comitia illa Casimiro mortuo Pitrokouiæ habita, ubi cùm de Rege deligendo deliberaretis, hunc natu minimum, fratribus maioribus Ioanne Alberto, ac ipsi Alexandro, anteferre ad Imperium uoluistis: & nisi partim Elisabet mater, partim ue-

rò Sigismundi ipsius continentia, fratri maiori concedentis, obstitisset, antetulissetis. Vos hoc loco appello huius Regni robur atque firmamentum Thencisci, quæ iudicia de hoc isto Rege tum fecistis? quanta contentione animorum atque armorum uestrorum hunc Regem sufficere patri uoluistis? Quid tanto motu rerum spectastis aliud, nisi speciem quandam atque opinionem excellentis uirtutis, quæ cùm ipsa summa esset in Sigismundi fratribus, in hoc tamen ita excelleret, ut quantum ætate superaretur à fratribus, tantum ille splendore uirtutis ac nominis sui, fratres ipsos superaret? quod autem ille tum se non extulerit, & quod à præsenti iam Regno ac oblato abstinuerit, nónne hanc abstinentiæ illius laudem cuiuis Regno anteponendam putabimus? nisi enim insedisset in huius uiri mente constans ac æquabilis ratio quædam uitæ, nunquam ille, mihi credite, abstinuisset ab eo, quod illi tum summa uoluntate ac incredibili uestra conspiratione datum, oblatumque fuit. Nam non uolitare cupiditate gloriæ, non inflammari ambitione ad rapienda Regna, præsertim cùm Rex esse possis, hoc omnium difficilimum opus est, Equites: hoc solius sapientis, ac huius hominis est proprium: qui tamen hoc ipsum, quod fratribus ante se concesserat, quàm cumulatè postea à uobis sit adeptus, res ipsa docuit. Mortuo enim Ioanne Alberto, deinde Alexandro fratribus, uniuersi hunc ex Slesia ad Regnum paternum uocauistis, in summo ipsius Regni discrimine, summoque periculo: ita in eo solo restare spem Regni, atque salutis uestræ tum putastis: quo quidem Regno suscepto, ita illud unum & quadraginta annos administrauit, ut omnibus opibus florentissimum uobis post se reliquerit. In quo quidem Regno, qualem se Regem ille gesserit, quibusúe artibus illud administrârit, res ipsa iam poscere uidetur, ut dicam: fuit enim hoc secundum è tribus, quæ de hoc ipso Rege dicenda ab initio proposuimus. Vtinam, Equites, ea in nobis esset orationis facultas, qua, ut par est, dicendo explicare possemus, qui nam huius Regis in regnando mores, quæ artes, qui modus fuerit. Nunc uerò cùm uirtuti Sigismundi Regis non tantùm mea, quæ nulla est, sed nullius omninò posit par oratio inueniri: date mihi hanc ueniam, ut non tam orationem à meipsam, quàm rerum ipsarum, quas is gessit, commemorationem expectetis: quarum recordatione ac memoria, & hoc mœstum illius funus celebremus, & alijs præscribamus, quales Reges in regnando esse conueniat. Ego enim sic existimo, in summo Rege quatuor has res inesse oportere, sapientiam, iustitiam, fortitudinem, atque clementiam. Quis igitur hoc homine sapientior Rex unquam fuit? qui mox suscepto Regno, non unam aliquam partem Regni, sed omnes illius partes animo complexus est: quæ cùm laborare uiderentur, præsentem medicinam omnibus summo cum præsidio attulit. Nam cùm Poloniæ Regnum maximis bellis, quæ pater ac fratres ante illum gesserant, exinanitum, ac omni consilio, & auxilio destitutum accepisset, ineundam sibi ante omnia rationem putauit, quo & auxilijs iuuare, & consilijs firmare, & opibus reficere Regnum posset. Multa illi ad ea expedienda, quæ animo concœperat, obstabant inopia primùm ærarij assiduis bellis exhausti: deinde desertum ab amicis Regnum. Nullo enim tempore Poloniæ Regnum maiori motu rerum fuit, quàm eo, quo à Sigismundo est susceptum: hinc enim influebat tota in Russiam Scythia: hinc bello affecta imminebat Valachia: hinc Asia, Turca duce, minabatur nobis tota: cum Germanis etiam non satis certa nobis propter Prussiam pax fuit. Hic Sigismundus solus in medio relictus, ac magnis undique periculis circumuentus, ostendit patriæ illud speratum lumen animi, ingenij, consilijque sui. Omneis enim finitimos partim societate sibi adiunxit, partim fœdere reconciliauit, partim uerò bello deuicit. Nam Valachiam, insperata uictoria de Ioanne Alberto elatam, fregit ac domuit. Scythiam quoque multis prælijs secundis deuictam, ad extremum tandem munificentia, liberalitateque sua in fide habuit: perfecitque ut Scythæ genus hominum ferum ac indomitum, liberalitatem ipsius potiùs, quàm arma experirentur: quem illi honorem, ante Sigismundum, nulli Regum, ne illi quidem Alexandro domitori Asiæ habuerunt: cum Turcarum etiam tyranno, cùm ab omnibus derelictus, solus periculosissimum bellum gereret, fœdus ad extremum fecit, magis ex suorum tempore, quàm ut id utile rebus communibus arbitraretur: de quo quidem fœdere dicam alio loco, Equites: & ita dicam, ut hoc ipsum fœdus, quod nonnulli repræhendunt, magna necessitate factum fuisse ostendam. Nunc dico, in his fœderibus atque bellis Sigismundum aliud spectasse nihil, quàm pacem, & ocium suorum: ut uidelicet Polonia tot iactata casibus, tot afflicta cladibus, tot denique oppressa malis, requiesceret aliquandò, & se ex diuturno labore pace ac quiete reficeret: quæ eò miseriarum iam uenerat, ut neque priuatis, neque publicis opibus, posset contra uim hostium subsistere. Ita enim Iagello Germanico bello, & Vuladislaus Turcico, & Casimirus Prutenico atque Hungarico, & Ioannes Albertus Valachico Poloniam

attriue-

attriuerant,ut in media uictoria uicta esse propemodum ipsa Polonia uideretur. Quare cùm spes restituendi Regni nusquàm, nisi in pace, Sigismundo restaret: propterea hanc ipsam pacem omnibus bellis,fœderibus,societatibus atque affinitatibus quæsiuit. Nam sorores, quas habebat, in Germaniam nuptum dedit: qua affinitate ille Germaniam cum Polonia non solùm coniunxit, sed etiam Germanorum opibus illam contra omnem uim muniuit: nobilissimis enim ac potentissimis ex ea gente illos collocauit: qua sanè re perfecit, ut illi primò omnium Poloniæ Regum pax cum Germanis firma esset. Nam quod is cum Prutenis bellum gesit, priuatum illud bellum Prutenorum fuit,nulla publica ipsius Germaniæ authoritatem susceptum: & ne quid fortè,quod ad pacem spectaret,prætermittere uideretur,cū iam Scythas liberalitate, Valachos deditione, Moschos uictoria, Germanos affinitate sibi ac suis obligatos haberet: restabant Hungari, quos etsi illis temporibus Vuladislaus frater cum Polonis coniungebat, tamen Sigismundus longiùs prospiciens animo, Hungaros in perpetuum Polonis uolebat deunctos esse. Itaque cùm Scepusia domus princeps in Hungaria esset, Stephanusquè Transyluaniæ Palatinus,rerum post Regem primus in Hungaria potiretur, eius filiam Barbaram in matrimonium duxit,consentiente Senatu, ac approbantibus bonis omnibus. Læta hoc matrimonio Polonia fuit, non tam quod societatem illi nouam attulerat, quum quòd talem Reginam ex Hungaria acceperat, quæ ob sanctissimos mores, castissimam uitam,ac ob admirabilem pudoris atque uerecundię famam Hester fuit uulgo appellata. Sed hæc uoluptas huius lætitiæ non diuturna Polonis fuit: nam Barbara anno quarto, postquam in Poloniam uenerat, uita est functa magno cum mœrore ipsius Regis, dolore autem omnium uestrûm incredibili: quæ tamen ipsa moriens, reliquit uobis pignus initæ societatis cum Hungaris: filiam enim ex ea Heduigim Sigismundus susceperat: qua Ioachimo Marchioni Brandenburgensi in matrimonium data, pacem Polonis cum Marchia fecit. Ita ille hisce artibus in omneis partes intentus, pace parta, Poloniam assiduis bellis afflictam exinanitam atque proiectam erexit, refecit,ac planè denuò constituit. Quanta hæc fuerit illius sapientia, ex alijs quoque potestis suspicari, Equites. Alij enim pace bella quærunt: hic uerò nihil bellis, nisi pacem quæsiuit. Alij Regna suscipiunt: ut finitimos bello uexent: hic Regnum absque finitimorum beneuolentia infirmum esse duxit. Alij fœdera ineunt, ut ad euertendam pacem spacium habeant: hic omnia fœdera, quæ cum Turcis, cum Scythis, cum Moscis, cum Valachis habuit, pace terminauit. Quis hunc Regem non ad euertendos homines, sed ad seruandos, non ad bello inter se committendos, sed ad pace coniungendos, natum fuisse neget? cùm enim pacem omni Regno suo compararet, non tantùm suis, sed etiam alijs gentibus atque nationibus pacis author fuit: & quod inter omnes constat, pacem mutuam Christianis prouincijs stabiliorem nunquam fuisse, quàm Sigismundo Rege fuerit: sic ille non tantùm quod sibi soli utile esset,spectabat: sed complectebatur ad suam, & ad communem omnium salutem, omnes finitimos Reges atque nationes. Pacis enim author omnibus fuit: ad pacem inuitabat, hortabatur, ac monebat omnes. Valuissetquè utinam illius diuina uox atque sententia apud Ferdinandum ac Ioannem Reges: staret nunc, mihi credite, Hungaria neque Turcis per illam ad nos, ac ad omnes pateret uia. Verùm cùm illi Reges belli, quàm pacis, essent cupidiores, Sigismundumquè non audirent, ab Hungaria ambo exciderunt: cuius motu atque casu ea quoque dudum antè habebant, cum magno communium rerum detrimento, partim afflixerunt,partim amiserūt: & meritò quidem:pace enim de medio sublata, quid utriq; salue esse potuit? Pax enim est parens atq; fons omnium rerum bonarum Equites: *Pacis encomia* sine hac nihil hominibus iucundum in uita,nihil stabile potest esse:quàm qui oderūt, feri & indomiti ac crudeles tyranni sunt habiti. Contrà uerò, qui huius patroni atq; authores fuerunt soli homines, soli sapientes,ac generis humani conseruatores sunt dicti:& iure quidem: pace enim uiuunt leges, excoluntur mores, tractantur artes: uictus postremò ipse, ad uitam degendam necessarius, ipsius pacis est fructus: quo etiam fit,ut difficilius sit pacificum Regem esse, quàm bellicosum. Quanto enim quisque ratione magis * deficitur, tanta est ferocior, & ad bellandum procliuior: at pacis author,atque custos nemo potest esse, nisi idem uir sapiens fuerit. Eædem enim partes sunt pacis, quæ sunt ipsius sapientis. Nam pacis hic finis est, ut in ea conuenienter naturæ ac legibus uiuatur: qui finis idem profectò est, & ipsius sapientis. Hoc enim solùm ille curat, ne quid à natura ac legibus aberret. Quare nihil tam cum sapientia pugnat, ut uidetis, quàm odium, discordiæ,ac bellum. Hinc enim existunt Regnorum mutationes,hominumquè ipsorum ac legum interitus: quæ conseruare ac constabilire est ipsius sapientis. Quod in Hungaria ne esset tanquam ex aliqua specula denunciabat Sigismundus

deficit

Ferdinando atque Ioanni tempestatem futuram: quam cûm illi non prospicerent animo, demonstrantemqúe Sigismundum non audirent, repentè illa tempestas inuoluit ac corripuit omnia. Hungariamqúe sine legibus, iudicijs, sine Rege, sine fide exposuit direptionibus, & incendijs. At Sigismundus interea cûm conscientia consiliorum suorum niteretur, nunquam facere, agere, ac moliri omnia destitit, quò si minùs pacem inter illos Reges conciliaret, Regnum tamen suum ab illorum contentione abduceret. Qua in re tanta sapientia, tantaqúe moderatione fuit, ut in summa illorum contentione utrique charus esset, utrique socius, atque amicus: cum quibus ut pacem, & amicitiam firmaret, alteri, hoc est, Ioanni filiam suam Elisabetham, è secunda uxore, hac ista grauissima atque clarissima Bona Sfortia, de qua dicam alio loco, in matrimonium dedit: alterius uerò filiam huic Augusto Regi nostro, filio autem suo charissimo atque unico, quem nobis ex eadem Regina reliquit, collocauerat: quæ nuper magno omnium cum dolore, ac mœrore decessit. Ita ille, non arma tantùm, opesqúe omnes suas, sed etiam sanguinem ipsum, genusqúe suum uniuersum in pacis rationes conferebat: sanguineqúe suo quàm plurimas genteis atque nationes sibi, regnoqúe suo obstrictas esse uolebat, & cum bellicosissimis nationibus, uictoriosissimisqúe populis præesset, tamen hanc tantam copiam, non bellorum opes ac neruos, sed pacis instrumenta esse putabat. Quæ pax, inquam, in Regno constituta, quanta bona effecerit, quas artes excitauerit, quas opes huic Regno tam priuatim, quàm publicè pepererit, attendite Equites: mentesqúe uestras paulisper ab hoc mœrore uestro ad res uestras abducite, quarum status, ante Sigismundum, qui fuerit: hæc uestra præsens testatur copia: quàm si conferre uolueritis cum opibus illis uestris prioribus, inopia summa atque egestas illæ uidebuntur esse præ hisce, quæ nunc sunt. An uos illas opes putabitis esse equite Polono dignas? quæ tam modicè fuerunt, ac penè nullæ, ut legibus etiam uestris cautum fuerit, ne triginta marcas dos Equitis filiæ superaret. Non moderationis, mihi credite, sed postremæ inopiæ hæc ista lex fuit, cuius cûm nos (ita me Dij ament) subpuderet, legem hanc dotalem tulimus, ut id, quod inopia fiebat, lege fieri putaretur: cûm interim benè se illis res haberet, qui locupletes uideri uolebant, si illorum sanctius ærarium ipsas triginta marcas haberet. Neque uerò hæc inopia tantùm in ordine Equestri fuit, sed ipsi etiam medius fidius Senatores, ne plus centum marcis dotis nomine filiæ nubenti darent, lege, hoc est, egestate prohibebantur. Sed quid ego dotem huius inopiæ signum fuisse commemoro? cûm capita occisorum Equitum tanquam pecudum, non ipsius interfectoris capite ac sanguine, sed precio ac centum marcis, contra omnia diuina sic humana iura, soluerentur? ut non mulcta, non pœna, non supplicio, sed tam uili ære capita uestra æstimarentur, cædesqúe expiarentur. Ex hac tanta, ac tam infami, tamqúe impia æstimatione apparet, egestas illi Regni quanta fuerit: quæ tanta fuisse uidetur, ut animam quis pro capite faciliùs daret, quàm hanc pecuniam solueret: quàm utique illis temporibus grandem fuisse constat, quæ nunc authore Sigismundo nulla est. Quid uerò illa macula atque labes nominis ac generis uestri, parùmne indicat, quam inops à pecunia fuerit hoc Regnum? Nam si quis fur pecuniam furto à quopiam uestrum abstulerit, capite plectitur atq; suspendio: si quispiam autem eum cuius hæc pecunia fuerit, occiderit, pecunia occisi caput soluit: ô commemorandas leges, & dignas, quæ in hac Republica uersentur, quibus nos, tanquam pecudes, precio ac mercede sicarijs, & interfectoribus addicti sumus: quam nos non legem, sed perniciem atque pestem uestram, primo quoque tempore de medio tollite, Equites, si salui esse, & boni uiri haberi uultis, de quo quidem ipso erit fortasse nobis apud uos † alius dicendi locus. Nunc uos iam perspicitis, quanta hæc inopia fuerit, cui omnes leges diuinæ ac humanæ in Polonia cesserant. Quid? in priuatis ne tantùm re[illegible] hæc tanta inopia fuit? imò uerò multò etiam maior in publicis: Recordamini enim p[illegible] Deos immortales, illas angustias ærarij amissa uectigalia, bona, uillas, urbes, atque prouincias regias pecunia obligatas priuatis hominibus: tum demùm statuetis, quantum Sigismundo Regi debeatis, qui hæc omnia redemit, recuperauit, ac liberæ Reipublicæ restituit: quarum rerum inopia erat factum, ut homines historici literis mandarent, Polono Rege miserius esse nihil, & ita profectò res est, si tempora illa respicias, quibus illi scripserunt. An uobis tum Regnum hoc diues fuisse uidebatur, cûm subsidia belli ac ornamenta pacis mendicato penè Reges uestri quærerent? cum pignoribus, obligationibus, ac mutuationibus, non solùm bella administraret, sed etiam domi uiuerent? cûm ita exinanitum erat ærarium, diminuta uectigalia, omnes uillæ, possesiones, salinæ, prouinciæ pignori oppositæ, ac à regio usu auersæ, ut Rex ipse neruis prorsus careret, quibus Rempub. gereret? Quis unquã non dico Rex, sed priuatus homo aliquid sepositum ad usus necessarios non habuit?

† Aliàs

soli ex

soli ex omnibus Regis uestri sunt inuenti sine ullo sanctiore ærario. Nihil fingo, Equites: memoria in medio est res ipsa. Legite priuilegia bonorum obligatorum, facilè reperietis eò inopiæ redactos fuisse illos superiores Reges, ut, si non dico bellum aliquod ab illis esset gerendum, aut filia elocanda, sed equus ipse emendus, non priùs haberent, quàm aliquid adderent ad priuilegij summam. Quare cùm maximus nodus in Republica sit inopia rei pecuniariæ, sæpè fiebat, ut perniciosa consilia Regis nostri inirent auferendorum è templis uasorum, ac nouorum imperandorum uobis tributorum, res etiam ipsas ad summam Reipublicæ pertinentes, inchoatas atque affectas, cum magno ipsius Reipublicæ detrimento intermittebant. Difficile enim est efficere aliquid magni, cùm egeas: quod pecuniæ nerui sint omnium benegerendarum rerum. Ex his tantis, tam diuturnis, tam postremis difficultatibus, angustijsqúe, quibus omnes res nostræ priuatæ atque publicæ premebantur, Sigismundus Rex summa sapientia atque incredibili celeritate hoc Regnum expediuit: comparatis enim pecunijs, undique collectis Ioannis Boneri opera, uiri præclari atque industrij, salinas primùm, deinde præfecturas, postremò uillas, urbes, possessiones omnes redemit: æreque grandi persoluto, uectigalia constituit: fructus prouinciarum auxit: ærarium collapsum anteà atque effusum, ingenti pecunia cumulatum atque refertum: uobis reique uestræ publicè reliquit. Quid uerò hoc eodem Principe atque Duce, res uestræ priuatæ, ex illa Reipublicæ nocte à Sigismundo productæ, quanta luce, & quo splendore nunc fulgeant, quis poterit, ut par est, dicere? Agri mediusfidius ipsi, syluæ item ac nemora, ruraqúe ac coloniæ uestræ, quæ in pacis sinu à Sigismundo collocatæ, medio (ut sic dicam) ocij gremio nunc continentur: gestire mihi uidentur, atque huic authori, parenti, ac conseruatori suo gratias agere, quæ situ anteà squallebant omnia: nunc uerò hac noua luce opum & copiæ ab hoc illustrata, fulgent, mouentur, sese ad summam utilitatem uestram, reique publicæ dignitatem efferunt. Eos enim fructus iam uobis subministrant, ut hos nullum bellum, quamuis atrox atque diuturnum, exhaurire possit. Mandate hoc memoriæ, Equites: spero multa uos, liberosqúe uestros, ac maiora indies bona uisuros, in hisqúe semper ita existimabitis, sine Sigismundo Rege nihil horum uos fuisse uisuros. Nam ante illum quid sperare potuimus, in illis præsertim tantis angustijs? cùm mentes, animiqúe uestri debilitarentur inopia, ipsaqúe egestas nobis ad omnia, quæ concupieramus, magna atque præclara obstaret, quæ nunc sublata de medio atque remota, res nostras secundas ornauit, aduersùs præsidium attulit bello subsidia: paci uerò ornamenta suppeditauit, auctæ iam sunt uestræ dotes, quarum modus non in lege, ut anteà, sed in uoluntate uestra pendet: uiluit aurum, cuius usus nimius iam fastidium uobis parit argentum etiam ipsum, non priuatorum hominum uidetur esse, sed illorum Regum superiorum. Nihil de ære ipso loquar, quod auro, argentoqúe uestro obrutum, uix iam comparet. Ita Sigismundus, quasi alter ex Hierosolymis Salomon, non copiam auri atque argenti, sed utilitatem Polonis attulit, & quod in primis laudatur in Salomone Rege, quod ille diuturna pace aurum atque argentum lapide uilius Hierosolymis reddiderat, hac certè laude Sigismundus non solùm illi par, sed etiam superior fuit. Salomonem enim illa copia dementauerat, ac à Deo suo patrio auerterat: hic uerò in uberrimis copijs, religiosissimus: in summis uerò opibus temperatissimus ad extremum fuit, nihilqúe ad ultimum spiritum curauit magis, quàm ut ipsius Regnum in pace uigeret ingenijs, ualeret doctrinis, ac omni humanitatis, & Religionis laude floreret. Quando, Equites, hoc Regnum, quando uberius ingenijs, aut cultius unquam doctrinis fuit? Nunquam, Equites: omnia se simul hoc Rege in Polonia profuderunt pax, opes, literæ. Rarum fuit antea ac penè inauditum in Polonia Græcarum literarum nomen, quæ ita erant hominibus nostris incognitæ, ut id quod quis non intelligeret, Græcum esse diceret. Iam uerò Latina ipsa oratio, quàm absona fuerit atque barbara, Biga, & Baraletus sunt testes, boni quidem illi uiri, sed tamen inepti magistri ac rustici. Conferte nunc cum his ea, quæ & ipsi didicistis, & in quibus liberi exercentur uestri: non barbariam, sed Græciam, non Sarmatiam, sed Italiam dicetis factam esse Poloniam. Vt iam non Musæ Græcæ, neque Latinæ, sed urbes mediusfidius ipsæ, Roma atque Athenæ, honore, præmio, ac fauore Sigismundi inuitatæ commigrasse in Poloniam uideantur. Ita mens, sonus ac subtilitas utriusque orationis non externa, sed uernacula: non peregrina, sed domestica, in ore nostrorum hominum uersari mihi uidetur. Circumspicite, Equites, quàm undique circumferantur uersus optimi: audite quibus laudibus solutę ac iunctæ orationis suauissimi huius Regis à Polonis celebretur memoria. Nihil dico de me, cuius oratio, quantulacunque est, aut si quæ omninò est, huius Regis beneficio creuit. Voluimus quidem & nos de hoc Rege aliquid dignum ex hoc loco uestris afferre auri-

Pecuniæ utilitas.

bus: sed tamen id assequi, tarditate, ut par fuit, non potuimus: studio tamen certè, & uoluntate proximi illis sumus, qui literas suas, arteisque optimas huic Regi acceptas ferunt: & qui hunc quasi quendam mortalem Deum, alto cœlo demissum, mirantur: ac harum ipsarum literarum opera: quas illius beneficio didicerunt, cupiunt eum esse immortalem. Viues ergò, ô diuine Rex, laudibus, carminibusquê nostris: nosquê è cœlo benigniùs adspicies, tuoquê numine ac munere hæc bona propria nobis uelis esse, quæ hinc abiens reliquisti. Commouit lachrymas, fletusquê interpellauit orationem meam.

Sed tamen quod instituerem dicere, par hic pacis artibus Salomoni Regi fuit: constantia uerò recti propositi, longè illi superior: quod ut æquabiliter in omni uita tueretur, diffisus ingenio, quæsiuit in suo Regno socios tantarum rerum tuendarum optimos ac probatissimos. Habuit enim ex delectis uiris summa authoritate Senatum, ita ut hoc constet, in Polonia simili splendore * consilium nullius Regis unquam fuisse: tria autem præcipuè in deligendis Senatoribus spectare solebat: genus primò ipsum, quod maior authoritas apud homines, nescio quomodò spectatæ nobilitatis sit, quàm incognitæ: deinde sapientia præstantes: postremò, sententia & lingua liberos. Quòd si quando in his legendis remissior fuit, in his magistratibus mandandis certè fuit, quibus summa non continetur Regni, & in quibus homines non gerunt Rempublicam, sed gerere discunt. In summis autem Regni magistratibus quàm diligens fuerit, ut non repetam uetera, testes sunt hæc lumina Regni. Recensete uiros hos, & illorum familias, non ut illos laudemus, sed ut in illis diligendis iudicium ac sapientiam Sigismundi incredibilem admiremur, adest Princeps Regni Tharnouia domus: quid ex hac eadem domo maius? quid rebus gestis clarius? quid Dijs, hominibusquê charius hoc isto Ioanne Tharnouio Castellano Cracouiensi hoc in Regno unquam fuit? cuius tot extant uictoriæ, quot sunt huius Regni inimici: tot trophæa, quot deuictæ prouinciæ: tot triumphi, quot ab illo sub iugum missi hostes: quo homine Sigismundus Rex custode peritissimo, Imperatore acerrimo ac fœlicissimo, periculosissimis temporibus, maximisquê hostibus, hoc Regnum defendit, Scythiamquê, Valachiam, ac Moscouiam deuicit: omnesquê hostes uestros hoc Duce, aut parere uobis, aut certè cedere coëgit. Prætermitto Turciam ipsam, quam in Hungaria Ludouico Regi infestam, ac inimicam, ne capta Alba Græca, omnia simul euerteret, hoc eodem Ioanne Tharnouio Duce prohibuit atque repressit. Quid uerò hic, qui hunc ordine consequitur, Petrus Cmita, lumen atque ornamentum huius Regni? non splendore Vuisnicensis familiæ, non sapientia, non authoritate, non iustitia, non rebus gestis à Sigismundo impetrauit, ut ad hunc unum summos magistratus huius Regni deferret, Palatinatumque Cracouiensem, Marschalcatum. (utamur enim uerbis nostris) præfecturas item magnas ac illustres illi mandaret? Quid hic Ioannes Lathalicius Posnaniensis Palatinus? homo quidem Equestri loco ortus, tanta tamen uirtute, tantaquê sententiæ libertate præditus, ut ipse suis subnixus opibus in Sigismundi Senatum ascenderit? Quid uos decus huius Regni atque præsidium Thencisci? quæ ornamenta? Quę insignia summæ atque excellentissimæ uirtutis uestræ à Sigismundo non estis adepti? Vidistis enim Andream ex uestro ortum loco, paruum quidem illum corpore, sed ingenio ac eloquentia summum Castellanum Cracouiensem. Vidistis etiam Ioannem fratrem Palatinum Sendomiriensem nuper defunctum. Sed quid ego mortuos commemoro? cùm tuipse, Ioannes Sendomiriensis Palatine, corám hic præsens adsis, qui cùm ob amplissimam, & haud scio, an maximam in hoc Regno familiæ tuæ dignitatem, tum uerò ob prudentiam sapientissimo sene dignam, à Sigismundo dignus es habitus loco isto, & ordine. Iam uerò quomodo, te, Stanislae Laski, prætereeam? cuius genus, & industria, spiritusquê illi Senatorij, domi ac foris cogniti, apud Sigismundum tibi sunt suffragati, ut Siradiensis Palatinus esses. Verecundius de te dicerem, Nicolae Brudzoui, si meo nunc iudicio uterer, non alieno. Quantò enim tua erga me beneuolentia maior est, tantò ego minùs possem de tuo genere, uirtute, ac doctrina dicere. Nunc uerò quoniam Senatum Sigismundi, non priuatos amicos commemoro, dico Sigismundum in te fuisse secutum, ut Lanciciensis illi Palatinus esses, cùm genus ipsum, uirtutemquê egregiam, tum uerò uel in primis literas, studiaquê doctrinæ, quibus instructus atque paratus, uocatu Sigismundi in illius Senatum ueneras, ut essetis cum hoc Petro Firlegio Rusiæ Palatino, quasi quædam in Sigismundi Senatu duo sydera, splendentia omni Philosophiæ laude atque doctrinæ. Vestræ quidem, Senatores, succrescit laudi hic Ioannes Coscielecius, in Nouuladislauiensi Palatinus clarissima atque munificentissima ortus familia, cuius maiores tantùm inopia publica, de qua paulò ante dixi, commouebátur, ut pergrandem pecuniam, qua obligata bona Regia habebant, Regibus remitterent, † Marigeburgoquê, ac alijs amplissimis pos-

* Concilium

† Mariæburgoq.

mis possessionibus ultrò Casimiro Regi concederent: cùm numum nullum ex illa infinita obligatione acciperent: tanta fides Coscielecіæ gentis erga uestros Reges fuit, ut in summa sua copia inopes se arbitrarentur esse, uestro egeno Rege. Sed quid ago? aut quò progredior? Incidi in numerum uestri, Senatores clarissimi, in quo difficile est ex uobis non aliquem, nefas quenquam præterire. Sed dabitis mihi profectò hanc ueniam: & quòd in ipso cursu orationis tam multos prætereo: quosdam autem attingo, partim id tempori, ac auribus uestris seruiens facio, partim uerò, quòd me uox, lingua, latera priùs in dicendo deficient, quàm ut par est, explicem, quid in unoquoque uestrûm deligendo Sigismundus fuerit secutus. Quanta tamen sit authoritas omnium uestrûm, cum summa beneuolentia Equitum Polonorum coniuncta, cùm ex his, de quibus iam diximus, sciri potest, tum uerò uel maximè ex hoc isto Andrea Gorcano Comite Posnaniensi Castellano, ac superioris Poloniæ præfecto: qui adolescens ac penè puer ita commendatione excellentis uirtutis Sigismundo Regi charus fuit, ut dignus ab illo, & summis honoribus haberetur, & qui patri Lucæ clarissimo uiro in amplissima præfectura, ordineque succederet. Cuius ea est authoritas apud omnes, ea dignitas, is uitæ splendor, ut nullius opes in hoc Regno maiores unquam fuerint: in quo quidem homine illud, quod Platoni illi Philosophorum Deo difficile uidebatur, ut summæ opes cum summa uirtute in eodem homine possent esse: ita utrumque cum summa laude excelluit, ut nihil in Polonia illo sit ditius, nihil etiam melius. Nam bonarum rerum, & literarum, ac ipsius doctrinæ ita studiosus est, ut aliud cupere uideatur nihil: opes etiam ipsius non libidinum, neque cupiditatum sunt instrumenta, sed humanitatis, uirtutis, atque dignitatis singularis. Hoc homine, Equites, quoniam uehementer nituntur res uestræ, salutem illi ac incolumitatem, quod facitis, uelle & optare debetis. Ex his tot & tantis, ac talibus uiris apparet, qualis Rex iste fuerit, & haud scio, an aliud signum boni sit Regis, quàm ipse Senatus, apud eum Regem præsertim, qui non sua, sed conseruandorum hominum causa se factum esse Regem nouit. Quemadmodum enim est in ipsis artibus, in quibus, quales ipsi artifices sint, instrumenta illorum declarant: sic etiam, cùm ars artium omnium scientia sit administrandi Regni, nusquam ratio ipsius Regis magis apparet, quàm in ipso Senatu, qui instrumentum quoddam benè gerendæ ciuitatis suo Regi est: qui si nequam, si iniustus, si helluo, si rapax ac sceleratus fuerit: certò scito consimilem quoque illi esse Regem. Quid ita? quia mens ipsa infœlix, non iam Regis, sed Tyranni, cum spe atque cupiditate omnia suorum ciuium deuorârit, nihil agit, nihil aliud dies atque noctes molitur, quàm ut ne quis illi omninò ad ea obstet, quæ concupiuit. Quare Tyrannus omnis ueluti quædam immanis bellua, in formam humanam insuta, antequam sternat ciues, uastet leges, ac solus deuoret omnia, Senatum omnem tollit funditùs, si quem habet: aut curat, ne quis in Senatu illius sit genere, sententia atque lingua liber. Ita tyrannus aut Senatu caret, aut si quem habet, ex obscurissimis quibusque, atque nequissimis, linguaquè ac mente seruis, collectum Senatum habet: si tamen Senatus dicendus est cœtus ille infœlix, ex teterrimis quibusque hominibus ideò conflatus, ut cum his tyrannus scortetur, potet, leges mutet, Rempublicam uexet, ac quorum assentatione, quasi œstro quodam, plenus perturbatione atque pœnitentia, agatur in furorem, atque in amentiam: ut ita uiuat sine fide, sine pace, sine certo fœdere, ac inconcursu plorantium atque tempestate querelarum perpetuò uersetur, plenus turbarum atque tumultus. Cogitate hoc loco per Deos immortales, Equites, & uestros illos ueteres tyrannos, & hos etiam aliorum nouos: ut hæc, quæ dico, magis ex aliorum contentione, quàm ex oratione mea intelligere possitis: quàm æquus Sigismundi Senatus fuerit, quàm iustus, sobrius, continens atque sanctus: ut facilè appareat, hunc Regem, non suæ cupiditatis gratia, sed uestræ salutis causa, Senatum ex his uiris delectum habuisse. Quem ille ordinem tanta cura coluit, ut ab initio suscepti Regni plenum Senatum semper habuerit optimorum Pontificum ac fortissimorum uirorum, quod sine isto adiumento atque præsidio, neque ipsum se, neque Regnum suum putaret esse diuturnum. Quam etiam ob rem tanta ueneratione Senatus apud illum fuit, ut Pontifices, Dominos suos: Senatores uerò sincerè dilectos in literis appellaret, ô mentem non mortali aliquo Regno, sed ipsa immortalitate dignam. Cùm enim penes † solum Regni summa esset, tamen & Regni socios Senatores, & Pontifices dominos habere uolebat, ut Regnum cum socijs certius administraret, & dominos sua sponte sibi præponens in summa potestate non insolesceret: & cùm solus omnia in Regno posset, nihil tamen seorsim ab Senatu præter Regium nomen haberet: quod tamen ipsum summa moderatione ipsius Senatus temperabat, à cuius authoritate nunquã dissensit: nunquam ille, suadente Senatu pacem bellũ gessit nunquam

† Eum solum

contra, Senatu ad bellum hortante, ille pacem fecit. Ita in consilio ipsius partes nullæ, dissensio nulla fuerunt: sed mirificus illo gubernante atque prouidente ad communem salutem consensus. Non senatus illi Reipublicæ clauum in summis tempestatibus gubernanti è manibus præripiebat: non ille uicissim Senatus quasi nautarum remigationem impediebat. Sed cùm in Senatu alij uenientem tempestatem denunciarent, alij pericula Reipublicæ tanquam nauis ostenderent, alij uelis atque remis incumberent: ille tanquam sapiens nauclerus ad gubernacula Reipublicæ immotus sedebat, singulaque momenta temporum, locorum, hominum ac periculorum expendens, eò quò spes salutis ostendebatur, consilia suorum, cursumque Regni dirigebat. Hæc ratio Senatus hæc illius optimi atque sapientissimi Regis fuit in hac Republica prouidentia: ut mirum iam uideri non debeat, si una ex omnibus prouincijs atque terris, in tanto rerum omnium motu, Polonia salua atque integra steterit. Non casu aliquo, mihi credite, id est, factum, neque fato. Rationi enim homines subiecti sunt, non casibus, consilijs, non fatis, apud quos si quid non rectè neque ordine geritur, scito ibi non fatum neque casum, sed rationem rectam defuisse, quæ cùm à consilijs nostris abest, res nostræ cadunt, stare non possunt. Quare, si uos, Regnumque uestrum sapientia Regis uestri, fide uerò, & authoritate Senatus ad hanc diem stetit: illos, qui iam conciderunt, resque suas amiserunt: stultitia, non casu, amentia, non fato perijsse dicemus. An tu si quam in nauim ita moratam conscenderes, in qua aut nautæ nauclero remoto, aut nauclerus ipse reiecto clauo, cœlique ac syderum, uentorumque ratione posthabita, uellet ipse remigare, salutem ne tu ullam ibi sperares? aut si quid naufragij accideret, fato cuidam potius, quàm illis, qui permutatis officijs nauim euerterunt, naufragium illud tribueres? Ad eum modum, Equites, omnes prouinciæ, quas aut ipsi uidistis, aut de quibus ab alijs audiuistis, perierunt, dum Rex pro Senatu ipse sibi esset, aut dum Senatus officium Regis obire uellet: prouidere enim ac monere officium est boni Senatus: Regis uerò, gubernare ac seruare. Quæ ratio administrandi Regni atque moderatio, cùm semper constans, æquabilisq; in Senatu Sigismundi fuerit mirum non est, si soli propemodum ex omnibus gentibus ad hanc diem integri sumus, & si hac ista fœlicitatis parte Polonia, cęteras omnes prouincias antecellat, quarum nulla illi hac ista parte est par: non Italia, quæ uarijs seditionibus Regum cum plebe libertatem amisit: non Gallia, quæ sæpius fusa atque cæsa, Regem suum captiuum uidit: non Germania, quæ nunc studio nouarum rerum, de libertate omni periclitatur, non Hungaria, misera atque afflicta: quàm discors à Rege Senatus, puer uerò Rex funditùs euertit, non iam omnes oræ atque exteræ gentes ac nationes se hac parte uobiscum conferant: quas omnes, aut bellum euertit, aut seditio afflixit. Sola Polonia Dei summo beneficio, atque huius optimi Regis sapientia, ac consilio consentientis Senatus cunctis nunc floret opibus, uiuit suis legibus, moribus etiam ac institutis antiquis ueterem suam retinet dignitatem, nec propter aliam causam (ut iam dixi) nisi quod in ea, & sapiens ipse regnabat Rex, & Reges ipsi (hoc est, Senatores) erant sapientes: qui cùm omnia diligenter prospicerent animo, Rege in ipsa puppi Reipublicæ sedente, ac clauum dirigente, nihil fortuna, neque casus in rebus nostris ualuit: quæ si quid in rebus humanis ualent, ibi certè ualent, ubi non recto consilio, sed præcipiti temeritate aguntur ac feruntur omnia. Quare soli ex omnibus nunquam accusarent hoc Rege fortunam, Poloni nunquam de casu sunt questi. Omnia enim secundùm Deum, & illius prouidentiam in Sigismundi ac illius Senatus sapientia, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello erant nobis reposita. Subegimus hoc Rege gentes anteà inimicissimas nobis atque inuictas: nonnullas nobis adiunximus: eaque omnia incolumi Regno, saluis legibus, ac integra libertate, hoc Duce gessimus: domi etiam illo authore atque principe conuenientissimè in summa beneuolentia publicè uiuimus: subsidia belli ac ornamenta pacis parta ab illo, relictaque habemus, ut quocunque oculi nostri inciderint, nihil desiderent ex rebus omnibus, quæ ad uitam tutò ac tranquillè degendam pertineant. Est enim pax à Sigismundo constituta nobis: sunt opes, uigent literæ, est fortis atque sapiens Senatus. Restat etiam hic Augustus filius spes unica Regni, atque tantæ laudis atque gloriæ paternæ heres: qui ut ea tueatur, quæ illi pater amplissima reliquit, hanc istam sapientiam patris assiduè intuebitur: res ipsius gestas, consilia item, atque rationes omnes administrandi Regni sibi proponet: quæ nullam rem esse declarant, in munere Regio positam, quæ sapientia Sigismundi Regis non compræhendatur. Verùm hęc ista sapientia, quam summam fuisse in Sigismundo Rege multis argumētis perspicitis, & si per se ipsa summa sit, (est enim oculus quidam mentis, quò à magnis atq; excellentibus uiris causæ rerum expetendarum, fugiendarumq; cernuntur) tamen hęc ista sapientia, nisi habeat iustitiam in admini-

administrando Regno adiunctam, infirmata est, rebus etiam humanis non multùm sanè proficua. Neque enim satis est, ut causam uideas, qua stent, cadantque Regni res, nisi etiam causis illis, aut retentis, aut remotis, æquabiliter, iustè ac legitimè in ipsa Republica uersère, utque in primis cures, ut in tanta uarietate, rerumque humanarum conuersione, quàm minimi motus in Republica existant: quòd si qui acciderint, ut sine detrimento communi accidant: quod cùm sine maximarum rerum usu uario atque diuturno teneri non posit, quis hac ista laude Sigismundo excellentior Rex fuit? qui cùm beneficio longissimæ ætatis (unum enim & octuagesimum annum agens, decessit) tum etiam prudentia singulari atque diuina ad eam iustitiæ laudem peruenerat, ut in sua Republica nihil earum rerum esset omnium, è quibus discordiæ, seditiones ac bella ciuilia existunt, quæ tum fiunt, cùm uirtus exæquatur uitio: cùm boni præmio, mali uerò sua carent pœna: denique cùm non pro dignitate ac meritis cuiusque, sed pro regnantis libidine, alij plus, alij minùs utuntur rebus communibus. Ex hac enim inæqualitate ac intemperantia quadam oriuntur in Republica morbi illi insanabiles, quasi in corpore sano atque integro. Hinc enim existunt discordiæ, seditiones, ac bella ciuilia, cum ipsarum legum atque hominum interitu: & meritò quidem. Quid enim in ea Republica salui aut diurni futurum speres, ubi uitium præcùrrit uirtuti, ubi algent boni, lætantur improbi: ubi dignitas cedit pecuniæ, uirtus generi, ingenium socordiæ atque negligentiæ? Postremò ubi indignissimus quisque amatur, colitur, ornatur, ac ad amplissima quæque promouetur, summa cum desperatione bonorum? Ruant necesse est in tali Republica, ac intereant omnia, quamuis illa magna sint atque præclara. Non agam pluribus, Equites: neque exemplis utar Græcorum ac Latinorum, & ipsorum etiam Barbarorum, qui Respublicas suas potentes ac florentes amiserunt, dum in illis nullus habetur uirtuti honos, nulla pœna uitio. Ex ipso enim Sigismundo omnium istarum rerum exempla sumi possunt: qui cùm sapientia illa magnæ atque incredibilitatem ipsam uideret pestem ac perniciem esse ciuitatis, ad eum finem dirigebat omnia, ut neminem eius Reipublicæ, cuius hic Rex fuit, pœniteret: qua cum æquabiliter illo Rege uterentur omnes, non metuebat, ne qui uir bonus atque fortis, contemptus ab illo neglectus, aut res nouas in Regnò moliretur, aut seditionem, bellumúe ciuile spectaret: quod ibi necessariò fit, (ut iam diximus) ubi non æqualiter, neque iustè uiuitur: quare ut remoueret à suo Regna omnia hæc mala atque incommoda, Rempublicam ipsam omnibus ex æquo utendam, ac fruendam proposuerat: ita tamen, ut ratione, & boni ad illam admissi, & mali inde pulsi esse uiderentur. Neq; enim in Polonia improbitas atq; indignitas desperatione frangebatur unquam magis, quàm Sigismundo Rege: contrà uero, uirtus, probitas atque dignitas hunc locum honoris, & gratię apud Sigismundum habuit, ut cùm genus ipsum illustre in claris uiris adamasset, tamen ipsa uirtute sæpè posterius clarum duxit genus: gradumque ad honores amplissimos in sua Republica uirtutem uolebat esse, non genus. Dabis mihi hoc loco hanc ueniam, Nicolae Vuolsci, ut tuo potissimùm exemplo me uera dicere probem: cùm enim Equestri ortus esses patre, Sigismundoque non generis, neque opum, sed uirtutis commendatione esses cognitus: hunc tibi honorem ille habuit, ut te, & gynecio clarissimæ atque pudicissimæ huius Reginæ uxoris suæ præficeret: & ad te Sendomiriensem Castellanatum cum multis prouincijs deferret. Hoc ille diuino facto suo docuit, quàm iustus Rex esset, cùm tantùm tuæ excellenti uirtuti, fidei, ac integritati tribueret, ut, quo genere ortus esses, quærendum sibi non putaret. Quid o tu, Martine Sborouuski? parúmne es tum expertus, quàm iustus hic Rex erga te fuerit, cùm tuæ spectatissimæ uirtutis durior aliquando conditio esset? cùm enim uirtute, constantia, ac magnitudine animi inuidiam, calumniamque superares, & salutem Reipublicæ, libertatemque communem, tuæ oblitus, maximo animo defenderes: tantùm apud Sigismundum ad extremum dignitate ualuisti, ut tua nimia (ut quidam putabant) in causa communi libertas, tibi ad hunc honoris, & dignitatis gradum non obstaret, quem nunc in Republica tenes: quin uerò etiam hæc ista bona, & animi, & ingenij tui in Calisiensi hoc isto Castellanatu tibi sunt apud Sigismundum suffragata. Sed quid ego hos commemoro? cùm externi homines ipsi, atq; aliundè orti, tantùm apud illum uirtute ualerent, ut illis non in Regno tantū ipso, sed etiam in Sigismundi senatu locus esset. Adest enim Seuerinus Bonerus, uir Vuisemburgo quidem profectus, ita tamen ob uirtutem, ingenium, industriamq; Sigismundo Regi probatus, ut nihil illi obstaret ad honores huius Regni externū genus. Cū enim fides ac industria ipsius in omnibus officijs ac muneribus Regni amplissimis fuisset cognita, illum Sigismūdus, & salinatorem fecit, & prefecturas mandauit, ac in senatū introduxit, in quo ille maiestatem Reip. uestrę cū his seruaret, qui in hoc regno è uobis

e uobis sunt orti: & tamen apud Sigismundum caruit inuidia propterea Bonerus, quod alienigena esset, ac Germanus, non ciues neque Polonus: cum illo enim Sigismundus ob uirtutem ipsius prestantem ac singularem communicauit hoc Regnum, in quo nunc ille omnibus opibus fortunæ, ingenij, ac dignitatis summa uestra uoluntate floret. Ad hunc modum Sigismundus premijs in Republica propositis, optimi cuiusque uirtutem ad ipsam Rempublicam tuendam excitabat: qua sane ratione tantum profecit, ut nullum tempus in hac Republica ferocius fuerit uirtutum omnium. Pro se enim quisque tam pace, quàm bello nitebatur, ut sub optimo Rege bonus ipse ciuis esset: & ne quis, amplissimis præmijs uirtuti propositis, ipse sibi ad laudem deesset. Quare tanto studio ad uirtutem, & ad gloriam exarserant omnes, ut summi, medij ac infimi, ad summa contenderent. Testis enim hic est, Ioannes Tharnouius, qui etsi genere clarissimo sit ortus, tamen ad res maximas, pro salute huius Regni gerendas, honoribus amplissimis ab hoc Rege inuitatus, tantùm uirtute profecit, ut non solùm nostros Imperatores omnes, sed etiam illos ueteres externos Scipiones, Marios, ac Maximos, bellica laude adæquaret. Quid uerò hic Nicolaus Sieniauuski Belsensis Palatinus? qui præmijs à Sigismundo excitatus cum Alexandro ac Procopio fratribus, sic rem militarem in Russia hoc Rege administrabat, ut eorum opera Russia illa afflicta, ac anniuersario hoste penè deleta, requiescat nunc, ac nouis colonijs solitudines suas compleat atque instauret: ita ut post hominum memoriam cultior Russia nunquam fuerit, quàm est nunc Sieniauiorum, & aliorum fortium uirorum opera, quorum uirtute ad hanc rem Russia stetit: quæ cùm assiduis hostibus esset exposita, fortissimorum uirorum præsidio eam Sigismundus muniendam sibi putabat: eiusque prouinciæ magistratus his potissimùm mandabat, quorum animo ac uirtute confidebat: ueluti nuper paulò ante quàm esset mortuus Podoliæ Palatinatum ad Ioannem Mielecium detulit uirum fortem, ac genere, ingenio, opibusque præstantem. Prætereo alios multos fortes ac claros uiros, quorum uirtutem Sigismundus ad res maximas iustitia sua excitauit, beneficijs auxit, præmijs uerò confirmauit. Est hæc diuina summi illius uiri ac iustissimi laus, qui cum amplissimo ac copiosissimo Regno potiretur, illius omnes copias atque opes, non suæ priuatæ libidinis, neque compendij sui putauit esse, sed eius Reipublicæ, cuius Rex fuit. Quare quicquid positum erat, aut in honoribus Reipublicæ, aut in uectigalibus ipsius Regis, earum rerum omnium dispensatorem ille se esse putabat, nō possessorem neque dominum. Quò etiam fiebat, ut hæc communicaret omnia cum uiris fortibus, ac de Republica benè meritis, ita ut cuiusque dignitas ac meritum postulabat: summas opes Regum esse ratus copiam bonorum uirorum atque fortium, quorum uirtus ibi iaceret semper, ubi nullus ei haberetur honos. Quare cùm Sigismundus gratus esset erga optimi cuiusque uirtutem, commouit præmijs propositis studia hominum, non solùm summorum, sed etiam mediocrium atque infimorum. Pro se enim quisque hoc Rege excellere in Polonia studebat: nemo erat, qui aliquid non afferret in medium, quo Regi suo operam ac industriam probaret. Artifices ipsi mediusfidius, ac omne genus mechanicum, commotis studijs, artes suas diligentius hoc Rege coluerunt, cùm uiderent operas quoque suas placere Regi. Itaque tanta copia optimorum opificum atque artificum hoc Rege fuit: ut Phidiæ illi ueteres atque Polycleti, & Apelles reuixisse in Polonia uiderentur: qui pingendi, fingendi, ac dolandi arte, illorum ueterum artificum gloriam adæquarent: quorum cùm multa extent in hoc Regno opera pulchra atque uisenda, tamen huius unius arcis opus uincit, ac superat omnia, quam ille præstantissimorum artificum opera à fundamentis extruxit, ac Cracouiam hoc isto præsidio muniuit tanto sumptu ac opere: ut non hominum, sed Deorum immortalium sedes arx ista esse uideatur. Quid uerò Basilica huic templo adiuncta, paruúmne accessione sui, huic ædi Venceslai decorem, dignitatemque attulit? in qua & pictorum operæ, & sculptorum ac fabrorum singularia, & magnifica uisuntur: quam Basilicam ille, & Religioni summi Dei consecrauit, & omnibus ornamentis (ut uidetis) illustrauit, corporique suo tabernaculum hanc esse uoluit: in qua illud, quasi quodam regio itinere defessum, non minus longo, quàm molesto, postremùm requiesceret, ac supremam Mundi diem exspectaret. Quanta hæc Sigismundi iustitia fuit, quàm potens, quàm magnifica, quàm clara apud Deum, quàm nota, & probata apud homines? qui distribuendis æqualiter præmijs, ac muneribus Regni, mutua pace, ac beneuolentia suos tenuit: & ad uirtutem bonos uiros cupiditate rerum optimarum incendit, ac in contrario genere hominum hoc ipso modo firmabat rationes bonorum. Nihil enim apud illum contemptius, nihil neglectius, nihil uilius improbis fuit, ut ex hac ista ratione, boni præmia suæ uirtuti seruari à bono Rege scirent: mali uerò nihil præter contemptum ferrent, atque pœnam.

atque pœnam. Ita illi honores omnes solis bonis ac fortibus uiris debere se putabat: quibus cum improbis etiam communicatis boni in officio dolore redderentur remissiores: improbi uerò nihilo illis ipsis honoribus fierent meliores. Quare cùm præmium, & pœnam æquabiliter dispartiret, sesequè ipse sanctissimè gereret: uirtutes præmijs, uitia contrà pœnis affecit: cuius rei etsi multa extent exempla, tamen haud scio, an aliud sit clarius illo, & ad santiendum cùm in re militari, tum in omni uita fidem accommodatius, cùm Raduankouium centurionem ob Ornetæ Prusico bello proditionem infamia publico iudicio notauit: militesquè nostros huius calamitate ac ignominia docuit, ut pugnare potiùs, quàm fugere: mori, quàm fallere uellent. Hisce artibus Sigismundus cùm suos ciues benè uiuere, ac iustè agere docuisset, facilè illam quoque iustitiæ partem, quæ legibus traditur, absoluit: cuius hæc summa apud Sigismundum fuit, ut conuenienter in hac societate nostra uiueremus: ad hunc ille finem omnes leges suas retulit, quibus pax inter nos cum summa beneuolentia constaret: quas leges si inspicias, tanquam in aliquo speculo omnes sensus Sigismundi ac rationes expressas uidebis. Nullam in his tyrannicam mentem, nullam utilitatem ipsius propriam reperies. Vestræ libertatis, Equites, uestræ dignitatis, uestræ Maiestatis sunt illæ leges, quæ in Polonia solæ regnant, ac ex æquo uobis, & Sigismundo Regi uestro imperant. Neque enim solutus est Rex legibus apud uos: non quod illi utile, id iustum uobis: non quod lubet, id illi licet; Romanæ seruitutis sunt ista carmina, quæ laudat nemo, nisi seruus sit, aut Italus: qui quidem, ut certiùs seruiret, scholas etiam sibi (si Dijs placet) condidit: Doctoresquè legum fecit, à quibus nil nisi seruire disceret, qui Doctores, inquam, legum istarum seruilium transcensis Alpibus, uenerunt etiam cum talibus præceptis ad uos: quos hìc passim iam uagari uidetis, cum hoc isto Dijs irato supercilio, ac pessimo libertatis uestræ exemplo: quos uos, id quod facitis, contemnere debetis, Equites: & tanquam contagionem quandam hanc istam Neronianam scholam fugere, regnoquè uestro pellere: ne istæ immundæ pecudes inficiant puros iustitiæ uestræ fonteis, è quibus Sigismundus hauriebat leges uestras, quibus communiter uobiscum uiueret, quarum legum ille lingua, non Rex: interpres, non author: patronus, non Dominus fuit: quas etiam ferebat, authore Senatu, uolentibus ac iubentibus uobis. In qua sanè ratione cum summa moderatione æquitate animi fuisset, omnes illos ueteres Solonas, Licurgos, atque Cretas Legumlatores uicisse mihi uidetur: nam illi seorsim à populo leges ferebant: hic uerò nullam absque Senatus authoritate, ac scito uestro communi, legem tulit. Illorum leges libidini populari sæpè seruiebant: Sigismundi uerò nulli rei seruiunt, nisi utilitati communi ac uestræ libertati. Illorum legum nimia licentia tyrannidem in ciuitatibus pariebat: nostra uerò legum disciplina, nulli rei magis, quàm tyrannidi, est aduersa. Quid ita? quia apud leges nostras rerum, & criminum, non personarum, neque dignitatum, ratio est. Non quærebatur in Sigismundi iudicio, Archiepiscopus'ne, an Palatinus: Episcopus, an Castellanus: nobilis, an ignobilis: peregrinus, an ciuis reus esset: sed remota dignitate omni reorum ipsorum, de re ipsa iudicium fiebat: in quo nocentes pœna legitima afficiebantur: innocentes uerò ex lege absoluebantur. Iam, quanta ipsius Sigismundi Maiestas in iudicijs publicis fuerit, quæ animi æquitas, qui modus, recordamini, Equites, & illam personam illius Regis in iudicio præsidentis uobiscum cogitate: in qua expressa facies Reipublicæ uestræ cernebatur: status erectus, ac celsus, lati ac patentes humeri, facies rotunda, rubentes genæ, oculi grandes, ac stabiles: minax supercilium, nasus ipse gryphus ac aquilinus, summo Rege dignus: ut non Casimiri Regis, sed Iouis filius uideretur iudicio præsidere: sic omnia ad Imperium erant in illo Rege nata, uultus, intuitus, uox, latera, silentium postremò ipsum. In iudicio nunquam audiebatur, nisi cùm oportebat: minùs etiam nonnunquã, quàm oportebat. Nutu plura, uerbis pauca conficiebat: tantaquè moderatione linguæ ac continentiæ sermonis fuit, ut illius, in summo Imperio, nemo unquam uerbum ullum asperius audierit. Quare cùm tanta iustitia, ac tanta moderatione in controuersijs dijdicandis fuisset, æquos, placatosquè reos à se dimittebat, non solùm eos, secundùm quos iudicabat, sed etiam eos, quos contra statuebat: & cùm gratiæ causa in iudicio nihil faceret, grata tamen erant omnia, quæ faciebat. Ita sæueritati illius, res maximè distans, miscebatur comitas, sed ita tamen, ut neque comitas impediretur sæueritate, neque sæueritas comitate leuior fieret. Hac fama admirabili uirtutum incredibilium, cùm solus ille Rex, solus iustus, solus sapiens, non domi tantùm, sed etiam foris uideretur: tanta ueneratione propter summam iustitiam apud omnes gentes fuit, ut iustitiæ illius fama impulsi Bohemi primùm: deinde Hungari, Ludouico Rege apud Mohacium à Turcis interfecto, huic ultrò duo maxima Regna offerrent, quæ ille tamen non accepit, cum re-

prehensio-

præhensione multorum, eorum præsertim, qui non perspiciunt, ac multò etiam minus intelligunt, quantum ipsius Regni sit opus. Quod cùm alta sapientia Sigismundus cognitum, perspectumquè haberet, Regna illa remisit Hungaris, ac Bohemis: ipse Sarmatia contentus fuit, sufficere sibi hanc materiam ratus, in qua omnem uim ingenij, ac uirtutis suæ ostenderet: tanta fuit opinio ipsius excellentis iusticiæ apud omnes, tanta etiam illius moderatio. Quid uerò illud, cùm Ioannes, & Ferdinandus Reges, summis inimicitijs incensi, arbitrũ hunc de Hungariæ regno cœperunt? parùmne ex eo liquet, quanta existimatione hic Rex apud omnes fuerit? quam sanctissimam esse Reges illi putabant, ita ut arbitrio illius, non solùm Regna ipsa, de quibus ambigebant, sed etiam dignitatem suam regiam committerent, id iustissimum fore rati, quod à Sigismundo probatum, decretumquè fuisset. Prætereo alia infinita domi, & foris ipsius excellentis uirtutis, atque iustitiæ documenta, quæ ille uiuus constituit, ad memoriam Regni sui sempiternam. Et quoniam præcipua pars iusticiæ est pietas ipsa, parum ne hac quoque iusticiæ parte excelluit? cùm Religionem illam patriam atque auitam, cæremonias item omnes sanctissimas, tanta ueneratione coleret, ut nihil illis melius, nihil religiosius esset, ne in monasterijs ipsis quidem, non in his, quæ nunc sunt, sed in illis, quæ olim fuerunt: fide enim in Deum erat summa, hominem peccatorem se confitebatur esse palàm: nusquàm spem ueniæ, nisi in solo Christo habebat: benignus in omnes, pius, clemens, ac munificus fuit: in Ecclesia uerò, ne quid nouaretur, neúe ipsius Religionis ulla in re fieret commutatio, tanto studio curauit, ut in minimis etiam rebus, quæ uix censeas, diligentissimus fuerit. Vos hoc loco appello sanctissimi Sacerdotes, qui mœsti nunc pro illo sacrificium facitis: ecquis uestrûm diligentior omnibus Religionibus atque cæremonijs conseruandis hoc Rege fuit? Quoties ille uos admonuit, si quid à uobis non ritè factum, aut si quid de statuto sacrificio fuerat à uobis prætermissum? Candelam ipsam ceream mediusfidius, ut maiora prætermittam, non suo loco stantem aduertebat: aut si ea sacro deesset, uos admonebat. Neque uerò id ille faciebat curiosus in uestro munere: sed quod minimis hisce rebus, aut sublatis, aut intermissis, Religionem ipsam intermitti, ac sensim tolli putabat: de qua ne ulla diminutio fieret, non solùm præmijs, sed etiam pœnis in seditiosos editis prouidit. Gedanenses enim ciues res nouas atque perniciosas non in Rempublicam tantùm, sed etiam in Religionem molientes, supplicio affecit: summa tamen moderatione ac æquitate: paucorum enim pœna contentus fuit, ad salutem reliquorum. Ita ille cùm fundamentum omnis Reipublicæ religionem ipsam sciret esse, & cùm sibi multorum exemplis ac literis suaderet, mutata Religione, mutari Regna: summa Religione ipse fuit, & ut cæteri quoque essent, curauit: ad quam colendam ac retinendam, ut expeditior ipse esset, multis exercitationibus se comparabat: summa enim abstinentia ieiunabat: dies festos celebrabat: nunquam publicè quicquam agebat, priusquam sacrificasset, sacroquè interfuisset. Verbum Dei diligenter in concionibus audiebat, ac iuxta illud uiuebat: sobrius in omni uita Rex fuit: nunquam ebrius est uisus: nunquam uino aut amore insolens ac intemperans. Ad hunc modum ille cum summa moderatione uictus fuisset, paratus semper erat ad regium illud opus atque munus, in quo exercendo carebat furore illo, qui ex intemperantia cibi atque uini ducitur: quo remoto, summa fuit humanitate ac incredibili Religione ad ultimum usque spiritum, ita ut etiam animam ipsam agens, hunc istum Vitum Monachum de Dominici familia, sacrificantem diligenter audiret, ad singula uerba passionis Christi Dei nostri suspirando, ingemiscendo, ac flebiliter precando, quò Deus ipse peccatorum ipsius immemor: beneficio autem Christi in illum, & in omnes memor, clemens ac propicius, illum ad illas beatorum sedes reciperet, ad quas Iesus Christus Dominus, & Deus noster ante illum præcesserat: ô fidem ueram, & dignam, cui isti ignes luceant, qui quidem signa sunt atque notæ illius ignis intimi, quo fides ipsius ardebat in Deum: charitas autem ipsa sese effundebat in proximum. Hoc ergo isto diuino igne atque recondito semel in baptismo suscepto, cùm ille arderet in omni uita, nullaquè perfidia illum uiolaret: rectè hæc ista lumina atque ignes, incensæquè faces præferuntur nunc illi mortuo, quod fidem Deo seruaret integram, charitatem autem proximo ad ultimum spiritum, quem cùm iam reddiderit Deo ex hac turba, & colluuione, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo, in illud animorum concilium, cœtumquè profectus est, ubi nunc cum fideli Abraham, Isaac, atque Iacob accumbit: colloquitur cum Dauid: uiuit cum Iosia iustissimo atque religiosissimo Rege: auos suos, fratres, ac parentes, Reges uestros recognoscit: hunc totum iam complectitur cœlum: hunc obuijs ulnis excipiunt omnes beatorum animæ, ac illius conspectu lætantur, ab Aquilonisquè partibus aduenisse gaudent Regem iustitia ac pietate insignem, socium fœlicitatis suæ, atque immorta-

mortalitatis participem: quo nemo uir melior apud nos natus est, nemo pietate præstantior: nunc ille uos ex alto intuens, Equites, à Deo Optimo Maximo precatur, ut uos fœlices ac saluos uelit esse, uestrumquê hoc Regnum conseruet, quod ille summa sapientia, ac singulari iusticia uiuus rexit, ac omnibus legibus, præsidijsquê ornauit, atque instruxit: summaquê in illo tuendo, conseruandoq; animi magnitudine, fortidudineq; fuit: de qua ego breuiter dicam: fuit enim hoc tertium, quod in summo Rege inesse oportere diximus. Neque enim satis est, sapientem ac iustum domi esse Regem, nisi etiam is regnum saluum præstet, & ab omni externa ui defendat. Qualis utiquê Sigismundus fuerit, constat: qui quo die Rex à uobis est factus, motus domestici in illum, deinde externi cum maximo nouarum rerum metu exceperunt. Recordamini enim, Equites, qui motus ille in Lithuania, qui timor fuerit, cûm Michael Glinski homo eius gentis potentissimus atque seditiosissimus, mortuo Alexandro Rege, principatum Lithuaniæ peteret, ad quam illi rem cûm & animus non deesset & copia, tamē is Sigismundi primum nomine, deinde conspectu fractus, debilitatusq; arma posuit, pacemquê supplex petijt, ad postremò in illius fide fuit. Mansisset autem utinàm in sententia: nunquàm tantis cladibus, tantoquê hominum interitu Lithuaniam cum Moschouia commisisset: cûm enim Michael Glinski moliri multa occultè in Lithuania nūquàm desijsset, à Ioanneq; Zabresinskio Marsalco Lithuaniæ, appetiti principatus reus fierit: non cogitabat, quomodò se regi purgaret, de quo arguebatur: sed quomodo accusatorem suum primo quoq; tempore è uita tolleret. Itaque oblitus clementiæ regiæ, quamprimò statim Sigismundi in Lithuaniam aduentu, incredibilem erat expertus: Iustitiæ etiam huius ipsius Regis immemor, in qua etiam nocenti perfugium esse poterat: nullaq; ratione harum rerum omnium habita, multa nocte Ioannem Zabresinskium aggreditur, & quiescentem iam, ac nihil tale cogitantē inuasit, ac domi suę hominē nobilissimum occidit, magnū crimen, scelus ingens, uis non ferenda, cuius ille magnitudine perterritus, ut scelus scelere cumularet, ad Basilium Moschum profugit, illumq; ad inferendum bellum patriæ solicitare cœpit: facileq; sua sponte ad id iam parato Basilio persuasit, ut cū Maximiliano Cæsare fœdus faceret, ab eoq; futuri belli subsidium contra Sigismundum peteret. Nihil propius est factum, quam ut Maximilianus immemor tùm nominis ac generis sui, omnibus suis copijs ad inferendum bellum Sigismundo Basilium iuuaret: quòd tantò apparatu rerū omnium à Basilio erat gestum, ut neque maiori contentione, neque maioribus copijs inter Lithuanos, & Moschos unquam certatum fuisset: Hic Sigismundus, & si eodem tempore alijs quoque bellis Scyticis, Valachicis, atque Turcicis destrictus esset, tanta tum animi magnitudine in bello Moschico suscipiendo fuit, ut nullum aliud bellum gerere uideretur: non terruit illum Maximiliani Cæsaris insperatum cum Moscho fœdus, non copiæ ab illo suppeditatæ gerendi belli, non ipsius Basilij exercitus ante hanc diem inuictus. In credibili enim celeritate exercitu ex Lithuania collecto, militibus etiam ex Polonia accersitis, magno animo aduersus hostem contendit, ac Borysthene amne superato, cum hoste acerrimè conflixit, quem memorabili pugna deuicit, non in præsens tantùm sed etiam in posterum: nam eo prælio uidentur omnes uires concidisse Moschorum; quæ ante hac graues Lithuaniæ ac inuictæ uidebantur esse: & quæ ante illam cladem tantæ fuerunt, ut Moschi præ se cætores mortales omnes contemnerent, quib. deuictis, tanta gratulatio omnium est subsecuta, ut etiam Romæ à Leone Decimo supplicatio Sigismundi nomine decerneretur, singulari genere uerborum & numero dierum. Cū enim in Leonis senatu Nicolaus Vuolski legatus, hic Sendomiriensis Castellanus, exposuisset & genus hostium & uictoriæ modum, res digna patribus illis est uisa, publica ipsius urbis Romæ gratulatione, ac supplicatione singulari. Supplicatum itaque fuit, totaq; urbe dies festi, atq; ludi eius uictoriæ nomine fuerant instituti, dolente ac mœrente Maximiliano Cæsare, qui captiuos etiam ipsos, per hunc istum Nicolaum Vuolski Leoni missos, intercepit, in Moschouiamq; contra ius gentium remisit. His uictorijs atque triumphis initia regni sui Sigismundus consecrauit, docuitq; se eum Regem esse, qui & domi regnum leuibus tenere & foris armis tueri posset. Neque uerò hoc bello tantùm illius animi uis extitit incredibilis, sed multis etiā alijs bellis grauibus ac difficilibus. Nam cûm uix à Moschico bello respirasset, Scythiam magnis copijs, Russiam prouinciam ferro atque igne uastantem incredibili uirtute ad Vuisniouuicium superauit: illaquê pugna, primus Regum omnium, Scythas docuit, pacem bello meliorem esse. Quid autē Valachia ipsa, Turcicis exercitibus contra Sigismundum munita atque instructa, cûm huic regno periculosissimè immineret, nònne ad Obertinum postremò ab hoc Rege deuicta, pœnas temeritatis suæ dedit, uestroquê imperio, hoc isto Ioanne Tharnouio duce, parere est coacta? Iam uerò Moschouia, cum iterùm fractas illas uires suas ac desperatas repeteret,

bellumq; maximum pararet, non ab hoc Sigismundo iterum deuicta bello maximo fun ditûs corruit? Ad quod bellum gerendum Sigismundus, hunc istum Tarnouium Imperatorem, ad conseruandum hoc Regnum natum, miserat: qui capto atque euerso Starodobo, ingenti hominum strage, Moschos in perpetuum deuicisse iam uidetur. Prætereo alia bella uaria atque infinita, quæ Sigismundus gessit, non libidine regnandi, neq; studio gloriæ incensus, sed amore Religionis Christianæ conseruandæ. Cûm enim Poloniæ Regnum Aquilonem uersus ultimum sit Regnorum omnium, gens ista regiones finitimas habet inimicissimas, partim Christiano, partim uerò Romano nomini. Quare Sigismundus cum his assidue bellum gessit, non ut finitimarum rerum potiretur, sed ut Religionem Christianam contra Scythas atque Turcas: Romanæ uerò sedis nomen contra Moschos atque Vualachos tueretur: quod hæ gentes huic sedi, hoc isto dissidio Græcorum cum Latinis, sint omnium inimicissimæ. Solus ergo Christianorum Regum omnium Sigismundus non pro augendo, sed pro retinendo Regno: non pro sua libidine, sed pro Christiana Religione bellum cum tota Asia gessit, cuius Asiæ opes cùm magnis ac insperatis uictorijs crescere indies uideret, seque præ cæteris periculis illis proximum esse sciret, Christianos autem Principes mutuis bellis dissidere uideret, prouidendum sibi, Regnoque suo putauit. Quapropter summa ope est conatus Christianos principes in mutuam gratiam reducere, illorum concordia ac conspiratione suas opes atque rationes contra Turcarum tyrannum firmare, ut minùs potens, minùsque formidabilis tyrannus ille uobis esset. Quapropter & Maximilianum Cæsarem reconciliata iam gratia Viennam adierat: cuius etiam hortatu Vuladislaus frater Hungariæ Rex, cum Ludouico filio, eò quoque uenerat, quo in conuentu summorum Regum ille ostendit, docuit, monuit, Turcarum opes tantas esse, ut ab uno Christiano Rege superari non possint, in concordia ac mutua pace spem esse, sine qua nihil esset Christianis salui. Itaque Sigismundo authore atque Duce, iacta erant Viennæ fundamenta communis auxilij: quæ tamen sorte quadam rebus nostris aduersa non diu manserunt. Nam & Maxim. & Vuladislaus uita functi, ambo spem Sigismundi fefellerunt. Non cessauit tamen Sigismundus agere, & facere omnia, quò potentiæ Turcarum occurreret. Quare auxilia undique contrahebat: cum finitimis fœdus & amicitias iungebat, neque uerò his solis contentus fuit, sed etiam cùm sciret Neapolim atque omnem illam oram Apuliæ, societate Turcici belli cum Polonia coniungi: amicitiam Italiæ expetiuit, hancque Bonam Reginam ex Sfortia familia clarissima atque totius Italiæ nobilissima, Ducem Bari in matrimonium accepit: ut hoc ceu quodam illustri ac sancto pignore, socium se belli ac periculorum omnium Italis profiteretur esse. Verùm cum hac ista spe finitimorum ac externorum auxiliorum frustrà penderet, solusque sæpiùs cum summo rerum suarum discrimine cum Turcarum Ducibus confligeret, de Regnoque suo iam planè dimicaret, fœdus ad extremum cum Solimanno fecit. Quid uerò illi aliud faciendum fuit? solus erat: opem ferebat nemo, spes ipsa restabat nusquam: Regnum porrò suum uidebat omnibus Turcicis bellis ac periculis esse propositum. Quid tandem quæso est, quod quis Sigismundum huius ipsius fœderis nomine repræhendat? cùm uideat unum è duobus illi fuisse necesse, ut aut Regnum suum in postremum discrimen adduceret, aut fœdus cum Turca faceret, quod tamen ille non fœdus potiùs, quàm inducias sibi putabat datas esse parandi belli. Nouerat enim ille à Turcarum tyranno non fide, neque Religione: sed occasione atque tempore fœdera ponderari. Quare etsi ille fœdus illud sanctissimum esse ducebat, tamen quod nihil huic hosti crederet, inter fœdus illud, rationes suas summo studio futuro bello parabat, ut si quando illi necessariò cum Turca belligerandum esset, eò paratior, instructiorque in aciem contra illum prodiret. Meminerat, sæpiùs se conflixisse cum hoste summo cum periculo. Ludouicum etiam Regem, nepotem ex fratre suum, uiderat uitam, & Regnum profudisse, cùm incertorum auxiliorum spe bellum Turcicum mallet, quàm fœdus: cuius consilia nunquam probabat Sigismundus, summoque studio à bello illum reuocabat, ostentabat illi Rhodum atque Coum nobilissimas insulas consimili spe perijsse: docebat Carolum Cæsarem impeditum esse bello Gallico atque Italico, Ferdinandum autem Rusticano: Germaniam etiam totam, Religionis controuersia dissidentem, commemorabat: nusquam spem superesse: præstare fœdus facere, quàm bellum incertum gerere, cuius fidelissimis consilijs cùm Ludouicus non obediret, uitam simul cum Regno amisit. Qua in re Sigismundus, quàm sapiens Rex atque fortis fuerit, ostendit, qui Rempublicam tanquam in alto nauim pro ratione tempestatum, & locorum, & temporum dirigendam esse ducebat, ut quid tempus Reipublicæ poscat, aut quid uetet inprimis sapienti Regi sit prouidendum. Intereà tamen Sigismundus quoad uixit: cum bellis mutuis Christianorum arderet res, ille non

quieuit,

quieuit, sed assiduis bellis pacem Regno suo quæsiuit. Nunquam quenquam bello lacessiuit, nunquam nisi lacessitus bellum gessit, proptereà etiam (credo) uictor semper extitit: singularisquê illa huic uni concessa erat gloria, quòd hic solus Regum omnium in Polonia nunquam uictus fuit, nisi fortè quis illam acceptam calamitatem apud Socalium bello Scythico huic adnumeret: quæ, temeritate Ducum, absente Rege bello commisso, à Scythis accepta fuit, quam tamen calamitatem ille postea infinita hostium cæde compensauit: sic ille, cùm nihil temerè, nihil abiectè, neque demissè, sed summo consilio, magno, & inuicto animo cuncta gereret, facilè fuit inuictus. Res etiam nostras, cùm armis uix posset, fœdere à Solimanno uindicauit, quas ille aut perpetua pace cum hoc hoste sanciuit, aut si belligerandum nobis erit, paratiores, instructioresquê aduersùs Turcarum opes reddidit.

Reliquum est, ut de clementia ipsius pauca dicamus, sine qua & sapientia nihil prodest Regibus, & iustitia etiam obest, & fortitudo ipsa nocentior fit suis, quàm alienis, nisi ipsius clementiæ moderatione temperetur. Hæc enim ferocē animum Regis, ferū, & indomitū contra Regni hostes emollit, suis mansuetumq; ac benignum reddit: ut hac ipsa uirtute Rex hostē ab amico, peregrinum à ciue, innocentē à reo secernat: reis etiam ipsis, fragilitatis ac imprudentiæ in hac eadem uirtute apud Regē perfugium est, hæc ista uirtus in consilijs, in iudicijs, in bellis Regum uersetur necesse est, si Reges non Tyranni illi uolunt perhiberi, hic enim Regiæ Celsitudinis ornatus est: hęc illorū commēdatio est summa: hęc sola atq; unica ad immortalitatem illis restat uia, deniq; ex hac ipsa excellenti & planè Regia uirtute nascitur suauissima Regum ipsorū memoria: gratumq; ac iucundum illorum uersatur apud suos desiderium. Vnde enim sunt uestræ istæ lachrymæ? unde hæc est misericordia, quam nunc uos præstatis mortuo? eblandita credo hæc sunt à uobis spe ulla commodorum uestrorum, & non potiùs expressa uestigia mœroris uestri, recordatione illius optimi atque clementissimi uiri, qui benignus in bonos, mitis in reos, indulgens in omnes fuit? nunquam ille arrisit uitio, nunquam detraxit uirtuti, nunquam blandiens parti se dedit alicui: sed cùm rem ipsam sequeretur, hoc unum propositum illi fuit, ne qua in re aberraret à uero: tantâ æquitate ac clementia, ut rerum ipsarum ac criminum magnitudinem, cum rerum infirmitate conferret: uirtutem etiam ipsam atque innocentiam, ne approbatione insolesceret, aut dissimulatione, aut leui repræhensione, temperabat. Iam uerò ipsas parteis magnis sæpè odijs incensas, summa grauitate ac æquabili erga utranque uoluntate audiebat. Possem hoc loco magnas inimicitias clarissimorum uirorum commemorare ex Reipublicæ causa susceptas, nisi & uos meminisse scirem, & ipse præterire hanc ignominiam uellem, ne commemorando notare uidear authores ipsos. Dabo hoc ergò illorum authoritati: ab hisquê uobiscum unà petam, ut communis salutis causa remittant animos, æquosquê ac placatos retineant huius istius exemplo Regis: qui, cùm Rex esset, possetquê delinquentem coërcere, æquus tamen utrique fuit, monereque ac hortari, interdum etiam rogare ad pacem suos maluit, quàm lege, ui aut minis impellere: ferebat enim æquo animo omnes, in liberaq; Repub. non solùm animum, sed etiam odium liberū esse debere duxit. Hanc libertatem ille liberorum populorum cùm summam esse sciret, ut uidelicet, & amoris, & odij par sit apud ciues ratio, ipse quoq; odia multorum in Repub. pertulit, si tamen odium est dicenda libera expostulatio subditi cum Rege. Cùm enim benignitas ipsiusatq; clementia nimia quibusdam, aut etiam nonnullis in rebus remissior uideretur, repræhendi se palàm in Senatu patiebatur: sentētias in se dictas patienter ferebat, & eas æquissimo animo refellebat, aut illis cedebat, & secundū illas, quod admittebat, corrigebat. Iam uerò in comitijs ipsis, nullius Regis in Polonia aures uobis ac uestris legatis benigniùs unquam patebant. Attentè perorantes uestros legatos audiebat: postulata uestra clementer accipiebat: stultitiam multorum sæpè ac intemperantiam perferebat. Nunquam ille aspero uerbo, aut immodestius * misso excanduit: nunquam iracundia exiluit: quam ille cum omnibus uirtutibus continentiæ, grauitatis, iusticiæ ac humanitatis, à se remouisset, facilis in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis, admittendisq; fuit. Quanto enim motu, quanta contentione illa ad Leopolim Valachico bello pro uestra libertate cum hoc Rege egistis? cùm quædam non legitimè fieri, quædam etiam negligi ab illo uobis uidentur: quæ tum grauitas, quæ animi æquitas, qui modus, quæ patientia huius Regis, quæ uestra libertas actionis tum fuit? & tamen cùm iustè fortasse nonnullis irasci posset, neminem uestrûm ne asperiori quidem uerbo proptereà appellauit, ita, ut etiam illius ipsius actionis authores atq; Duces, maximis affecerit proptereà præmijs, ueluti hos duos fortissimos ac coniunctissimos fratres, Petrum ac Martinum Sborouios, quorum in Republica singularem fidem, obseruantiam uerò erga se summam cùm esset exper-

* Emisso

tus, utrunque honore Senatorio affecit, quorum exemplo ille ad tuendam Rempublicam, causamque communem agendam, multos fortes uiros ac industrios ex ordine uestro excitauit, ueluti hos duos summa spe ac uirtute in causa communi cognitos, Petrum Boratinki Ruthenum, & hunc Stanislaum Podlodouuski ex Sendomiriensi municipio Equitem, qui cùm in comitijs nuper Pitrakouiæ habitis, quæ postrema Sigismundo fuerunt, grauiorem causam Reipublicæ suscepissent, quàm ut utriusque ætas pati uideretur: sic tamen à Sigismundo auditi sunt, ut etiam Stanislaum Podlodouuski de libertate uestra liberiùs disserentem, lachrymans audiret, & cùm hic Sigismundum in Polonia non Imperatorem, sed Regem esse diceret, legibusque illum certis regnare oportere, summa cum libertate orationis dissereret: annuit ille: ipsoque uultu ac intuitu significauit, se quoque non Imperatorem uelle esse, sed Regem. O' uirum omnium literis, sermonibus ac monumentis celebrandum, & dignum, qui non dico homines, sed Deos ipsos regeret, non illius tum maiestatis auertit illi à dicente Podlodouio oculos: non aures illi clausit Regiæ potestatis conscientia. Imò uerò uidit, audiuit, ac summo studio audienda sibi ea putauit, quæ liberè de Republica à Podlodouio dicebantur. Dixisses hæc in Neronis Senatu Podlodoui? aut alicuius Regis Italiæ aures hac ista libertatis uoce appetisses? Postremùm illo in loco (mihi crede) constitisses, ac ultima uox tibi illa fuisset, quæ tamen ipsa grata Sigismundo fuit, iucunda nobis, gloriosa uerò nunc est ipsi tibi. Summa hæc est clementiæ laus, Equites, Sigismundi Regis, & haud scio, an omnium maxima, in libera Republica liberas uelle uersari hominum uoces, liberas sententias: denique liberas expostulationes, monitiones ac repræhensiones ferre. Quæ qui Rex non fert, aut in Republica non probat, non Rex, sed immanis est tyrannus, qui ut homines liberos in ciuitate non fert: ita neque linguas liberas ferre potest, nec iniuria: Tyrannus enim ipse uiuit cum omnium inuidia, iniustè ac impiè, sine fide, sine amore, sine ullo beneuolentiæ uinculo, ut meritò fidat nulli, credat nemini, nulli Religioni, nulli legi pareat. At Sigismundus contrà, omnium, qui unquam fuerunt, Rex mitissimus atque clementissimus cùm meminisset liberi populi Regem se esse, certa Religione ac certa fide regnantem uobiscum non ut cum seruis, sed cum liberis, non cum subditis, sed cum socijs atque amicis, summa beneuolentia in hac Republica uiuendum sibi esse duxit: ut ex æquo & audiret suos, & audiretur à suis. Quare ita ille uobiscum uixit, ut non tantùm aures illius, sed ipsius etiam uitæ priuatæ recessus nobis paterent. Aperta stabant illius cubicula, patebant atria, peruia erant nobis illius penetralia, nunquam excludebamur, nisi cùm erat necesse. Admittebamur, adstabamus, audiebamur: liberè querimoniæ de aliorum iniurijs apud eum nobis erant, ac qualibet de re facilis aditus, ac penè assiduus cum illo conuictus nobis fuit, ut non solùm mens, sed oculi etiam nostri liberè in uita ac in omnibus cubiculis ipsius uersarentur: in quibus nullos mores tyrannicos, nullas contra libertatem nostram machinationes, nullum Regni dedecus, nullam turpitudinem, nullam denique intemperantiam cernebamus. Omnia erant in illius integerrima uita, honesta: in cubiculis uerò, decora, ac cum summa Regia dignitate, atque uestra libertate coniuncta. Iam uerò quoties progrediebatur è thalamo, in publicumque se ac in turbam dabat, quanta tum, Dij immortales, oris illius dignitas? quæ maiestas? qui hominis illius habitus? qui incessus? qui comitatus fuit? quàm aptus? quàm concinnus? quàm grauis? quàm cultus? quamque summo Rege dignus? quibus rebus cùm in animos hominum flueret, ac mentes omnium hac tanta maiestate occuparet: non timuit uenena, non insidias, non conspirationes ullas uerebatur, propterea etiam carebat prægustatoribus, quibus tamen ipsis interdum ad speciem utebatur magis, quàm ad aliquam necessitatem. Senatorum turmis ac Equitum incedentis latus claudebatur, non doryphoris hisce, neque seruis mercenarijs: indignum enim bono Rege putabat esse, metum, in suo Regno præ se ferri armis, ac in cœtu suorum hostem uereri, ac propterea ab armatis seruari. Tyrannorum sunt ista præsidia, Equites, & male cogitantium hominum de rebus communibus. Fide Sigismundus ac beneuolentia uestra satis se munitum putabat esse: neminem etiam è suis metuebat, cùm æqualiter omnes diligeret, omnibusque ex æquo se amabilem præberet. Tantumque hac ista fiducia uestri profecit, ut quietè primùm ac tranquillè uitam uobiscum degeret: deinde studijs uestris incredibiles huic Regno felicitates atque opes afferret. Qua enim fide ac uoluntate erga hunc Regem uos fueritis, testantur multa atque præclara facinora, huic Regi uirtute uestra parta, qui cùm talem se Regem gereret in omni officio suo ac munere, ut ad summam nihil à uobis in eo desideraretur, meritò tales uos quoque erga illum gessistis, ut ob summa atque amplissima illius in uos ac Rempublicam uestram beneficia, patrem patriæ una uoce hunc appellaretis: qui honos post conditam Poloniam

niam huic soli à uobis est habitus: & cùm eum, quem natura mortalem genuerat, uos immortalem esse cuperetis, hunc Sigismundum Augustum filium, pignus esse uoluistis fidei ac uoluntatis uestræ erga Sigismundum sempiternum. Nam cùm hic Augustus admodùm puer esset, soloque illo omnes patris spes niterentur, & cùm id uobis per leges liberum esset, hunc uos honorem patri habuistis, ut hunc alium ipsius, tum autem puerum, nec tum ad Imperium ætate maturum, magna tamen spe præditum: Regem uiuo patre omnibus uestris suffragijs salutaretis, hancque incredibilem uoluptatem patri de filio caretis, ut is uestro beneficio filium successorem sibi paratum uideret, cui nomen Iagellanæ gentis ac familiæ amplissimæ dignitatem, Regnumq; patrium atque auitum traderet. Magna hæc uestra erga Sigismundum uoluntas, summum etiam studium uestrum fuit. Hanc mentem ut retineatis, mortuoq; illi conseruetis, uestræ fidei, uestræ constantiæ est, Equites: tum uerò, ut parem animi uoluntatem retineatis in ipsius progeniem totam, quam reliquit, uos ille orat atque obtestatur. Aspicite, Equites, hanc lugubrem turbam, hæc fletu deformata corpora, hic filius ipsius charissimus, Rex uester est: hæc uerò illius est fidissima ac sanctissima coniunx: illæ autem mœstæ ac dolentes tres filiæ. Hunc cœtum atque sobolem clarissimam Regis uestri colite, Equites, ac summa ueneratione, summaque obseruantia habeatis. Tu etiam, Sigismunde Auguste, suscipe hunc ordinem, cuius uirtute pater tuus fuit inuictus. Vides in quæ pericula Regnum tuum incidit: quos hostes habeas, quos etiam metuas considera. Circumstant te undique pericula: aut auxilijs destitutos nos uides esse: nusquam in finitimis, nusquam in alienis præsidijs spes esse, undique circumfusa premit te Asia, hinc ex Hungaria imminet tibi Turcia, hinc Scythia, hinc bellum renouat Moschouia. Germania postremò ipsa referta genere ac sanguine tuo, non satis tuta tibi denunciat. Vides quàm in medio relictus sis solus, ut secundùm Deum, spes tibi nusquam restet, nisi in hoc ordine ac in paterno imitationis exemplo: quod si tibi proposueris, & si dies atque noctes in eo recognoscendo fueris, inuenies profectò, quomodo hæc, quæ tibi amplissima Pater reliquit, conserues. Nihil enim tibi poterit accidere noui, quod in regnando pater tuus non uiderit, aut non fuerit expertus: tu modò sapientiæ ipsius ingrediare uestigijs, ad exemplumque paternum mentem tuam in rebus optimis exerceas, Senatui pareas, iusticiam colas, æquus omnibus, addictus nulli fias, Religionem Christi comiter conserues, rem militarem augeas, benignius in omnes: pius ac clemens in tuos fias, & breuiter ijsdem itineribus ad uirtutem eas, quibus pater tuus peruenit. Sustines eius rei non mediocrem spem. Est in te præstans utroque genere natura, est etiam quod adolescentia tua fert, usus rerum magnarum, omnium ora atque oculos uides esse in te unum conuersos, cùm te intuemur, tum de Sigismundo patre tuo, tum de maioribus cogitamus. Veniunt enim nobis in mentem, ueniunt, te intuentibus, Iagellones illi ueteres: Vuladislai item, Casimiri atque patrui tui, clari uiri: quorum uirtute, dignitate atque existimatione, apud omnes gentes fuimus illustres: qui si quis mortuis sensus est, memoriam nominis sui, dignitatem huius Regni, ac omnium nostrûm salutem tibi commendant: à te petunt, ut suscipias causam nostram, utque hanc Rempublicam, & pro illorum dignitate, & pro tua gloria, ac pro nostra salute administres. Idem moriens tibi mandat pater, atque hoc in loco iacens à te postulat. Adest enim profectò, adest illa uis hîc, coram qua hoc mortale uigebat corpus, & qua hoc isto corpore ad nostram salutem usa est: hæc inquam uis diuina atq; immortalis patris tui, hîc coràm adstans, te intuetur tuam, fidem implorat, hæc abs te petit, ut ea omnia, quæ in templis, quæ in foro, quæ in Regno hinc decedens reliquit tibi pater, uirtute, fide atque constantia tua conserues ac defendas: utque memor sis, te Poloniæ Regem esse, in tua persona huius Reipublicæ faciem expressam esse: utque ob id non publica tantùm, sed etiam tua priuata (si tamen quid tui priuati hoc in Regno est) ut ea, inquam, omnia ad summam ac amplissimam Regiam dignitatem tuam referas. Quòd si tu qua in re titubaueris, aut ab officio tuo deflexeris, cadet hoc Regnum, stare diu non poterit. Tua enim sapientia illud nitatur, tua iustitia stet, tua uirtute defendatur, denique tua clementia floreat, necesse est: hoc magnopere abs te flagitat pater, hoc nos speramus, hocq; debitum munus abs te expectamus. Vos etiam Patres conscripti, quos diuina sors quædam huic Regi fecit superstites, manete in hac custodia Reipublicæ, in qua uos ille uiuus collocauit, uigilate, multæ sunt insidiæ nobis, multæ inimicitiæ, hostes infiniti: pericula uerò tanta, quanta post conditum hoc Regnum non fuerunt. Nusquam salutis spes ostenditur, nisi in uestra concordia. Erigite uos, per Deos immortales, ac odia, si quæ nobis insunt, Reipublicæ causa ponite, ut commune officium Senatorium, communi animo ac uoluntate defendatis. Quid enim salui in hoc Regno fore putabitis, distracto in partes Senatu, uariatis uestris sententijs, E-

quitibus postremò ipsis, uestris inimicitijs diuisis atque incensis? Iam uerò metus exter- ni hostis ac imminentis periculi, uos in mutua pace atque beneuolentia contineat: quæ res semper apud optimos ac præstantissimos ciues plurimùm potuit, ut, quo die Magistratum inirent, eodem in gratiam redirent, turpè sibi fore rati, cùm in Republ. eadem societate coniungerentur, non eadem eos fide coniungi: quæ ibi esse nequit, ubi concordia est nulla. Fecerunt hoc illi ueteres sine Deo homines Græci, Scipiones, Lepidi, Metelli. Vos qui certo ac uero Deo uiuitis, non facietis? præsertim cùm finem legis uestræ, charitatem sciatis esse: quam si ex ordine uestro tollitis, & Rempublic. amittetis, & uos ipsi peribitis. Non est enim, quod quis speret rectis consilijs ibi locum esse, ubi charitas est nulla, & ubi in locum huius successit odium & iracundia. Ira enim uiri, Apostolo teste, iusticiam Dei non operatur. Quid dicam odium ipsum? quod cùm inueterauerit, animi lumen extinguit, densasq; menti tenebras offundit. Veniant uobis in mentem, Patres conscripti, quanta odia illa Græcorum, quanta Romanorum, quanta etiam hæc ista recentia Hungarorum fuerunt: quibus odijs potentissimæ nationes ac florentissima Imperia corruerunt: Senatorum (mihi credite) culpa illa fuit. Dum enim se quisque in Republica ostentat, dum potentiam suam iactat, dum operam uenditat, postremò dum se magnum uult uideri, calamitate communi, & Senatus, & plebs una perit. Ne hoc sinat Deus Optimus Maximus in cuius cura sumus, ut hoc inclytum Regnum, hic inuictus populus, uestras discordias publico luat interitu. Quare uincite per Deos immortales animos *, Patres conscripti, ac illos retinete in officio, plus apud uos ualeat malum publicum odio priuato uestro. Date hoc Reipublicæ, Patres conscripti, date nobis, date saluti communi, date uobisipsis, coniugibus, liberisq; uestris, quorum supplicio ac interitu expiabuntur, mihi credite, discordiæ uestræ, nisi prouidetis. Reijcite controuersias priuatarum rerum: sit Respublica seges & materia uestræ gloriæ. Hanc exercete per Deos immortales, Patres conscripti, quæ multis circumsepta hostibus, ac magnis undique cincta periculis, uobis supplices manus tendit, uos orat atque obtestatur, ut reconciliatis uestris animis, saluam atque incolumem illam uelitis esse, & certè talem, qualis Sigismundo Regi fuit. Hoc Res ipsa publica, hoc etiam Sigismundus à uobis ipse postulat: qui hunc filium suum clarissimum atque optimum respectans, uos ex alto intuetur, à uobisq; petit, per Deum ipsum, quem castè, religioseq; in Polonia coluit, per Rempublicam, quam amplissimam uobis reliquit, per salutem uestram, quæ illi uita propria charior uiuendi fuit, ut cum hoc Augusto Rege, filio autem suo coniuncti inter uos fidelissima gratia, & Religionem Dei Opt. Max. & dignitatem Reipublicæ, & salutem omnium conseruetis. Non est, non est tergiuersandi locus: mouent omnia, urgent omnia atque instant. Quantum tandem huius morte hostium animos creuisse putatis? Num Moschouiam? num Scythiam? num Turciam, atque Valachiam, parùm huius morte sperare cœpisse existimatis? Occasionem, mihi credite, huius morte, ad occupandam Poloniam sibi oblatam esse nationes illæ arbitrantur: quæ quidem omnes nullis uobiscum neque legibus, neque certo pacis iure sunt coniunctæ. In concordia ergo uestra, ac in mutua beneuolentia spes omnis sita est salutis communis, atque huius Reipublicæ retinendæ. Quæ nunc morte Regis sui exanimata, ac propè conuulsa sedibus suis, ad complectendum conseruatorem suum gemens ac mœsta uenit: illi gratias agit mortuo, tibiq; inprimis, summe Deus, qui hunc hominem ad genus humanum conseruandum, & ad hoc Regnum constituendum in terras miseris: cuius beneficio ad hanc diem stant res nostræ, ac cuius opera hoc Regnum floret ingenijs, ualet opibus, pace ac ocio fruitur, ac legibus optimis uiuit: huius postremò monumenta multa ac præclara æternitate ipsa consecrata assiduè intuetur. Tibi nos, Sigismunde, hæc omnia debemus, tibi hæc accepta ferimus, tua munera sunt ista, tua summa beneficia. Per te nos illustrati sumus, per te exteris gentibus cogniti: te authore atque Duce, Polonum uenerabantur nomen omnes gentes, Græcæ, Latinæ, ac Barbaræ: tuis uictorijs hostes nostri debilitabantur: tuo fœdere ac societate amici nostri lætabantur. Tu iudex Regum, tu pacificator gentium, tu moderator nationum ac conseruator omnium fuisti. Tu hanc Rempublicam affinitatibus primò, deinde coniugijs cum exteris nationibus coniunxisti: tu author legum nostrarum, tu magister morum ac disciplinæ fuisti: hem nostra lux, nostrum desiderium, Sigismunde, iaces. Ad quem nunc confugiemus? à quo opem petemus? quem hostibus nostris opponemus? qua pace, quo bello, quo fœdere nitemur? ô acerbam mihi, Equites memoriam harum rerum omnium: ô flebiles exequias: ô uitam infœlicem, quæ orbata es hoc isto Rege atq; patre. Tibi enim morte huius ornamenta sunt detracta, tibi præsidia adempta, tibi solatia sublata: solus hic restat tibi dolor, mœror ac gemitus: in quo tamen ipso luctu ac mœrore nostro, Sigismunde Auguste Rex, ad te uenimus: tibi nos penitùs

Margin notes: Iacob. 1. (beside "Ira enim uiri, Apostolo teste"); * Vestros (beside "animos *")

penitùs tradimus: tu spes nostras, patris tui morte fractas, restituas: tu salutem conserues: tu libertatem nostram legibus, atque armis defendas. Vos etiam, Equites: atque uos Patres conscripti, memoriam Regis uestri piè, inuiolatequé seruabitis. Plura ne dicam tuæ me, Auguste, lachrymæ, impediunt, uestræqúe Equites, non solùm meæ: quibus mouemur, ut à Deo precemur, quo Deus huic mortuo propitius, nobis uerò benignus uelit esse.

TERTII BELLI DESCRIPTIO, QVOD MAGNVS RVTHENORVM IMPERATOR CONTRA LIVONES GESSIT, ANNO 1558. QVO CIVITAS ET Prouincia Torpatensis à Principe Moschouitarum expugnata, uicta, & subiugata est.

Trox & memorabile prælium gesserunt Liuones contra Ruthenos anno Domini 1500. sub Ordinis Teuthonici Magistro D. Vualtero à Plettemburg, excelsi animi, & magnæ industriæ uiro. Nondum uana doctrina aut ulla hæresis eos à Catholicismo transuersos egerat, sed priscam, auitamq; Religionem summa pietate & fide colebant. Igitur cùm Teuthonicus Magister cum Ruthenis confligere statuisset, publica seruitia, & solennes Lithanias triduò seruandas indicit paulò post Natalem uirginis matris, ut communibus uotis diuinã opem, & prosperum prælij euentum obtinerent. Conscribit deinde Magister Præfectos, & Commendatores uniuersos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias, & auxilia sua coniungunt quatuor Liuoniæ Episcopi, Rigensis, Torpatensis, Riualiensis, & Habselensis. Rigensis mille Germanos Equites adducit. Torpatensis, quingentos. Riualiensis & Habselensis, itidem quingentos simul, ita ut Magister Teuthonicus septem haberet Germanorum equitum millia, & quinque millia Curonum, qui populi sunt Liuoniæ. Hoc exercitu Magister Ruthenorum fines inuadit, arcesq; & oppida quædam expugnat. Inde ipso exaltationis Crucis die ad urbem Plescouiam tendunt. Iuxta hanc sita est planicies duorum milliariorum amplitudine, in quam ubi deuenêre, obuiam illis procedit Ruthenorum Imperator, cum centenis millibus armatorum, qui in duodecim acies distributi erant. His adiuncta erat ingens Tartarorum manus triginta millia conficiens. Itaque Teuthonicus Magister, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo aduersùs tantum exercitum, barbarie & armis formidabilem, procedendum uidet, nequicquam de uictoriæ spe remittens, fortunam belli tentare statuit, & paucis suorum animos confirmat. Præclaram sanè uictoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturam de numinis benignitate, & uestra omnium fortitudine facilè mihi promitto. In causa iustissima, Dij non possunt non esse propitij. Vos tantummodò pristinæ strenuitatis & constantiæ memores, existimate uos, decus, gloriam, patriam, libertatem, & Religionem, in dextris uestris portare. Alios fortassè ingens barbaræ gentis multitudo animo deijceret. Vos uerò milites dum considero, & cùm uestra facta æstimo, quibus parentes, patriam, aras, & focos, auitamq; aduersùs hæreditarios Catholicæ pietatis hostes, fidem sæpenumerò tutati estis, eandemq; ad extremum uitæ, armis, & sanguine uestro uindicare cupitis, magna me spes uictoriæ tenet, animus, ætas, uirtus uestra hortantur. Hæc ubi dixit non multò pòst utrinque signa canuntur, Teuthonicus Magister glandes ferreas, & globos tormentarios, uelut crebra, continuaqúe tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infestis signis utrinquè concurrunt, gladijs, lanceis, omniqúe telorum genere res geritur. Tartari, & Moschouij arcubus, & sagittis assueti, densissimo, creberrimoqúe telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen uniuersa penè irrita aërem uerberant, donec ultrò in terram decidunt. Ingens ibi sonitus, ad cœlum attollitur, bombardarum fulmina, armorum fragor, uulneratorum gemitus, pereuntium clamor, tympanorum sonitus, equorum hinnitus, omnia & Martem, & mortem referebant. Tartari ubi prælio fusi, fugatiqúe, succedunt duodecim Moschouiorum acies, animis, & uirtutes recentes. Teuthonici cæsis, Tartaris ubi bellum recrudescere sentiunt, quantò maiorem hostium uim prioribus succe-

dere conspiciunt, tantò maioribus animis in hostes irruere, & uelut ab integro nouā uirtute resumpta, ingenti cum fremitu cæsim, punctimq; confligere, uergente iam ad uesperam die, qui ex Moschouijs supererant, furtim se Plescouiam subducunt. Prælio ita dirempto, compertum est ex Teuthonicorum agmine unum duntaxat interemptum: Moschouiorum uerò & Tartarorum circiter centena millia trucidatos, ut duobus milliaribus cadauera passim dispersa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & singulare uirtutis, & fortitudinis exemplum, ac dignum, quod sempiterna memoria donatum, nunquam aboleatur. Moschouiorum Imperator, (qui ipse in aciem non prodierat) cum summo stupore admiratur tantum exercitum, tam exigua manu, tam turpiter cæsum & prostratum, atq; illicò pacem quinquaginta annis cum Teuthonibus firmat. Qua inita, omniq; bellico tumultu composito, legatum Magnus Moschouiæ Dux ad Ordinis Magistrum ablegat, rogans, uti unumquempiam ex ferreis illis militibus (Rutheni Teuthones ferreos uocabant) qui tantam Moschouiorum multitudinem fuderant, ad se mittat, se unà cum legato obsidem mittere, ferreum illum uirum non inhonoratū, indonatumq; ad suos reuersurum. Magister Teuthonicus haud inuitè unum è militibus cataphractū equitem Moschouiam uersùs destinat, quem ubi Moschouiæ Princeps aduentare accipit, confestim uniuersis Ducibus, nobilibus, & Præfectis suis denunciant, uti præscripto die Moschouiam conueniant, nouum, uisuq; dignum spectaculum eos habituros. Destinato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis, numerosa (ut fit) populi corona, circumstante, procedit, & hùc, illucq; obequitans, petasum è capite cuiuspiā circumstantis abripit, eumq; in hippodromi centrum proijcit. Illicò pleno cursu lanceam in petasum dirigit, eumq; dicto citius cuspide arreptum terra subleuat. Moschouius Imperator eam equitis agilitatem cōspiciens, ursi in morem (solent id facere Moschouij admirantes) barrit. Rursum cataphractus demissa paululū lancea, in oppositū parietem pernicissimo cursu fertur. Ac tametsi parietem inuasurus uideretur, ille tamen protinùs intacto muro hastam reducit, & equum retrahit. Illud spectaculum denuò Principis, omniumq; circumstātium admiratio subsequitur. Resumpta iterato lancea plenissimo impetu in parietem fertur, hastamq; circumuolitantibus undiq; fragmentis, confringit. Hæc ubi omni dexteritate expeditè gessit cataphractus, uocatur ad Principem, & accepto insigni munere ad Teuthonicum Magistrum remittitur.

Vbi iam quinquagesimus à pace firmata ageretur annus, uidelicet anno 1550. ut pactæ induciæ propediē essent expiraturæ. Reuerendissimus Princeps D. Iodocus à Reck, Episcopus Torpatensis magnæ uirtutis, & pietatis uir, magnis impendijs, & sumptibus denuò quinquennales inducias à Ruthenorum Imperatore impetrat, talibus conditionibus, si templa Moschouiorum Rigæ, Riualiæ, & Torpati diruta, restaurarentur. Præterea si è prouincia Torpatensi, tributa, quæ exigebat, penderentur, & alijs, si quæ essent, querelis, satisfieret. Quæ omnia si præstarent, pollicetur Moschouius quindecim annorū pacem deinde concessurum. Igitur anno 1555. hac quinquennali pace iterum expirante, Teuthonicus Magister, & Episcopus Torpatēsis Hermānus rursum legatos ad Moschouiæ Principē ablegant, pacis expetendę causa. Quibus Moschouius Dux respondet, nullam se pacem Germanis indulturum, quandoquidem basilicas suas non reædificassent, nec tributum persoluissent. Cæterùm intercedentibus Moschouij Ducis Consiliarijs, triennales inducias promittit, modò spōdeant, proximo triennio euersa phana restauraturos, & ex prouincia Torpatensi, singulos homines quotannis singulas marcas tributi loco persoluturos exceptis Catholicæ Religionis sacerdotibus, quos ab hac præstatione eximebat. Hæc si facturos se promitterent, & sigillo restaurentur, triennalem pacem in gratiam Consiliariorum ac Ducum suorum concessurū pollicetur. Subsignant legati, maximè quoniam Episcopus Torpatensis mandârat, ut saltem quouis modo pacem referrent. Erat autem consuetudinis, ut & Moschouiæ Princeps legatum ad Episcopum mitteret, qui firmandæ & stabiliendæ pacis causa crucem quandam osculabatur. Legatus ubi Torpatum uenit, recusat crucis osculum, nisi Episcopus & ciuitas Torpatensis idem, quod legati Torpatenses subsignauerant, suo quoq; sigillo communirent. Habebat id temporis Episcopus Torpatensis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impensè fauentem, qui & postea anno 1558 expugnata ciuitate Torpatensi, Habseliæ in carcerem coniectus, tandem ut facinorosus ignominiosa morte uitam clausit. Is Episcopo suadet, ut securè quod petebatur, subsignaret, ac postea spem Moschouiorum eluderet, Liuones eius esse roboris & potentiæ, ut Moschouius Princeps haud facilè eos bello esset appetiturus. His ita peractis, Moschouij legatus ad Principem suum reuertitur. Intereà nihil eorum, quæ postulata & pacta erant, præstant Liuones. Elapso igitur triennio, bellum hunc in modum exoritur anno 1558. circa Epiphaniam.

Habe-

Habebat id temporis Teuthonicus Magister sex militum Germanorũ uexilla, quos aduersus Regem Poloniæ in aciem produxerat. Igitur anno 1557. circa ferias Michaëlis ueredarium ablegat Teuthonicus Magister ad Magnum Moschouiæ Ducem, sciscitatur, an legatos ad se mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ causa, an uerò pace recusata bellum eligat. Respondet Moschouius, Magistrum adhûc sex militum habere uexilla, quos si seruare proponat, nihil opus esse legatis, nolle se ad inducias cõpelli: sin eos dimittere paratus sit, mittendos esse legatos, & de pace sancienda tractandũ. Hoc responso accepto, omnes Liuoniæ proceres congregantur, & quid faciundum consultant. Quidam ætate grandiores suadent retinendum esse militem, facilè animaduerti, Moschouium Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liuones nõ præstitissent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, sed totidem signa denuò conscribenda, eaq; in finibus Ruthenorum collocanda. Teuthonicus uerò Magister cum alijs quibusdam respondent, non esse dandam Moschouio belli occasionem, dimittendos esse milites. Si quid deinde moliatur Moschouius, superesse adhûc uiros & uires, quibus illi aduersum ire posit. Hæc sententia præualuit, & illicò exercitu dimisso paulò post Martini ferias Teuthonicus Magister legatos cum centum Equitibus, magno cũ fastu, splendore & apparatu ad Moschouium mittit, quibus Satrapam suam coniungit Episcopus Torpatensis. Vbi ad Magnum Moschouiæ Principem uentum, Princeps atrium suum auro undiq; resplendens ingreditur, aureum solium occupat, corona Regia & sceptro insignitus. Apponitur mensa deaurata, seniores Consiliarij numero duodecim lateri sinistro assident, qui uniuersi ex recepto more, quoties consilium agitari contingit, uestes Leuiticas aureas induti: Magnus uerò Dux palla chorali seu sacerdotali circũdatus. Assumit præterea Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam simul & Ruthenicam linguam callebant. Interrogat Moschouius, an pacem expeterent? Afferunt illud Liuones, simulq; scyphos deauratos à Torpatensi Episcopo & Ordinis Teuthonici Magistro Principi Moschouio missos offerunt. Recipit eos Moschouius, & in proximum triclinium deferri iubet. Moschouius principiò recenset eorum perfidiam, qui toties pactas conuentiones elusissent, nec quicquam eorum, quæ spoponderant, & sigillis confirmauerant, præstitissent. Maiorum præterea pietatem, fidem & heroicas uirtutes refert, à qua ipsos planè degenerasse ait, cultum diuinum à maioribus acceptum abrogasse, basilicas euertisse, sacerdotes & monachos profligasse: deniq; nullum pristinæ pietatis & uirtutis uestigium retinuisse, non illos esse Ecclesiasticos Principes, sed quouis barbaro magis profanos, qui tam in omne uitiorum, flagitiorumq; genus propendeant, eoq; pacem nullo pacto illis concedendam. Ad hæc Teuthonici respondent: Se ex maiorum dationibus & computu benè subductis, deprændere nullum tributum Moschouio deberi, quod autem pacem deneget, id Romano Imperatori se quæsturos. Respondet Moschouius, quas illi querelas Imperatori offerre instituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus præceperat, ne templa aut monasteria demolirentur, tam procaciter & obstrepere derogassent? His ita peractis, legati discedunt ad pandochium, equos instruunt, Moschouium Principem rogant, Ducem itineris concedat, qui in Liuoniam eos reducat. Cæterùm dati à Moschouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulenter circumducunt, ita ut in patriam terram non reuerterentur ante principium Quadragesimæ. Intereà Magnus Moschouiæ Dux missa ad Liuones Epistola, bellum indicit, cuius tenor hic erat:

VVILHELME LIVONVM MAGISTER, Archiepiscope Rigensis, Episcope Torpatensis, cæteriquè Episcopi, & uniuersi Liuones. Misistis ad nos legatos uestros, uiros bonos, Iuanum Bockhorst, Othonem Grothuiss, & Volmarium Vurangel, cum reliquis adiunctis, ut capite coram nobis inclinato, peterent Teuthonico Magistro, Archiepiscopo Rigensi, Episcopo Torpatensi, cunctisq; Liuoniæ populis, hanc à nobis gratiam fieri, ut dato ad Præfectos nostros Naugardiæ & Pleskouiæ mandato, pax cum Liuonibus iuxta ueterem morem sanciretur. Nos uerò Præfectis nostris mandauimus, nullam uobiscum propter uestram iniustitiam uindicare. Cæterùm legati uestri Iuanus Bockhorst cum suis collegis eam pacem à nobis exorarunt, ijs conditionibus: Vt Magister Teuthonicus, Archiepiscopus Rigensis, & Episcopus Torpatensis, cunctiquè Liuones, quicquid iniustè contra nos moliti sunt, id restituant, & resarciant. Prætereà illicò nostris negociatoribus concedant, cum suis negociari mercatoribus, omnisquè mercium generibus, utpotè ceræ, seui, loricarum, & armorum mutationes facere. Item ut Episcopus Torpatensis conquirat tributum omnium præteritorum annorum, & uniuersa debita ex tota diœcesi Torpatensi, de uno quoque capite marcam Germanicam, tertio pacis firmatæ anno mittendam. Atq; hoc nostrum tributũ deinceps singulis annis da-

annis dare debeat Episcopus sine dilatione omnibus quoq; seruitium, aut ministerium præstare uolentibus, ex quacunque natione ueniant, citra ullum impedimentum liberum in nostras regiones accessum & commeatum concedant. Regi quoq; Poloniæ, & Magni Duci Lithuaniæ, aut si alius quis in Regem Poloniæ, aut Magnum Ducem Lithuaniæ surrogetur, nullas suppetias, & auxilia ulla in re ferant. Quicquid præterea literæ super pace firmata confectæ, quæ multoties descriptæ sunt, & quarũ nomine crucem coram omnibus uobis osculati sunt, continent, ea omnia ritè, legitimeq; præstetis. Insuper & præfecti nostri Magnæ Naugardiæ, & Plescouiæ has de pace inita literas, ad uos per nuncium suum Melardum Torpiko miserunt: Teuthonicus quoq; Magister, Archiepiscopus Rigensis, Episcopus Torpatensis, cæteriq; Episcopi loco & uice omnium Liuonum super his literis, crucem exosculati sunt, & dextras porrexerunt: octo etiam sigillis easdem coram Melardo Torpiko communiuerunt, & per eundem Melardũ nuncium ad nostros præfectos ita communitas transmiserunt, eum in finem, quòd iuxta literarum tenorem omnia nos, & præfectos nostros concernentia, iustè & legitimè exequi uelletis, prout in literis scriptũ continetur, in hunc usq; diem. Horum omniũ nihil adhuc præstitistis. Intereà nos ne Christianus sanguis temerè effunderetur, sæpenumerò per literas uos monuimus, ut hæc pacta iuxta contextum literarum de pace conscriptarum iustè & rectè exequeremini. Similiter per legatum uestrum Gerhardum Flemmingk, & nuncium Valentinum, item per Melchiorem cum suis adiunctis, itemq; per Henricum Vuinter uobis nunciauimus, ut à uerbis iniustis, & minimè ueracibus temperaretis, utq́ue probos & integros uos præstaretis in omnibus causis, iuxta literas pacis & crucis osculum, uestramq; culpam agnosceretis, ne sanguis innoxius effunderetur. Vos uerò nostram clementiam spreuistis, & literas liberi commeatus à nobis postulastis, ea solùm de causa, ut res longiùs protelaretur. Et quoniam legem diuinã, omnemq; ueritatem postposuistis, nec de crucis osculo quicquam cogitatis, nostramq; gratiam & clementiam aspernamini, ea propter meditamur inuocato diuino auxilio, iustitiæ nostræ ergò, & uestræ iniustitię, quam in crucem Altissimi designastis, uos ulcisci, & uestram preuaricationem uindicare. Deo igitur nobis auxilium præstante, & alterutrorum sanguinem profundente, certum erit eum, non nostram ob culpam, sed uestram iniustitiam profundi. Hoc scitote, nos non minùs ac uos esse Christianum principem, nec unquam gratum nobis fore spectaculum, si ullius sanguinem innocentem à nobis profundi uideamus, siue Christianus ille sit, siue gentilis. Vt autem iniustitiam uestram agnoscatis, decreuimus nunc magnificam & præpotentem nostram uirtutem hac Epistola, qua bellum uobis indicimus, ad effectum deducere, quam Epistolam per hunc nostrum ministrum ad uos destinamus, iubentes, ne inuitum illum detineatis, sed liberum ad nos regressum concedatis. Datum in nostro Dominio, aula & urbe nostra Mosko, anno 1557. Mense Nouembri.

Nec multò post Epiphaniam, anno 1558. trecentena millia militum conscribit, atque in Liuoniam mittit, ut ferro & incendio uniuersam prouinciam Torpatensem hostiliter uastent.

Moschouius ingentem exercitum longo tempore sustentare potest. Neq; enim militibus suis stipendia largitur, sed agros exiguo illis precio elocat, quo beneficio operam ipsorum demeretur. Conscripti autem milites coram magno Principe comparent, & nummum, quẽ uocant *eyn denninck*, æstimationis unius stuferi Brabantici Principi numerant. Reuersi ex bello eundem nummum repetunt. Occisorum autem numismata retinet Princeps, atq; ita cognoscit interfectorũ numerum. Hic igitur tam uastus & barbarus exercitus, octauo post Epiphaniam die Torpatensem diœcesin inuadit, duorumq; milliarium latitudine incedentes omnia uastant, diripiunt, despoliant, deprædantur ædes, & pagos, & cuncta obuia incendio, homines & pecudes gladio sustollere, iugulare, trucidare, euertere, sursùm, deorsumq; omnia iactare, non ætati, non sexui parcere, non gemitu, non luctu, nõ clamore, & ululatu pereuntiũ emolliri, omnia ibi cædibus, sanguine & incendio inundare, cõfligere, conflagrare. Pueros infra annum decimũ necant, qui intra decimum & uigesimum annum cõstituti, Tartaris uelut mancipia uenduntur: qui uigesimum superabant, uniuersi nulla miseratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec assumi, nec abduci in Moscouiam poterant, uniuersa mactantur: pagos, uicos ac domos priusquam incendio uastant, prædatoria manu despoliant, omniaq́ue usibus suis accommoda diripiunt, ita ut ingentem frumentorum, pecorum, aliarumq́ue rerum prædam aueherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, uniuersam Torpatensem prouinciam miserè & crudeliter fœdans, diripiens ac deuastans, paucis arcibus, & una Torpatensi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant undique nihil præter flammam & fumum conspiciunt, luctu, clamore,

& eiula-

& eiulatu campi, & syluę reboant. Ac tantum aberat, ut Moschouij Liuones restituros metuerent, ut iuxta ipsam ciuitatem Torpatensem ædificia penè contigua succenderent.

Maximè autē Moschouius exercitus in Germanos sæuiebat, quos ubi depręhēdissent miserè & immaniter afflictabant. Viros brachijs truncant: mulieribus ubera abscindunt, alios in frusta dissecāt, & membra trementia hūc, illucq́ disseminant. Crudele profectò, & plusquam belluinum spectaculum. Heu cadit in quenquā tantum scelus? Igitur Moschouijs tam inhumaniter & supra omnē modum desęuientibus, & cūcta obuia depopulantibus, immensa nobilium, & plebeiorum multitudo in ciuitatem Torpatensem cum uxoribus, liberis, & quas habebant facultatulis, ueluti ad asylum confugiunt: non è uicinis duntaxat pagis, sed qui ultra decem, & uiginti milliaria degebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantam excreuit multitudinem, ut plateæ, cœmiteria, & pomœria undique, & ubique scaterent. Et cùm ciuitas tam immensam hominum copiam ambitu suo capere non posset, ultra decem millia cum mulieribus, & liberis in fossas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miseria conspicitur, inopes, nudi, & inermes sub dio passim sternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibus omnia horrerent, asperrima erat hyems, & frigus intensissimum, ut plurimi intoleranda frigoris asperitate, & horrore stupentes enecarentur. Alij fame, siti & inedia consumpti, uix ossibus hærentes, afflictam animam exhalant: alij frigoris, & inediæ paulò patientiores, omni miseriarum genere cooperti, omnibusq́ uitæ adminiculis destituti, quoad possunt, ægrè uitam protrahunt: sed nec tantis ærumnis ac doloribus superatis, sperato potiuntur effugio. Superueniens enim Moschouiorum exercitus, in ipsas fossas, ubi infelix hæc plebecula duriter, & miserè latitabat, præcipites ruunt, gladijs, lanceis, sagittis, omniq́ armorum genere eos inuadunt, sauciant, iugulant, confodiunt, plagis, & uulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, ululatus, miserię miserijs accumulantur. Oppidani tantam hostium uim ac truculentiam conspicientes, metu, & formidine præsentanei discriminis anxij, nullas ijs, qui foris erant suppetias ferre audent, sed intra uallum, & mœnia se continent. Quandò igitur prodire, & cominùs cum hoste confligere formidant, tormentis, & machinis bellicis instructis, glandes, & globos tormentarios in hostes iaculantur, ita ut Moschouij tandem à ciuitate recederent. Igitur prouincia Torpatensi funditùs deuastata, in ditionem Teuthonici Magistri per territorium Leidense proficiscuntur, ibidemq́ uti anteà fecerant, uniuersa depopulantur, ut ne tugurium quidem unū incolume permaneret. Inde in ditionem Neruiensem, Teuthonici quoq́ Magistri dominio subiectam, progrediuntur, itidem omnia deprædantes, & euertentes, ut res non belli, sed rapinæ potiùs, & latrocinij speciem haberet. Ingressus erat exercitus Liuoniam eà parte, qua Episcopus Torpatensis arcem habet Nyenhusen, rursumq́ circa Quadragesimæ principiū per territorium Neruiense ingentibus spolijs in Rutheniā regrediuntur, quæ ab inuicem plusquam quadraginta milliaribus distant. Intereà per uniuersam illam Liuoniæ prouinciam grassantes, sedecim milliariū latitudinem, peragrarūt, nihil saluum, & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moschouiorum in Liuoniam irruptio, in qua nec Teuthonicus Magister, nec Episcoporum ullus, hostilibus illorum uastationibus, rapinis, & incendijs quicquam restiterunt.

Tanta clade accepta, uniuersi Liuoniæ proceres circa Dominicam Oculi, in Quadragesima, in ciuitatem Vuendensem conueniunt, quid in rebus tam deploratis consilij captandum sit, consultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conspicitur, oblongo, & formidabili radio uniuersis suspicientibus horrorem incutiens. Proceres dum consilia inter se conferunt, principiò discordare, alij conscribendum militem suadent, & post ferias Paschales finitima quæq́ Moschouiorum, ferro, & incendio depopulanda, suorumq́ innoxium sanguinem pari crudelitate uindicandum, toties barbarum illum tyrannnum, fusum, fugatumq́ à maioribus, non tantùm uirium, aut roboris illi accessisse, quin & nunc uinci, superariq́ possit. Alij bellicas impensas, & hostis potentiam considerantes, consulunt, sexaginta aut septuaginta dalerorum millia ad magnum Moschouiæ Ducem mittenda, pacemq́ redimendam, iniustam, emptamq́ pacem legitimo bellò, hac tempestate præferendam, pecuniam eam haud multis, magnisúe stipendijs erogandis sufficere, qua non difficulter pacem sint impetraturi. Qua sententia tandem omnibus suffragijs recepta, Teuthonicus Magister illicò circa medium Quadragesimæ ueredarium ad Moschouium Principem ablegat, petens quadrimestres inducias, & liberum accessum in Moschouiam pro firmanda pace. Moschouius petitas inducias, cæteraq́ omnia concedit. Igitur circa octauam Paschæ diem Teuthonicus Magister quosdam deligit, qui legationem ad Moschouiæ Principem obeant. Itidem Episcopus Torpatensis suos legatos adornat. Et quoniam compertum habebat Moschouium nonnul-

nonnulla

nonnullis, propter cognitam eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus satis infestum, destinat legationi perferendæ D. Vuolffgangum Zager, Metropolitanæ Ecclesiæ Torpatensis Decanum uirum antiqua pietate, doctrina, & uirtute præstantem, qui & nouennio, publico Ecclesiastæ munere perfunctus erat, priusquam D. Philippus Olmen huius historiæ spectator ad idem munus ascisceretur. Erat strenuus Catholicæ religionis uindex, & collegium cui præerat pro sua uirili penè 20. annis optimè gubernârat, ita ut nouæ factionis sectatores eum Liuoniæ Papam appellitarent. Verùm quinquaginta Ruthenicæ ditionis miliaribus emēsis, morbo correptus, uitam morte commutat. Erat prætereà duobus à Torpato milliaribus quidam equestris Ordinis uir, primæ apud Liuones nobilitatis, qui itidem cum familia & subditis in Catholica Religione perstabat. Hic Decano in legatione perferenda adiungitur. Legati postquam ad Magnum Moschouiæ Ducem perueniunt, pecuniam paci redimendę destinatam adferentes, perturbatum infestumq; Ducis animum comperiunt, nec ullam pacem, ullasúe inducias impetrant. Causa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magister oppidum in Ruthenorū confinio situm, cui nomen Neruio, atq; ibi arcem. Habebat quoq; Moschouius Dux iuxta Neruiam illā oppidum, itidem Neruia appelatum, & castro insigni munitum. Hæc duo oppida adeò erant confinia, ut uno tantum fluuiolo interlabente distinguerentur. Magistri ciuitas Germanica Neruia, Moschouij Ruthenica Neruia uocabatur. Ordinis Teutonici Magister in sua Neruia præter quendam Ordinis Commendatorem, qui ciuitatis præfectum agebat, trecentos milites, & centum quinquaginta equites præsidij loco aduersum Ruthenos collocarat. Rebus Ecclesiasticis tum in templo, tum in arce Lutheranum concionatorem præfecerat. Moschouius Dux in sua Neruia tria millia Rutenorum constituerat. Vbi quadrimestrium illarum induciarū, de quibus paulò antè dictū est, unus mensis prӕterijsset, & legati iam cōpluribus diebus in itinere fuissent, (distat enim Moschus ciuitas à Torpato centum quinquaginta miliaria Germanica) contigit, ut commendatoris ministri è turribus prospicientes, uiderent ingentē Rutenorū turbam in Ruthenica Neruia obambulantem. Illi confestim seu proteruia seu largiore potu stimulante, duos colubros puluere tormentario grauāt, in Ruthenos dirigunt, & ferreas glandes in mediam turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris ministri, & milites qui in uicinis propugnaculis & turribus præsidium agebant, pactas cum Ruthenis inducias expirasse putabant, nec mora grauatis nitro, instructisq; tormētis certatim eosdē Ruthenos creberrimis globis ac telis inuadunt, ut plurimi eorum occumberent. Ruthenis religio erat uiolare inducias, eoq; nullū in hostes telum retorquent, sed confestim emissarium ad Magnum Moschouiæ Principem ablegant, nuntiantes quàm perfidè, & iniquè Liuones pactas inducias rupissent, plurimosq; Ruthenorū nullo bello legitimè denunciato præter omnium opinionem telis & globis tormentarijs hostiliter inuasissent, & miserè traiecissent. Hoc nuncium eodem tempore quo Liuonum legati Moschum peruenerāt, ad Magnum Ducem perfertur. Legati huius tempestatis ignari ad principem accedunt de pace tractaturi. Princeps recenti suorum clade, & Liuonum scelere nunciato commotus, indignabundus exprobrat legatis, quàm perfidè Neruienses inducias uiolauerint, Ruthenos contra ius & fas ex inopinato oppetiuerint, obruerint, interfecerint, impiam esse doctrinam, quam paucis ab annis susceperint, priori religione profligata, omnem illos uirtutem, fidem, constantiam, pudorem simul exuisse. Minatur insuper se tam insignem perfidiam ferro & flamma seuerè uindicaturum, fustrà cum illis de pace tractari, quorum animus rapinis, libidinibus, omnibusq; flagitiorum generibus turpissimè sit delibutus. Ad suos redeant, pecuniam Magistro referant, se paulò pòst secuturum.

Legatis in Liuoniam reuersis, magnus Moschouiæ Dux ingentem exercitum cum prægrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicam uersus mittit, ciuitatem obsidet, armato milite & tormentis muros inuadit. Octauo obsidionis die, ignem in ciuitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuò inualescens, totam per urbem grassatur, ipsasq; portas comburens, hostibus ingressum patefacit. Rutheni patefacto aditu, in ciuitatem irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cum auxiliarijs in arcem confugiunt, sed paulò pòst cōmeatu destituti Præfectus, seu Commendator deditionē facit, hac cōditione, ut ipsi cū omnibus Germanis militibus liberū abitum concedant. Hoc impetrato, castrū Ruthenis deditur. Commendator cū suis militibus omnibus, quas auferre sperauerant, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & Imperiū Magni Ducis concedunt, eiq; sacramēto se obstringunt. Expugnata Neruia, Moschouiorū exercitus arces, pagos, uicos, domos ac uillas undiq; quindecim milliariū latitudine circumiacentes diripit, & uastat. Noua ibi calamitas, noua ærumna, & lamentatio exoritur, factumque ita, ut quotquot ibi agricolæ Teuthonico Magistro antea parebant, nunc ab eo desciscen-

tes, in

tes, in Moscouij ducis iurisdictionem, & imperium concederent. Direpto igitur, & uastato Neruiensi territorio, circa natalem Baptistę Ruthenicus exercitus in prouinciam Torpatensem progreditur, ac tertio, post Baptistæ natalem, die primariam Episcopi Torpatensis arcem, cui nomen Nienhusijs, octodecim à Torpato milliaribus distantem, obsidet. Ruthenorum non pauciores erant octoginta millibus. His adiuncta erant ænea tormenta plurima & maxima. Priusquam huius arcis expugnationem referamus, memorabile facinus, quod olim in ea cōtigisse ferunt, interponemus, ut animus ab his bellicis tumultibus, cædibus, & incendijs paulisper respiret. Oppugnauit olim hoc castrū magnus Moscouiæ dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipse intererat unà cum trecentenis militū millibus. Ac tandē post diutinam, & pertinacem obsidionē, & crebras irruptiones, mœnia, & propugnacula labefacere incœptant, obsessi cùm hostium assultum diu sustinuissent, tandem solis uiribus humanis diffisi, diuini numinis clementiam, & auxilium quotidianis, ardentibusq; uotis exposcunt. Præfectus ut in bellicis rebus reliquis præstabat, ita hoc quoq; in negocio cæteris feruentior erat. Igitur quadam nocte Veneris diem proximè antecedente, in somnis peruigilat, ante aram quandam prosternitur, orat, ut in tam deplorato rerum statu Deus apparere dignetur, fœlicemq; tam grauis obsidionis liberationem elargiri. Exorto Sole, cùm Rutheni certa iam arcis expugnationem sibi promitterent, exurgit è precibus suis præfectus, acceptoq; arcu, telum ferrea, acuminataq; cuspide in Dei nomine in medium Ruthenorū exercitum è fenestra emittit. Fauent conatibus superi, uolat missile ferrum, & ipsius Moscouij principis cor transfigit. Concurrunt trepidi comites, dominumq; ruentem suscipiunt. Ille manu moriens, telum trahit, ossa sed inter ferreus ad costas alto stat uulnere mucro. Rutheni magno cum ululatu Principis, & Imperatoris sui tam funestum, & luctuosum casum deplorant, arreptumq; funus in Moscouiam perferunt. Liuones hoc mirabili, memorabiliq; modo liberati, arcū perpetui trophæi loco in Basilica, quæ ibidem in castro extructa erat, ad altare suspendunt. Solebat in eo templo cultus diuinus quondam magna pietate, ac deuotione peragi: nunc uerò peruersis dogmatibus receptis, nullum pristinæ pietatis uestigium conspiciebatur. Arcum ibidem suspensum, uidit uenerandus uir D. P. Olmen, quondam Metropolitanæ Ecclesiæ Torpatensis stipendiarius Canonicus, nunc Ecclesiastes Ressensis.

Teuthonicus Magister cognita arcis Nienhusen obsidione, duo Germanorum equitum millia adducit, & unà cum Episcopo Torpatensi, qui trecentos habebat equites (equester enim Ordo Ruthenica depopulatione opibus, fortunisq; omnibus exutus erat) obsessis auxilia ferre meditatur. Vbi sex adhuc milliaribus à Ruthenico exercitu abessent, prope castrum Episcopi Torpatensis, cui nomen Kieriepe, sua tentoria figunt, ibidemq; ad dies uiginti quatuor morantes, omne tempus quieti & luxuriæ cōcedunt. Obsessi, quum pręter paucos accolas, qui in arcem cōfluxerant, & sexaginta pręsidiarios milites, nulla haberent auxilia, diutina obsidione fatigati, nullaq; suppetiarum spe affulgente, & rebus accisis deditionem faciunt, ea conditione, ut ipsi cū fœmineo comitatu securi abscedant. Cæterùm duo milliaria progressi, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui raptis uirginibus, & fœminis, illos nudos, omniq; argēto spoliatos dimittunt. Teuthonicus Magister deditionem factam intelligēs, ira simul ac dolore exacerbatus, Castrum Episcopi Torpatensis Kieriepe igne succendit. Præclarum hoc fuisset, & gloria dignū, si facinus istud in hostem designasset. Expugnata igitur arce Nyenhusen, & præsidio munita, Dux exercitus Ruthenici cum uniuerso agmine ad Teuthonicum Magistrum pergit, prælium cum eo committere constituens. Magister re intellecta, ocyus fuga arrepta, desertoq; Episcopo, è Torpatensi prouincia penè ad uiginti quinq; milliaria secedit.

Rutheni equites numero triginta millia pergunt in Torpatensem prouinciam, obuiòs quosq; Germanos trucidant, alios plebei ordinis homines, quotquot parati erant, magno Moscouię Duci subijci, illi parēre, & iureiurādo obstringi, hos in gratiam recipiunt. Imperator Ruthenorum, quoniam ipse bello non intererat, præfecerat exercitui Ducem quendam Moscouium, cui nomen Petro Sisegaleider, à septem triremibus Galeaceis, quibus in mari pręfuerat, & piraticam exercuerat, ita appellatus. Hic cum uniuerso exercitu, uidelicet, quatuor agminibus Ruthenorum, seu Moscouiorum, uno Tartarorū quorum erant triginta millia, & altero tormentariorum, seu sclopetariorum, qui duodecim millia constituebant, machinis quoq;, & tormentis ęreis pręgrandibus, tanto, in quā, cum exercitu, ad obsidendum Torpatum progreditur. Interea quosdam Germanos depræhendens, uiros brachijs truncat, fœminis ubera, & nares abscidit: hos tam miserè & crudeliter deformatos, Torpatū præmittit, denunciat, ut ciuitatem dedant, in Moscouij principis Imperium concedant, ni faciant, omnes eadē, & grauiori pœna plectendos. Ruthenicus exercitus sex milliaribus à Torpata castrametatur. Vniuersus militum numerus, ut

Sise Ruthenica lingua septē sonat.

FF fereba-

ferebatur, trecenta millia cōstituebat. Ciues Torpatenses & reliqui equestris Ordinis, cognita obsidione, Cathedralem Ecclesiam claudunt, præcipientes ne quisquam Missæ sacrum in ea peragat, præuaricantibus extremum supplicium interminātur. Ingens sanè & horrenda populi cæcitas, dicámne an impietas in tam præsentaneo discrimine, rebus ita nutantibus hostico exercitu muris imminente, nec ulla humana ope ullam salutis spem promittente, diuina præsidia tam prophanè aspernari, ridere & execrari.

Intereà dum hostes sex miliarium interuallo castrametantur, quotidie sex aut septem Ruthenorum uexilla ad urbem emicant. Cancellarius Torpatensis, cum quibusdā consiliarijs & nobilibus, Episcopum accedunt, simulāt se urbe egressuros, & cominus cum hoste cōflicturos. Illi portis emissi, deserto Episcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigam omni celeritate se recipiunt. Ciuium quoq; bona pars, opes & merces suas Rigā & Riualiam miserant, & paulatim ex urbe secesserāt. Morbo etiam à Pascha ad Pentecosten grassante, plurimi sublati erant, ut pauci admodum, qui urbem defensitarent, superessent. Hi erāt Cathedralis Ecclesiæ Canonici & sacerdotes, cum Episcopo & paucis nobilibus, & plerisq; qui in Catholica religione perseuerantes, intra immunitatem (ut uocant) Ecclesiæ Cathedralis habitabant: neq; enim senatus, aut ciues ullum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima mensis Iulij Centurio quidam Groningensis cum sexaginta militibus Torpatum uenit, ab Episcopo in præsidium suscipitur, inde ex opificibus & plebeis adhuc centum alleguntur. Vndecimo Iulij Ruthenicus exercitus, Torpatum ad obsidendam urbem pergit. Tunc omnium Torpatensium animos ingens metus & formido inuadit, ut quid incœptare, quid moliri deberent, dubij, anxij & trepidi rerum, haud satis definire possent. Canonici assumpto duce Groningensi, & plærisque nobilibus, in ciuitatem ad forum descendunt, hortantur & obsecrant ciues, ut resumptis animis, uiriliter hostium impetum sustineant, se, uxores, liberos, & patriam, aduersus hæreditarium Christiani nominis hostem fortiter & fideliter tutentur, facilè hostes posse propulsari, si unanimes, concordibus animis & armis, pro aris & focis dimicent. Ad hæc Consul. Si Episcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuntient, Euangelium amplectantur, uelle ipsos ciuitatem seriò & uiriliter tueri. Respondent Canonici graue hoc & exitiosum tū sibi, tum ipsis futurum, quandoquidem animaduertant post assumptam illam nouam doctrinam omnia illis aduersa fuisse, nunquam tantam à Moschouio cladem accepisse, quantam post religionis mutationem pertulerint. Tandem Satrapa pronuntiat, ut quilibet sua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, sed pro patria, parentibus, & liberis decertandum. Illud consilium cùm omnibus probaretur, sacramentum præstant, nunquam se Ruthenis urbem dedituros, sed ad extremum usq; halitum pro cōmuni omnium salute fortiter dimicaturos. Confestim tres ciuitatis portas muro obstruūt, ænea tormēta in turribus & propugnaculis collocant, ipsi undequaq; in mœnibus & speculis presidia & excubias agitare. Vndecima Iulij die quæ in feriam secundam incidit, mane ante solis exortum, speculatores uniuersum Moschouiorum & Tartarorum agmen urbem obsidere cōperiunt. Castra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaq; uallo muniuerant. Densissimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametsi sol tertia hora matutina exoriretur, tamen propter nebulam mirè spissam parum, aut nihil prospici poterant. Torpatenses obsidione cognita, æneas glandes et tormentarios globos ea parte qua strepitum audiebant, eiaculantur, sed neq; in quenquam collimare, aut quid proficerent, scire dabatur. Sclopetarij seu sagittarij sexaginta quotidie bis ex urbe emicāt, & leui pugna Ruthenos adoriuntur: sed quoniam rari erant, parum efficiebant. Nebulæ densitas per Lunæ, & Martis, & Mercurij diem continenter durabat, ut uix paucis passibus prospicerent, certoq; pateret, obsidionem illam à Deo ex certo uindicādi proposito permissam. Mercurij die equites Torpatenses omnes, hi erant circiter sexaginta, denuò ad Ruthenos procedunt, & leui prælio confligunt, multos æneis & plumbeis glandibus traijciunt. Speculatores quoq;, & qui in turribus præsidium agebant, tormentarios globos in Ruthenicum agmen iaculantur, tanta ui & copia, ut uelut flammis & incendio ciuitas septa uideretur. Equites cum ad horas duas acriter cum Ruthenis dimicassent, & hostibus undiq; accurrentibus nimis essent impares, in urbem se recipiunt, uno duntaxat suorum amisso, equis uerò sagittis ac telis Ruthenicis grauiter uulneratis. Ferebatur tunc in urbe, aliquot Moschouiorum millia grauioribus tormentis interfecta, conspiciebantur quoq; passim equi deiectis sessoribus circumquaque procurrentes. Feria quinta Moschouij machinas ac tormenta sua instruunt, non tamen in mœnia ipsa dirigunt, sed in altum leuant, ut globi, (quos uix duo lecti uiri eleuassent) in ædium tecta procideren, quorum pondere parietes, tecta ac ligna collisa ac diruta, pueros, fœminas, passimq; omnes inquilinos repentè præter expectationem opprimebant.

Tantus

Tantus erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac sonitus, ut uix alterius sermonem exaudiret.

Rutheni proxima nocte quę Veneris die antecedebat, ad portam D. Andreæ, fossam ingentem sub mœnibus fodiunt, & sex uasa pulueris tormentarij substituunt, ut ui pulueris eam mœniorum partem disrumperent, & subuerterent. Sequenti die circa horam nonam matutinam, denuò Rutheni terribili tormentorũ fragore oppidanos inuadunt. Fœminæ tum natura, tum præsentaneo discrimine pauidæ, luctu lachrymis & eiulatu omnia complent. Quam tam miserabilem miseriã, Consules undiq; conspicientes, ad Cathedralem Ecclesiam ascendunt, deploratum ciuitatis statum Episcopo exponunt, deditionẽ se facturos aiunt, quoniam tantam suorum calamitatem, luctum & ærumnã ulterius coràm uidere ac sustinere nullo modo queant. Episcopus monet, ut meminerint deditionẽ sempiternæ ipsis turpitudini & ignominiæ futuram, deinde perspectam illos habere Moschouiorum, & barbariem, & tyrannidem, fidemq; ac religionem in Deum ac Diuos blasphemam, tum ab uniuersa Ecclesia, totoq; terrarum orbe dissentaneam. Expendant, ne pecudes quidem à Christianis tam immaniter tractari, ut homines à Moschouijs. Considerent quantum truculentiam & plusquam ferinam barbariem in uirgines & fœminas Christianas exercuerint. Eadẽ & grauiora, fortasis ipsis imminere, si spontè tam crudelis domini iugum intollerabile subeant. In hanc sententiam cùm ad perseuerantiam hortaretur Episcopus, nihilosecius pertinaciter deditionem urget Senatus, quo factum, ut ingens dissentio in urbe exoriretur. Nec multo pòst eodem die circa horam duodecimam legatum ad Moschouij exercitus ducem mittunt, supplices rogãt, ut ab obsidione desistat, paratos se fore, si uitam & facultates saluas ipsis promittat, Pontifici & Imperio Romano renuntiare, & præstito Sacramento in ius & Imperium magni Moschouiæ Ducis cõcedere, ac deditionem facere. Exercitus Ruthenici Dux accepta legatione, certam pacẽ illis promittit, si propositas cõditiones inire uelint. Hoc responso solidè gauisus Senatus, duos ex Senatoribus ad Ducem ablegat, qui omnium nomine iusiurandum præstent. Ea fama ubi per urbem diuulgatur, ingens tumultus & seditio exoritur. Militum præfectus cũ sua cohorte, & Cathedralibus Canonicis, reliquisq; Catholicis, nullo pacto ad sacramentũ Moschouio Principi prestandum induci sustinent, sed nec deditionem facere, uerũ armis, uita & sanguine auitam Religionẽ, libertatem, & patriam uindicare parati sunt, impiamq; & nefariam Senatus defectionẽ grauiter redarguunt, salua esse adhuc mœnia, commeatum prælargum ac sufficientem, præsidiarios tametsi non ita multos, tot tamen ac tales, qui & urbem protegere ac defensitare possint, eaq; fortitudine, animiq; præstantia præditos, ut uitam prius & spiritum, quã urbem & libertatẽ amittere uelint. Senatus nihil à proposito declinans, & fidem, & religionem, cunctaq; uitę posthabenda arbitratur. Atq; ut culpę ac defectionis socium haberet. Episcopum cuius instantiam exploratam habebat, accedit, ipsumq; ad arcis cuiusdam & abbatiæ Valkena deditionem inducit. Milites, qui centum sexaginta erãt, & quadraginta Cathedralis Ecclesiæ Cantores, & Canonici, hac defectione nequicquam à pristina constantia dimouentur, sed mutuam fidem ac tutelam inuicem stipulantur & promittũt, sanguinem priùs profundere, quàm patriam prodere, auitamq; religionem abiurare, statuunt. Hæc feria sexta contingebant. Postero die Moschouij exercitus Dux, cognita oppidanorum dissentione, ut urbe potiretur & obsidionẽ conficeret, nuntiat obsessis, neminem se coacturũ ut abnegato Imperio Romano, in magni Moschouiæ Ducis ius & Imperium sese dedat. Vrbe se uel uolẽtibus, uel inuitis oppidanis omninò potiri uelle. Qui Moschouio Duci sese dedere ac iusiurandum prestare detrectent, illis liberum fore, ut per uniuersum Ruthenorum exercitum securè in Germaniam secedant. Qui uerò parati sint in Moschouij principis Imperium concedere, illis uitam & facultates saluas fore. Cæteris qui neutrum horum faciant, extrema minatur. Ad sequentem Lunæ diem circa septimã matutinam portas apertas fore, interea deliberent, & quid facturi sint, constituant. Milites præsidiarij cum Cathedralibus nihilò secius armati duas subsequentes noctes peruigiles ducunt, quandoquidem & Senatum cum ciuibus & Moschouios aduersos habebant. Interea plæriq; nobiles, ciues, & fœminæ Catholicismi reliquis paulò obseruantiores, ad Cathedrales concedunt, & uoluntarium exilium unà cũ ipsis eligunt, atq; ita numerus secedentium excreuit in 200. armatos, & 200. fœminas ac uirgines. Die Lunę portis adapertis, egrediuntur Catholici, quos Ruthenici exercitus Dux, per uniuersum agmen iuxta datam fidem, dimittit. Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur, maritus ab uxore diuellitur, fratrem soror deserit, liberi à parentibus, cognati à propinquis secedunt. Alij senio, morbo, alioue incommodo grauati tam longinquum, ignotum, plenumq; discriminis iter suscipere nequeunt, alij bonorum, facultatumq; appetentiores, Pontifici & Imperio Romano renunciant, & Moschouij principis iugum subeũt, Catholici urbe, pa-

FF 2 tria,

tria,ac domo profugi,omnibus derelictis,plurimæ etiam matres prolibus onustæ Riualiam contendunt. Dum per Ruthenicum exercitũ gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia,Liuones inuadere parant,eos in prædam sibi datos asserentes,arcus instruũt, & nouo eos,insperatoq; prælio appetere instituunt. Fœmineus cœtus præsentaneum periculum conspiciens,protinus in clamorem & eiulatum,ut fit,soluitur. Cæterũ Deus mirificè eos tutatur. Clarum erat & serenũ cœlum,nec à uiginti diebus pluerat, nec octiduò post pluebat. Nihilo secius in tanta serenitate,ingens ac formidabile tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur,tantò fragore ac sonitu,ut terra cõmoueretur. Tartari quoq; instar pulueris huc,illucq; dispergebantur. Nec multo pòst Moschouij exercitus Dux li tuo quẽ gerebat,designat,ut liberè dimittant Liuones,indicat præterea per interpretem,deducendos eos securè per media castra & uniuersum exercitum, ingenteq; equitum cohortẽ ipsis adiungit,quò securius euadant. In ipso progressu plærię; ob æstus uehementiam,& pulueris,quem equitatus ille concitabat,densitatẽ,languidi & emortui miserabiliter concidebant. Moschouij agminis Dux præsens huic ductui cũ aliquot equitum millibus intererat,uinctumq; habebat Episcopum,quem ad abbatiam Valkenadensem ducebat,ibidemq; carcerari mancipabat. Eò ubi uentum,dimittit Liuones. Illi paululum progressi noui discriminis,triste nuntium accipiunt. Monentur enim ab agricolis, latere à duobus milliaribus octo Tartarorum millia, quibus Liuones uniuersi prædæ ac direptioni dediti sint,uitæ quoq; ac necis potestatem in ipsos habeant. Idem secretò præmonuerant eos quidam Torpatensium,qui præstito iureiurãdo in Moschouij Ducis imperium concesserant. Liuones principio conflictum meditantur,posteà re penitùs considerata,duos agricolas conducunt,qui eos ambitu quodam per nemorosa & palustria loca,quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat,triduò circumducunt,inde post quintiduum Riualiam perueniunt,ubi singuli nauibus conscensis, salutem ac prosperitatem sibi inuicem precantes,quo animus,uoluntas & consilium ferebat,contendunt.

SIMON SCHARDIVS DE VITA ET OBITV SIGISMVNDI AVGVSTI REGIS POLONIAE, qui obijt anno 1572. Kalendis Iulij.

NNO 1572. Kalendis Iulij Sigismundus Augustus Rex Poloniæ, qui superiore mense ægrotare incipiens, medicis de ipsius salute desperantibus,in Lithuaniam concesserat, ibidem extremum uitæ diem claudit, ne quicquàm cum proceribus regni subsequentibus,ut in præsentia uiui de nouo rege deliberarent,ætatis suæ Rex potentissimus, ac in orbe Christiano celebratissimus. Natus anno 1520. Augusti die 2. minutis 38. ante tertiam horam matutinam, patre Sigismundo, & matre Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensium Ducis,& Isabellæ Arragoniæ filia, puer uix decimum annum agens,paterno regno,patris opera,studioq; inauguratus est, cumq; eo annos octodecim regnauit,pòst iuuenis factus uxorem accepit uoluntate patris Elizabetham Ferdinandi Cæsaris, & Hungarorum ac Bohemorum Regis filiam natu maximã, in qua muliere genus cum forma,forma cum comitate & mansuetudine,hæc cum probitate, probitas deniq; cum pietate certabat,ita ut nescires,quid in ea potissimum admirareris. Ea uerò biennio post nuptias celebratas,magno multornm luctu extincta,atq; Regni habenis post patris octogenarij obitum,anno quadragesimo nono, ad solum Sigismundum deuolutis, Barbaram Radziuilliam Lithuanicam inuitis Regni proceribus uxorẽ duxit. Cæterùm & ea statim post coronationem uita functa,ipse triennio in uiduitate transacto,alterã Ferdinandi Cæsaris filiam Catharinam,quæ prius Francisco prima Mantuæ duci elocata fuerat,Pontifice legibus eum soluente: matrimonio sibi iunxit. Id quòd tale fuit, ut plus molestiarum,quàm iucunditatis,uel uoluptatis coniugalis habuerit. Cùm autẽ hucusq; tranquillitatis studiosissimus bella à suis auertisset,atq; pacem cum finitimis initã firmiter coluisset,tandem intestina Liuoniensium dissensione,ex otio in bellum pertractus, de regni incremento & amplificatione cogitationes suscepit. Nam cum anno 1559. inter Archiepiscopum Rigensem Vuilhelmum ex Brandenburgica familia natum,& ordinis Teutonici Magistrum dissensione,cùm ob Euangelij prædicationem in Ecclesia Rigensi,tũ ius comitiorum indicendorum exorta,res eò deuenisset,ut Archiepiscopus utrumq; impeditus,post uarias uelitationes in arce Kokenhusen conclusus,fame atq; penuria rerum omniũ coactus,se Magistro unà cum cõmilitonibus dedere cogeretur,& toto penè anno,

non

non ut prouinciæ ac ciuitatis consors, uel præsul, uel Brandenburgicæ familiæ princeps,
uinctus detineretur, sed ueluti barbarus hostis tractaretur. Sigismundus nepotis seruili ca
ptiuitate cognita, Legatum ad ordinis Magistrum Vuendam ablegauit cum mandatis, ut
quandoquidē in bello, nepos Vuilhelmus captus esset, hic indignissimò carcere liberare-
tur, & omne dissidiū inter Archiepisc. & ordinem Teuthonicum amanter cōponeretur.
Cæterùm Teuthonici ordinis Magistro legatū in Poloniam re infecta dimittente, Sigis-
mundus, qui operam suam sperni molestè ferret: ordinis Magistro, omnibusq; eius auxi-
liarijs bellū denunciat. Cuius exitus is fuit, ut etsi ordinis Magister aliquot uexilla peditū,
& equitum Germanorū, cum copijs trium Episcoporū, Torpatensis, Riualiensis, & Gab-
selensis, contra Polonos educeret, tamen cum se à Polonis exercitus multitudine superari
uideret, pacem à Sigismundo petendam censuerit, eamq; hisce conditionibus impetrarit,
ut ordinis Magister Archiepisc. in pristinum statum restitueret, omneq; damnum ac detri
mentū eidem illatū rependeret, præterea Polono stipendia in milites erogata refunderet.
Videbatur harum conditionū acceptione Liuonia pacata, quantumuis Liuonibus clan-
culum mussitantibus, ab ordinis Magistro omnem prouinciæ thesaurū, & nullo cum fru
ctu, aut ciuium utilitate consumptum: sed ecce Moschus suæ occasioni intentus, quod &
induciarū antea cum Liuoniensibus pactarū finis esset, & Liuonienses inter se alienatos
sciret, Torpatensem Episcopatum Liuoniæ ingenti exercitu, nimirum trecentorum mil-
lium hominum, Duce Petro Sisegaleider strenuo olim pirata inuadit, eumq; ferro & igni
uastat, & per multa miliaria, omnia cæde, rapinis, fœdissima barbarie & immanitate com-
plet, pueros infra annum decimū necans, intra decimum & uigesimum cōstitutos, Tarta-
ris hominibus feris uendens, suprà uiginti trucidans omnes, pecus omne quod in Mosco
uiam abduci nō posset mactans, Germanos mares deprehensos brachijs truncans, fœmi-
nas sectis uberibus diu crucians, plerasq; in frusta discindēs, & membra palpitantia hac il
lac dispergēs, in summa nihil crudelitatis prætermittens non tantū in ditione Torpatensi,
sed & Neruiensi, quę Magistro Teuthonico paret, minimè etiam ditioni Rigensis Archie
piscopi parcens. Ideò Liuonici, maximè Rigenses se in tanta necessitate constitutos, cōspi
cientes, & tardis auxilijs Imperij, cuius superioritatē, ut uocant, hactenus coluerant, diffi-
dentes, à Sigismundo defensionem petiêre, quam ipse potētia, fertilitate, ac commoditatē
uicinæ prouincię perpensa Liuoniensibus nō grauatim præstitit, Moschis in Liuoniam à
cæde sex millium Tartarorū redeuntibus, fortiter sese opponens, & quo Liuoniæ concor
diæ prospiceret, ordinis Teuthonici authoritate in Liuonia sublata Gothardū Ketlerum
ex nobili familia in Vuestphalia natum, ex Magistro Teuthonico, Ducem Curlandiæ fa-
ciens. Verùm enimuerò dū Sigismundus Liuoniensibus cōtra Moschos succurrere cogi-
taret, factū est, ut horū arma in suos Lithuanos cōuerteret. Nam in mense Februario anni
1563. Moschus defensione Liuoniensium, à Sigismundo suscepta irritatus, Lithuaniā o-
mnibus nobilibus & præfectis hostiliter inuadit, ut sic immanitatē & plus quàm beluinā
crudelitatem toti orbi notiorem redderet. Ingressus itaq; Lithuaniam maximis copijs, ar-
cem munitissimā Polotzko ui cepit, multis millibus hominū occisis, et alijs in seruitutem
abductis. Fuit hæc clades Polonis perquā grauis, cum ob alia, tum uerò arcē Polentzko
amissam. Quare Sigismundus, neutiquam sibi conquiescendum putauit, quo ad suos bar
barica Moschi tyrānide liberaret: ideò inducijs sibi à Moscho denegatis anno subsequen-
ti, qui erat 64. Moschos in Lithuaniam redeuntes, ad Vlium oppidū, uirtute Nicolai Rat-
ziuilij profligatos, Lithuania ejcit. Interea uerò cum graue ac diuturnum bellū inter Re-
gem Daniæ, sociosq; Lubecenses, contra Ericum Schwediæ Regem exortum esset, atq;
hunc id moliri cognouisset, ut toto mari Balthico occupato, & latronibus atq; piratos in-
festato, mare ipsum suæ potestatis faceret, Polonicasq; ditiones oppugnaret, ipse, quo co-
natus Erici infringeret, ueteremq; maris & cōmerciorū libertatem & securitatē tueretur,
societatem cum Principibus Prusiæ, Pomeraniæ, & Megapoliæ, dictisq; confœderatis
init. Eaq; durante, Christophorum Ducem Megalopolensem electum Coadiutorem Ri
gensis Archiepiscopatus, quod in suspicionem uenisset, quasi cum hostibus Regni Polo-
nici consilia agitasset, cœpit, eumq; Vuildę clementer exceptum, per aliquot annos in cu-
stodia habuit. His rebus ita gestis publico consensu Lithuaniam, cæterasq; regiones Po-
loniæ coniunxit, ac tandem inducijs cum Moschouita factis, ut exitiale bellum Schwedi
cum inter sororium Ioannem Schweciæ & Daniæ reges adhuc durans, æquis conditio-
nibus componeretur, unà cum alijs regibus ac principibus intercessit. De alijs eius priua
tis uirtutibus à nobis hic plura commemorari necesse non esse, id alijs facturis quibus ea
notiores sunt quàm nobis. Beneuolentia uerò, qua illustrissimam familiam Brandebur-
gicam ob agnitionem amplexus est, ad omnem posteritatem prædicanda est. Siquidem
ut liberationem Vuilhelmi Archiepiscopi Rigensis taceamus, & fratrem eius Albertum

FF 3 primum

primum Prussię Ducem ab Imperatore proscriptū clementissimè protexit,& protectum adamauit ac coluit: filij præterea adolescentis Alberti Friderici patre defuncto, tutelā clementer suscepit, utq; propensionem erga cognatam familiam Brandenburgicam ad omnem posteritatem declararet, eam totam, casu quo proximiores absq; liberis atq; legitimis hæredibus decederent, successionis Borussiaci ducatus capacem esse uoluit. Decessit nullo ex tribus uxoribus hærede relicto, ultimus Regum Polonicorum ex stirpe Iagellonea Lithuanica, quæ ab anno 1386. in hunc usq; diem, quo Sigismundum mortuum diximus, magna cum laude res Polonicas rexit: Iagello siquidem, siue Iagula magnus Lithuaniæ Dux, qui cum matrimonio Heduuigis demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, regnoq;, fide Christiana recepta Vladislaus secūdus est dictus, quasi qui gloria potens futurus esset, decrepita admodum ætate, ex quarta uxore Sophia Russa Kiouiensium Ducis filia, duobus filijs, Vladislao tertio, & Casimiro, susceptis, post mortem regnum ad Vladislaum filium transmisit, eum, qui Vngarorum quoq; regno suscepto, & profligatis cum gloriæ aliquot Turcarum exercitibus, cùm prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines magis animosiore quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnam inter confortissimos hostes dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amisit. Post hunc autem sine liberis decedentem, cum Polonis undecim, Vngaris quinque annis præfuisset, Casimirus natu minor frater regnum suscepit, qui Elizabetha filia Alberti Romanorum, Vngariæ & Bohemiæ Regis, & Archiducis Austriæ, & Ladislai Vngarorum & Bohemorum Regis, sorore in Regni sociam ascita, ex illa filios sex, & filias septem sustulit. Ex his Vladislaum natu maximum uiuens Bohemis, Casimirum ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit: Sed utroq; hoc dissentione partium deserto Vngariam quoq; cum Bohemia Vladislaus obtinuit. Ex quo & Anna Galla, filia domini de Candalla Vasconis nati. Ludouicus filius, qui bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo in utroq; Regno successisset iuuenis admodum Turcico bello, anno 1526. apud Mohatium miserabiliter perijt & Anna filia, quæ nupta Ferdinando Cæsari eum quindecim liberis beauit: filijs quatuor, Maximiliano, Ferdinando, Ioanne & Carolo: filiabus undecim, Elizabetha, Anna, Maria, Magdalena, Catharina, Leonora, Margareta, Barbara, Vrsula, Helena, Iohanna, de suprà memoratis uerò duobus filijs Casimiri Regis. Casimirus quidem iuuenis castissimus & religiosissimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius, deinde huc secutus Alexander quinq; annos regnarūt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans fœlicior. Hic à Moschis apud Vedrusios uictus eosdem apud Opascam, Tartaras uerò Tauricos apud Clescum paucis ante mortem diebus, insignibus prælijs profligauit. Post hos natus est Sigismundus, Sigismundi de quo loquimur pater. Hunc secutus Fridericus sacris initiatus, Archiepiscopus Gnesnensis, simulq; Episcopus Cracouiensis, & Romanæ Ecclesiæ Diaconus Cardinalis S. Luciæ in septem Solijs. Porrò filiarū Casimiri duæ immaturè mortuæ, Hedwigis Georgio Duci Bauarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgensi, Anna Bugislao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicensium & Bregensium ducibus matrimonio iunctæ fuère. Cęterùm Ioanni Alberto, & Alexandro fratribus sine sobole decedentibus, in Regno Poloniæ successis Sigismundus amborum frater, bellis cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, & fortissimis Germanis, fœliciter gestis clarissimus, qui initiò in matrimonium ducta Barbara Stephani Comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensium Palatini filia, fœmina sanctissima & pientissima, ex ea filiam Hedwigiam suscepit, fœminam lectissimam iunctam matrimonio Ioachimo Marchioni Brandenburgensi, Electori Romani Imperij. Deinde uerò ea defuncta ex altera Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensium Ducis, & Isabellæ Arragoniæ filia maximam natu filiam Isabellam Ioanni Regi Vngarorum affini iam prius suo nuptui tradidit: reliquarū uerò trium, post mortem Sophia nupsit Henrico Iuniori Duci Brunsuicensi, Catharina Ioanni Duci Finlandiæ, iam Schwedorum Regi potentissimo, Anna adhuc uirgo dignas suo genere nuptias expectat. Ad extremum filius Sigismundus Augustus, cùm eo quo diximus modo regnasset, sine liberis decedens, obitu suo non tantum exteris compluribus, Regni uacantis ambiendi occasionem præbuit, sed & inter Regni proceres diuersa studia, grauesq; contentiones excitauit, quibusdam hunc, alijs alterum Regem eligi postulantibus.

IOAN.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & caede Turcarum: ducibus Mielezkio & Siniavvskio: AN. M. D. LXXII

ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS VIRIS, DN. NICOLAO MIELECZKI, VOIVODAE PODOLIAE, Grodensi, & Nicol. Sieniauuski, Strriensi praefecto, atque copiarum regni in Rusia primario ductori,

IOANNES LASICIVS S.

NISI nos certa merces laborum, Christianorum causa susceptorum, in coelis maneret: nihil uobis, illustres uiri, caeterisq; isthic pacis publicae conseruatoribus, foret infoelicius. Tanta sunt uestra in Rempub. Christianam merita, me latet an iam remunerata. Hęc uerò est illa maxima charitas, de qua sic inquit noster Seruator: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm si animam suam ponat pro amicis suis: hoc illud quod Sirachus faciendum suadet, nè fratris & amici causa pecuniae parcamus, hoc quod Paulus scribit: Charitas non quaerit quae sua sunt: & omnia sustinet. Quae, quanta sint, quis non uidet? Testis rei huius est, inter alia, haec quam ad uos mitto, Valachica historia: nam quid uos aliud in Valachia, tanto cum discrimine uitae, nec absque impensis, & domesticis rebus postpositis, anno 1572. egistis, quàm ut Bogdano, gentis nostrę amantissimo, in illam reducto, tutum ab illa parte à Turcis regnum Polonicum, firmissimum Germaniae murum, redderetis? quo beneficio quod aliud maius à uobis in Rempub. proficisci potuit? Itaq; ne dubitate, ueniet aliquando illud tempus, cùm, ut omnium Christo fidentium uirtutes, ita uestra quoq; haec de populo Dei merita, magnis praemijs afficientur. Nec ego ualde miror, optatis, conatibusque uestris fortunam non respondisse: cùm nemo sit hominum, cui semper secunda sint omnia. In magnis (ait Poëta) & uoluisse sat est. Satis uos patriae, satis amico dedistis afflicto. Si Deo, mundi, quem creauit, admirando rectori, secus uisum: quid dolemus? uoluntati illius quis resistet? is ut dat, ita aufert, reges, regna mutat, excitat & immittit hostes, non tamen absq; causa: sed propter impunita scelera, idololatriam, superstitionem, pauperum oppresionem, iniurias, fraudes, furta, caedes, luxus, libidines, ebrietates. Ductus est in captiuitatem populus meus, ait uates Esaias, propterea quòd non fuerit praeditus scientia: tympanum, tibia & uinum in conuiuijs illorum: opus autem Dei non respiciunt. Neq; uerò uos tunc solùm praeclaram patriae operam nauastis: magna semper ab illo tempore, ex quo uos in Russia diuina constituit prouidentia, utriusq; uestrum, maiorumq; uestrorum, in repellenda ui barbarorum, uigilantia, industria, fortitudo enituit: si modò alij conatus adiuuissent uestros, uel si plura perficere per iram diuinam licuisset. Vtinam autem nostri, tam crebris Scytharum incursionibus exciti, qui mihi nihil nisi prodromi Turcarum esse uidentur, de locis, quà illis accessus ad nos patet, muniendis tandem aliquando cogitarent. Vidisti tu, sapientissime Mieleci, in tua illa cum Comite Tarnouio & Stanislao Latalscio peregrinatione, uidisti inquam iuuenis, ut Itali Turcis, Hispani Mauris, Galli Anglis, Dani Suecis, Zelandi & Holandi quibusuis, cùm bellum est, nauibus ad se aditum prohibeant: ut ijs in locis, quibus commodus est ad eos accessus, arces, praesidiaq; habeant: collapsa instaurent, dies & noctes excubent. Cuius rei documenta si nunc hac tua & aetate, & authoritate ad tuum Nestrum atq; Neprum, quà ferus Scytha incurrit, ederes: certè hoc inter tot tuos, quos in arcendis hostibus suscipis labores, praecipuum, idemque immortale opus esset futurum. Ni uerò id, hoste iam nobis propinquo, & incuria nostra nimiùm audaci facto, maturè feceritis, quis mirabitur sequutam possessionis direptionem: quae, proh dolor, iam magna est, ubi nulla saepes fuit?

Cui ducendae non dubito quin post tot calamitates, & Turcarum in Valachiam ingressum, manus sitis celeriter admoturi.

Opto uobis Gedeonis fortitudinem, Samsonis uires, Dauidis foelicitatem.

Barcini, Kal. Octobr. 1577.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Melezkio & Sieniawskio: AN. M. D. LXXII

ARIA esse gentis cuiusq; s, ut uirtutes, ita uitia, nemo est qui ignoret. Valachorum sine ea est leuitas animi, & perfidia, ut maior esse nequeat. In paucis antè annis, ne superiora commemorem, Alexandro principe suo eiecto, quendam Iacobũ Despotẽ, qui Rostochij mathemata docebat, nostris quibusdam suo cum dispendio eum adiuuantibus, receperunt: quo occiso, rursus Alexandrum, postea Bogdanum admiserunt. Hoc fastidito, Iuoniæ se subiecerunt, isto Turcis prodito, ad Petrum defecerunt, quem quis diutius his regnaturum credat? Ita illud à Salomone uerè dictum, ut omnia, propter improbitatem terræ, multos principes eius esse. Quamobrem haud mirum est, proposuisse id in cõcilio Lucensi, anno Christi 1429. Sigismundum Hungarorum, Romanorumq; regem, (ut testis est lib. 4. Chronicorum Polonicorum noster Miechouiensis) ut gens Valachica, unà cum suis Voiuodis exterminaretur: quod nemini fida foret, furto ac præda uiueret, sed Vuladislaum regem Poloniæ, Vitoudo duce Lithuaniæ, fratre suo, præsente, respondisse: non esse æquum ut Valachi, regni Poloniæ subiecti, exterminarentur: quorum si aliqui furto uiuerent: id tamen non posse de omnibus dici. Licet autem hoc tum discordia regũ nõ fuerit factũ: at nostra ætate, magnis eos cladibus affligi: tandẽ etiam diuino permissu, Turcarum iugo subijci uidimus. Sic enim propheta Amosus, Dei nomine: Ecce, inquit, oculi Domini Iehouæ in regnum quod peccauit: disperdamq; illud è terra. Sic & apud Ieremiam Deus ait: Ego feci terram, & dedi eam illi cui mihi uisum est: dedi omnes has terras Nebuchadnesaro Babylonio seruo meo. Quis igitur miretur tot gentes, quarum fides lubrica, iam in prouerbium abierat, in Turcicam deuenisse potestatem? nam quid Deo magis exosum, bilingui, perfido, fraudulento? Sed nos iam historiam aggrediamur, Paprocium sequuti.

Valachi, qui olim Getæ & Daci, pòst ab colonia Italorum, quos Vulochos uocamus, Valachi cognominati, gens misti seminis, ideoq; ingenij uarij & inquieti: concepto odio contra Bogdanum, suum Voiuodam, (uox ea lingua nostra exercitus ducem significat) quòd Polonorum magna consuetudine sua in aula uteretur, his plurimum fidei haberet, horum beneuolentiam liberalitate demereretur, uni illorum sororem suam nuptum dedisset, ipse quoq; uxorem genere Polonam ducturus esset: clàm ineunt consilium de alio in locum illius sublegendo. Erat tum apud Imperatorem Turcarum Iuonia, (sic illi Ioannem appellant) filius Stephani, Voiuodæ illorum, è concubina prognatus: qui anno salutiferi partus 1561. rege Sigismundo Augusto comitia Lublini agente, Ioannis Fierlei, Voiuodæ Lublinensis, Marsalciq; regni Poloniæ, senatoris grauissimi, minister fuit. Is Valachis uisus est ad suscipiendum imperium satis idoneus. Ad hunc ergo de nouo principatu scribunt: quæ & quanta à Bogdano & Polonis perferant mala, significant: si citò cum aliqua Turcarum manu ueniret, prodituros se ei obuiam pollicentur: Polonosquè unà cum Bogdano, & Petro fratre ipsius, uinctos uiuos in potestatem eius tradituros. Iuonia iamdudum cupidine dominandi flagrans, accepto tali nuntio, protinus colligit Cæsaris sui permissu, circiter uiginti millia Turcarum, Græcorum & Serborum. Porrò Bogdanus, factus de his consilijs à quodam Valacho certior, simulq; monitus ut profectus in Poloniam ad amicos, maturè pararet auxilia, quibus se ab iniuria tueretur, uitaret insidias: illo ipso quo hæc accepit die, (qui fuit Dominicus præcedens bacchanalia anni 1572.) Valachia excedit: ubi primum Polonis, suis familiaribus, perfidiam, insidiasq; subiectorum suorũ aperit. Egresso è Valachia Bogdano, ingressus in eam est Ioannes, ipsius æmulus, magnis Turcarũ copijs stipatus: cui obuiã primates profecti, Gabriel Logofet, Dinga dux exercitus, Craczonus eremita, Visternicus rasus, Lupulus Stroiz, cęteriq; proditores: salutatumq; reuerenter, Iasum, ubi sedes Voiuodarũ est, deducunt. Tum uero cognouêre periuri Valachi, q; leuia fuerint priora incõmoda illis, quę à Turcis patiebantur: nam nostri milites nihil aliud quàm pabulum in usum equorũ, ex agris, horreisq; incolarum auferebant: at Turcæ, præter id, uxores quoq; illorũ, uirgines, pueros cõstuprabant:

parentes,

parentes,propinquos flagitia prohibentes pulsabant:omniaq; alia arbitratu suo agebāt: adeo licenter,ut illos tum pluribus incommodis unus Turca affecerit, quàm antea trigin ta Poloni:nec dissimilis eorum conditio Iuonia imperante,illi Israëlitarum, Abimelecho rerum potiente,fuerit:quæ sors communis est ijs omnibus,qui excusso dominatu à Deo accepto,alium sibi pro sua libidine,nefariè accersunt. Nam & ipse Iuonia,uel ob leuissimum delictum,pœnam capitis insontes statuebat,uiuos excoriabat,palis infigebat,oculis priuabat,(quæ pœna apud Valachos familiaris est)naso & auribus præcisis deformes homines reddebat:breuiter,si quis illo inuito seu racemum suæ uineæ, seu quidpiā aliud, ex quo census penditur,uendidisset:hunc ille aut occidebat,aut hamo per nares illius tra ducto,manibusq; post tergum colligatis,tortoribus,uel,si isti non essent, Nigritis (quos Ziganos uocant)per plateas immisericorditer flagellandum obijciebat:& (quod immanius est)cæsorum cadauera,insepulta esse in foro sinebat, ut canes esu illorum saturarentur,homines aspectu obedientiores redderentur. Hac tali feritate,tantum sui metū, amoremq; (si modò in metu esse potest amor) plebi incussit,ut illum postea non modò honorarint,horruerintq;,uerùm etiam fortiter pro eo depugnauerint. Tale in illis locis,& ad Septentrionem,uulgi hominum ingenium est,ut castigatum, promptiùs quàm sua sponte officium faciat. Est in Russia nobilissimæ prosapiæ Casparus Paniewskius,præfecti Zidaczouiensis forma conspicua filius:huic Bogdanus suam sororem,matre id uolente, bona cum dote locauit. Ipse etiam Bogdanus, Ioannis Tarlonis,signiferi Leopoliensis, pudoris, pulchritudinisq; eximiæ filiam, ducturus in matrimonium erat: cui filiæ,matriq; eius,uiro mortuo,rex Augustus tutores dedit Senatores illustres, Georgium Iasloniecium Russiæ,Nicolaum Mielecium Podoliæ Voiuodas:qui puellam sponso, non secus quàm si regia filia foret,tradituri erant. Ad hos ergo Bogdanus ubi uenit,opem illorum contra infidos Valachos implorat: suum honorem tuendum ut suscipiant,omnibus precibus rogat:idem petit & à militibus,finium regni custodibus. Hi itaq; omnes,rei indignitate commoti,& illud Sirachi consilium sequuti:Iniuriam (inquit) patientem eripe è manu iniuriam inferentis:neq; uindicando animum paruum habeas:& eritis tanquàm filij altissimi:quod & Dauid,Salomon,Ieremias,homines diuini,faciendum censuerunt: operas illi suas,ad uindicandum ius amissum,obtulère: miserat & ad Augustum regem certos homines,qui idem abs eo flagitarent:sed fœdus cum Turcis antiquum,auxilia ferre non siuit: tamen quod præstare potuit, fecit: misso ad Turcam nobili legationibus uiro,Andrea Taranowskio,Bogdano ut reconciliaretur, si modò offensus ab illo esset, utq; eiectum in patrium principatum restitueret,orauit.Egresso è Valachia absque omni operæpretio legato,confestim Bogdanus cum bis mille ferè, uoluntarijs militibus è nobilitate conflatis, in patriam irrumpit: quos traducto Nestro flumine, uoluntate omnium,Nicolao Mielecio,propter prudentiam & rei bellicæ scientiam,inter omnes summo, ducendos,regendosq́ue committit. Is sibi laboris socium & adiutorem adiungit Nicolaum Sieniawskium,Palatini Russiæ filium,Striensem præfectum, non minùs quàm ipse,rei militaris scientia clarum: cui breui pòst,omnis oræ illius militiæ cura à rege commissa est. Horum ductu ingressi in Valachiam, rei frumentariæ paulò licentiùs studere cœperunt:qua re cognita,Mielecius furcam medijs in castris erigit, pœna capitis raptoribus statuta:quod non ad hostes,sed ad suos uenissent,quibus dominum restituere conarentur expulsum.Habitus est ibidem delectus militum,septingenti, bello gerendo parum idonei,domum reuerti iussi,mille trecenti relicti: pauci numero,sed animi,corporisq́ue uiribus præstantes. Postero die iter ingressi per syluam faginam(quæ quondam ab incolis callidè succisa,nostris perniciosa fuit) ad Prutum amnem peruenère: unde misso Pilawskio centurione cum Bogdani famulis,ut Chocimo tormenta bellica adueherent: ad Stepanowczum(qui locus ad eundem fluuium est)processère: ubi facti de uicinis hostibus certiores:uisum imperatoribus est,quò ad illos suis cum centurijs proficiscerentur insignis fortitudinis audaciæq; uiri,Stanislaus Lanczcoronskius Scalensis, Michaël Iaslouiecius Chmielnicensis,præfecti:Nicolaus Herburtus,Stanislaus Volskius, Crusielniczkius,Temrucus Pietichorensis cum suis, & triginta Croatis. Hos Valachi conspicati, quorum ductor Dambroua,Pruto celeriter traiecto, terga dedère: ibant ergo nostri secundum unam ripam,hostes ex aduerso secundum alteram: eius animi, ut sex millia uirorum quadringentos Polonos non fuerint adoriri ausi. Nostri,nulla re memorabili patrata,in castra reuersi,ire rursus ad excubias agendas iussi sunt:profecti, incidūt in Turcicos & Valachicos excubitores: qui multis in locis ignes excitarant, ut hac ratione, quamuis mille capita non superarent,plures esse uiderentur. His nostri cœlo iam albente uisis,etsi impares,tamen se tenere non potuerūt, quin sublato clamore in illos irruerēt: ac Turcæ:armis protinus correptis,cōclamant & ipsi:Volscianosq; atq; Croatas,qui eos in- Anno 1494.

uaserant

uaserant priores, abs se propellunt: sed posteaquam Herburtus, Lanczcoronskius, Iaslouiecius, Crusielnizkius cum tympanis excessere, illico pedibus salutē quæsierunt: nostris fugientes, ueluti pecora cædētibus, uigintiquatuor uiui capti: nostri omnes salui. Croatæ solum unius, cui effrænatus equus erat, Turca fugiens, caput acinace abstulit. Hîc cùm quidam Temrukianus Scytha, Volskij cohortem repulsam esse ab hoste uidisset, inscijs omnibus, ad imperatorem cum nuncio cæsorū Polonorum aduolat: cui præmij loco, catenæ iniectæ, quòd uano rumore animos militū frangeret. Subiecti quæstionibus captiui, in proximo esse magnas suorū copias confessi sunt. Quapropter centuriones, suos quisq; protinus instruunt ac ordinant: imperatorem de uictoria, & hoste ultra montem abdito, edocent, maioraq; auxilia rogant. Voiuoda, interrogato iuuene an nobili genere ortus esset: eoq; id aiente, Lesciniumq; dici, & Herburti famulum esse, respondet: Ergo (inquit) ea quæ refers, uera sunt: nam nihil magis nobili, quàm ut semper uera & cōperta dicat, curæ est: accipe, ingenue adolescens, hoc læti nuntij præmium, quo seruus Scytha minimè dignus fuit. Lescinio muneribus affecto, & suorū animis recreatis, præmissisq; ad illos qui opē implorabant, Ioanne Iordano & Cosielskio: ipse item eos Voiuoda cū reliqua manu sequitur: ubi conuenerunt, primùm Deo, authori salutis omnium, cædis uerò hostiū: pòst ipsis etiam, pro opera primo aggressu bene nauata, gratias egit. Interim Pilawskius cū tormentis uenit: quæ Iacobi Iordani fidei tradita sunt. Progressi omnes ad Iasum, animaduertunt, magna Turcarum, Valachorumq; agmina tumulos Stepanowcios insedisse: adhæc, Valachos conspectis nostris, acies suas ostentare. Hîc Mielecius, quid hostes auderent, periclitaturus: Herburtum, Iaslouiezkium, Temrucum, eos ad præludium pugnæ elicere iubet. Verùm ij, animaduersis insidijs, (posuerat enim dux in occulto Czeremissios præstantes iaculatores) prodire in aciem noluêre. Mielecius quoq;, consideratis hostium uiribus, nec ignarus aliud resistendi, aliud cedendi tempus esse: regredi potiùs quàm temerè cum paucis in Valachiam progredi, consilium capit: quare iubet per speciem quæri uada Pruthi, quasi Iasum iter flexurus, cùm (opinor) reditus Chocimum uersus esset in animo: cur enim infinitis hostibus exiguum suorum numerum, nulla habens certa auxilia, opponeret? Dies Iouis prima à Paschate fuit, cùm conuersi Chocimum, sequētes se propè magnis agminibus habuerunt hostes. Quorum audaciam minimè ferendam esse Voiuoda existimans, monet Herburtū, Lanczcoronskium, & aliquot alios, ut illos suis à ceruicibus reijcerent: quod hi propter loci iniquitatē, & quia sol ad occasum uergebat, facere tum detrectarunt, operam suam loco æquiore, temporeq; magis opportuno ipsi polliciti. Proin nostri procedebant ulteriùs, hoste incassum è decliui loco tela tormentis in eos iaciente, donec inter Pruth & alium fluuiolū peruenerunt. Nocte sub armis uigilanter transacta, cernunt prima luce hostes id unum conari, quò ipsos circumuenirent, et in angustias redigerent. Sed Herburtus sua cum centuria, quæ semper extremum agmen claudebat, multitudinem hostium falcatam aggressus, in aquas compellit. Quibus actis effudit se quidam è suorū grege Turca hastatus, more militari aliquem è nostris ad monomachiam prouocās. Vix hæc effatus, aduolat à latere cum uenabulo Stanislaus Vistempus, exigui quidē corporis, sed (ut tales sunt) pectoris impauidi: quo uenabulo Turcam uno ictu trāsuerberat. Accurrūt Turcæ subsidio prouocatori animā agenti: nostri item Vistempo triumphanti. Fit mediocre certamen: in quo Zebro, Polonus centuriæ Lanczcoronskianæ, occubuit. Turcæ tali uiro amisso, ibant quieti die illo, qui Veneris fuit: illis ideo sacer, uel quòd Mahometes creatus ab illis hoc ipso die rex foret: uel quia, ut à Christianis superstitione diuersi sunt, ita etiam aliud colendi Dei tempus, aliumq; modum habēt. Nos enim ad orientem solem, patriæ orientalis, è qua Adam eiectus est, memores: illi, ad meridiem conuersi, Deum hac die adorant. Postera luce, nostros Chocimum tendentes magna phalanx Turcarum insequuta est: ubi rursum alius Stanislaum Ciolcū, armis, habituq;, qui luteus erat, inter cæteros fulgentem, ad singularem pugnam euocat. His auditis, currit ad Voiuodam Ciolcus, ac ut ipsum in sui honorem, tāto cum uiro hasta certare permittat, etiā atq; etiam orat, obsecrat. Cui is: Ego uerò (inquit) non sinam ut quisquam uestrum, qui diuitiores habemini, tali barbarico certamine, periculo se exponat. E're magis uestra futurum, si iunctis animis, dextrisq; hostem, ubi necesse erit, aggrediamini. Dolenter hæc Ciolcus tulit. Hoste in prouocatione perstante, & lingua Slauonica, ueste, pennisq; nitentem prouocante, obsecrat prouocatus, ut, si hoc sibi non liceret, saltem quispiam suorum famulorum cum barbaro in arenam descenderet: ne impunè Christianis insultare uideretur. Data facultate, statim contra illum cum hasta proruit Paulus Chauzowskius: nec id segniùs Turca fecit: sed uterque cursu irrito. Tum Paulus, manu promptus iuuenis, districtum subitò ensem fronti hostis infigit: adhæc uulneratum, ferrum hærens extrahentem, brachijs corripit. Visa longiuscula luctatione, decurrunt ad commilitonem Stanislaus

Visga,

Virga,& Stanislaus Niegoczkius: hic, Baworowskij, ille Herburti minister. Turca manibus Pauli elapsus, recipit se ad suos: qui subitò, læthali cognito uulnere, complures adorti illos tres, egregiè se à ui magna defendentes, undiq; petunt. Laborantib. subueniunt suis cum turmis Herburtus & Volskius: fit cædes magno strepitu, sospitat Christus prælium Christianis, barbari in fugā uertuntur: quos ij cædentes acriter persequuntur. Exclamant imperatores, fine persequendi facto, pedem referrent, & ad signa redirent: clamitāt & centuriones, inhibentq; frustra: adeò iam animi uictorum incaluerāt, ut reuocari ab incepto non potuerint. Quod cernentes alij centuriones, non multis in castris relictis, pugnantibus animos suo aduentu addidêre. Tum uerò omnes simul multo feruentius hosti numeroso instare, cæsim punctim ferire, donec illos ad ipsa statiua Valachica compulerūt. Prouecti calore pugnandi ultra tubicines & tympanotribas, animaduertunt se nimiū procul à suis abscessisse: quapropter coacti in unū, ad eos redeunt. Res mira, nec alij q̄ Deo, suorū pilos numeratos habenti, adscribenda, quòd eousq; pugnando progressi, nec circumdati ab hostibus essent, nec in cōflictu acerrimo plures unico, qui fuit Volskij, ceciderint. Reuersos palàm obiurgabat imperator Mielecius, tacitè laudabat fortitudinem: q̄ prętet suum iussum, rem summi periculi pauci tentassent. Nos uerò, respondent, collegę tui permissu id fecimus: quidni enim, Deo conatus secundante nostros, hostē fugientem persequeremur? Loco quodam cœnoso superato, qui haud procul Chocimo aberat, Turcę nostros ea cum uociferatione assequuntur, ut uiuos deuoraturi uiderentur. Stanislai uerò Czureli centuria maximè petebatur: ad quos conuertente se Czurelo, procurrit cum malleo acuto Mielecij minister Radeczkius, bellandi cum Turcis gnarus: quem capiti unius ubi impegisset, eximere non quiuit: hūc imitatus Czurelo, cum centū suis equitibus, tantum hostium numerū aggressus est, ut nostri inter illos dispersi, non iam apparerent: at imperator extemplo mandauit Ossowskio, ut cum suorum equitū manu perturbatis succurreret. Cæterùm Turcæ, uisis pluribus nostrûm ad se, tanquā irritatis feris, currentibus euestigio retrocesserunt: ut enim Scythas, ita etiam Turcas, fortitudo statim deficit ubi quis illis uiriliter resistit, imbellem si uideant, magno eum impetu inuadunt. Sex tantùm è Czurelianis desiderati: at uerò Turcę atq; Valachi concisi, contritiq; passim iacebāt. Tendentibus nostris Nestrum uersus, Turcæ suo incursu nouissimos penè attingebāt. Molestè id ferebat respectans animosus Herburtus: nihil tamen iniussu sui ducis tentare ausus. Triginta Czeremissij ab tergo constituti, glandibus tormentorum incursantes repellebant. Fuit ibidem quidā palustris locus, nostris transeundus: ad quem hostes celeriter cōcurrerunt, aditu eos prohibituri: uerū iussu uicarij imperatoris, exonerata contra illos à Stephano Garnissio, Herburti sub centurione, 12. minora tormenta, unū maius ab ipsomet Ciolco, cōturbatos ultra montem reiecerunt. Exantlatis tot aduersis, tandē ad Chocimensem arcem, concubia nocte uenerunt: quam arcem Dobrossolouius Polonus, paruo pręsidio tenebat, & fide bona (cuius gens nostra natura seruās est) Bogdano tamdiu seruabat: ubi Turcæ nostros, iā securiores, & ordinis negligentes, facilè oppressissent, ni Temrucus centurio, tamdiu illos sustinuisset, dum singuli suis sub signis consisterent. Godzissewskius prior è centuria Goraiskij hostes sensit, deinde alij: q; celeriter à Sienawskio ordinati, productis ante aciem tormentis, hostem opperiebantur: nec res, tametsi copijs nostri multo forent inferiores, certamini moram fecit. Vetuerat aūt Mielecius, ne quid ipse Bogdanus attentaret: sed contentus ijs quæ alij pro eo subirent, in castris, ubi erant præstantiores, maneret. Ibi prima contentio inter nostrum exiguum peditatū, & Valachos de sepe quadam orta. Dehinc Turcę nostros inuadere, premereq;. Rogante Ciemerinskio auxilia, Temrukus & Herburtus, à Sieniawskio ferre iussi, respondent, minimè cōmitti debere uelites loricatos, uenabulis utentes, cum Turcis hastatis & scutatis (nam facilè ab illis dispergerentur) sed hastatos cum hastatis, ut sit pugna ęquior: se uerò pręsto fore, ut hostē alia ex parte inuadant. Tali excusatione usis successit Sieniawskij mandatu, Iacobus Iordanus: cuius centuria hastata ex imberbibus constabat, sed quib. erant animi Herculei, in hac quatuor fratres ipsius germani fuêre. Hi omnes, diuina ope implorata, eo impetu in hostem incurrunt, ut nullius hasta ab aduersario aberrauerit: pugnantibus subueniunt à latere Herburtus & Sigismundus Rozenus: sed protinus resilierunt saucij Turcę: quos hi uerberando, usq; ad ipsorum castra uarijs tramitibus fugarunt. Callidè aūt, dum fugerēt, arma, pileos, cæteraq; impedimenta abijciebant, dummodo se insequentes ad ea colligenda pertraherent: sed quia de uita & gloria certamen fuit, spreta hęc omnia à uictore. Porrò Garnissus, ubi illos plus satis excurrisse uidit, alta inclamauit uoce, ut seruato ordine retrocederent. Fecit hoc unum Lanczcoronskio Herburtus: redigunt paucos in ordinem à cæde retractos, & reducunt: Iordanianis nihilominus, uarijs in sylua locis, hostem dispalatum persequentibus. Inest enim nostris quidam pugnandi ardor, ut cessare nesciant antè quàm uel

uincantur

uincantur uel uincant: ferrum nihil ducunt, modò ad illum qui ferit, perueniant, & cædendo cupiditatem expleant suam. Postquàm Turcæ nostros longè digressos, & omnibus destitutos auxilijs uident: deintegro circiter sexcenti integri, quadraginta defessos aggrediuntur, & magno concursu multi paucos premunt: opportunè autem tũc ad illos forte fortuna delati fuêre, Rozenus & Io. Radeczkius, generosi pugnatores. Tum Herburtus paucis socios cohortatur, ne ipsorum animi multitudine hostium labescerent: quos, Deo freti, non secus quàm prius disiecturi forent, modò honesti & famæ memores, quæ bona fortes sequitur, dimicarent uiriliter. Quibus dictis, seq; sequi iussis, incitat equum in hostes appropinquantes. Inuadunt in eos, etiã reliqui. Instauratur acris pugna, si quæ unquam alia. Qua crudescẽte, auulsum ab alijs Herburtum permulti impetunt. Et ipse quidem singulari fato patriæ seruatus est: uerùm socij eius quatuor, Dobruczkius, Golinskius, Vodziraczkius, Conarskius, interempti sunt. Vagabatur aliquandiu inter hostes Herburtus, pro Valacho ab illis propter uestem habitus: ita oculi illorum diuinitus obcæcati erant, ut, cuius conspectum toties fugissent, eum nequaquam agnoscerent. Sic ne in bello quidem, diuina homines probos destituit prouidentia. Verùm enimuerò ne illinc quoq; sine damno dato discederet nactus opportunum tempus & locum cõmodum, unì è Turcis graue infligit uulnus, seq; subitò fugæ mandat: fossam quandam mirè latam & profundam equo adacto transilit. Tollitur clamor Turcicè: Gaur, gaur, uur, uur. Valachicè autem: Ocide, ocide, hoc est, Occide Ethnicum. Ad quæ uerba prosiliunt duo Turcæ: quorum unus à dextro latere ipsum ita sarissa petit, ut ex ephippio penè iam excuteret: alter, ab sinistro, momento eodem, (admirandam Dei prouidentiam) conatus transuerberare, in equum subleuat. Accepto tali beneficio, equo addit calcar. Fugienti, capite humerisq; gladio protectis, obuius fit Slesinskius, armiger Lanczkoronskij: hunc agnitũ, sibi ut opituletur, si quid posset, orat. Facit hoc non impigrè armiger. Sed Turcæ, uiso præsenti auxilio, destitere cursu. Auxiliator benignè remuneratus, & magnã apud omnes, quòd tantum uirum seruasset, inijt gratiam. Famuli mœsti, uiso reduce hero, maiorẽ in modum refocillati sunt, perijsse illum iam opinati. In tam impari pugna, præter hos quos commemoraui, haud plures uel octo, uel decem interiêre, qui erant Lanczkoronskij & Ioannis Iordani: quos inter nobilior fuit Stanislaus Gosdzikouuskius, Iordani collega, quo cum sui famuli occumbere, quam illo deserto, uitæ suæ fuga consulere maluerunt. Vulnerati non pauci. Cæteri ictus hostium incurrentium armis auertentes, incolumes ad castra reuenêre. Venientes Cosielskius centurio, Turcas esse opinatus, hastis excipere uoluit, ni sermo Polonos esse prodidisset. Non desiêre Turcæ in Cosielskianam centuriam, quę primam aciem tuebatur, impressionem facere, donec eos Iacobus Iordanus, tormentis & peditatui præfectus, abegit. Fuit autem unus ex illis, præ cæteris audacior, magni (ut uidebatur) inter suos nominis: nam, quocunq; iter intendebat, semper illum turmatim cæteri sequebantur, is identidem nostros ad pugnam lacessebat, nimium gestientem Mlodeczkius, Kosielskij socius, globo petit tormentario: labẽtemq; ex equo hisce uerbis alloquitur: Itáne uerò hîc iam iaces bacchanal? Fuit enim pennis struthiocameli, & exuuijs leopardinis, instar personæ, cùm Bacchi festum agitur, perbellè ornatus: hunc asseclæ correptum ad suos cursim deferunt. Post hæc Mielecius, rebus hostium bene consideratis, monitusq; à Pencoslauuskio, Iac. Iordani uicario, castra illinc aliò mouit, ab hostibus ita infestata, ut cassidem Gabrielis Remboskij, assidui sectatoris Mielecij, glans ferrea attigerit. Tum autem Cosielskius, & mandatu ducis, & successu hortante priore, castra adortus hostilia, complures in eis interfecit: insuper tormenta aliquot parua, & signum militare rubrum, illis eripuit: tam audaci incursu hostes haud mediocriter perturbati: frequentissimi paucis cedebant, quibus eo modo repulsis, castra locata sunt ad Chocimum. Primarij in arcem ingressi: cæteri, stationes suas foris seruabant. Hinc Bogdanus ad Iuoniam mittit Radeczkium, nobilẽ Mielecij famulum, orãs eum ne sibi patrium dominatum, in quem ius haberet nullum, ui eriperet: alioquin non futurum diuturnum, iniquè acquisitum imperium, cogitaret, nihil esse grauius quàm de statu pristinæ dignitatis, propter uim alicuius, demigrare. Ideo expectaret ab alio paria ijs quę faceret alteri. Deum enim hac ratione solere ulcisci omnem iniuriam. Auxit rem eam uerbis pluribus. Quibus minimè motus Iuonia, legatum custodiæ Pyriczausi tradit: dehinc, cùm nulla alia ratione quenquam è Polonis nancisci uiuum potuerit, iure gentium uiolato, Selymo imperatori, domino suo, mittit. Perductum ad Mehmet Bassam, ait Pyrus captum in prælio esse: negat id Radeczkius, sed tamen non fit ideo liber. Fuerunt tunc temporis Constantinopoli nobiles Poloni, Andreas Taranouuskius, & Christophorus Dzierkius: hic interpres, ille nuncius regius. Ii nonnihil tentauêre, ne quid grauius in insontem Radeczkium statueretur: uerùm Bassa, postquàm de strage suæ gentis hominum in Valachia, intellexit, nõ solum tulit hoc acerbissimè,

acerbissime, sed etiam captiuum, more aliorum remigũ, toto corpore rasum, ad triremes damnauit: multa hi tũ aduersa à Turcis experti. Non prætereundũ hic esse uidetur huius Dziericij, dum Constantinopoli disceret sermonem Turcicum, singulare in gentẽ Polonam studium: multos enim captiuos, uarijs artibus, dura seruitute liberauit: sæpe hostium de nobis cõsilia, præsertim interregni tẽpore, Senatui aperuit: pericula hoc nomine adijt: impensis non pepercit. Huius opera Mielecius (cuius is munificentiã erga se maxime sensit) usus apud Bassam primarium est, in liberando Radeczkio: qui Bassa, cùm & ex alijs Czausis, (aulicos illi, qui huc atq; illuc cum mandatis mittuntur, sic uocant) & ex Petro Bogdani fratre, qui pòst ibidem decessit è uiuis, cognouisset, Radeczkium non in prælio, sed legatione ad Iuoniam fungentem, captũ fuisse: diu perquisitum (iam enim triremes in pelago erant) reddi Dzierskio iussit: uerùm (ut isti mali solent) clàm ei porrecto ueneno: quod ipsi mortẽ attulisset, ni ibidẽ liberator, dato maturè remedio, succurrisset. Liberatus, redijt, pòst in patriam cum Martino Broniewskio, ad petendas inducias, dum in locũ demortui Augusti, alius rex substitutus esset, misso. Mielecius, uidens indies copias augeri Iuonianas, suas uerò magis ac magis inedia confici, (nam dies aliquot equis nostrum, nullum aliud pabulũ q̃ frondes & frutices erant) adhæc memor illius oraculi, Dei uoluntatẽ dari populis, abrogariq; reges: quamobrem, ne cum Deo pugnare uideretur, neue quos induxit, perderet, de reditu in patriam cogitare cœpit. Interim Iaslouiecius, copiarũ regni Poloniæ ductor, cognito Valachiæ turbulento statu, iamiam erat Nestrũ traiecturus cum equitatu octingentorum ferè uirorum, ni id prudens Mielecius dissuasisset: opinor, ne magis irritatis barbaris, suos in discrimẽ adduceret. Ne uerò nihil ageret, mittit quosdã è suis ad præfectum Bialogrodensem, qui hæc illi dicerent. Hi (inquit) Poloni, quos Bogdanus, neq; rege, neq; me sciente, dominatũ recuperaturus auitum, è Polonia eduxit, amici mei sunt: quibus Cæsaris tui uolũtas à Bogdano alienata, & in Iuoniã propensa, minimè nota fuit. At uerò, ubi ita se rem habere, ex Cæsarianis quotidie crescentib. copijs perceperunt: reuerti illò unde exierant, uoluerunt, sed à tuis impediti sunt: quare, si lubet, ita tuos cõpesce, ne quod nostris abijciatur impedimentum. Quod ni feceris, necesse me erit cũ his paucis, quibuscum ad terminos regni nostri & tui Cæsaris ueni, breui plures habiturus, meos amicos ab omni iniuria tueri atq; uindicare. Quod si factũ erit, uereor ne te cõsilij tui pœniteat. Præfectus (Sendziacũ illi uocant) simulatq; hæc audiuit, continuò Turcas atq; Valachos à ripa Nestri abscedere iussit. Traijcientibus nostris angustis nauigijs quinq; diebus flumen, multi equi ex eis, præcipitati, ui fluminis abrepti ac suffocati sunt. Non discesserant uerò à ripa omnes Valachi: qui extremũ agmen carpere conati, & à peditatu in tergo collocato cum tormentis, & ex ipsa arce Chocimensi, iaculis repressi fuère. Nostri, traducto Nestro, Deo in primis, deinde ductorib. suis gratias egêre: hi contrà illis, quòd obedientes, quòd fortes in prælijs se præbuissent. Vulgò creditũ, Mielecium suis uitam à Deo deprecatum esse: non rarò enim pernox supplicare Deo uisus. Quamobrem magnã hinc ille laudem suo cũ collega tulit. Ibant autem omnes seruato ordine usq; ad Cameneciam arcẽ, diuina manu munitã. Vbi Bogdanus, indignè patrimonio spoliatus, actis omnibus gratijs, qui se ipsius causa innumeris periculis exposuerat, cuius quidem eorũ beneuolentiæ, quoad uiueret, qualicunq; fortuna, memor esse uellet: diuersum ab illis iter cũ aliquot Polonis suscepit. Porrò relictus in arce Chocimensi Dobrossolouius, cum septuaginta iaculãdi peritis peditibus, fortissimè illã à ui Turcica aliquot hebdomadas, factis interdum eruptionibus, defendit. Hunc Iuonia, cùm nec precibus, nec minis eò adducere posset ut arce excederet: scribit ad Iaslouiecium litteras, quibus illam tradi sibi petit: se tale iusiurandum daturũ suis cum proceribus promittens, quale rex Augustus dari mandaret: (nondũ enim mors ipsius diuulgata erat) annuit Iaslouiecius, quòd hæc mãdata abs rege accepisset. Igitur in hæc uerba iurat: Nos (inquit) Iohan Voiuoda, terrarum Moldauiæ & Valachiæ dominus, atq; hæres: iuro per Deum omnipotentẽ, ac ritu feudali promitto, nos successoresq; nostros, unà cum senatu & subditis nostris, fideles, constantes, obedientes fore serenisſ. Poloniæ regi Sigismundo Augusto, successoribus, senatoribusq; eius, ac ipsi reipublicæ. Idem Senatus iurauit. Fuerunt aũt isti præcipui: Isaias episcopus Radziouiensis, Ioannes, Golofelt Moldauiæ, Bogdanus. Post hæc Dobrossolouius, ab imperatore Iaslouiecio uerbis regijs iussus, cum milite ex arce descendit. His ita transactis, Turcæ, Valachi, Scythæ, numero circiter centũ millia uirûm, accepto de obitu regis Augusti nuncio, (erat aũt septimus Iulij dies, quo uita functus est Sigismundus Augustus) intenti in Russiam, non priùs à Nestro secedere uoluerunt, quàm ea de re Cæsarem consuluissent, & precibus Iuoniæ à proposito reuocati essent. Parci fœderatis Cæsar Selymus iussit: nisi fortè talem sibi ipsi cõstituerent regem, qui ipsius hostis esset. (quo in numero & Moschum & familiam Austriacam habebat) Lectus rex Henricus, Dux Andium, Henrici 2. regis Gal-

lorum filius: ubi regnum largitione quæsitum, & 4. solùm menses administratum, patrio postposuisset: hos eosdẽ Scythas discessu suo, anno Christi 1574. in Russiã, mense Octobre attraxit: quo anno Iuonia, iniquè parti dominatus: Valachi, perfidiæ pœnas dederũt.

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, VOIVODAE VALACHIAE, QVOD ANNO M. D. LXXIIII. cum Selymo II. Turcarum Imperatore gesſit.

ILLVSTRI AC MAGNIFICO VIRO, DN. ANDREAE, COMITI GORCANO, CASTELLANO MIEDIRECENSI, Capitaneo Gnesnensi, Valcensiq; Leonhardus Gorecius, Eques Polonus, & se, & officia sua commendat, patrono ac mœcenati clementiss.

ATTVLIT mihi, magnifice Comes, Crassouius, puer fratris Rochi, à te ex castris literas: quibus mihi & gratias agis pro oratione ad te missa, qua Gedanenses ad deponenda arma, contra principem suum insolenter suscepta, hortatus sum: & ad maiora scribenda me excitas, eaq; in parte operam mihi tuam polliceris. Agnosco, illustris Comes, præstantem ac eximiam uoluntatem tuam, ad iuuandos uiros doctos promptam & alacrem: qui personã patris tui, olim in Repub. nostra florentissimi, & opibus, authoritate, acumine, iudicio facilè principis, non solùm nomine, sed re ipsa repræsentas. Quare, ut me gratũ esse tuæ huius beneuolentiæ declarem: hanc meam historiam Valachicam, in qua scribenda Barthol. Paprocium sequutus sum, ad te mitto: quam non dubito quin sis eodem animo quo tibi offertur, accepturus: mihiq; commentaria rerum gestarũ, non solùm de hoc Gedanensi bello, sed & quęcunq; de rebus maiorum nostrorum habes, suppeditaturus. Quibus ego habitis, & istud Gedanense bellum absoluã, & historiam meam ad hæc tempora in quibus uersamur, pertraham: ubi se mihi præclarus locus mentionem honorificam Stephani, regis nostri potentiss. faciendi offeret: qui mihi & omni conformatione membrorum, & magnitudine rerum gestarũ, illos priscos Reges Polonię, Boleslaos & Casimiros, repræsentare uidetur, qui non solùm Prussos cum urbe Gedanensi, sed & uicinas gentes perdomuerunt. Singulare certè beneficium diuinũ in nos Polonos extitit, quòd post occasum Sigismundi Augusti, talem regem habeamus, qualem hoc regnum hac in perturbatione rerũ omnium, poscebat flagitabatq;. Cuius quæ & quantæ uirtutes sint, initium regni demonstrauit, exitus pòst declaraturus est: qui de se uiuentibus materiã præclaram scribendi relinquet, & apud Deum immortalem æternum pręmium consequetur. Quid enim hac in uita prodest alios laudare, eos ad summa sidera euehere, si diuinum iudicium non accesserit? Sed ego regem Stephanum utrunq; habiturũ & spero & confido: quẽ & consensus totius populi laudabit, (quod iam nunc faciunt principum Germaniæ ad eum missi legati) & præclaris eximijsq; uirtutibus suis, habita in Christum fide, æternam immortalitatẽ consequetur. Cæterùm Christiani monarchę cogitent quàm longè lateq; uirus acerbitatis suæ Mahometes propagarit ob hæc intestina eorum dissidia: quæ utinam inter eos cõquiescant, omnesq; simul iunctis armis, eadem huic teterrimo hosti nominis Christiani inferant: quibus ut Deus successus det, ex animo precor. Sed iam lege, si placet, hanc historiam, ex qua & cognosces nõ tam ualidas esse Turcarum uires, ut consensu Christianorum ac concordia debellari non possint: & præclaras uirtutes Polonicorum equitum recognosces, quorum operâ Iuonia usus Turcas ad internecionẽ persequutus est: à quibus minimè degenerasse tui quoq; tunc uisi, cùm pauci cum multis ad Dantiscum 12. Augusti dimicarent, Sdrouusciusq; tuus insignem quendam Hessum cepisset, ex quo permulta rebellium contra regem suum cõsilia cognita sunt: ad uerò id 17. Aprilis maximè apparuit, cùm duo millia nostrûm, Hungarorumq;, duodecim Gedanensium millia ita profligarunt, ut quater mille & quingenti hostes in acie ceciderint, mille uiui capti fuerint, è nostris solùm duodesexaginta cæsis: quam historiam Lasicius noster, ut uerè, ita breuiter, historico stylo descripsit. Vale, illustris Comes, Gorecij tui memor. E' Saniki, 15. Octob anno 1577.

CASPAR LINDENERVS, MEDICVS ET *philosophus Posnaniensis.*

Historiam uitæ ueteres dixêre magistram:
Historiæ quando multa docemur ope.
Tam bene quis Romam, doctas quis nosset Athenas,
Liuius æternum ni fabricasset opus?
Non multi legerent Valachûm, uel gesta Polonûm,
Nobile Gorecij si latuisset opus.
Hinc potes effectus bellorum, & discere causas,
Et quàm Turcarum sit malè tuta fides.

LEON-

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, PALATINI VALACHIAE, QVOD IS CVM SELYMO TVRcarum Imperatore, magno cum successu gesit ab initio, demum à Ieremia Czarnauuieczio Valacho proditus, & à Turcis contra fidem datam ac sacramento confirmatam occisus.

ELLVM scripturus, quod ab initio magno cum successu Ivonia regulus Valachiæ, cum Selymo Turcarum Cæsare gesit, operæpretium me facturum puto, ut de situ Valachiæ, incrementis gentis, feracitate soli, moribus, & de alijs ad eam rem pertinentibus, ex secunda decade historiæ gentis nostræ Polonicæ, quam uiginti libris, usque ad exitum Sigismundi primi, regis Poloniæ, persecuti sumus, dicam. Valachia, quæ olim Mysia & Dacia dicta fuit, habet ab ortu Euxinum, à meridie Istrum, seu Danubium: ab occasu Transyluaniæ, ad Boream Rusiæ, seu Roxolanis, contermina. Tota regio in partes duas diuiditur, in Valachiam Transalpinam, ac Moldauiam. Transalpina quidem, ab oriente habet piscosum lacum, quem Hirasus amnis, ab accolis Pruthes uocatus, efficit, suis deniq; aquis adauctum, ac latè stagnantẽ relinquens, in Istrum euoluitur: ad meridiem uergit terminata Danubio, atque item ab occasu Transyluaniæ fines attingens, ad oppidum Seuerinum, ubi Traiani pontis admirabiles pilæ triginta quatuor, nequaquam totas obruente Danubio, uisuntur. Ad Septentrionem autem finitur Hoina, ignobili flumine, & directis terrestribus terminis ad Istrum, curuata admodum regionis fronte contra Paucem insulã, spargente sese primò in ingentes ramos profluente Istro, antiquis scriptoribus notam, quam hodie Barillanam dicunt. Oritur autem Danubius in iugis Arbonæ montis Germaniæ, ex aduerso Rotwilæ oppidi Sueuiæ, in Nigra sylua apud pagum Donesfing. Vbi primùm Illyricum alluit, Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis, medio fermè numero eorum nauigabili, in Pontum uastis sex fluminibus, euoluitur. Altera pars Valachiæ, agrorum & pastionũ multitudine maior, armentisq; & militaribus equis opulentior, ab amne Moldaua, qui mediam intersecat, Moldauia dicitur. Is ortum habet paulò infra Hirasi fontes è Transyluaniæ montibus, quibus antiqua Dacia ad ingentis theatri similitudinẽ, obuersa in occasum scena præcingitur, delapsusq; Soczauiam, quod oppidum est sedes Palatinorum, præterfluit. Atq; inde uiolentus Hoinam, Dobenisam, Argiamq;, paruos, sed perennes amnes secum trahens in Oltam effunditur. Olta uerò, qui antiquitus Allutus fuit, non Transyluaniæ modò, cuius partem ab aduersis montibus descendens rigat, sed Moldauiæ & Transalpinæ minora flumina, in orientẽ reflexus, ad Nicopolim in Danubium rapit. Omnium uerò amplissimus Tyaras, qui ab incolis uocatur Nester, ad Aquilonem Moldauiam terminat. Ortus enim à Carpatho monte Sarmatiæ, & rectà in Euxinum contendens, Rusiæ & Podoliæ fines tandem attingit. Qui primi loca Valachiæ tenebant, nihil potest certi ex tanta uetustate scriptorũ erui, quam uariæ gentes, ut Vngariam, obtinebant. Hodiernę gentis Valachicæ originem quidam referunt ad Flaccum præsidem Romanũ, à quo nomine leniter deflexo, & ipsa Valachia nuncupata esse uidetur. Ab eo enim tempore quo Flaccus cum imperio Mysiæ siue Daciæ præfuit, quæ ultra Istrum ad Scythicam gentem extenditur, Flacciam appellari constat: quam demum corrupta uoce, sensim in Valachiam abijsse perspicimus. Apud Valachos enim nõ modò Romanæ disciplinæ mores certi, legesq; uigent: sed ipsa quoq; Latinæ linguæ uocabula permulta seruantur. Vnde Vulochorum & Valachorum nomen idem quidã esse uolũt, quos Vulochos, id est, Italos, etiam Germani lingua sua Vuelschen uocant, utraq; gens Itala: ideo cõmune nomen. Qua ratione autem eam regionem Flaccus occupauit, Aeneas Syluius, qui pòst Rom. pontifex fuit, sic tradit. Tempore Traiani Imperatoris, Daci, seu Gothi, detrectantes Romani iugum Imperij, missus est eò Flaccus cum triginta millibus hominum, quibus in coloniam deductis, ibidem ararent, commeatum Romano exercitui, qui ibidem semper in armis contra Scythas ac Sarmatas fuit, præberent. Vnde pòst interiecto tẽporis pulsis Gothis, illa tota regio, quæ Valachia à Flacco est appellata, Romanis cessit: cuius sententiæ haud pœnitet me esse. Sed diuersum alios scripsisse uidemus, qui Syluium, in laudem suorum propensum, falsa tradidisse affirmãt. Post quem qui

Situs Valachiæ.

Danubij descriptio.

Hodierni Valachi ad quem stirpem suam referunt.

Flaccus quâ ratione Valachiam occupat.

Aliorũ de Valachiæ incolis sententia.

scripsêre historiam, eadem quidem de gentis origine, sed diuersa ratione scribunt, qui hodiernorum Valachorum stirpem ad Romanos quidem referunt, sed ad exules, qui eò relegati erant. Quorum cùm tantus numerus fuisset, ut non tantùm contra incolas potentes fuerint, sed & Gothis inde eiectis, fidelem operam popularibus suis nauandam rati: ponte Danubio imposito, eadem loca obtinuêre: qui in partes duas diuisi, uti à nobis dictum est, Valachos Transalpinos, ac Moldauos: utraque pars regulos suos habuit. Nam Transalpina Valachia, quæ à Turcis Carabogdana minor, eò quòd nigrum frumentum ferat, uocatur, præcipuam ciuitatem Tarnouizam habet: quæ est regia regulorum Transalpinæ Valachiæ, qui continuò parendi obsequio, Turcarum amicitiam tuentur, aureumq; nummûm myriadem, tributi nomine quotannis pendent: eaq; uel indecora pace perfruuntur, quòd impunè fidem mutare nequeant, cùm in opposita Danubij ripa, Seruiæ, Bulgariæq; præsidia in antiquis Triballorum sedibus spectentur. Illa quoque pars Valachiæ, quam Nester à Podolia disiungit, à Turcis duce Mahomete Cæsare, qui Constantinopolim: olim Byzantium dictam, ceperat, subacta, eisdem tributum pendebat: sed superiori anno, Iuonia à Turcis per fraudem capto, ac crudeliter occiso, utraque Valachia Turcarum ditionis facta est. Modicum tum ab initio tributum Turcicis imperatoribus Palatini Moldauiæ pendebant: eò quòd Casimirus, pater Sigismundi primi regis Poloniæ, occupatus bello Cruciferio, Petrum iuuare contra Mahometem non potuit: cui Mahometes nomine tributi, solùm duo millia nummûm aureûm, anno à Christi regis ortu, supra millesimum quadringentesimum quinquagesimoquinto, imposuit. Demum interiecto tempore, Imperatoribus Turcicis Asiatico, Persico, Ismaëlitico, Aegyptiaco bello distentis, Valachi partim imperio Vngarico, partim Polonico subiecti fuêre. Qui pòst in tantas uires creuere, ut nostris exercitibus aliquoties deletis, Vngarorum iugo excusso, demum ad imperium Turcarum pertracti sint. Iurabant & in uerba regum Poloniæ, se cum eis pacem habituros: quibus semper uectigales fuêre. Ac si maior uigilantia demortui Augusti regis fuisset, etiamnum Valachia uectigalis Polonorum esset: cuius oppido Chocimo Albertus Lascius, uir consilio, manuq; promptus, aliquandiu obtento, regem Augustum obtestabatur ut sibi daret auxilia: nam se Valachiam totam facilè eius adiecturum imperio: per eumq; Iacobus Despotes, perq; Lassocium, Philippouium, ac cæteros (qui genus suum ad antiquos regulos Valachiæ eodem nomine appellatos referebat) superioribus annis in Valachiam restitutus fuit. Eiectoq; Alexandro, tanti motus bellorum in Valachia excitati fuêre, ut à Valachis Despota crudeliter occiso, ac Visnieuiecio insigni bellatore capto, & in Turcicam misso, (de quo ibidem supplicium sumptum est) Lascius Chocimum nonnullo temporis spatio retentum, pòst Alexandro restituere coactus fuerit. Alexandro filius Bogdanus succesit, Bogdano Iuonia, (Ioannem ea uox significat) de quo hîc historiam scribendam sumpsimus. Is armis Turcicis adiutus, exercitu Bogdani profligato, aliquandiu Valachis præfuit. Habuit Valachia insignes ac bello egregios ante hæc tempora regulos: in primis uerò illum Stephanum, qui sæpissimè tot exercitibus Moschorum & Scytharum deletis, ex eis præclarissimas uictorias reportauit, omnibusq; terrori ac formidini fuit, præcipuè autem Turcis, quorum numerosos exercitus profligauit, ad internecionemq; dedit: deinde Draculam, quem ut Matthias rex Vngarorum in officio retineret, pro amisso Moncastro ad Turcas Czizouiam & Cechillum oppida, dono ei dedit. Ea sunt in extrema Transyluaniæ parte, qua per saltum Moldauiæ iungitur. Quibus uirtute bellica ille Petrus haud inferior fuit, uiolento indomitoquè ingenio præditus, ob idq; Selymo Turcarum imperatori minus charus: ex quo Sigismundus memorabilem uictoriam, authore Ioanne Tarnouio, uiro omnibus Imperatorijs uirtutibus instructo, ad Obertinum reportauit. Mores, religio, sacra Valachorum, ad Græcas, Armeniacasquè ecclesias accedunt: apud quos sacerdotes uxores ducunt. Gens equitatu pollet. Nam quiuis, uel egentissimus, domi equum alit, quo prædatur ac militat. Scuto, hasta, galea, quemadmodum Vngari uti solent: nonnunquam lancea missili atque arcubus rem gerunt. Equi eorum pectorosi, robustiq;, non pernicitate quidem in cursu, sed perseuerantia & uiribus maximè probantur. Proinde mos est, tenellis, cùm castrantur, nares præscindere, ne angusta respiratione fatigentur, quando nec mediocris equi laus sit triduo, uel per æstiuos soles, bellicæ agitationis laborem pertulisse. Tanta perfidia gentis est, inconstantiaq; in regulos suos, ut facta in eosdem conspiratione, leui de causa eos interimant, nullaq; claritudinis & stirpis ratione habita, pecuarios, uel sordidissimos quosque in locum regulorum asciscant. Regio adeò ferax, tantaq; multitudo boum in illa est, ut & in Russiam, pòst in Germaniam quoque, ij adducantur, qui inter alios maximi sunt. Habet copiam uini & hordei, nec tritici indiga. Malmaticum uinum ex Turcia, & id genus alia in Poloniam Armenij per Valachiam aduehunt: piper item,

Moldauia quando à Turcis occupata.

Valachia Vngaris, Polonisq; subiecta.

Lascius Despotam in Valachiam restituit

Reguli Valachiæ insignes.

Dracula.

Petrus.

Mores Valachorum.

Perfidia Valachorum.

crocum,

crocum,pretiosa aromata,peristromata,quæ sunt instrumenta luxuriæ. Atq; hæc obiter de Valachia: nos ad institutam historiam reuertamur. Bogdanus igitur, Valachia post mortem Alexandri obtenta,adeo Turcarum imperium aspernari uisus est, ut cum Augusto rege Poloniæ,anno millesimo,quingentesimo,septuagesimo secundo,mortuo, fœdere perpetuo percusso,legatis missis impetrauerit,ut sibi ex Valachia in Russiam, quando uellet,commeare,domos magnatum uetustæ stirpis inuisere liceret, ut cuius uirgo sibi pudore,formaque præstans placeret,eam uxorem duceret, ac ut ex fœdere belli tempore Augusto regi uiginti quatuor millia equorum armis,uirisq; instructa mitteret. Omnium de eo uulgatior fama fuit, eum bona sibi in Russia emere uoluisse, ac Valachica gente perfidissima,si quis ita casus tulisset,uel si à suis pelleretur,relicta,in Russia mansurum fuisse. Augustus Turcicam fidem suspectum habens,(quorum Turcarum si non instinctu, at saltem conniuente Selymano, patre Selymi, Scythæ, gens bello inuicta,illam partem Russiæ quæ Nestrum attingit,sæpe ingenti clade belli affecerunt,oppida,uillas,uicos exusserunt,maximam multitudinem pecorum,pariter cũ hominibus,abduxerunt) ut Bogdano in fide retento,si quando bellum contra Turcas suscipiendum foret, habita Valachia fœderata,(quæ inter ditionem regum Poloniæ,ac Turcicum imperium,tanquam firmissimus murus,propugnaculumq; quoddam,est interposita) omnem barbarorum impetum faciliùs sustinere posset:adhæc,non ignorans,maiores suos sæpe cum Valachis religiosissimè fœdus conseruasse,quibus sæpe periculosissimis ac difficillimis temporibus contra uim Turcarum auxilio fuere:id facilè Bogdano cõcedit.Bogdanus igitur, hac tali amicitia tanti regis fretus,sæpiùs in Russiam uenit,summorum domos obit, eos muneribus explet. Quæ cùm ad aures Selymi Turcarũ imperatoris,qui iã Selymano patri in imperio successerat,perlata fuissent:in primis uerò illa re offensus, quòd tantum equitatum Augusto ex fœdere in subsidium belli dare debuit:tacitis consilijs agitat,ut abdicato imperio Valachiæ Bogdano,illud ad quempiam alium deferret,cogitans,si quãdo sibi cum Polonis,gente ad arma nata,belligerandum foret,eis Bogdani arma, ac totius Valachiæ, maximo adiumento fore. Iamq; Bogdanus ingenti inuidia apud suos populares flagrabat,eò quòd non solùm totum se ad amicitiam Polonorum contulerat,sed eisdem militari stipendio constituto,eos apud se liberaliter fouebat,Sborouioque Christophoro,fratri Petri,Palatini Cracouiensis,sororem se suam in matrimonium daturum pollicetur, quoniam ante Casparo Panieuio Russo alteram dederat. Sborouius ea ex re lætus, quoniam ingens æs alienum contraxerat,ut ex eodem sese euolueret,ad Bogdanum magno comitatu,pulcherrimo habitu exornato,in Valachiam uenit:à quo pòst elusus,uindictam animo spirans,re infecta in Russiam,ubi amplas possessiones habebat,redit:ac si quando occasio daretur,ut Bogdanum ulcisci posset,animo intentus erat. Bogdanus igitur adornata profectione in Russiam ad Ioannem Tarlonem,cuius filiam,uirginem specie ac pudicitia insignem,in matrimoniam ducere statuit, transmisso Nestro in cisijs,quoniam tum glacie obduratus erat,uno atque altero ministro comitatus,longeq; à suorum agmine seiunctus,in Sborouij puerum,quem ille cum literis peregrè miserat,incidit: qui à Bogdano cuius esset percunctatus,dolenter lamentatur se literas cum sarcinula amisisse,quas herus suus sibi perferendas commiserit. Quare subditis equo calcaribus, ad herum redit: ubi Bogdanum nullo comitatu septum uiderit,narrat. Ibi Sborouius cum aliquot ministris,conscensis pernicibus equis,ad Bogdanum aduolat:cui à Secignieuio, nõ impigro iuuene,secundum aurem uulnus infligitur: dehinc eum Sborouius secum abducit,& in custodiam dat: nec aliter dimittere uult, quàm sibi satisfaciat pro impensis & damnis, quæ subierat cùm ab ipso in Valachiam uenire iussus esset. Bogdanus tam inopinato periculo circumuentus,sex millia nummûm aureûm Sborouio dat: reliquam pecuniam se ad certum tempus dissoluturum pollicetur:pro quo Panieuius fidem interponit. Constat id factum Sborouij Augustum regem iniquo animo tulisse. Valachi igitur,siue fidem Bogdani suspectam habentes,siue eum in Polonia interijsse rati,Selymum sollicitabant ut ipsis alium,in locum Bogdani,daret. Erat Iuonia(quem quidam Polonum fuisse, in Masouia natum,dicunt) stirpis Valachicæ, qui se antiquis prognatum regulis Valachiæ aiebat,uir proceræ staturæ,facie decora, oculis gracilibus, quodammodoq; minacibus,toto corpore lacertosus,uiribus pollens. Is igitur post mortem Alexandri,uiuo adhuc Selymano, Palatinus Valachiæ fieri uoluit: cui ille Bogdanum, filium Alexandri, prætulit. Aliquandiu post hæc in Russia ac Turcia unà cum Ieremia Czarnieuieczio Valacho,cuius in eum hoc in bello insignis perfidia extitit,uersatus: ut sibi animos Turcarum magis atque magis conciliaret,suscepta circumcisione ac religione Mahometana, animum ad amplam,copiosamq; mercaturam exercendam adiecit. Cuius magnitudine ac splendore, non solùm in purpuratorum, qui Bassæ (id est capita) uocantur, notitiam

Inchoat historiam.

Consilium Selymi de abdicando imperio Valachiæ Bogdano.

Aduentus Sborouij in Valachiam.

Aduentus Bogdani in Russiam.

Bogdanus se Sborouio redemit.

Origo Iuoniæ stirpis.

 peruenit,

Iuonia sollicitat purpuratos. peruenit, sed & ipsius Selymi. Is igitur ex purpuratis cognito consilio Selymi de imperio Valachiæ alteri demandando, eos largitionibus corrumpit, oratq; authoritatem suam apud Selymum ita interponant, ut ipsum Voiuodam Valachiæ renunciet. Ostendit fidem Bogdani esse suspectam, qui se totum ad amicitiam regis Poloniæ contulerit: fieri posse ut Polonorum auxilio adiutus, pòst Turcarum imperium excutiat, abijciatq;. Selymus, propensa purpuratorum uolũtate cognita, nactus absentiam Bogdani, qui in Rusia degens ex uulneribus nondum conualuerat, Palatinatum (id est, dominatum) Valachiæ ad Iuoniam defert, eumq; per speciem mercaturæ exercendę, in Valachiam, addito ei numeroso equitatu, ut omnes in uerba ipsius, iussu Selymi, iurent, mittit. *Selymus Valachiam ad Iuoniam defert.* Dicitur ea de re Augustus rex cum Selymo expostulasse. At ille respondit, Iuoniam in Valachiam causa mercaturæ exercendæ profectum esse. Iuonia in Valachiam ueniens, facilè ab omnibus iuramentum accipit. Est arx in Valachia Chocimum, natura loci munita, quam firmo præsidio Bogdanus firmauerat: hanc præsidiarij milites Turcis dedere nolunt, sed eam contra uim ipsorum strenuè defendunt. Bogdanus de rebus domesticis turbulentis certior factus, ut se contra uim Turcarum tueretur, ac defenderet, auxilium sibi ex fœdere ab Augusto dari postulat: cui quatuor millia equorum, plus minus, dantur, ductore Nicolao Mielecio, Palatino Podoliæ uigilantissimo, sapientissimoq;, ut ipsum in Valachiam reduceret: sed incassum. *Augustus iuuat Bogdanũ.* Nam adeò uires Turcarum in Valachia inualuerant, ut ille totus exercitus cum Bogdano in Valachiam missus, collocato Chocimi Bogdano, in Rusiam incolumis regressus sit, non tamen sine cæde Turcarum: qua in expeditione, pręclara uirtus cùm aliorum, tum uerò Nicolai Herburti, nobilis ac egregij uiri, belloq; clari, enituit: qui undique ab equitatu Turcico septus, eorum acie perfracta, multis occisis, ad suos nullo lethifero uulnere accepto, saluus redijt. Bogdanus uerò, aliquandiu Chocimæ moratus, eam arcem, quàm firmissimo præsidio potest, munit: qua Dobrosolouio, stirpis Polonicæ uiro egregio, commissa, ipsemet in Moscouiam fugit, illicq; degere dicitur. At Dobrosolouius, nonnullo temporis spatio Chocimensi arce retenta, eam pòst Iuoniæ tradere, ita iubente Iaslouiecio, magistro equitum campestri, cùm id Augustum uelle (cuius tum mors nondum diuulgata erat) dictaret, coactus fuit. *Iuoniæ Chocimum traditur.* Iam Iuonia omni turbulento statu Valachiæ composito, eum pacatè obtinebat, tributum solitum Selymo pendens: ex his quoque supplicium, quos sibi aduersari uidet, sumit: præsertim ex propinquis Bogdani, summo loco ortos, opibusq; florentes, crudeliter contrucidat, fortunæ suæ impendentis immemor, paulò insolentius uictoriam exercet. Erat Palatinus Tansalpinæ Valachiæ, quem non mediocriter fortuna Petri fratris sollicitabat. *Consilium Palatini Valachiæ Transalpinæ.* Quare de eo anxius, Selymi purpuratos in regia prensabat, ut, quemadmodum Bogdanum Iuonia, fultus auxilio Selymi, ex Valachia eiecerat: sic Petrus adiutus auxilio eiusdem, posset Iuoniam ejcere. Quare eadem uia purpuratos, qua olim Iuonia, aggreditur: & si Palatinatum Valachiæ apud Selymum fratri Petro impetret, se duplo maius tributum, hoc est, centum uiginti millia nummũm aureũm, daturum pollicetur. Iuoniæ fidem esse suspectam, qui religione Mahometana spreta, iterum Christianam susceperit, ideoq; Christianis apprimè faueat: foreq́ue breui ut Bogdanum secutus, pòst ad amicitiam Polonorum se conferat, quorum auxilio adiutus, Turcicum imperium abijciat. *Purpurati assentientur Selymo.* Purpurati, magnitudine tributi pellecti, ac hisce uerbis moti, Selymo suadent, ut missa legatione ad Iuoniam, ipsummet ad se uenire iubeat, illicq; quem eò mitteret, Valachia cedere. Quòd si dicto ipsius minùs pareat, id se armis consecuturum. Selymus, qui ingenti cupiditate pecuniæ flagrabat, pòst profusum ærarium in classem quæ in Ionio mari à Venetis, pòst captam ab ipso
1571. Cyprum, in alto depressa fuit, ad id se facilè pertrahi patitur. Quare legatum ad Iuoniam mittit: quem sic uerba fecisse, quæ dies erat uigesima prima Februarij, cùm Henrico Gallo à nostris Cracouiæ diadema imponeretur, accepimus: *Oratio legati Selymi ad Iuoniam.* Selymus Turcarum Cæsar, Iuonia, Palatinæ Valachiæ, me ad te tributarium suum, cum hisce mandatis, quibus te quàm primùm, nulla mora interposita, satisfacere uult, mittit, ut sibi tributum, non quale olim, sed duplo maius, nimirum centum uiginti millium nummũm aureũm, mittas. Ni feceris, est alius qui idem se tributum ipsi sua cum posteritate daturum pollicetur. Sed Selymus, memor constantiæ, uirtutis, fidei tuæ, non uult tibi in imperio Valachiæ molestus, si id tributum quamprimum mittes, esse. Quòd si id detrectas, cede alteri, ac è uestigio simul mecum ipsemet, ad dicendam causam, Constantinopolim proficiscere. Si tibi id molestum est facere, Selymus me tibi denuntiare iussit, se cum firmissimo equitatu, alium ad occupandam Valachiam missurum: cuius uoluntati si tu aduersaberis, te ad extrema quæque adducet: tibiq; non solùm de regno, sed de uita periclitandum erit. Hæc legati uerba in animum Iuoniæ, altiùs quàm quisquam existimare potuit, ascenderunt. *Perturbatio Ioannis.* Quare dissimulata animi ægritudine, legatum suos in hospitium deducere iubet: rem esse maioris

fioris deliberationis, quàm ut eadem die legato posſit reſponderi: ac, cùm ad totum Senatum pertineat, eum ſe extemplò conuocaturum dicit, ac ea de re, tam ardua & difficili, conſulturum, quidquè omnes animi habeant, ſe ei ſtatim dicturum. Deducto legato in hoſpitium, omnia poſtulata Selymi animo penſat: gentem uniuerſam Turcicam eſſe perfidiſsimam, quæ Chriſtianis regibus fidem iuramento confirmatam (quamuis ipſemet Chriſtiana fide abiurata, neſcio quo pacto iterum Chriſtianus fuerit) non ſeruet, ſed captata occaſione eos in fraudem inductos fallat, decipiatq́. Si id tributum, tam amplum, in tanta inopia regni, quod ciuilibus belli exhauſtum ſit, concedat, eo Selymum minimè contentum fore, ſed illud inſequenti anno aucturum eſſe, taleq́; demum exacturum, quale cum uniuerſa gente non poſsit diſſoluere: nec ſe iam tutum fore, exorto alio qui hæc imperata ſit facturus. Quare uniuerſo Senatu ad ſe conuocato, in hunc modum ad eum uerba fecit: Si unquam de re ardua ac difficili uobis conſulendum, deliberandumq́ fuit, hoc certè tempore eſt. Nam Selymus incredibili auaritia æſtuans, neſcio cuius inſtinctu, non contentus eo tributo quod ei pendere ſoliti ſumus, duplo maius à nobis extorquet. Si conceſſeritis, mea nihil refert: utpote cùm non mihi, domino, ſed uobis, liberiſquè ueſtris pendendum ſit. Quòd ſi id negamus, extemplò uim, bellum, direptionem oppidorum, incendia, rapinas denuntiat. In hac igitur inopia regni noſtri, quod eſt uniuerſum ciuilibus bellis exhauſtum, quomodo ei illud diſſoluere poterimus? Proinde quid omnes animi habeatis, exponite. Ego quidem illud animo prouideo, ſi tam amplum ac immenſum tributum Selymo iam conceſſeritis, minimè eum fore contentum, ſed ſingulis annis maius exacturum, donec opes noſtræ planè exhaurientur. Præſtat igitur uitam pariter cum uxoribus, paruiſq́ natis amittere, quàm tantum dedecus pati. Nec fortuna mea adeò angor: cùm ſciam illud uobis eſſe pendendum, non mihi. Quare ſi hanc indecoram, flagitioſamquè ſeruitutem non uultis pati, omnes abſque ulla cunctatione dicite. Ego certè diligenter prouidebo atque curabo, ut huic Ethnico cani, non ſolùm hoc nouum, tamquè amplum tributum dem, ſed ne ullum planè deinceps pendam, dummodo uos mihi non defueritis. Scio, collegæ chariſsimi, quid ego uobis debeam, quid Reipub. ueſtræ: pro quorum ſalute ac incolumitate uitam meam profundere paratus ſum. Hæc ubi dixit, tacitus mœror, ac inſolitum ſilentium, uniuerſum Senatum cœpit: tandem tanquam graui ſomno expergefacti, fremunt. Seruitutem ſibi à Turcis imperatoribus multiplicari. Iuoniam non tàm luculenter quàm uerè de tributo loqui. Mori ſe malle, quàm tantum dedecus, ſumma cum turpitudine coniunctum, pati. Proinde, uxores, liberos, ac quicquid precioſioris ſupellectilis habeant, in arcem Chocimenſem, cuius munitioni fidant, ſe importaturos, ac ibi omnia ſe collocaturos, pollicentur, ſeq́; Iuoniæ proprijs ſumptibus militaturos, hoſtiquè ad Danubium, qua parte ad ſe delendos ueniat, unà cum illo occurſuros, cum eoq́ ad ultimam dimicationem congreſſuros: quæ omnia ſe iureiurando facturos confirmant. Iuonia, omnium conſtanti uoluntate cognita, paucisq́ uerbis collaudata, fidem ac iuſiurandum omnes inter ſe dare iubet, ut ſimul ſecum iunctis armis, Turcas ad internecionem perſequantur: ſe uerò etiam atque etiam diligenter curaturum, ut non ſolùm influentes copias Turcarum, à ceruicibus Valachiæ rejciat: ſed longè, lateqùe eorum regno euaſtato, honeſtam pacem ac quietem unà cum eis ſibi comparet. Accepto ab omnibus iuramento, legatum ad ſe Selymi accire iubet: cui tale reſponſum audiente Senatu dat. Equidem pro ueteri fide mea, quam datam Selymo domino meo conſeruare ſolitus ſum, de dando tributo libenter parèrem, ni uoluntatem meorum ab eo abhorrere ſcirem: qui quæque acerbiſsima ac duriſsima ferre malint, quàm eam indecoram ſeruitutem, nulla ratione ferendam. Quare, cùm id à meis nullo pacto extorquere queam, Selymum me, ne in malam partem accipiat, uehementer precari: cuius amicitiam mihi ornamento & præſidio, non detrimento eſſe uelim: ideo q; me ea ſpe Palatinatū Valachię ab illo & petijſſe, & ob meam ſingularem fidem in ipſum, obtinuiſſe. Quę ſpes ne me fallat, etiam atque etiam oro. Hiſce dictis legatum, nulla mora interpoſita, è finibus Valachiæ excedere, eumquè nullis muneribus, uti alios legatos ſolitus erat, ornatum, equites Valachicos ad ripam Danubij deducere iubet. Quæ res ipſi haud mediocrem ſuſpicionem attulit, Iuoniæ animum eſſe à Selymo alienum. Iuonia, reſponſo dato legato, ad comparandum exercitum continuò animum adiecit: ubi illicò omnes pedites ſtipendio militari inautorati: quiq́ equo ſtipendia merere ſoliti erant, ad Iuoniam conueniunt: qui iuramento ſe iterum atque iterum obſtringunt, ſe contra Selymum, tam crudelem dominum, ad internecionem, ſupremamq́ dimicationem, pugnaturos, omniaq́ potiùs, patriam, uitam, uxores, chariſsima pignora liberos, amiſſuros, quàm Palatinum ſuum deſerturos. Tributum autem ſe ſtatim exacturos, in idq́ collaturos, ut Iuonia equitibus Polonicis, quorum tum maxima opinio uirtutis eſſet, militari ſtipendio inautoratis

Conſultatio Ioannis.

Oratio Iuoniæ ad Senatum.

Mœror Senatus Valachiæ.

Iuonia legato reſpondet.

Iuonia legatū ex Valachia excedere iubet.

Iuonia exercitum cōparat.

autoratis,expedita opera eorum in bello contra Selymum utatur. Quo consilio Iuonia auidè arrepto,credidit illos fideles erga se fore.Itaque legatum suum Cracouiam ad Henricum & uniuersum Senatum,eum de statu rerum Valachicarum certiorem faciens, mittit,in quo periculo constitutæ sint demonstrans, auxiliumquê ab ipso petens: sibi enim cum Selymo acerrimum bellum fore. Reges Poloniæ cum Palatinis Valachiæ semper fœdus religiosissimè conseruasse,ac eos contra Turcicos imperatores defendisse,semperquê hos regum Poloniæ clientes fuisse:ob eamꝗ causam tanto temporis spatio regnum Poloniæ saluum ac incolume stetisse:alioquin,Valachia armis Turcicis occupata, statim regnum Poloniæ in summo discrimine futurum.Nunc se regem maximoperè orare,non ut aliquo conductitio milite se iuuet,sed ut Camienieciæ,Leopoli,passimquê in reliquis oppidis,per præconem proclamare iubeat, quicunque in Valachiam ad accipiendum stipendium militare proficisci uelit, Palatinum tantum ei stipendium numeraturum, quantum ipse poscat:plus enim apud se omnium incolumitatem, quàm impensas ualere. Hisce Henricus auditis, se Iuoniam nullo auxilio posse iuuare respondet, nec cuiquam,ut ad promerendum stipendium in Valachiam proficiscatur, permissurum: idquê ideo quòd supra centum annos antiqua fœdera regibus Poloniæ cum Turcicis imperatoribus sint. Iuonia tristi nuntio ab Henrico de denegatis auxilijs perturbatus, fit à suis certior,leuem armaturam equitum Polonicorum,qui ad Borysthenem et Ponti ostia,causa prædæ acquirendæ degunt,esse:gentem tot bellis induratam,ut eis ad uincendum nihil ardui sit:iam eos domum nulla præda consecuta regredi uelle: ad eos igitur subitò internuntios mittendos censent,ut ad ipsum in Valachiam ueniant,qui eis paratum stipendium, quantum uelint, dissoluturus sit, modò opera eorum contra Turcas,quos ipsi etiam oderint,utatur:uim totam belli in eo equitatu sitam esse. Iuonia consilio suorum arrepto,subitò unum atque alterum internuntium ad illos ipsos equites (qui uelites optimo iure nominari possent,eò quòd nusquàm in loco certo consistunt, solùm abacta hostili præda,huc illuc per loca hostium auia, abdita, occulta, uastamquê eorum regionem euagantur)mittit,ut ad se quamprimum ueniant: esse quod cum eis de rebus eorum loqui uelit.Quòd si quas occultas insidias pertimescant,eis apertè denuntiare iubet,Palatino graue bellum cum Selymo Turcarum imperatore imminere:quod cùm gerendum susceperit,si stipendio militari inautorari uelint,Palatinum uelle eis,non solùm in unam partem anni, aut semestre, sed & singulis diebus tantum constituere quantum ipsi poscant. Quę cum ad aures Kosacorum(sic enim ij uelites à nostris uocantur)ab internuntijs perlata fuissent,nihil de Henrico rege cogitantes,id iter suum in Valachiam uoluntati ipsius aduersari,ex illis ipsis patentibus campis ad Palatinum in Valachiam proficiscuntur: qui de more,gloriæ ac prædæ,tàm sibi quàm heris suis acquirendæ causa, in illos uastissimos campos,permissu suorum herorum excurrunt,ut aliquo numero Scytharum uel Turcarum compræhenso, quid in solo eorum agatur, uel quæ consilia hostium sint, scire possint. Nam quamuis Turcæ ac Scythæ pacem cum regibus Poloniæ seruare uidentur, eiusdemꝗ uolunt cupidi uideri:tamen ingenti manu suorum coadunata,solum Podolicum ac Russicum effusè depopulari,magnaꝗ damna inferre solent, ni subitò uelites eis occurrant,ac nonnulla manu suorum subnixi,numerosas eorum copias fugent.Erant autem ij præcipui ductores uelitum. Suierceuius habuit sub signis ducentos equites,uir omnibus artibus,pariter militaribus,instructus,uiribusꝗ pollens.Barsanus ducentos duxit.Braslauiensium quoque erant ducenti.Hi sese omnes Suierceuij imperio commisêre, nec sine ipsius uoluntate cum hoste congredi ausi. Coslouius quoque ducentos duxit: Stusenius itidem:Iancius centum: Socolouius totidem. Qui omnes in Valachiam simul ad Palatinum omni metu deposito,profecti fuêre. Postquàm igitur uelites fines Valachiæ attigere,de his Iuonia edoctus,extemplò,qui eos honorificè nomine suo, ac liberaliter exciperent,commeatumꝗ ac rerum omnium copiam, quæꝗ ad uictum necessaria essent,liberaliter suppeditarent,mittit. Cùm ad secundum lapidem à castris Iuoniæ uelites cum ductoribus Valachicis abessent,de eis Iuonia certior factus,ipsemet cũ pulcherrimo equitatu,adiunctus sibi aliquot ex Senatu,obuiam eis proficiscitur: ut se exhibito, animiꝗ sui in eos uoluntate declarata,illos pòst obsequentiores haberet,ac ad quæuis pericula adeunda alacriores:ubi in conspectum eorum uenit,præ nimio gaudio,paucis uerbis salutatos,singultus ui lachrymarum impediente, ne uerbum quidē proloqui potuit, sed secum ductoribus illorum acceptis,eos sese in castra comitari iubet:ut militari conuiuio exceptis,pòst cum eis de periculis imminentibus suis,de belloꝗ sibi Selymi ingruente, liberiùs loqui posit, reliquis se sequi iussis. Vbi in castra uentum est,bombardarum maiorum artifices ingentem boatum edere iubet,sic ut cœlum sonitu resonare,terra strepere uisa fuerit.Postquàm satis concentui datum fuit,tot pedites è numero suorum,quot

equites

Legatio Iuoniæ ad Henricum regem Poloniæ.

Henricus Palatino respōdet.

Velites in Valachiam proficiscuntur.

Ductores exercitus Kosacorum.

Iuonia ad uelites proficiscitur.

equites uelitum erant, egredi iubet, ut singulorum equis acceptis, quod satis pabuli esset, darent, eosq; curarent. Hisce ita imperatis, Kosacos non certè militari prandio, sed magnifico ac copioso conuiuio excipit. Ductores illorum, suosq; proceres, secum in tabernaculum, quod in patenti campo erectum erat, ducit, eosq; secum epulari, ubi & Senatus erat, cogit. Reliquos Kosacos in aliqua tabernacula ductos simili ratione tractare iubet. Postquam epulæ remotæ fuere, iubet aliquot argenteas patinas nummis aureis onustas afferri, ac ex eis tantum ductoribus Kosacorum, eorumq; ministris apponi, quantum satis esset: dictitans, id eis eo nomine se largiri, ut longinquitate itineris fatigati, in balneis lauent, corporaq; curent. Illi pariter pudore ac quadam admiratione defixi, se accepturos negant. Sed ui coacti, ac precibus non solùm Iuoniæ, sed & procerum Valachicorum fracti, accepêre, gratijsq; actis pro tanta in se munificentia Iuoniæ, omnes assurgentes, in conspectu eius stetere. Ille dextra eis ad læuam partem castrorum suorum, quæ in proximo erant, ut ibi stationem haberent, innuit. Deinde mittit eis sex grandia uasa uini generosissimi, sexcentosq; taleros, ut illud in memoriam nominis sui exhauriant. Nam alioquin illi militi aqua solùm in illis uastis solitudinibus perpetuus potus est. Ad hæc parochos iisdem, ne quid omnino tàm ipsis quàm ipsorum iumentis desit, addit. Appropinquante luce, ipsemet ad ductores uelitum uenit: quos, ut in tabernaculum suum ueniant unà cum comitatu suo, orat: esse quod ad eos de summa rei referat, & quid eos facere uelit, omnibus exponat. Qui ubi alacres uenêre, talem orationem ad eos lingua Polonica habuisse dicitur. Si de uestra fide, uirtute, constantia, fortissimi equites, certò mihi non persuasissem, nunquam hoc difficili ac periculoso tempore, uos procul è patria uestra euocassem. Sed cùm hæc omnium constanti ore celebrata fuisset, uos huc euocaui, ut mihi operam uestram & industriam, in hoc bello gerendo contra Selymum, infensissimum hostem, præbeatis: pro qua nauata si uobis certum stipendium militare constituere uelim: non mediocriter pertimesco ne meritis uestris minus dignum præmium detur: sed, quicunque successus nostri contra hunc teterrimum hostem erunt, omnia uobis, milites, à me largè suppeditabuntur, commeatus, pecunia, equis pabulum, ac id genus alia ad eam rem pertinentia. Ego uos, pristinæ uirtutis memores, ita uos gesturos esse hoc in bello arbitror, prout de uobis omnium opinio est, ac eam in animo meo excitastis. Vobis autem summas, perpetuasq; gratias, & ago, & habeo, quòd ad me, hominẽ Christianum, ipsi etiam Christiani ueneritis: quorum uoluntatis erga me, semper gratum ac memorem me fore polliceor. Qui etsi pro magnitudine periculi mei pauci estis: tamen non minùs mihi gratus est conspectus uester, quàm si duodecim millia mihi in auxilium aliúnde missa fuissent. Quare, qualecunque stipendium uolueritis, id me uobis dissoluturum recipio. Nec uos uires Turcarum ita animo pensare uelim, quasi à nobis uinci non possint. Fateor eos hactenus miro successu usos fuisse, qui à sordidissimo initio orti, in tantam amplitudinem peruenêre: sed quæ ab eorum perfidia, non uirtute, profecta, summò cum scelere coniuncta sit. Fateor item Deum immortalem consuesse, quò grauiùs homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci uelit, his secundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Sic Turcæ si hactenus fœlici successu usi sunt, id ita uolente ac permittente Deo factum est, ut quantò altiùs ascenderunt, tantò grauiùs corruant. Plura loqui me uis lachrymarum non patitur. Qui sit animus erga uos meus, uos optimè & perspicere, & intelligere posse uideo. Quemcunque casum fortuna inuexerit, hunc uobiscum communem ducam. Hæc proloquuto Suierceuius pauca pro omnibus militari ac rudi sermone sic respondisse, dicitur: Non stipendium tuum, Iuonia, ut ad te ueniremus, nos pellexit: quod nos semper pro minimo duximus: sed potiùs uirtus nostra singularis, ut contra hunc fœdissimum ac acerrimum Christianorum hostem pro incolumitate tua dimicemus. Stipendium non curamus: qualis tandem fortuna nostra futura est, exitus belli declarabit: satis à te remunerati uidebimur, si hoste tuo intra fines regni hisce nostris dextris represso, honestam pacẽ cum eo habueris. Tu uerò quid postea nobis præstare debebis, fortuna nostra id te docebit. Nec uires Turcarum horremus: quorum successus quales tandem adhuc erunt, eos diuinæ prouidentię iam committendos censemus: nos in hostem intenti erimus, ut eum à iugulis tuorum auertere possimus. Oratione Suierceuij Iuonia confirmatus, ductores Kosacorum secum prandere iubet, quibus epulum dat: alterã mensam Logafetus, Veremias magister equitum, cũ reliquis Senatoribus occupat. Hæc acta sunt uigelima die Martij. Cæterùm Selymus audito responso Iuonię, simul ira, indignationeq; accensus, (quam legatus amarulentis uerbis, eò quòd nulla munera à Iuonia acceperat, auxit) sine mora Palatino Transalpinę Valachię triginta millia Turcarum, duo Vngarorum mittit, ut coadunata suorum manu, Iuoniam capiat, eoq; ad se misso, ipse totam Moldauiam occupet, in eaq; Petrum fratrem

Iuonia uelites tractat.

Iuonia ad se Kosacos accit.

Oratio Iuoniæ ad Kosacos.

Suierceuius pro omnibus Iuoniæ respondit.

Indignatio Selymi in Iuoniam.

Exercitus Palatini Transalpinæ Valachiæ contra Iuoniam.

fratrem suum, Palatinum constituat. Is mandato Selymi alacriter suscepto, suisq; ad arma conuocatis, simul cum Turcis ac Vngaris flumen Moldauam tranat. Erant ferè omnium centum duo millia fortissimorum uirorum. Qui nō solùm Iuoniam è Valachia eijcere poterant, sed & quemq; fortissimum regem bello lacessere ac uincere. Hinc nocturno, diurnoq; itinere fatigati, ut tàm sua quàm equorū corpora reficerent, nil de Iuoniæ inopinato aduentu suspicati, in loca herbida, quæ supra flumen latè patent, equos effusè euagari patiuntur. Interea speculatores ad Iuoniam prandentem ueniunt: flumen Moldauam maximam uim hostium tranasse, quibus Turcæ simul cum Vngaris intermixti sint: nec eorum certum numerum sciri posse, sed supra centum millia esse suspicari: nūc omnes equis in pascua læta missis, se quieti dedisse. Quos si Iuonia cum parata suorum manu aggrediatur, facilè ad unum deleri, uinciq; posse. Hæc tanta alacritate animi à Iuonia audita fuêre, ut Suierceuium cum suis cōfestim præcurrere, datis ei sex millibus Valachorum, qui linguæ Turcicæ gnari, omnia certiùs cognoscerent, iusserit: ipsemet uerò cum suis, quoniam paulò onustiores armis erant, subsequitur. Suierceuius omnes orat, ut, si lęta ex hoste uictoria potiri uelint, quanto silentio possint, ad hostium castra nullo clamore dissono, aut tumultu edito perueniant. Hisce ita inter se compositis, in speculatores Moldauorum, qui supra castra suorum stationes, ne quis impetus in quietos fieret, agebant, incidit. Erant uerò hi quadringenti: qui omnes à Kosacis circumuenti capiuntur. Quos primò benignè, demū minaciter alloquuntur, quid cōsilij hostes habeant, ubi sint, quid agant: si indigna nolint pati, ut exponant, cogunt. Illi suppliciter & ingenuè, præsentis periculi metu perterriti, fatentur, Valachos Transalpinos pariter cū Turcis, quibus intermixti Vngari sint, non tam longinquitate ac difficultate itineris fatigatos, quieti se dedisse, ac corpora curare, quàm ut Iuoniam uegetiores inopinatum aggrediantur. Quos si iam securos ac omni cura dissolutos inuadat, eum facilè compotem uictoriæ futurum. Valachorum Transalpinorum non esse ampliùs septuaginta millia, Turcarum triginta, Vngarorum tria. Hisce Kosaci cognitis, subitò ad Ioannem nuntios mittunt, in quo statu res hostium sint, eum certiorē faciunt: ut cum suis maturè (in manu enim uictoriam esse) approperet. Ipsi uerò non procul ab hostium castris, duabus horis stationes, uigiliasq; taciti agunt, ne usquam hostis commoueatur, aut quicquam incipiat. Quæ ubi celeriter ad Iuoniam perlata fuissent, statim ipsemet adest, Suierceuiumq; suos disponere, ac quamprimum cum hoste confligere iubet. Ipse uerò, quoniam multitudine abundabat, sua acie in longitudinem extensa, tribus ex partibus hostium castra, omni pręsidio nudata, aggreditur. Suierceuius parte ab altera cum suis citatissimè ad hostem, antequā Iuonia accessisset, peruenit: ibiq; sublato clamore, castra hostium inuadit. Hostes, ignoto & horribili sonitu repentè exciti, neque fugere, neq; arma capere, neq; omnino facere, aut prouidere quidquam poterant. Ita cunctos strepitu, clamore, & nullo subueniente, Kosacis instātibus, tumultu, terrore, formidine, quasi uecordia ceperat. Ecce tibi in tāta strage hostium subitò Iuonia cum suis adest: qui & ipse stratos ac perturbatos egregiè cædit. Fugę nusquā locus est. Nam Moldaui procul equos à se in pascua abegerant, nec quomodo fugerent habebant: omnes nudi, inermesq; hosti, ad primos successus uictoriæ exultanti, iugulum prębent. Fit totis castris planctus, gemitusq;. Ex tanto numero hostium nemo, præter Palatinū Transalpinæ Valachiæ, unà cum Petro fratre, quem in Valachiam fretus tantis copijs deducebat, fugit. Hi igitur, cōscensis equis, qui in tanto periculo uix eis oblati erāt, pernicibus, per lacum qui ex Danubio oritur, tranant, perueneréq; ad arcem Brailouiensem ad pręfectum Selymi: reliqui omnes ad unum cæsi, alitibusq; obiecti. Tum spectaculum fuit horribile, in campis patentibus omnes uiri afflicti: ac multi uulneribus acceptis, neq; fugere posse, neq; quietem pati, niti modò, & statim concidere. Postremò, omnia quà uisus erat, constrata telis, armis, cadaueribus: & humus infecta sanguine. In castris multum opulentię repertum fuit: quæ Iuonię omnis cessit: quam ille militibus, in primis uerò Kosacis dat, qua plurimùm ditati fuêre. Iuonia in ijsdem castris quatriduum moratus, ut suorum corpora cæde hostium defatigata, uiribusq; exhausta reficeret, cadauer Palatini ac fratris Petri summa cura requirit. Quo haud reperto, rectà exercitum in regionem Palatini Valachiæ Transalpinę inducit: castella, oppidaq;, & natura, & uiris parum munita, adgreditur: quosq; obuios nulla fœminei sexus ratione habita, necare, puberes interficere, uillas & uicos pariter cum oppidis igne succendere imperat. Triste ac miserum ibi spectaculum fuit, cùm illam partem Valachiæ Transalpinę omnes fumantem, ac flamma relucentem aspiciebant. Trahebantur senes ad cædem, rapiebātur parui pueri ad necem, matronæ pariter cum uirginibus stuprabantur: quæq; crudelissima & acerbissima perpetrabantur. Iuonia uniuersos laudat, atque agit gratias: hortatur ad cætera quę leuia sunt, parem animum pro uictoria gerant: satis iam pugnatum: reliquos labores pro præda fore. Hac tali populatione uictor exercitusad

Iuonia fit de hostibus certior.

Capiuntur speculatores.

Iuonia de statu hostium cognoscit.

Stratagema Iuoniæ.

Prima cædes hostium.

Fuga Palatini cum fratre Petro.

Castra capiuntur.

Iuonia Palatini ditionem uastat.

tus ad Transyluaniam, siue Sedmigrodensem regionem peruenit: uisaque Brailouiensi arce, iter ad inferiorem Danubij ripam deflexit. Ibi cognoscit Palatinum Transalpinæ Valachiæ unà cum Petro fratre esse in arce: itaque protinus aduersum illud oppidum suos ducit. Est ciuitas Brailouiensis supra Danubium sita: quę arcem percommodã habet, & natura loci & firmo præsidio bene munitam. Ibi Iuonia non procul ab oppido Brailouia, arceque, nactus locum percommodum communiendis castris, sic ut ex arce tormentis muralibus nulla ratione infestari posset, aberat. Hinc scribit literas ad præfectum arcis, easque duobus captiuis Moldauis perferendas committit: quibus illum orat ut Palatinum Transalpinæ Valachiæ, perennem hostem suum, unà cum Petro fratre, qui ob nullũ ipsius maleficium bellum ipsi intulerint, ac post infœliciter tentatum prælium ad eum ex acie fugerint, extemplo sibi tradat: alioquin se exercitum ab oppido non remoturum, donec ui adactus eos dedat. Ad has literas sic præfectus arcis, per quatuor Turcici sanguinis, (quorũ duo oppidani erãt, duo ex arce domestici) respondet, ac simul Iuoniæ decem globos grandes tormentarios, totidẽ minores cum duabus sagittis mittit. Audio te (inquit) ministrum esse Selymi: ideo rationem tui habeo: eos minimè apud me esse, quos petis, nego: sed cùm ad aures meas perlatum fuisset, te ingentem multitudinẽ exercitus Cæsaris cecidisse, qui mandatis ipsius parentes, in Valachiam Petrum fratrem Palatini Transalpinæ Valachiæ deducebant: edico tibi, nisi hinc obsidionem quamprimum solueris, huiusmodi ferculis cum tuis pascêris: quibus unà cum exercitu tuo satiatus, pôst ructabis. Hoc tale responsum tantam Iuoniæ indignationem mouit, ut illis ipsis internuntijs quatuor compræhensis, naribusque eorum simul cum labijs ac auribus præcisis, pedes singulorum sursum uersos longißimę trabi ferreis clauis affigere iusserit, eosque terram capitibus attingentes ante oppidum sclopetarios ferre, abijcereque imperarit. Horrendum id omnibus spectaculum fuit: quo Iuonia præfecto arcis demonstrare uoluit, eum similem exitum unà cum profugis manere. Hoc tali tristi exemplo edito, nulla mora interposita, pedites scalis in eũ usum paratis, admotis, mœnia urbis clamore sublato conscendere iubet. Nec cõsilium euentus moratus est. Nam pedites tanta celeritate sese sub mœnia oppidi insinuauêre, ut priusquã oppidani sese ad resistendum opponerent, euaderent in murum: quo diruto, totus exercitus in oppidum irrupit. Ibi ingens cædes Turcarum facta fuit, nemini parsum: ubi ex cęsorum cadaueribus sanguis instar riui in Danubiũ profluxit: parui pueri ab uberibus matrum abrepti, uagientes occisi. Quatriduum ibi in cædibus perseueratum est: in locis abditis ac occultis latitantes homines quæsiti, ex latebrisque ad cædem tracti: tota urbs direpta, ac per iram incensa, nullo hominum, ac ne canum quidem inter incendia, ruinasque relicto. Plurimum ibi auri, argenti, pecunię signatæ, unionum, margaritarum, repertum est: quæ omnia prædæ militum cessêre. Erat ea ciuitas in illis locis omnium opulentissima, eò quòd post occupatam à Turcis Greciam, multum diuque in pace uixit: qua parta, nullo motu belli cõquassata, supremam dum cladem adijt. Nam à uictore hoste ne una quidem domus integra relicta fuit: omnia euersa ac solo adæquata fuêre, præter arcem, quæ omni præsidio urbis nudata, sola relicta fuit. Ad quam capiendã Iuonia suos admouere uoluit, ni à præsidio, quo arx ualidè firmata fuit, clades pœnitẽda subeunda foret. Interea Iuonia in direptione urbis occupato, speculatores adsunt, qui ipsum certiorem faciunt, quindecim millia Turcarum magnis itineribus in subsidium arci Brailouiensi uenire. Quibus ille cognitis, ac nihil tanta multitudine hostium territus, confestim Suierceuium cum Kosacis, additis ei octo millibus equitum Valachicorũ, contra illos mittit. Ad quos ubi is præpropere aduolasset, nullo illis spatio ad recolligẽdas uires dato, cum eis alacriter prælium iniit. Omnes occisi ac perempti, præter mille equites, quos fuga subtraxit. Quibus Suierceuius insecutis, multos pallat & cædit. Qui cædi supererant, fuga ad arcem Teinensem, quæ ditionis Turcarum erat, delati sunt. Erant in proximo, nõ procul ab illa ipsa arce, Turcarum copiæ, quibus agmina Scytharũ intermixta erant. Subitò Suierceuius ad Iuoniam cum læto uictoriæ nuntio mittit, certißimam ex hoste uictoriam pollicens, modò omissa oppugnatione arcis Brailouiensis, cũ omnibus copijs absque mora adsit. Ille, tam leto nuntio accepto, arce Brailouiensi neglecta, cuius expugnationem & sibi difficilem, & periculosam esse sciebat, ad Suierceuium celeriter uenit. Quo cum cõsilijs communicatis, simul illas ipsas copias aggreßi delent, & ad internetionem dant. Hinc ad oppidum Teinense exercitus admotus. Quò facilè, sine ullo oppugnationis labore, & expugnato & capto, omnes oppidanos, pariter cum fœminis, crudeliter, ne uno quidem ex tanta multitudine relicto, necat. Hosce Iuoniæ successus Suierceuius cum suis Kosacis adiuuabat. Nam primus semper cum Turcis hastatis prælium inibat: in prima fronte equites cum tormentis manuarijs locabat: quorum horrendo sonitu, crebrisque ictibus globorum, semper Turcarum aciẽ non mediocriter turbabat. A' dextro cornu eis sagittarios opponebat: qui grandine

Castra Iuoniæ ad Brailouiam.

Responsum præfecti arcis.

Iuoniæ indignatio in internuntios.

Nouum genus crudelitatis.

Celeritas peditum.

Capitur oppidum, ac cædes ingens.

Funditus deletur urbs.

Victoria Suierceuij.

Aliæ copiæ Turcarum.

Iuonia ad Suierceuium uenit.

Oppidum à Iuonia capitur.

dine sagittarum immissa Turcicas acies uulnerabant. A' lęua parte erant locati, qui erectis breuioribus lanceis, in omnem occasionem intenti, Turcas eis confodiebant. Quos Suierceuius ab his cõturbatos, cædi Valachorum obijciebat. Interea sexcenti Kosaci oppidum Bialogrodense uersus, quod est ditionis Turcarum, citato agmine proficiscuntur: quo direpto ac succenso, dimidiata pars ipsius fœdo incendio conflagrauit. Plurimum ibi prædæ non ignobilis repertum fuit: qua militi obiecta, multum ea ditatus fuit. Iuonia uerò cęde Turcarum fatigatus, lęta quiete, non procul ab arce Teinicensi, quam nudum in patentibus campis reliquerat, per octiduum suos reficiebat. Vbi iterum repentè fit certior, Turcarum simul cũ Scythis aliquot agmina, ab oppido Bialogrodensi proficisci, qui in proximo Iuoniam cum exercitu adesse ignorantes, dispalati huc illuc, reperto uado tranabant. Quos procul Kosaci cõspicati, orant Iuoniam ut ipsis potestatem illos inuadendi, pallandiq; det. Ad quos sic Iuoniam uerba fecisse, ut author est Bartholomæus Paprocius, intelleximus. Vestra incredibilis, Poloni fortissimi, uirtus facit, hicq; ardor pugnandi, ij uestri successus, ut uobis nolim quicquam à me denegatum esse. Ite Deo comite, proficiscimini fœlices: hostiumq; exercitus, ut usu edocti estis, cædite. Tibi autem, Suierceui, hic totus exercitus curæ sit: quos ita contra hostem instrues, prout occasio rerum gerendarum postulabit. Hæc ubi dixit, Suierceuio tria millia Valachorum, ut eorum opera cõtra hostem utatur, addit. Quibus ille acceptis, ei gratias agit, quòd de se tantam opinionem habeat: quam ne fallat, se etiam atq; etiam diligenter curaturum. Acceptos igitur Valachos cum Kosacis non miscet, sed ab agmine suorum remotos, ex eis nouam aciem quandam post terga Kosacorum instruit. Suos uerò illos ducentos mille Kosacos, in tria agmina disponit. Quadringentos in prima fronte scutis rotundis tectos locat, ac hastatis Turcis obijcit. Ipsemet sibi dextrum cornu cum sagittarijs quadringentis sumit. In lęuo totidem cum lanceis missilibus locat. Turci eorum paucitatem cõspicati, eamq; præ se contemnentes, prælio sese expediunt. Qua uisa re Suierceuius equites, quos in prima acie collocauerat, tormenta in eos displodere iubet. Quibus turbatis nimbo sagittarum, in eorũ agema suis immissis ex læuo latere, eos hastis urgere iubet. Sic illi ancipiti prælio distẽti, (nam in unicum tantùm agmen coadunati erant) egregiè à Kosacis cęduntur: quibus, qua ui possunt, Turcæ simul conglobati resistunt. Ab initio ferè horam anceps prælium stetit: donec Valachi, post uelites à Suierceuio dispositi, intenti in pugnã, uegetes animo ac corporibus, haud secus quàm diu retentæ feræ concitati, cum ingenti clamore ad uelites aduolãt: qui maxima ui in agema Turcarum turbatum incurrunt, eosq; omnibus ex partibus, quibus pedites intermixti erant, aggrediuntur. Pedites nunc equis crura succidunt, nunc ilia suffodiunt: qui in fugã dissipati, omnes fermè terga uertunt, à uelitibusq; cæduntur. Ex quibus solùm tres desiderati, ex Valachicis centum: sic Polonis paruo tum insignis uictoria stetit. Iuonia ex longinquo tam inclytæ uictoriæ spectator fuit. Hostium castra cum impedimentis & capta, & direpta fuêre: plurimum ibi prædæ inuentum: quæ uiritim militi distributa. Capti erant hostium ducenti: qui omnes ad Iuoniam tanquam pecudes adducti fuêre. Quos is inter pedites sclopetarios pellere iubet: qui omnes ad unum, falcibus maioribus, quibus fœnum secari solet, in frusta cõciduntur. Dux illius uicti exercitus, in potestatem Polonorum uenit: homo tantæ opulentiæ, ut sexies se liberari atq; redimere, modò ne Palatino uiuus traderetur, uoluerit, bis auro in altera statera posito, ter argento, semel margaritis. Fuit egregiæ ac proceræ staturæ, ad promerendamq; gratiam habilis. Sed apud Polonos plus fides quam Iuoniæ dederant, ualuit. Nam ante ex tot spolijs Turcarum, auro & argento satiati, omnes pollicitationes eius flocci pendẽtes, eum uiuum in potestatem Iuonię tradunt. Quo cum ille per aliquot dies colloquium de rebus Turcicis habuit: posthac eum peditibus membratim dissecandum obijcit. Hinc ad Vsiam oppidum suũ copias mouit: ubi tot prælijs fracti exercitus uires refocillauit. Interea Selymus, Constantinopoli tot Iuoniæ uictorijs perturbatus, ac territus ne planè Valachia exueretur, ac è Gręcia (quod illi, opinor, contigisset, ni defectio Czarnieuiecij ad Turcas obstitisset) pelleretur: cum suis Deo more suo supplicat. Nam Turcę peculiarem religionem, à Muamede, seu Mahomete, hinc ab anno Christi millesimo supra uigesimum, quam Mahometes Saracenis anno Christi sexcentesimo uigesimo tertio obtruserat, acceptam habent. Ne uerò quis Saracenos & Turcas eiusdem stirpis aut originis esse existimet, nonnulla mihi de origine utriusq; gentis esse dicenda uidentur. Saraceni longè sunt uetustiores Turcis. Ii sedes suas, regnante tum Lechone apud Polonos, in ea parte Arabiæ, quæ Petræa dicitur, habuêre, uocabanturq; ab incolatu loci Arabes: stipendiumq; sub Heraclio, tum bellum cum Costrea rege Persarum gerente, merebant. A' quo stipendio militari exautorati, ut ignominiam nomini suo inustam ulciscerentur, Mahometo se adiungunt: qui Meccæ, in urbe opulenta, in tanto dissidio Christianorũ de religione, adiutus à Sergio, monacho factionis

Stratagema Suierceuij.

Iuonia exercitum quiete reficit.

Iuoniæ oratio ad Kosacos.

Suierceuius Iuoniæ respondet.

Committitur pugna.

Victoria uelitum.

Opulentia ducis.

Selymi terror.

Proponit se de origine Saracenorũ ac Turcarum dicturum.

factionis Nestorianæ, à Christianis diuersa docere cœpit. Arabes enim uana opinione ducti, se unicos mortalium esse à Sara, uxore Abrahæ, genitos, regniq́ue cœlestis legitimos hæredes, opinati sunt: quorum opinioni Muamedes assentiendo, eos ad se pellexit. Vtq́ue militarem disciplinam inter eos constitueret, multitudini decem duces, ex nobilioribus, potentioribus, ac sibi affinitate iunctis, præfecit, eamq́ue in cohortes ac centurias distribuit: cuius uiribus adiutus, Meccam, urbem in Arabia opulẽtam, demum aliquot oppida capit, ditionisq́ue suæ facit. Hinc facilè tota Arabia potitus, uenerabilem se tot populis præstitit. Post cuius mortem, apud Saracenos, pontifices ad Caliphum, seu Mustacenum, in Perside potentes fuêre. Hinc Africa potiti, pariter cum magna parte Hispaniæ, sæpe Siciliam, quondã populi Romani, uictoris tot gentium, Prouinciam, Italiam, Galliam, infestarunt. Quorum audaciam Carolus Magnus armis uix repressit. Pòst, anno Christi nongentesimo supra octogesimum primum, uel paulò plus, minusùe, Scytharũ multitudo, qui præ cæteris ad orientem uergunt, circaq́ue Tanaim sedes suas habent, domo profecta, sine duce, sine legibus, uagi, dispalatiq́ue, ex raptu, prędaq́ue aliquandiu uixerunt: donec Persas, qui tum Saracenis subiecti erant, bello adorti, eorum urbem magnam & opulẽtam, Turcem nominatam, occuparunt: à qua se pòst eodem nomine Turcas, seu Turcos, dici uoluerũt. De Turcarum origine alios diuersa tradidisse uideo: quos aiunt ex Caucasi portis egressos, primùm finitimas gentes, & in his Armenios, inuasisse: inde minorem Asiam, abhinc anno Christi 844. ab eis occupatam fuisse. Quæq́ue ipsi de se memorant, nõ omnino diuersa à superioribus esse uidentur, quorum hęc sententia est. Gentis authores suæ, ex Caspijs montibus ac finitimis pulsos, in Persidem et minorem Asiam descendisse: nec priùs apud eos regiam familiã cœpisse, quàm sint è Scythia profecti, cùm antea sine duce, sine legibus uiuerent. Inde (ut sunt humanarum rerũ uices) ex cuiusdam Othomani successu, celebrari unam familiam contigisse: ex qua reges, demum Cæsares creare consueuerint, & hodie creent: idq́ue ita accidisse memorant, ut tres numero fratres, in ampla & regia fortuna à patre relicti, cùm uicissim imperitare cœpissent, siue pudore impediente, siue metu, quũ parum tutum esset non cedere ætati: duo minores natu, Aleus & Othomanus, regno maiori fratri relicto, domo uterq́ue cum manu sua profecti, hic Cappadociã, Galatiam & Bithyniam occuparit: ille Carmaniã, Lycaoniam, & eas terras quæ Tauro adiacent. Et hæc Turci de se memorant: quibus perbellè se Scythas esse fatentur. Cælius Curio, qui Saracenicam historiam scripsit, de origine gentis, eorumq́ue regibus prorsus diuersa tradit: qui uult Turcas originem stirpis ab Hunnis sumere, nec apud eos tum primùm Othomanum regnasse, sed longè ante, ante Trangolipicem Mucaletum. Etenim Saraceni, in aliquot factiones principum, qui tum totam Persidem pariter cum Africa obtinebãt, diuisi, inter se domestica bella gerebant, seseq́ue ciuili ferro confodiebãt: orto igitur bello inter Muhumetum, qui tum in Perside regnabat, & Babyloniũ Calyfam, Muhumetes ad se Trangolipicem, qui è Caucasi montis angustijs cum Turcica multitudine egressus, circa fines Persarum uagabundus degebat, accersit. A' quo adiutus, Calyfam facilè uincit, superatq́ue. Turcæ igitur ex Perside cum duce suo regredi uolentes, transitumq́ue sibi tutum per pontem qui Araxi flumini impositus erat, concedi à Muhumeto postulãtes, (quos ille apud se retinere cupiuit, ut opera eorum contra Indos uteretur) id se facturum detrectat. Illi, simul ira, indignationeq́ue accensi, (quorum solùm tria millia erant) ueritiq́ue grauius periculũ, in Curbantidem solitudinem sese subtrahunt, indeq́ue crebris excursionibus agros Saracenorum depopulantur. Quorum ferociam Muhumetes reprimendam ratus, triginta millia Saracenorum cum certis ducibus ad eos delendos mittit. Sed Turcæ, audito aduentu eorum ad se, in densiores solitudines sese subducunt, ut captata occasione Saracenos opprimere possint. Nec consilium euentus moratus est. Nam exercitus Muhumetis, Turcas metu cessisse ratus, nullis stationibus habitis, ab eis per insidias contrucidatur. Hac tam insigni clade suorum Muhumetes irritatus, comparata ingenti manu suorum, ipsemet cõtra Turcas, quorum iam exercitus ex colluuie tot gentium creuerat, proficiscitur. Quibuscũ non meliori euentu collatis signis acriter dimicat. Nam Turcæ, assueti Saracenos uincere, Muhumeto occiso, qui equo lapso ceruices, cùm suos ad acriter prœlium ineundum adhortaretur, fregerat, ex Saracenis facilè uictoria potiuntur. Cuius admiratione Saraceni defixi, illum ipsum ducem Turcarum, Trangolipicem, regem apud se creant: qui, accepta pariter cum suis religione Mahometana, unà cum Saracenis in unum corpus Reipub. coaluit. Trangolipix igitur à Saracenis in Perside rex factus, omnes magistratus, dignitatesq́ue à Persis in suos transfert, indigenisq́ue Persis, quorum reliquiæ adhuc supererant, oppressis, inter suos ac Saracenos uniuersam Persidẽ diuidit. Quoq́ue finitimis terribilior esset, à suis nouo nomine Sultanus (quod nomẽ lingua Latina summũ Imperatorẽ sonat) appellatur. Qui pòst per manus posteritati suæ regnum tradidit. Ac ne qua inter Saracenos ac suos

Opinio Arabũ de sua stirpe.

Potentia Saracenorum.

Asia à Turcis occupatur anno Christi 844.

Sententia Curionis de origine Turcarum.

Trangolipix primus rex Turcarum.

Origo nominis Sultani.

discordia esset, omnes Turcas, à ciuitate quæ in Perside diues opum fuit, appellat. Turcę, tanta potentia aucti, illos ipsos Saracenos qui in Africa potentes erant, adorti, cum eis societatẽ ineunt, simulq; armis iunctis, Constantinopolitanis imperatoribus, reliquoq; Ro-

Turcæ à Scythis in Perside deleti, anno Christi 1240.

mano imperio, terrori, formidiniq;, quod ad Germanos trãslatum fuit, fuêre. Durauit potentia Sultanorum Turcarum usq; ad bellũ Scythicum, seu Tartaricũ, quod Scythæ Turcis illis qui Persidẽ obtinebant, anno Christi 1240. intulerunt. Quibus deletis, (quo etiam tempore uniuersa Polonia, uiuo rege Pudico, ab ijsdẽ Scythis magnam cladẽ acceperat) uix ex tam numerosa multitudine pauci eorũ relicti fuêre: qui infima plebe sibi ascita, nil secum præter arcum ac pharetram gestantes, latrocinari cœperunt, nec ullo rege usi sunt. Nihilominus nomẽ Sultanorum mansit penes illos Saracenos qui in Africa erant: qui se

Turcæ uires recuperant.

antiquo nomine Saracenico quàm Turcico appellare maluerũt. Turcæ igitur latrocinijs assueti, angustias montiũ insident, ex eisq; finitimos agros, & Romani imperij urbes crebris incursionibus uexant. Non tamen uiribus Scytharũ, quibus finitimi erant, pares esse poterant: quos illi ad finitima Gręciæ pellebant: & quàm infirmi cõtra Scythas erant, tam fortes contra Græcos existebant: adeò ut tandem etiam cum Græcis Cęsaribus ad aperta bella deuenerint: quorum copijs sæpè deletis, Romanas prouincias depopulabantur, ad Sangariumq; amnem usq; populatione peruenerunt. Hinc à mari Pontico atq; à Galatia ad Lycium atq; Carium mare, & Eurymedontem fluuium, omnia ditionis suæ fecêre: ueterisq; nominis sui memores, quod fortassis in gente non abolitum fuit, Turcas se appel-

Turcæ inter suos duces imperium partiuntur.

lant. Quoniam uerò se commodè sine ducibus uiuere non posse uident, sex potissimùm è numero suo legunt: inter quos omnes prouincias, quas breui temporis spatio consecuti sunt, partiũtur, eorumq; imperio se subijciũt. Caramanum Alisurium: cui Phrygiam mediterraneam, Philadelphiam usq;, & prope Antiochiam ad Mæandrum fluuium sitam,

Caramani regnum.

(à cuius nomine pòst illa tota regio Caramania appellata est) concedunt. Saraconem: cui

Saraconis.

quicquid est Smyrnam usq; ad interiorem Ioniæ oram, dant. Sasanum: cui Magnesiam,

Sasani.

Prienen, Ephesum largiuntur. Calanũ, eiusq; filium Cerasum: cui Lydiam, Aetoliam, My-

Calani.

siam quæ est ad Hellespontũ sita, impertiuntur. Armarij filios: quibus eas terras quæ à flu-

Armarij filij.

mine Sangario ad Paphlagoniam usq; extenduntur, fruendas permittũt. Atmanum, seu

Othomani.

Othomanum: quem omnibus regionibus quæ circa Olympum sunt, præficiunt. A' quo

Othomanus regnare cœpit anno Christi 1301.

Othomano hodierni Turcici Cęsares hinc ab Christi regis ortu 1301. originem sumunt: à quo tàm Italici quàm Germanici scriptores historiam suam inchoant. Atq; hęc quidem origo Turcarũ, eorumq; regum successus mihi uerior, ut Cælius tradit, esse uidetur, quàm quòd primò ad Othomanum referatur: siquidẽ illi longè antè Turcicis Sultanis, quemadmodum ex superioribus liquere puto, hinc ferè à sexcẽtesimo anno usi sunt. Othomanus

Othomani imperium ac fœlicitas.

igitur præ illis reliquis, inter quos Turcicum imperium diuisum fuit, longè gloria rerũ gestarum superior fuit: quibus non multò pòst bello illato, eisdem iugum imposuit. Nec hic successus ipsius solùm contra Turcicos imperatores fuit, sed & contra Christianos: inter

Orchanes Othomano succedit.

quos cùm discordia gliseret, Bythiniam & omnes circa Pontum prouincias, decẽ annorum spatio (tandiu enim rex fuit) ditionis suæ fecit. Filius huius Orchanes, paternæ uirtutis æmulus, bellum per manus acceptum strenuè est executus: miraq; fœlicitate Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, subegit: armaq; sua in Hellespontum usq; ad Euxini littora promouit. Post hunc alij qui regnarunt, celeri cursu uictoriæ, usi mira fœlicitate, tot po-

Baiazethes à Tamberlane captus, anno Christi 1392.

pulos usq; ad Baiazethem subegerunt: cuius Tamberlanes, Scytharum rex obscuro loco ortus, imperium adeò labefactauerat, ut eodem capto, cauęq; incluso, eum in ludibrium per totam Asiam secum duceret: cui si quãdo equus conscendendus erat, tergo ipsius pro

Amurathes.

scabello usus fuit. Pòst Amurathes exercitum in Europam deportauit. Mahometes uerò

Mahometes 2.

secundus, Constantinopolim, toties armis Saracenorum oppugnatam, (quę olim Byzan-

Mahometes Constantinopolim cœpit, an. Christi 1453.

tium dicta fuit) occupato regno Trapezuntis, nomineq; Cæsaris occidentalis assumpto, Græciam omnem, Thraciam & Mysiam, seu Valachiam, cũ Illyrici parte, & ad Istrum latè omnia per Pontum occupauit. Tam insolenter Mahometes ac crudeliter, capta Constantinopoli, uictoriam exercuit, ut omnibus Christianis gladio dissectis, Constantinum eius urbis Cæsarem interfecerit, eiusq; caput ludibrij causa pilo affixum in castris circumferri

Duo reges potentiam Turcarũ infringunt.

iusserit. Pòst sæuitia sua in nobilitatem conuersa, omnes inter cõuiuia per ludibrium contrucidauit. Magna iam tum potentia, post imperium occidentis à Turcis occupatum, Cæsarum Turcarum fuit: quam duo potentissimi reges non mediocriter infringebant: quo-

Asimbæus Turcarum hostis.

rum alter Asimbęus, quem Vsancassanum, quasi heroa magnum, Persæ appellabant, fuit: qui in Parthia & Perside regnabat: cuius regnum ibidẽ initium à Mutare sumpsit: quem

Initium regni Asimbæi.

Iozedus, filius Muabiæ, qui post Mahometem Saracenis præfuit, præfecit. Sed Mutaris regnum in Perside apud Saracenos propemodum extinctum fuit: quod post longam se-

Sophi origo.

riem annorum à quodam Sopho, qui in Perside Ardenolim oppidum tenuit, ab anno

Christi

Christi 1480. qui Mahometanæ religionis erat, renouatum fuit. De Sophi pietate ac sanctitate, tanta opinio apud uulgum fuit, ut magno numero mortalium ad se pertracto, ab eo tempore in Perside reges qui Sophini appellãtur, regnent. Ibiq; stirps Saracenica, quæ à Turcis extincta erat, renouata fuit: acerrimaq; bella usq; hactenus cum Turcicis imperatoribus gerunt: quorum uires non mediocriter, siquando bella eis hic in Europa cũ Christianis gerenda sint, distinentur. Alter, Sultanus in Aegypto: quorum Sultanorum nomen ab illis Turcarum regibus, qui idem nomen à primo rege Trangoliplice sumpserunt, desumptum est. Obtinebant nonnullo tempore Aegyptum Hierosolymitani reges: quę eis à Saladino hinc ab anno Christi 1105. qui stirpis Turcicæ fuit, erepta erat. Qui, incolarũ mollitiem pertæsus, Calyfaq; (fuit id nomen pontificis summi apud Saracenos) unà cum uniuersa stirpe deleto, siue à nepote ipsius, nouũ genus militię ibidem instituit. Nam cùm populos, qui magis ad septentrionem uergunt, australibus ad belli usum aptiores esse uideret, subitò cum populis quibusdã circa Mæotim & Pontum sedes habentibus, qui à ueteribus Zigi, à nostris Circasii appellatur, fœdus init: à quibus emptis pueris, adolescentulis, eos in Aegyptũ perducit: quos ab ineunte ætate in militari disciplina erudit: armorumq; usum edocti, adeò hic in Aegypto ordo creuit, ut penes eos solos armorũ usus, ac belli potestas, omniumq; dignitatũ, fuerit: qui Mamaluchi, id est, serui, sunt appellati. Post, Saladini stirpe in Aegypto, anno à nato Iesu Christo 1400. extincta, ad eos Mamaluchos regnum Aegypti translatum est: qui è numero suo rege creato, terribiles ac formidolosi Turcicis imperatoribus fuere. Atq; eo tempore in oriente tria regna solùm potentissima, certis limitibus terminata fuere: Sophianorum, qui in Perside, Media, Mesopotamia atq; Assyria regnabant: Sultanorum Aegypti, qui à Cyrenæis Africæ, per oram maritimam Issicum sinum, qui Ciliciam à Syria disiungit, & introrsus hinc ad Euphratẽ & desertæ Arabiæ terminos, illinc aduerso usq; ad arenarum solitudines, læua, dextraq; per Arabicum sinum ad Erythræas angustias extendebatur. Turcarum Cęsarum, quicquid Euphrate, & Amano monte, Cilicioq; mari ac Euxino continetur, erat: hisce addẽ Græciam omnem, Thraciam & Mysiam, quæ Valachia uocatur, cũ Illyrici parte, & ad Istrum latè omnia per Pontum, usq; ad Theodosiam, Thraciæ Chersonnesi emporium. Siq; ea concordia Christianorum regum fuisset, ut omnibus ex partibus Turcas aggresi essent, facilè eos non solùm è Gręcia, sed & ex Asia ultra Caucasum montem, unde primò egresi fuerant, pellere potuissent: cùm & Scanderbechus, Epirotarum regulus, cõtra eos fœliciter belligerabat: quorum tum supra trecenta millia ad internecionem dedit, ipseq; Amurathes sub mœnibus Croiæ Turcarũ imperator expirare coactus fuit. Sed illi successus Scanderbechi contra Mahometem non profuerunt. Post cuius mortem, ab eo capta Epiro, exercituq; Persarum regum deleto, Turcicæ uires à Sultanis Aegyptiacis haud sustineri poterant. Nam Selymus, Baiazethis filius, glorię & imperij auidus, bello Campsoni Sultano Aegypti illato, eum interemit. Post cuius interitum Tomumbeium à Mamaluchis cõstitutum, non solùm regno, sed & uita, omnibus Mamaluchis deletis, spoliauit. Hinc ferro in promiscuã multitudinem conuerso, uniuersum nomen Sultanorũ funditus sustulit, uniuersa Aegypto potitus, illaq; parte Mesopotamiæ in qua Hierosolyma fuit, quæ tũ deserta, inculta q; erat, nec à Iudæis, ueteribus incolis, qui tum toto orbe extorres, in admisi sceleris pœnã, nec sedem, nec patriam habebant, habitabatur. Huius filius Solymanus, memor uirtutis paternæ, Rhodum imperio suo memoria patrum adiunxit: Vngariæq; bello illato, cùm ante Vuladislaus, patruus Sigismundi, qui tum & rex Vngariæ & Poloniæ fuit, ab Amurathe, omni exercitu ipsius profligato, interemptus fuerit, cũ Ludouico, nepote Sigismundi primi, regis Poloniæ, collatis signis, fortiter dimicauit: in qua pugna tristi, Ludouicus, omnium cum acerbo desiderio, interijt, suiq; in animis omnium triste desideriũ reliquit. Hinc per speciem ferendi opem Isabellæ, ac Ioanni filiolo, in cunis uagienti, contra Ferdinandum tum regem Vngariæ, Budam cum adiacentibus locis occupauit, Selymoq; filio amplum ac florens imperium, Caroli Cæsaris in Africa sępius classe in alto, Venetorumq; depressa, reliquit. Qui Venetis erepta Cypro, supremam cladem Iuonię, perfidia Czarniecij adiutus, attulit. Vnde quiuis facilè iudicare potest, impiam Turcicam gentem, à tenui principio ortam, ad tãtam amplitudinem imperij nulla alia re, solùm per scelus ac per fraudem, Christianorum discordia subnixam, occupato regno Aegypti, omnibusq; prouincijs quæ Sultanorum erant, peruenisse: quod Alexandri Magni, Romanorumq; potentiæ comparari potest, ne dicam anteferri. Quod nõ tam facilè unius gentis uiribus infringi potest, solùm consensu omnium Christianorum; qui in tanta eorum discordia nunquam, opinor, futurus est: imò inter eos magis discordiam gliscere uidemus, quæ eos ad ciuile ferrum, domesticumq; sanguinem effundendum adducit. Sed nos cœptam historiam continuemus, ad Iuoniamq;, unde digresi sumus, reuertamur.

Sophianorum regnum in Perside, an. Christi 1480.

Secundus rex Sultanus Turcarum hostis.

Saladinus regnum Aegypti occupauit, anno Christi 1105.

Stirps Saladini in Aegypto extincta, anno Christi 1400

Regnũ Sophianorum.

Sultanorum.

Turcarum Cæsarum.

Selymi bellum contra Campsonem.

Successus Solymani.

Selymi imperium.

Redit ad historiam.

Iuonia post tot ex Turcis partas uictorias, ad se Ieremiam Czarnieuiecium Barcabalum, præfectum arcis Chocimensis (eo enim nomine præfecti arciū lingua Valachica appellantur) accersit, sicq; uerba fecisse in conspectu omnium dicitur: Cùm optatis nostris

Oratio Iuoniæ ad Czarnieuiecium.

fortuna, Czarnieuieci, successibusq; quibus contra Turcas, crudelissimos hostes, hactenus usi sumus, respondeat: est quòd gratis animis id prosequamur, ipsiq; Deo Opt. Max. perpetuas ac sempiternas gratias & agamus, & habeamus, quòd res nostras contra hosce teterrimos hostes secundat, nobisq; ex eis tot, tantarumq; uictoriarum author est. Nunc quid aliud restat, nisi ut exercitum tot laboribus fatigatum domum remittam, proficiscique patiar, ut, cùm ad nostras aures de aduentu Turcarum peruenerit, illico ad primum signum, quod classico dabitur, recreati adsint. Tu uerò, cuius fides erga me constans fuit, hunc exercitum à me (erant autem Valachorum tredecim millia, armis, uirisq; instructa, qui cuiq; ualidissimo hosti opponi poterāt) cape: quocum ad Danubij ripā proficiscere, transituq;, si eum Turcæ tentare uelint, arce. Est ibi in proximo ex altera parte super Danubium, oppidū Oblaciense, Turcarum ditionis: in quod tu intentus eris, (ne alibi uado Turcæ reperto, Danubium traijciant) meq; de eorum aduentu quamprimū certiorem facies.

Omniū lachrymæ prænunciæ fraudis Czarnieuiecij.

Postquàm hæc Iuonia dixit, multis tum hæc uerba lachrymas excusserunt. Demū osculo Czarnieuiecium excipit, ut eum maiore obsequio sibi deuinciret, obsequentioremq; redderet. Ille poplite flexo, fidem, operamq; ei suā pollicetur. Iuonia cōmisso exercitu Czarnieuiecio, alijs nonnullo temporis spatio uacationem militiæ concedit, eosq; domos reuisere iubet, ut refectis corporibus labore fatigatis, & obsonijs acceptis, quamprimū signū daretur, omnes equis, armisq; instructi, ad persequendum hostem conuenirent. Czarnieuiecius, accepto exercitu, ita ut iussus erat, Danubium uersus proficiscitur, stationes intentissimè agit, ne quis Turcarū Danubium traijciat. Adfuit eorum infinitus numerus, qui

Bassæ Czarnieuieciū ad defectionem sollicitant.

non ausi Danubium tranare erant. Quo uiso, Bassæ certos internuntios ad Czarnieuiecium mittunt: eisq; triginta millia nummûm aureûm Vngaricorum dant, ut quoquo modo animo Czarnieuiecij tentato, ad ipsos colloquēdi gratia occultus ueniat. Ille, magnitudine pecuniæ illectus, fidem dat se uenturum, pecuniamq; missam accipit. Hinc occultè, suis inscijs, in colloquium cum Petro Palatinia de Valachiæ Transalpinæ, qui trans Danubium cum magnis Turcarum copijs erat, uenit. Coram quo Petrus, in quo & quanto

Colloquiū Petri cum Czarnieuiecio.

periculo Iuoniæ res cōstitutæ sint, commemorat. Ostendit quàm in eum Selymus animo offenso, exacerbatoq; sit, quòd ipsius tributarius tantos exercitus deleuerit: cum Selymo aliter non posse satisfacere, solùm pœna capitis: nec ampliùs dominatum Valachiæ obtinere posse: se certo certiùs genti illi imperaturum. Proinde (inquit) si sapis, cùm adhuc integræ res sunt, animum Selymi nouo ac recenti aliquo beneficio tibi concilia. Omne bellum sumi facilè, cæterùm ægerrimè desinere: non in eiusdem potestate initium eius ac finem esse: incipere cuiuis, etiam ignauo, licere: nō deponi nisi cùm uictores uelint. Habere illum magnam opportunitatem & copiam societatis, atq; amicitiæ secum coniungendæ, quæ bello potior sit. Et quamuis Iuoniæ opibus confideret, tamen nō debere incerta pro certis ponere. Nunc accepisti triginta millia nummûm aureûm: pòst plura accipies. Proinde si tibi consulere uis, ne florentes res tuas cum Iuoniæ perditis misceas: uerùm liberè Turcas omnes per Danubium transire permittas. Se enim cum ingenti exercitu ad occupandam Valachiam à Selymo, capiendumq; Iuoniam mitti. Vbi, cōsecuto Palatinatu Valachiæ, tu quæq; summa adepturus unà cum tuis es. Opus igitur esse ut aduentum Turcarum coram Iuonia tantisper occultet, & à Danubio abscedat, dum per ipsum uniuerso exercitu traiecto pòst Iuoniam facilè capere, ipsiusq; uniuersum exercitū opprimere, cladesq; acceptas superiores una hora ulcisci possint. His tot, talibusq; precibus & blandi-

Lachrymæ Petri.

tijs, lachrymas addit, oratq; Czarnieuiecium, ut quamprimùm agmine suorum à Danubio remoto, tutò cū Turcis flumen uorticosum transire possit. Czarnieuiecius, Petri promissis inescatus ac infatuatus, accipit conditionem, quamq; iureiurando fidem cōfirmatam Iuonię dederat, eā frangit. Hinc ab ea parte Danubij ubi stationes diligenter suorum agebat, agmine seducto, liberum per flumen transitum Turcis permittit. Erāt Turcarum tum ducenta millia, qui cum tormentis muralibus, omniq; apparatu oppugnandarum arcium, Danubium tranauêre. Transmisso Danubio, iubent ut Czarnieuiecius Iuoniam ea de re certiorem faciat. Hic celeriter ad Iuoniam ueniens, narrat qua ratione Turcæ, multitudine suorum subnixi, Danubium transierint, quibus ille nulla ratione obsistere potue-

Dolus Czarnieuiecij.

rit: quare Iuonia bene rebus suis consuleret, si quamprimùm cum exercitu adesset, eorūq; conatibus primis obuiam iret, suasq; infirmas copias iuuaret. Non sine lætitia hęc Iuonia audiuit. Quare plenus bonę spei, Czarnieuiecium quis & quantus hostium numerus sit, percunctatur. Sunt (inquit) decem: nec amplius duodecim millia. Sed antequam tu cum copijs aderis, in horas numerus eorum augebitur, & ad quindecim millia excrescet. Erat

Iuonia

Iuonia unà cum suis Kosacis ad arcem Teinicensem, quam expugnare uoluit. Demũ conuocato Senatu, qui tum cogi potuit, omnes, quid sibi faciendum esset, consulit, an arcem prius expugnare deberet, uel hosti tot cruentis prælijs irritato occurrere, eiusq; copias in fugam conuertere. Ibi omnium una ac eadem sententia erat, ut priùs hostilem exercitum dissiparet, deleretq; quo deleto, pòst arces expugnaret. Quorum cõsilium ille secutus, habita peditum ratione, quarta demum die, ad castra hostium, quæ à suis duodecim milliaribus aberant, cum cantu cornicinum, tubicinumq; peruenit. Nona die Iunij, eiusdẽ anni, castra ab hoste ad tertium lapidem Iuonia ponit: ibi uelites simul conueniunt, de summa rei consultaturi. Se quidem paratis animis cõtra acerrimum hostem, tot prælijs irritatum, proficisci: uerùm se neminem habere qui linguæ hostium gnarus esset, Iuoniam nescio quo consilio fretum, totam rationẽ belli certis hominibus credidisse, imprimis uerò Czarnieuiecio, cui nos omnino fidere nolimus. Quare in tam rebus nostris dubijs ac plenis periculi, ut ipsimet cum Iuonia colloquamur, necesse est. Igitur ad eum citato gressu ueniũt, factaq; potestate dicendi, sic Suierceuius pro omnibus uerba fecisse dicitur: Illustris Palatine, nos hactenus fidem tuam secuti, tecum contra hunc crudelissimum hostem, socia arma iunximus: in quibus ferendis quæ & quanta opera nostra extitit, optimè nosti. Huc iterum à te contra eum educti, ad internetionẽ cum eo dimicare parati sumus: nec illi iter in Valachiam patet, solùm per stragem cadauerum nostrûm: solùm nobis necessariò prouidendum ac cogitandũ est, ne temere in prælium ruentes, nullo consilio hostiũ cognito, quantus eorum numerus sit, quis castrorũ tractus, in insidias præcipitati, ab eis instar belluarũ mactemur. Quare quod tibi consilium belligerãdi cum eis sit, effare, proloquereq;.

Consultatio Kosacorum

Iuonia oratione Suierceuij commotus, alta suspiria ex intimis præcordijs ducens, paucis ac breuibus respõdet. Et uirtus mihi uestra, equites fortissimi, uita mea mihi chariores, nota, perspectaq; est, (cuius spectator fui) & totius belli omnia consilia nota. Non igitur obiectos uos temere cædi hostium uelim, sed consilijs eorũ priùs exploratis, nos cum eis dimicare uelim. In proximo Czarnieuiecius cum exercitu meo est: qui in hostem intentus, omnia cõsilia eorum cognita habet. Nec ego tantam rem cuiuis commisi, sed huic, cuius mihi fides semper in dubijs ac difficillimis rebus perspecta est: quem comitem tot peregrinationum mearum, propemodumq; exilij habui. Ipsemet modò ad me retulit, Turcarum non esse amplius quàm quindecim millia. Qui etiamsi triginta essent, eos nos diuino auxilio freti ad satietatem cædemus. Hæc ubi respondit, ut in eo loco sese cum uniuerso exercitu contineret, Iuoniam Suierceuius orat: se cum suis aduersum hostem profecturum, ut aliquem ex castris ipsorum capere posit, certioraq; de cõsilio hostium explorare, cognoscereq;. Iuonia prompto, alacriq; animo concedit: cui Veremiam cum sex millibus Valachorum, magistrũ equitum adiungit. Qui simul profecti, in speculatores Turcicos, quorum agmen sex millium fortissimorum equitũ erat, incidunt. Subitò cum eis prælio inito, eos pallant, in fugamq; conuertunt: è quorum numero unũ capiunt: qui tot, tantisq; uulneribus affectus, cùm sese subitò moriturum præsentit, simulanter narrat paucos Turcas esse in armis. Sed uelites, ficta eum narrare animaduertentes, nec contemnendum numerum esse hostium conijcientes, qui in tantam multitudinem speculatorum inciderint: subitò de hisce Iuoniam certiorem faciunt, ut rebus suis cõsulat, quidq; fidendum Czarnieuiecio sit, etiam atq; etiam cogitet, uideatq;. Qui nil aliud respondisse dicitur, solum illud: Iam non est ut perturbemur, aut horrescamus. Ego scio cui fidam: breui numerũ hostium ipsi cognoscemus. Ego enim eo animo huc processi, ut patriam meam contra hanc crudelitatem hostium, ad ultimum exitum uitæ tuear, defendamq;. Atq; ita communitis castris suorum ad lacum qui ex Danubio profluit, ut opportunam aquationem haberet, iubet equos trecentes adducere, ut uelites eis cum Valachis cõscensis, qui superiore nocte Turcas pallauerant, omnes simul contra hostem proficiscantur. Erat prope hostium castra collis arduus ac sublimis: quo conscenso cum socijs, Iuonia hostium castra contemplari uoluit. Sed ea nulla ratione conspicari potuit, eò quòd in decliui loco posita erãt, nec à quoquam è longinquo loco cõspici, nisi quis ad ea propè accederet, poterant: solùm in diuersis locis quatuor inter se disiunctis, speculatores hostium animaduertit: qui, conspectum Valachorum declinantes, sese in quendam tumulum per diuersos tramites, qui nõ procul à suorum castris erant, abdunt. Iuonia, propè hostem adesse suspicatus, totum exercitum suum, (erat autem triginta millium) quoniam multitudine abundabat, in triginta turmas, per interualla disponit. Ante singulas turmas tormenta muralia miræ magnitudinis collocat. Erant autem octoginta, quæ ex sese globos igniferos euomebant. Pedites simili ratione ab equitibus semotos, quorum magnus numerus erat, disponit: qui Iuoniam apud se retentum, ad equites haud patiuntur progredi, non mediocriter de uita ipsius, ne à primoribus deceptus, uiuus in potestatem Turcarum ueniret, pertimescentes: solùm ad Ko-

Responsum Iuonia.

Iuonia Suierceuium contra hostes mittit.

Iuoniæ responsum.

Profectio Iuoniæ contra hostem.

Iuonia hostium castra contemplatur.

Stratagemá Iuoniæ.

sacos Polonos cum interdum eum commeare patiũtur. Nam pedites, gens rustica, singu-

Peditum singularis in Iuoniam fides.

lari fide ac animo in Iuoniam fuêre: quorũ arma, falces, arcus, gladij reflexi, Turcicorum similes, ac fustes erant. Instructa acie, firmissimisq; subsidijs firmata, Iuonia, antequam signa canerentur, iterum collem arduum, ut ex proximo loco castra hostium contemplaretur, conscendit: quorum multitudine præter spem ac opinionem uisa, cognoscit, se esse à Czarnieuiecio in fraudem inductum: quare eum ad se accire iubet, qui respondet: sibi iam facultatem ad ipsum ueniendi non dari, se statim cum Turcis certamen pro incolu-

Iuonia fraudẽ Czarnieuiecij cognoscit.

mitate ipsius initurum. Habuit autem Czarnieuiecius fortissimorum equitum, quibus præfuit, tredecim millia, optimè armis instructa. Cûm igitur signa canerentur, Turcæq; acie suorum optimè disposita, prælio sese expedirent, ibi proditor Czarnieuiecius, primus prælium init. Cumq; illi dimicandum, congrediendumq; cum hoste esset, uti cum Turcis constituerat, iubet suos uexillum demittere, & pileos hastis ensibusq; impositos, ele-

Iuoniæ pugna cum Turcis.

uare, ac capita flectere. Ibi Turcæ, animaduersa uoluntaria deditione, in sublime hastis suis erectis, eos ad se transire iubent. Hac tali defectione Czarnieuiecij, exercitus Iuoniæ consternatus, omnes retrocedentes, properè ad Iuoniam accurrunt: rem esse perditam narrant. Quorum ille uocibus minimè consternatus, (ut erat in rebus dubijs, subitisq; in-

Magnitudo animi Iuoniæ.

trepido animo) eos id pro nihilo ducere, ac contra Turcas sese expedire iubet. Sed Turcæ, postquàm turmas Valachicas trepidare uident, agema suorum contra eos mouent: ante se illos ipsos Valachos propellunt, ac tergiuersantes cædunt. Quibus Iuonia uisis,

Exitus proditorum.

ira percitus, in eos uim tormentorum exonerare iubet. Sic illi partim à suis, partim à Turcis in medio cæsi fuêre. Turcæ uerò proditorum terga secuti, eisq; tecti, per stragem cadauerum ad exercitum Iuoniæ, sanguine eis iter, qui instar riui ex cæsis Valachis fluebat, intercludente, peruenêre. Quos Kosaci, more solito, à lateribus aggressi dissipant, non mediocriterq; turbant. Adsunt alij Valachi, animo, armis, uigore, ac uiribus corporis, Turcis longè superiores: qui sibi aditu patefacto, Turcas egregiè cædunt. Hinc clamor permistus hortatione, lætitia, gemitu oritur: item strepitus armorum ad cælũ ferri, sagittæ utrinque uolare cœperunt. Non sustinuêre uim Valachicam Turcæ: subitò terga, seu timore perculsi, seu data opera, dant: ac quingentos passus, ut Valachos ad locum insidiarum pertraherent, ubi uim tormentorum in abditis locis condiderant, retrocedũt. Sensit eum dolũ Suierceuius hostium. Quare sublato clamore, monet turmas tàm Polonicas quàm Valachicas, ut pedem referant. His illi adhortationibus concitati, imminenti se periculo

Pugna Valachorum cum Turcis.

manu armata subtrahunt. In hos Turcæ recentes impetum faciunt: sed Valachi eos egregiè sustinent, nullaque memorabili clade accepta, ad castra suorum incolumes reuertuntur. Iuonia ex suorum successu lætus, tàm Valachorum quàm Polonorum, iuxta tormenta aciem disponit: ubi singuli impletis pharetris pluribus sagittis, lanceis alijs acceptis, in-

Stratagema Iuoniæ.

tenti in hostem erant. Turcæ recentibus uiribus feroces facti, subitò in Valachos irruunt. Quibuscum fortiter congressi, nullius imminentis periculi ratione habita, displosis tormentis in Valachos, eorum aciem non mediocriter turbant. Quorum conatibus Valachi obuiam euntes, fit atrox pugna, eademq; propemodum par. Cadebant præcipites tàm Turcæ quàm Valachi ex equis: iam uires uiris, iam ferro sua uis deerat. Tantus puluis è

Iuonia suos reuocat.

tormentis, è quibus crebri, uiolentiq; globi emittebantur, excitatus fuit, ut ipsius densitas solem obscurauerit: nec ulla uox hominũ in tanta multitudine exaudiri potuit, nec quisquam à quoquam uideri: nec magistri tormentorum, in quam partem eis globi emittendi essent, scire. Nec in tam aspero negotio Iuonia territus, suisq; succurrendum ratus, sublata uoce proclamat, ut retrò post tormenta cedant, uexillaq; sequantur. Turcæ quoq; retro cessêre. Oppidani Oblacienses, tantam atrocitatem pugnæ ex oppido spectantes, cernentesq; copias Turcarum à Valachis prægrauari, fugam parant. Est id oppidum trans Danubium, ditionis Turcarũ: ex quo effusa multitudo, in remotiora Turciæ fugit. Post-

Vis imbris.

quam quasi ex composito, ab utraque parte ab armis discessum fuit, repentè ingentibus procellis fusus imber: quo uniuersa agmina tàm Valachorum quàm Turcarum perfusa fuêre: illeq; totus puluis, ingenti boatu tormentorum, et pedibus dimicantium excitatus, in terrã delapsus, discussus fuit: sed maximo detrimento Valachica tormenta affecit, quæ eis magno adiumento contra omnem uim Turcicam fuêre. Nam ea cœlesti aqua perfusa, globos emittere nequibant. Hodiernorum tàm muralium, tam eorum quibus, tam

Tormentorum usus cœpit an. Christi 1378.

Germanus inuentor primi tormenti.

equites quàm pedites utuntur, apud ueteres nullus usus fuit. Non ita pridem hæc sunt, circiter annum millesimum, trecentesimum, supra septuagesimum sextum, inuenta. Quæ accepta primò Veneti à Germanis, hisce in eò bello usi sunt quod contra Genuenses ad Clodiam fossam gessêre. Primi tormenti inuentor fuit quidam Germanus, cuius nomen à scriptoribus non proditur: cui casu in mentem uenit tale quid in perniciem hominum inuenire. Fertur enim seruasse domi in mortario puluerem sulphureum, cuiusdam medi-

cinæ

ctnæ cauſa faciendæ, illumq́ texiſſe lapide: ac inde contigiſſe, ut cùm ignem propè ex ſilice excuteret, ſcintilla nitro inciderit, ſubitoq́ flamma concepta, eadem eruperit, atque lapidem in altum tulerit. Quam ille rem penitus conſiderans, poſtea ferrea facta fiſtula, & puluere confecto, machinam reperit: in quam immiſſo prius puluere, demum globo igne admoto, ex eo ſonitum terribilem, eundemq́ue uiolentum edidit.

Bombardarū utilitas.

Huius uſus eſt apud omnes gentes: formæ ſunt uariæ, ad expugnandaſq́ue urbes aptiſsimæ, ut in eis omnis uis peditum, omnis equeſtris ſplendor, omnis denique bellica uirtus conſtet. Cùm uiolentia pulueris globus excutitur, quicquid obuium offendit, quaſſat, diſsipat, frangit, contundit: adeò ut nullus locus ſit, quamuis natura munitus, qui non facilè expugnetur. Is igitur machinæ huiuſmodi repertor, pro mercede (ut opinor) accepit ut nomen eius ſilentio perpetuo premeretur, ne omni tempore à cunctis mortalibus diris deuoueretur: dignus ſcilicet qui prior ipſe uice Salmonei, fulmine flagraſſet:

Nota de Salmoneo.

(Salmoneus enim, Aeoli filius, cùm Iouem uellet in fulminibus iaciendis æmulari, ab eo de cœlo tactus, detruditur) quando hæc fulmini, odore, luce, ſonitu, impetu ſimillima eſt.

Redit ad hiſtoriam.

Sed nos ad inſtitutam hiſtoriam reuertamur. Irritatis tàm Valachicis quàm Turcicis animis certamine, etiam acriùs concurſum eſt. Nam Turcæ, eductis ſuorum uiginti millibus in aciem, in læuam partem, ubi tormenta Valachica diſpoſita erant, proſiliunt. Ibi Valachi in eos tormenta diſplodere nequeunt. Nam iam à cœleſti aqua corrupta fuerant.

Pugna Valachorum cum Turcis.

Nihilominus mutuò ſeſe cohortantes, in Turcas magnum impetum faciunt, cum eiſq́ ad ultimam defatigationem dimicant. Subitò adſunt Scythæ, cum recentibus copijs Turcarum: qui, cùm ſeſe nullo à tormentis detrimento affici uident, ex inferiore loco per diuerſos tramites in quibus latitabant, egrediuntur. Ibi diſſono clamore perterrefaciunt Valachos, & à tormentis remouent, in fugamq́ conuertunt: qui per Valachicos patentes campos diſpalati, inſtar pecudum à Turcis cæduntur.

Victoria Turcarum.

Nec iam plures ad hoc uſque tempus, quàm ducenti quinquaginta uelites, ſeu Koſaci, ſupererant. Sic mutata fortuna belli, unius perfidia Czarnieuiecij: quæ non multo pòſt ſupremam cladem Iuoniæ attulit. Nam Iuonia accurrens, ad reliquum peditatum, & illos ducentos quinquaginta uelites (quos Turcæ fatigati cæde Valachorum, aggredi non auſi erant) conuerſa oratione ſic dixiſſe fertur:

Verba Iuoniæ ad Polonos.

Video, fortiſsimi uiri, nos unius Czarnieuiecij perfidia in extremum periculum adductos eſſe: ſed ubicunque corpora ueſtra ferro hoſtili interfecta iacuerint, ibi & meum inter ueſtra erit: anima cœlum petat. Ad quem ita Suierceuius: Hæc præſens mors, Iuonia, uti fortes uiros decet, nos minimè mouet, modò ſumma ui innixi, hoſce canes, hoſtes nomini Chriſtiano infenſiſsimos, ad ſatietatem, antequam nobis intereundum erit, cędamus.

Koſaci ſeſe cum peditibus coniungunt.

Hæc effatus, ſubitò uelites ex equis deſcendunt, ſeſeq́ cum peditibus coniungunt: quibuſcum ſimul conglobati, ſexaginta tormenta muralia Turcis ſubtraxêre: ſolus Iuonia uno arrepto, quod uix duodecim equi trahere poterant (tantæ uires illi fuêre) illud trahit. Quo Poloni uiſo, illud ipſi ademere, leuiori dato.

Iuonia retrocedit.

Hinc compoſitis pedeſtribus copijs, quorum adhuc erant uiginti millia, Iuonia retrocedit. Quoniam uerò tormenta eis maximo impedimento erant, ea abijciunt: ſed ita ut Turcis pòſt nulli uſui fuerint. Nam maxima ui pulueris in ea impoſita, cum ea Turcæ diſploderent, omnia diſrupta fuêre. Interea Iuonia, qui iam & animo & corpore deficiebat, cum omnibus pedeſtribus copijs, & nonnullis tormentis, ueſtigia cæſi exercitus ſequitur: nec plus una die, ob ingentem ſtragem cumulumq́ cadauerum, quæ paſsim cæſa in uijs inſepulta iacebant, mille paſſus progredi poterant.

Iuonia caſtra munit.

Qui cum uniuerſo peditatu in locum ubi antè uilla incenſa fuerat, quædamq́ recentia rudera extabant, cùm ueniſſet, caſtra ſua ibi communit, eaq́ foſſa, ne ſubitò à Turcis occupari poſsint, cingit. Ea in parte (ſed fatis obſiſtere difficile erat) conſilium Iuoniæ dignum repræhenſione fuit, quòd ibi ſuos uallo cinxiſſet, ubi nulla commoda aquatio fuit. Nam ſiti homines enecti moriebantur, ſeſeq́ Turcis non multo pòſt dedidere.

11. Iunij dies extrema Iuoniæ fuit.

Sole iamiam occidente, eadem die decima menſis Iunij, Turcæ à fuga Valachorum, quos perſequebantur, reuerſi, ſubitò caſtra Iuoniæ circumdant, atq́ coarctant: quorum tanta multitudo fuiſſe dicitur, ut oculis terminari nequierit. Quibus circumdatis, neminem ex exercitu Iuoniæ egredi patiuntur: utq́ ſpem omnem ei commeatus præciderent, uillas caſtris Iuoniæ proximas, in quibus ampla prædia erant, tota nocte incendio graui conſumunt: idq́ue ideò, nequis obſeſſorum effugeret: neúe extra uallum obſcura nocte egreſsi, ipſos inuaderent.

Turcæ caſtra Iuoniæ infeſtant.

Appropinquante luce, (quæ fuit undecima Iunij) Turcæ in caſtra Iuoniæ multitudinem globorum è machinis muralibus emittunt: ſed illa nullo detrimento affecta fuêre, eò quòd alto aggere obuallata erant, unde ſeſe Valachi, pariter cum Polonis, contra Turcas egregiè defendebant, in eiſq́ue ingentem ſtragem toto triduo faciebant. Turcæ, difficilem expugnationem caſtrorum Iuoniæ animo cernentes, per internuntios cum eo colloquia ſerunt;

Colloquium Turcarum cum Iuonia. ut ille omni cunctatione omissa sese dedat: spem ei maiorem debere esse in misericordia Turcarum, quàm in suis ullis uiribus: præsertim cùm omni ope, auxilioq; destitutus, pòst se dedere cogatur. Quare spontanea hac deditione præoccuparet animos ipsorum, nec in tam anceps periculum & suas copias, & Turcicas inijceret. Ad ea sic respondet Iuonia: *Iuoniæ responsum.* Video ac animo cerno, in quam aduersam necessitatem adductus sim: sed, cùm penes me firmissimas copias pedestres habeam, possim certè non sine uestra clade cadere. Quare, cum fortunæ hoc tempore cedendum, ac necessitati arbitrer, non renuo deditionem: solùm ductores uestri me à uobis conseruatum iri, ac quascunq; uobis conditiones proposuero, uos eas integras conseruaturos iurent: nec id semel, sed quiuis septies. Hisce dictis, internuntios extra munimenta castrorum excedere iubet: quibus se quamprimùm responsum daturum pollicetur. Hisce ita compositis, omnes ad se Polonos, pariterq; Valachos conuocat, ad quos sic uerba fecisse memoratur: *Oratio Iuoniæ ad suos.* Hodierna dies hæc tristis ac misera à nobis, fortissimi uiri, aut deditionem extorquet, aut hîc inter hæc septa enectos mori iubet. Quare utrum consultius rebus nostris sit, an sese huic truci hosti dedere, uel portis castrorum patefactis in indubitatam mortem ruere, ac non sine cæde hostium gloriosè cadere: in medium consulite. Mors certè sola finem omnium malorum afferet, quæ corpus à cruciatu, oculos ab indignis rebus auertet, nosq; diuino conspectu frui efficiet. Plura loqui uolentem ac cupientem uis lachrymarum orta præpediuit. Ad quæ sic Poloni: *Polonorum responsum.* Mors nobis, Iuonia, nunquam acerba ac atrox, & est, & erit. Quare, si ita animo destinasti, hunc crudelem hostem inuadamus, potiusq; gloriosè cadamus, quàm ab ea capti, per ludibrium, per dedecus, per uarios cruciatus, non sine contumelia uitam finiamus: præsertim cùm nulli Christianorum fidem datam conseruet. At contrà Valachi, *Valachorum responsum.* quorum tantus animus in mortem non fuit. Deditionem quidem non ab se abnuere, si pro certo Iuonia sciret, Turcisq; fidere, quòd ipsum incolumem conseruaturi essent, posset. Si de fide eorum dubitaret, se cum Polonis ad ultimam internetionem, fidei semel ipsi datæ memores, contra Turcas malle dimicare, quàm per fraudem illorum omnibus esset pereundum. Iuonia huc illuc animo fluctuans, quid sibi faciendum esset, animi dubius, in diuersum curis trahebatur. Mouebatur indigna calamitate suorum, eò quòd multi siti enecti, indies magis atque magis moriebantur, ac breui pòst omnibus pereundum erat: serò culpans consilium suum, quòd in tam iniquo loco castra posuisset. Quare summo cum gemitu, & lachrymis sanguinolentis ita exclamat: Malo me hosti dedere, quodq; aduersa sors attulerit, pati, quàm ut mea causa tot millia hominum siti pereant. Percun- *Iuoniæ uerba luctuosa.* ctabor nihilominus legatos ad me missos, an in hasce conditiones quas eis proposuero, iurare uelint: Si iurauerint, tum me eis dedam. Quare legatos Turcarum, qui extra munimenta castrorum responsum expectabant, acciri iubet, eosq; ita affatur: Ite, uestrisq; *Iuonia legatis respondet.* imperatoribus hæc nunciate. Quamuis firmissimas copias, quas ipsi cernitis, habeam: quorum fideli subsidio subnixus, hasce uestras uires sustinere possim: tamen necessitati hoc tempore cedendum arbitror: Quare si omnes imperatores & præfecti uestri, singuli septies, in has conditiones mihi iurabunt: tum primùm me dedam. *Prima conditio.* Primò, ut uniuersum equitatum Polonicum, singulari fide ac uirtute præditum, unà cum suis equis ac impedimentis, à quauis gente magnifaciendum, qui ad postulata mea uenêre, sine ullo impedimento saluum reuerti patiantur, liberumq; eis transitum per Nestrum flumen dent. *Secunda.* Secundò, ut me ad Selymum, Turcarum imperatorem, dominum meum, uiuum ac incolu- *Tertia.* men deducant. De Valachis nihil dico: quos æquum est, cùm Cæsaris dedititij sint, conseruare: quos si uos uiolaueritis, uel trucidaueritis, ingens detrimentum Cæsari, uel ei quem ille pòst Valachiæ præficiet, estis allaturi. Hæc legati ubi purpuratis, & arcium præfectis exposuissent, omnes pedibus in conditiones eas eunt: septiesq; singuli omnia postulata iuramento militari, etiam suorum militum nomine, confirmant. Tandem ipsemet ad purpuratos Turcarum, omni metu deposito, impendentisq; periculi nescius, è ca- *Oratio Iuoniæ ad purpuratos.* stris egreditur, coramq; sic pro equitatu Polonico uerba facit: Cùm ita Deo Opt. Max. uisum sit, ut potestatis uestræ factus sim: uos ego per fidem uestram, quam mihi sacramento militari sanxistis, oro ac obtestor, ut equitatum Polonicum, liberè in equis ad suos cum omnibus impedimentis reuerti patiamini. Digni etenim sunt ij uiri, ut eos omnes mortales colant, suspiciant, magnifaciant. Si quod uestrum odium est in eos, illud in me conuertite: quod ego pro eis ferre, sustinereque paratus sum. Demum suis paulisper à ca- *Nouissima oratio ad Polonos.* stris remotis, ad Polonos, quos educebat, illa uerba nouissima dixisse fertur: Nunc grauis ac acerba fortuna, uiri fortissimi, me à uobis disiungit: quare hanc dextram uobis singulis porrigo, testorque, quoad usque spiritus meus hoc in mortali corpore supererit, nomen uestrum grata animi memoria me prosequuturum. Non sine lachrymis hæc Poloni audiuere: cuius dextram cum flebili ululatu amplexi exosculabantur.

Qui cùm iam ad tertium teli ictum à castris abfuissent, Valachos quoq; pari ratione è castris educit: quibus non sine lachrymis ualedicit. Recordatus auri ac unionũ, quos penes se habebat, iterũ ad Polonos reuersus, gladio accinctus utrinq; acuto, omnia eis largitur, tandemq; flens sic inquit: O si mihi iam ad manus uestræ copiæ quàm priores ille duplo maiores essent, uel saltem eæ integræ: efficerem profectò, Deo adiuuante, ne quis istorum canum ad occasum solis in hac regione, quam mihi Deus propter magnitudinẽ scelerum meorum adimit, superstes foret. Sed frustra uos, uiri fortissimi, uolubilitate uerborũ inani detineo: id ferre cogor, quicquid mihi Deus imponet. Vos ita à me discedere uelim, & opto, ut uos Deus Opt. Max. incolumes ad patrios lares deducat. Me quoq; si Deus è manibus cruentis horum teterrimorum hostium conseruabit, meq; Turcici Bassæ, uti polliciti sunt, uiuum & incolumem Selymo sistent, iureiurando mihi pro re certa polliceor, me pòst beneficio Selymi, cuius sensus omnes calleo, Valachiam iterum habiturum. Vos interim oro, ut dulcissima recordatione semper memoriam mei colatis. Quicquid opum & diuitiarum mihi pòst erit, id in uos conferam, uestræq; stirpis Polonicæ homines ad summos gradus honoris, quoniam fides, fortitudo, constantia uestra, in rebus dubijs est mihi perspecta ac cognita, euehant. Hæc effatus, quicquid residui unionum aureorum habuit, id Polonis largitur, inquiens: Nolo ut id in manus horum immanissimorum hostiũ perueniat. Proinde considerans fortitudinem uestram, & fidelem operam, quam mihi adhuc nauastis, et eum affectum sanè mirum, quo me prosequuti estis: omnia uobis dono: animi grati beneuolentiam erga uos, ac omnem gentẽ uestram, penes me relinquo: quã semper ad extremum spiritum retinebo: cuius rei testẽ Deum, huius uniuersitatis creatorẽ, inuoco: cui uos commendo. Huiusmodi precatio ac obtestatio Iuoniæ, omnibus Polonis lachrymas excussit: cui gratias egêre. Qui armis à se abiectis, more supplicũ, ad castra Turcarum, sumpto secum Polono Osmolio, peruenit: quibuscũ integras quatuor horas colloquium habet. Ibi Bassa Capucius, fortassis oratione eius offensus, immemor fidei sacramento militari confirmatæ, quam Iuoniæ dederat, stricto gladio, uentrẽ, faciemq; eius discidit. Ita uulneratum Ianczari corripiunt, & semiuiuo caput amputant: deinde truncum, pedibus duorum camelorum alligatum, discerpendum obijciunt; quod belluæ in diuersum concitatæ discerpunt. Caput hastæ infixum: cadauer discerptum, in frustaq; minutissima concisum: cuius ossibus inter se partitis, cruore cadaueris recentis gladios perungebant, sanguinemq; equis suis bibendũ porrigebant, Deo supplicantes quò in ipsis quoq; idem uirilis animus, & eadem belligerandi ratio esset. Eum exitum Iuonia, uir memorabilis, habuit: qui perfidia Turcarum tam crudeliter ac nefariè, omnium cũ tristi desiderio, è medio sublatus fuit. Quod ei, reor, non accidisset, si in religione Christiana constantior fuisset, & imperata fecisset. Dolendus ipsius casus, in exemplũ est, documentumq; inconstantiæ rerum humanarum. Nam sicut antè secunda fortuna rebus supra uota fluentibus, tot, tamq; inclytas uictorias ex Turcis attraxerat: ita nũc aduersa, quæ ei indulgebat, ueluti in ostentationem fragilitatis humanæ, destruens quæ cumulauerat, exitum miserabilem, horrendam ruinam, fœdamq; mortem Iuoniæ adiecit. Turcæ miserabiliter Iuonia occiso, subitò in Valachos, quos Iuonia è castris eduxerat, impetũ faciunt, eosq; instar pecudum crudeliter interficiunt. Poloni uelites, uisa perfidia Turcarum, nec sibi tutum reditũ in Poloniam esse cernentes, in castra iterũ, ex quibus excesserant, regredi uolebãt. Sed ea à Turcis occupata iam erant. Demum, sese mutuò cohortati, in agmina densa Turcarum, pleni animi, speiq; summa ui incurrunt: quibus disruptis, disiectisq;, omnes fortiter occubuêre: pauci grauiter uulnerati: qui pòst Turcis admirationi fuêre, quòd paucissimi in numerosos proruissent, pugnarentq; uiriliter: quodq;, lethaliter saucij, per media castra ambulassent, nec ob id mortui essent. Illi autẽ præcipui capti è Polonis fuerunt: Suierceuius, cuius præcipua uirtus, industriaq; singularis in eo bello extitit: Coslouius, Sadorscius, Iancius, Zalescius, Copitscius, Rescouius, Socolouius, Libisouius, Cisouius, Sucinius, Bogscius: qui omnes pòst ab heris suis grandi ære redempti fuêre. Sollicitabãt autem eos Turcæ, ut religione Mahometi amplexa, in uerba eorum iurarent: pollicẽtes, fore ut amplissimis bonis à Selymo acceptis apud eos uitam tranquillam, beatamq; ducerent. Sed illi omnibus Turcarum pollicitationibus spretis, maluerunt apud suos uitam inopem agere, quàm in opulentia ac omnium rerum affluentia, cum animæ iactura, apud Turcas: magnæ admirationis uirtus eorum fuit: qui Turcæ, quamuis in suorum laudem propensi sunt, tamen uulgo sermonibus iactitarũt, in toto regno Poloniæ, uiribus, industria, belligerãdi promptitudine, eis minimè pares esse. Illi, hisce auditis, Imò nos omnium (inquiunt) sumus infimi: qui ob inopiam apud nostros nullo loco habito, in hasce oras uenimus, uel ut honestè patriam defendentes, mortem oppeteremus, uel præda nacta, ea onusti, ad nostros reuerteremur. Quibus ut crederent, haud id in animum suum inducere poterant.

Valachi à Iuonia educuntur.

Iuoniæ uerba ad Polonos.

Miserabilis exitus Iuoniæ.

Exemplũ Iuonia inconstantiæ rerum humanarum.

Extremus conatus uelitum.

Capti Polonorum præcipui

Constantia Polonorum.

Turcæ captiuos Polonos laudant.

Captiui uirtutem suam eleuant.

Pòst

Selymus totã Moldauiam occupat.

Post tam ignobilem cædem Iuoniæ, Selymus totam Moldauiam occupat: omnes feræ stirpis Valachicæ, tàm summos quàm infimos, crudeliter è medio tollit. Totaq; Valachia occupata, arcibusq; ipsius firmo præsidio munitis, alia multitudine alibi in colonias deducta, in Rusſiam intentus est. Quæ sibi unà cum uniuersa Polonia, à tam potenti, perfido & immanisſimo hoste caueat. Nam optimè, sollerti animo Turcæ cernunt, occupata à se Valachia, ac deinde Pocucensi oræ, (quæ est regio inter Hirassum & Tyram, ultra Camenecium uersus Haliciam, Podoliæ emporium, in ulteriore Poloniçæ ditionis ripa, contra Zuthannam Tyræ impositum) pro qua Poloni cum Valachis ad internecionem pugnabant, bello illato, omnia in Podolia ipsorum aperta fore libidini, quæ se in Poloniam quoq; extendere posſit. Nam id est Turcicis imperatoribus in more positum, ut, si finitimi alicui genti sint, aucupata occasione, ac iniectis factionibus inter principes illius gentis, eam post facilè bello aggresſum uincant, eiq; perpetuum iugum imponant: ut memoria patrum Græcis fecêre, nostra Vngaris, non ita pridem Valachis. Polonia est eis undiq; præsidio tot gentium nudata: quæ hactenus uiros eorum, Scythicasq;, in tanto dissidio Christianorum, qui sese cũ applausu Mahometi, ciuili ferro confodiunt, sustinuit. De qua occupanda, non mediocris ea cura stimulat, ut per illam uniuersæ Germaniæ bellum inferre posſint: cùm ipsis ad Germaniam uastandam difficilis aditus, per Austriam, ob munitiones Viennenses, pateat. Non diu post captam Valachiam Selymus superstes fuit: qui ferè 4. anno pòst quàm à patre Solymano regnare cœpisset, fatalem horam anno Christi 1574. quindecima die Decembris, obiuit: in cuius locum filius, stirpis maximus, Sultanus Amuratha, tanto silentio à Basſis occupãdum imperium accitus successit, ut priùs ad Constantinopolim ueniret antequam adesse ab omnibus suspicaretur. Qui imperium fœtum à cæde quinq; fratrum, duarumq; matrum, (quarum una grauida erat) & multorum procerum, secutus morem ueterum Turcarum Cæsarum, inchoatus, omnibus terrori ac formidini studet esse. Hic, ut Ianczaros frementes placaret, quòd ipsis insciis à Basſis accitus imperium inuasisset, hæc eis postulata concesſit. Largitus est singulis à summo ad minimum septuaginta quinq; taleros: stipendium illorum auxit: filios ipsorum, ubi adolescerent, Ianczaris ascribendos statuit. Numerum Ianczarorum duobus millibus maiorem fecit: ita ùt iam sint sedecim millia. Postremò, in prælio mutilatos, immunes à bello fecit, & omnem uictum ad uitam transigendam eis dari iussit. His ita compositis, memor cladis quam Iuonia cum Polonis Kosacis, ditionibus Turcicis intulerat, ut aliquando Polonos ulcisceretur, immisſis mense Octobri, anni 1575. centum & undecim millibus Scytharum Præcopiensium, regiones Rusſicas quaqua uersus, ad quadraginta milliaria peruastauit. Ducentas domos equestris ordinis, ac pagos permultos, flamma iniecta ij immites hostes exusserunt: senes è plebe, puerulosq; plorantes cõtrucidarunt. Nobiles tamen haud plures triginta uel in prælijs occiderunt, uel pariter cum uxoribus, liberisq; in Valachiam, miseris modis colligatos abduxerunt: multi greges boum, ouiumq;, multa equorum armenta, ab illis abacta sunt. Lassis crura succidebant: uiuis coria ad uincendos homines detrahebant. In traiectu Nestri fluminis, magnus captiuorum planctus auditus est, quòd se iam planè in acerbisſimi hostis potestatem uenisse uiderent. Quos nostri liberaturi fuissent, ni confisi uanis promisſis Petri Palatini Valachiæ, qui se Scythis reditum in patriam, per Valachiam permisſurum negabat, nostrisq; id sanctè promittebat, ad Kiouiam, quà hostis uenerat, eàdem sperantes rediturum, conuersi, paulò tardiùs ad Nestrum concurrissent. Multi quidem tum Scythæ occisi: plures tamen Rusſi abacti ab illis sunt: qui pasſim grassante tam numeroso hoste, conuenire ad Mieliecium Palatinum Podoliæ, haud potuerunt. Interemptus quidam Scytha à Iacobo Niezabitouio, cum septingentis, quos ducebat: cuius frons uiginti quatuor digitos lata fuit: manus & pedes, adeoq; totum corpus stupendæ magnitudinis: humi iacens cadauer, umbilicum uiri stantis attingebat. Dum uerò isti prædam in Valachia cum Palatino partiuntur, Kosaci, Borysthenis accolæ, milites generosisſimi, ductore Bogdano Rosinskio, in Scythiam irruunt, flamma & cædibus omnia complent, fœminarum ubera abscindunt, alias excæcant, liberos illarum collidunt, ueteres captiuos liberant. Sed iam placet historiæ finem imponere. Ex qua id inter alia discimus, Turcas uinci à Christianis posse, si sint fideles & impauidi milites, firma auxilia: ac (quod primum est) si sit fortis & gnarus militiæ imperator.

Pocucensis oræ situs.

Mors Selymi, anno Christi 1574.

Post Selymum regnat Sultanus Amuratha

Scythæ Rusſiã uastant.

EXEMPLAR

EXEMPLAR QVARVNDAM LITERARVM SVPER DISCESSV CHRISTIANISSIMI AC SERENISSIMI HENRICI III. GALLIArum ac Poloniæ Regis: itemq́ Illustrissimi Senatus Poloniæ ad eundem Regem.

INCERTO AVTHORE.

ORATIO DANZAE AD SENATVM REGNI Poloniæ Cracouiæ congregatum habita.

ENRICVS Christianissimus & Serenissimus Franciæ & Poloniæ Rex, Dominus meus clementissimus, me die 18. huiusce mensis Iunij, hora nona pomeridiana, aut circiter ad se uocauit, qui primum agnouit me fideliter, & diligenter Christianissimis Regibus, aui, patri, & duobus ipsius fratribus inseruijsse, eademq́ se à me obsequia certè expectare significauit. Et cum ille de suo discessu mentionem fecisset, ingenuè fateor, me magnitudine periculi uehemẽter percussum, perturbatumq́ esse. Posteà honorificè multa de Regno Poloniæ loquutus, tandem testatus est, cũ ordines Regni Polonię eum Regem agnouissent, satis scire, illos se, uxores, liberos, fortunasq́ omnes unà cum Regno fidei ipsius commisisse, eam ob causam, se probi, digniq́ Regis officio nunquam defuturum, affirmabatq́, se nec eos nunc deserere, nec unquam deserturum. Ad hæc, referebat, se amplissimũ Regni Poloniæ Senatum, qui tunc hîc aderat, de obitu Christianissimi Regis ipsius fratris certiorem reddidisse, & quanto desiderio Regni Franciæ ordines eius in patriam reditum expeterent, declarasse. Præterea, reginam ipsius Serenitatis dominã matrem iam sæpius & scripsisse, quòd si maturè in Regnum non rediret, eam tot hostium uiribus, quibus urgebatur, diutius resistere non posse, ab eoq́ summis uiribus contendere, ut patriæ in tanto periculo consuleret sua præsentia, cum ipso absente id effici posse non speraret, dictum Regni Polonię Senatum, illam quidem profectionem probasse. Verum reliquos Regni Senatores prius conueniendos esse respondisse. Cum uerò Regni Franciæ negogotia eam moram non paterentur, sibi uel uitæ periculo patriæ necessitati esse subueniendum, statum Regni Franciæ perturbatissimum, afflictissimumq́ esse narrabat, cùm Prouinciæ omnes in armis essent, bellumq́ nunc illic maioribus uiribus, maioriq́ animorum exacerbatione, quàm antea unquam, gereretur. Adhæc, aduersarios ingenti classe littus Gallicum infestare, & Principem Condęum cum sex millibus Germanorum equitum in Franciam proficisci, maioresq́ copias per Germaniam, uicinaq́ loca cogi, quæ illum essent subsecuturæ, eam ob rem se non posse, nec etiam uelle patriam in tanto periculo deserere, pro qua sanguinem fundere illi esset iucundissimum: scire eum, sibi moriendum esse, honestam uerò mortem nũquam fugiendam, sed potius optandam. Hæc, cum fortissimi Principis, magniq́ animi officia sint, non dubium est, quin is uerus, sincerusq́ amor, quo Reuerendissimæ, Illustrissimæq́ dominationes uestræ sint amplexæ, & confirmabitur, & augebitur, cum illæ eum in pace moderatissimum, æquissimumq́: in bello uerò constantissimum, acerrimumq́ defensorem essent habituræ: Interim uerò nobis Francis tristissimum & quauis morte grauius. Et cum Reges Christianissimi hactenus, quacunque ire uoluerint armis, & uera uirtute sibi iter aperuerunt. Nunc uidere hunc Regẽ nostrum ea qua est ætate, uagum & in peregrina terra errantem omnibus supplicem esse: nec iam sua culpa, sed nostra causa, & uero in patriam amore. Et quoniam ipsius Serenitas facilè prouidebat, Dominationes uestras Reuerendissimas & Illustrissimas inopinatum istum suũ discessum molestissimè laturas, ille mihi sæpius iniunxit, ut graues, æquissimasq́ causas, quæ illum tot, tantisq́ periculis se exponere cogant, Dominationibus uestris Reuerendissimis & Illustrissimis declararẽ. Quibus intellectis sperabat, ea sibi nihil de ipsarum in illum beneuolentia remissuras esse: sed constanter in data fide perseueraturas. Hæc autem ut ille consequeretur facilius, significauit mihi, se ad quosdam Regni istius Senatores literas dedisse, & à me petebat, ut ipsis redderem, eosq́ suis uerbis diligenter rogarem, ne illi hoc suo discessu offenderentur, sed iustissima, necessariaq́ causa perspecta, illum habe-

berens

berent excusatum etiam apud cæteros Regni Senatores & Proceres excusarent, illum omnia ipsis Clementiss. Principis officia polliceri, & cũ ipsius Serenitas literas illas in suo cubiculo esse putaret, uni soli cubiculario qui tunc adfuit, iniunxit, ut mihi illas daret: qui respondit, nullas ibi literas esse, tunc ille promisit, se curaturum, ut mihi altera die traderentur, & quoniam heri amplissimus Senatus à me seriò petiſt, ut si ipsius Serenitas mihi alia mandata, uel priuatim, uel publicè quibusdam deferenda demandasset, illa ego apertè declararem. Ego sanctè iuro & adfirmo, ipsius Serenitatem nihil mihi iniunxisse, cuiquam dicendum, proponendum, & promittendum, quàm ea, quæ exposui, uidelicet, ut eius discessum apud omnes declarata uera causa excusarem: eos, quibus scribebat, hortari, ut in ueteri in eum fide & beneuolentia perseuerarent, ab ijsq; obnixè peterem, ut eum quoq; apud cæteros Regni Senatores proceres excusarent, & omnibus Clementiss. & Optimi Regis officia promitterent: ut autem ipsius Serenitas propensissimum suum in hoc Regnum studium, solicitudinemq; testaretur, mihi quoq; demandabat, ut Dominationibus uestris Reuerendiss. & Illustriss. significarem, sibi consultum uideri, ut in primis idonei legati ad ipsius Serenitatem eligerentur, qui magnis itineribus in Franciam contenderent: hac enim ratione fore, ut omnes facilius in officio uestris prudentissimis consilijs & authoritate continerentur. Nam ubi illi intellexerint, ipsius Serenitatem mortuo Rege fratre pro motibus Regni Franciæ sedandis, paceq; sua præsentia conficienda à Regni illius ordinibus supplicibus precibus, magna contentione euocari, & eam ob causam militum Regni Poloniæ Senatum legatos misisse, ut eorum consilijs & intercessione pax æquissimis conditionibus facilius constituatur, sperandum est, quòd interim omnes Regni Poloniæ legatis decernetur, sunt expectaturi, & certè legatorum præsentia ad Francorũ animos flectendos, & negotia publica ad optatum finem perducenda, profutura. Ego Carolus Danzæus, à Danzij, Christianiss. & Sereniss. Franciæ & Poloniæ Regis Consiliarius hæc, quæ hoc scripto nomine ipsius Serenitatis declaraui, & confessus sum, uera esse testor & affirmo. Cracouiæ 22. Iunij, anno 1574. Carolus Danzæus manu propria subscripsi.

Literae Senatvs Regni Poloniæ ad Imperatorem Romanum.

Sacra Cæsarea Maiestas Domine, D. Clementiss. faciendum putauimus, ut Sacram Cæs. Maiest. uestram pro ratione uicinitatis & officij nostri certiorem faceremus de ijs, quæ proximè præteritis diebus apud nos acciderunt. Quanquam ea minimè ignota sunt S. C. Maiest. uestræ, quin imò certò scimus, Sereniss. Regem nostrum ditiones S. Maiest. uestræ intrasse non satis pro Regia dignitate, paucis duntaxat comitum. Qua ex re S. C. M. uestra facilè intelligere potest, Sereniss. Regem nostrum præter scitum & opinionem nostram è Regno discessisse: nam C. M. V. non ignorat, qua fide & obseruantia nos Principes nostros prosequi soleamus, neq; hũc Sereniss. Regem nostrum debito honore priuaremus, si cum scitu & consilio nostro eam profectionem instituisset. Subsecuti sunt & officiales Regni, & insequendo Plezinam ultra oppidum Domini Premniz ditionis Maiest. Vestræ processerũt: sed ab instituto suo nulla ratione se reuocari passus est. Reliquit quidem sua Maiest. literas ad nos, quibus hoc Regnum nobis commendat, & causas explicat, quam ob rem nos cœlauerit de profectione sua: nimirum, ut Sereniss. matrem, patriam, & Regnum illud florentiss. ab interitu uindicaret. Sanè ut primum de morte Christianissimi Regis Galliarum, fama apud nos increbuit, & successionem ad Sereniss. Regem nostrum deuolutam esse, ne in eo quidem, quod illi naturaliter & hæreditatiuè obtigit, Sereniss. Regi nostro obesse uoluimus: nam & de periculis omnibus, de salute & cõmodis Regni illius non minus quàm de nobis ipsis cogitationem susceperamus, communicatisq; consilijs de rebus omnibus statueramus prouidendum, adeò ut nullum Sereniss. Rex noster fidelium subditorum officium in nobis desideraret. Sed eius rei culpa hæret non tam penes excelsum, & uerè regalem ipsius animum, sed penes eos, qui eum priuato consilio ad hoc factum impulerunt. Ex quibus omnibus Sacræ C. M. V. pro sua prudentia iudicare poterit, discessum hunc Sereniss. Regis nostri his temporibus accidisse, quibus maximè ab hostibus Christiani nominis ex minima occasione metuenda sit omnis periculi suspitio in hoc Regno potissimum, quod est quasi pro aliquo præsidio Christianis Prouincijs collocatum, quæ quidem pluribus uerbis S. C. M. Vestræ scribimus, primum ad remouendam prætermissi officij erga Sereniss. Regem nostrum culpam, ne quis in eo nos deliquisse arbitraretur, deinde uerò ut S. C. M. V. ad eam fœderum & pactorum communionem, quæ M. V. cum Regno Poloniæ intercedit, inuitaremus,

taremus, rogantes, ut quemadmodum sanctè, & inuiolatè hactenùs ea coluit, ita & nunc ea obseruare non desinat. Porrò negocium hoc omne S. C. Maiestati V. ita commendamus, ut nulli magis unquam commendare possimus. Nam ut nollemus inuitum quenquam nobis imperare, ita non libenter uideremus, nos tales existimari, qui nesciamus officio nostro uti, & uoluntates Principum moderari. Non deest nobis animus pro dignitate, & libertate nostra quæuis consilia habere: sed Polonorum semper fuit Reges, & Principes suos colere, reuereri & honestis pòtius, quàm externis studijs & officijs eos prosequi. Quod reliquum est, nos, studiaq; nostra S. C. Maiestati uestræ commendamus. Data Cracouiæ 21 Iunij, 1574. Eiusdem S. C. Maiestati uestræ addictiss. Seruitores, Senatus Regni Poloniæ, Cracouiæ congregatus.

REVERENDISSIMIS, ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS Dominis, Senatoribus, Nobilibus, & generosis Equitibus Regni nostri Poloniæ, & magni Ducatus Lithuaniæ, Henricus Dei gratia Poloniæ Rex, magnus Dux Lithuaniæ &c.

Reuerendissimi, Illustres, & magnifici Domini, Senatores syncerè nobis dilecti, uosq; generosi, & nobilissimi Equites, dici non potest, quanto cum doloris sensu in animum nostrum induxerimus, ut nō expectatis inclyti huius Regni Comitijs, in Franciæ Regnum, quod nobis nuper legibus, iureq; hæreditario obuenit, properandum statuerimus. Siquidem in merita uestra erga nos, in charitatem, & beneuolentiam, qua nos complectamini, intuentes, non pòtuimus sanè sine lachrymis ac firmo dolore de hac nostra in Franciam profectione cogitare. Multa ante oculos obuersabantur, quæ commemorare longum esset, idqûe planè uinceret recordatio beneficiorum uestrorum, ita ut omninò nobis certum & constitutum esset, Franciæ Regnum administratione Sanctæ Reginæ matronæ concessa, & demandata, hîc non modò comitia expectare, uerùm etiam si ita nobis uideretur, integram ferè ætatem degere. Testis mihi Deus est, testes quoque non pauci ex Senatoribus, cum quibus simulatque de morte Christianissimi Regis fratris mei indicatum uobis est, copiosè de hac re egimus, atque ex illorum sententia sub huius Regni nostri sigillo ad Serenissimam matrem meam mandatum amplissimum, quod Regentiam Galli uocant, misimus, priuatis etiam nostris literis Illustrem Principem Alanconium, Henricum Nauarræ Regem, & omnes Galliæ Principes ac proceres sedulò monuimus, ut nostri desiderium æquo animo ferrent, nec aduentum nostrum frustrà expectarent. Ita profectò res se habent, mutandi uerò huius consilij, aut potiùs sententiæ nostræ, quæ penitùs insederat animo, hæc fuit causa, quæ uobis, hoc est, prudentibus ac sapientibus uiris spero probabitur. Hesterna die sub noctem ferè allatæ sunt nobis literæ à Serenissima Regina matre, & multis Galliæ proceribus, & primarijs uiris, in quibus scriptum erat, necessarium omninò esse, ut quàm primùm dispositis equis ad celeritatem istuc aduolaremus, in summo esse discrimine res Gallicas, actum prorsus aliter uideri de uetustissimo, nobilissimoqûe totius Europæ Regno, nec ullam aliam rationem esse tuendi, & conseruandi nobis illius Imperij, quàm si intra dies uiginti ad summum Lutetiæ Parisiorum, uel saltem in finibus Regni nos sisteremus. Multa erant alia diligenter perscripta in illis literis, ex quibus non modò periti rerum Gallicarum, sed etiam exteri non ignari rerum humanarum facilè possent intelligere, ilicò & sine cunctatione nobis discedendum esse. Quamobrem lectis illis literis, apud me necessariò constitui, quanta possem maxima celeritate in Galliam proficisci. Cùm autem si de profectione mea cognitum esset, multa imminere uidebantur, quæ celeritatem, in qua omnia posita essent, retardarent, faciendum nobis putauimus, ut tacitè proficisceremur. Itineris Gallici ratio nobis non est ignota, nec ignorantur studia, & mores illarum gentium, per quas nobis transeundum est. Itaque nihil opportunius, nihil securius uisum, quàm ut omnes de profectione nostra cœlaremus, & subita ac festina abitione discessus nostri famam anteuerteremus. Habetis paucis rationem consilij nostri. Reliquum est, sic uobis persuadeatis, nihil quicquam hoc facto de pristino nostro erga uos, totumqûe hoc nostrę Poloniæ Regnum amore decessisse. Vos quoque nobis illam summam, qua hactenus nos prosecuti estis, beneuolentiam, & obseruantiam integram conseruabitis. Nullam certè nos uestri tuendi, ornandi, & augendi huius Regni nostri occasionem labi, aut diffluere permittemus. Dignitatem nostram,

& Poloniæ Regni tantisper dum absumus (aberimus autem, quàm minimum poterimus) fidei, integritati, prudentiæ, & sapientiæ uestræ commendamus. Cupimus insuper & hortamur uos, ut primo quoque tempore egregios uiros ex omnibus ordinibus lectos, ad nos in Galliam mittatis, cum quibus seriò, & diligenter de omnibus, quæ ad utilitatem, & ornamentum huius nostri Regni pertinent, tractabimus. Iterum atque iterum salutem, concordiam, incolumitatem Regni nostri, & existimationem nostram uobis quàm obnixè fieri potest commendamus. Benè ualete. Cracouiæ 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria subscrip.

Reverendissimo in Christo patri domino Episcopo Ciuaniensi, syncerè nobis dilecto Henricus Galliarum, & Poloniæ Rex.

Reuerendissime Domine syncerè nobis dilecte, pro mutatione rerum, & temporum mutanda quoque esse consilia, Paternitas uestra non ignorat. Quod ipsum uiri prudentes fecère semper, & nobis nunc quoque necessariò faciendum est. Constitueram quidem superioribus diebus quemadmodum uestra Paternitas de me bis intellexit, apud uos manere, saltem donec Comitia indicta, coacta, & peracta fuissent. Nunc uerò, cum ex literis Serenissimæ Reginæ matris meæ, quas hodie sub tempus cœnæ accepi, intelligam Regnum Galliæ in eo esse statu, ut de toto illo amplissimo & nobilissimo Regno nostro planè actum sit, nisi quàm primùm incredibili celeritate illûc peruenero, cælare discessum meum æquum est propter multas causas, quas Paternitas uestra cognoscet à nobili & generoso uiro D. Danzęo Consiliario nostro, cui ut fidem adhibeat in omnibus rogo. Ego nihil magis cupio, quàm utrumque Regnum retinere: neque enim id nouum est, neque legibus uestris aduersatur, & erit Polonicæ genti perhonorificum & tutissimum, cùm habere Regem, qui Galliæ simul imperet. Verùm, de toto isto negocio, quod grauissimum esse puto, mihi magnoperè curæ est, ut debet esse cum Paternitate uestra copiosè ex animi mei sententia dictus D. Danzæus communicabit. Puto me à uobis amari plurimùm, quemadmodum quoque uicissim nihil est certè, quod non uestra causa uelim. Noui ingenium tuum, noui fidem, & integritatem. Hoc tandem peto, & à Prudentia tua, ingenio & dexteritate illud expecto, quò contendat, & efficiat Paternitas uestra, ut inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque ordinis studia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuère. Incumbe quæso totis uiribus in eam curam, & solicitudinem nihil nobis gratius quicquam posset accidere. Faciam autem, ut tu nec immemorem amasse, nec ingratum Principem dilexisse uideare. Benè ualeat Paternitas tua, syncerè nobis dilecta. Regnum nostrum uobis commendamus. Datæ Cracouię, 18 die Iunij, anno 1574. sub nocte.
Henricus manu propria subscrip.

Illvstribvs ac magnificis dominis, domino Palatino Cracouiensi, & Domino Zberouuio Maresc. Curiæ syncerè nobis dilectis, & Reuerendo D. Vuolki Vicecancellario nostro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex, Magnus Dux Lithuaniæ, &c.

Magnifici Domini syncerè nobis dilecti. Cogimur in Galliam nunc proficisci continuato dierũ, noctiumq; itinere. Nam ex literis Serenis. Reginę Matris nostræ, quas hodie sub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, Regnum Galliarum in eo statu esse, ut nisi incredibili celeritate illûc peruenerimus, Regnum nostrum omninò pereat. Quo quidem nuncio ualdè commoti sumus: nec enim quicquam minùs expectabamus, & motus Gallicos, aut leues esse arbitrabamur, aut eiusmodi, qui me absente, authoritate Serenissimæ Reginæ Matris meæ sedari possent. Sed postquam aliter esse uideo, nolo nunc ipse deesse. Itaque nunc maxima celeritate in Franciam proficiscor: necessariò me id facturum homines prudentes, qui Gallica norunt, statuent. Discessum meum cælare operæprecium fuit propter eas causas, quas Magni-

Magnificentiæ uestræ à nobili, & generoso uiro D. Danzæo Consiliario nostro intelligent. Ego uos, totamque familiam uestram amaui semper, & quantùm animo licuit, libenter ornaui, à uobis nunc omnia beneuolentiæ ac synceræ amicitiæ officia expectans. Illud oro in primis, ut authoritate Vestra, quantùm fieri poterit, omnia contendatis, ut inclyti Senatus studia eadem erga me absentem maneant, quæ hactenus fuere. Verùm de hac tota re, alijsq; grauissimis multis rebus dictus Dominus Danzeus meo nomine uobiscum aget copiosè, cui ut fidem habeatis, uehementer rogo. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO À TIENSZIN Castellano Vueinicensi Subcamerario nostro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex. &c.

Illustris, & Magnifice Domine, syncerè nobis dilecte. Non sponte quidem, sed coactè, & cogente rerum omnium necessitate in Franciam nunc maxima celeritate proficiscimur. Ex literis enim Serenissimæ Reginæ Matris nostræ, quas hodie sub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, eo statu esse res Gallicas, ut nisi expeditis equis illûc aduolauero, omninò de illo Regno non actum sit. Id quoque scriptum est ad me ab omnibus Galliæ Proceribus ac Primarijs uiris. Quamobrem cunctandum mihi minimè putaui, ne mihi ipsi in tanto momento deesse uidear. Discessum uerò nostrum tacitum esse, operæprecium fuit propter incommoda itineris. Nouit enim Synceritas uestra, ingenia Germanorum, & quanto odio prosequantur Catholicos homines. Quid autem nunc à Synceritate uestra expetam, & expectem, nobilis & generosus uir Danzæus Consiliarius meus exponet uobis: cui ut fidē habeatis, uehementer rogo. Hoc unum tantùm addam, hac posteriore Epistolæ parte, te eum esse, quē ego summoperè amaui, quem plurimi feci, & cuius uicissim amicitiam, & beneuolentiam erga me sempiternam esse cupio. Benè ualeat illustris Synceritas uestra. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, anno 1574. Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO RADLVVIEL Duci in Olira, Mareschalc. Curiæ Lithuaniæ, syncerè nobis dilecto, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex.

Illustris & Magnifice Domine, syncerè nobis dilecte. Hæc ad te scribens, necessariò itinere in Galliam ingredi cogor. Intellexi enim ex literis Serenissimæ Matris meę, scriptis, in eo statu esse res Gallicas, ut nisi intra 15 dies ad fines Franciæ appulero, actum esse uideatur de toto illo Regno. Id quoq; scripserunt ad nos omnes proceres, & Primarij uiri, fidem meam implorantes. Quamobrem cunctandum, & procrastinandum minimè putaui. Sed discessum meum dissimulandum existimaui, ut securiùs transeam per Germaniam. Noui enim ingenia Germanorum, & quanto odio Catholicos homines prosequantur. Quid uerò nunc à Synceritate uestra expectem, & expetam, nobilis & generosus uir Dominus Danzæus Consiliarius noster exponet meo nomine copiosè, qui has literas Synceritati uestræ reddet: cui ut fidē adhibeat, omninò cupio. Benè ualeat Synceritas V. & me, ut hactenus fecit, diligat. Datæ Cracouię, die 18 Iunij, 1575. Henricus Rex manu propria.

LITERAE AD SACRAM MAIESTATEM REGIAM À Senatoribus Regni Poloniæ scriptæ, cum quibus Cubicularius Maiestatis suæ, Viennam XX Iunij, Cracouia in expeditis equis delectatus est.

Serenissime Rex, & Domine, Domine clementissime. Obsequia nostra cum testificatione fidelissima subiectionis nostræ Sacræ Maiestati uestræ commendamus. Itáne meriti sumus de Sacra Maiestate uestra, ut præter spem omnem, & expectationem nostrã, hinc discedere nobis inscijs, Sacræ Maiestati uestræ placuerit? Graues impulerunt causæ, S. M. V. & induxerunt ad hoc tam graue, & periculosum

iter. Sed grauius illud existimamus esse, quod Sacra Maiestas uestra inconsultis nobis, hoc fecerit, quasi fidem fidelium subditorum suorum dubium faciens, neq; res suas concedens illis, qui se, salutem, facultatesq; suas omnes, fidei sacræ Maiestati uestræ concrediderunt. Non deerat animus, non defuit facultas, nulla nobis ad aras usq; (quod dicitur) S. M. V. sequentibus. Sed neq; S. M. V. benè apud se examinauit, quã est aggressa, neq; committere debuit, ut ultrò se tot periculis obijceret. Precamur S. M. V. omnia fœliciter ex animi sententia euenire: sed ita tamen, ut priùs illi Deus mentem inspiret, ad nos, Regnumq; suum reuertendi. Vbi salua & incolumis Viennam S. M. V. peruenerit: rogamus Sacram Maiestatem uestram, ne ulteriùs procedat, ne se maioribus discriminibus exponat, ne cum periculo suo maiores, & excellentiores hominum gradus appetat. Hic enim honos, in quo Maiestatem uestram Deus Max. collocauit, eò est excellentior, quò processit non à fortuna, sed à diuina uoluntate, & proborum, & de Maiestate Vestra benè meritorum iudicio. Consideret Maiestas uestra, Regnum se reliquisse planè periculis omnibus expositum, nullis fœderum, & pactionum renouationibus confirmatum. Nisi Dominus custodierit, actum est de nobis, nulla nobis diligentia, nulla prudentia proderit. Nihil enim sine Sacræ Maiestatis uestræ præsentia stabile & firmum statuere possumus. Petimus igitur à S. M. V. ut Maiestas uestra memor sit fidei suę ac iuramenti Regno huic præstiti, memor expectationis suæ, quam semel de Maiestate uestra conceptam eò usq; retineremus: memor ad extremum salutis, & incolumitatis nostræ, quam Deus Max. Maiestatis uestræ fidei commisit, & potestati. Nos si deseret Maiestas uestra, uindicabit Dominus iniuriam populi sui, neq; formidabit Maiestatis uestræ actiones, nostris malis, & periculis fortè grauatas. Hoc si impetrabimus è Maiestate uestra, dabimus operam, ut in reducenda Maiestate uestra omne studium, officium, & operam nostram Sacræ Maiestati uestræ comprobemus. Deum rogamus, ut Sacram Maiestatem uestram Sacram & incolumen aspiciamus. Datum Cracouiæ, die 20. Mensis Iunij, Anno 1574.

Sacræ Maiestatis Vestræ
subditi & Consiliarij,

Senatores Regni Poloniæ
Cracouiæ congregati.

EXEMPLVM LITERARVM A' SACRA CAESAREA Maiestate ad Senatores Regni Poloniæ datarum.

MAximilianus Reuerendissimis, &c. Accepimus Dominum, & uestras literas die 21 Mensis Iunij iam elapsi datas, quæq; ijsdem, pro solita uestra erga nos beneuolentia de Serenissimi Principis Domini Henrici Regis Franciæ, & Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, consanguinei, & fratris nostri charissimi istinc discessu nobis significanda duxistis. Cognouimus Dominationes itaq; uestras, & uos cælare non possumus, eundem Serenissimum Regem uestrum hisce diebus instituti itineris sui ratione ita ducente, hûc uenisse, tanta quidem celeritate, ut non modò planè nobis inscijs, ditiones nostras intrârit, sed parùm etiam abfuerit, quin aduentus sui nuncium anteuerteret. Nos uerò Serenitatem suam eo pacto hûc delatam, ita excepimus, ut ex mutua uicinitate, quæ cum Poloniæ Regno nobis intercedit, dignum & fraternæ, arctissimæq; necessitudini, qua Serenissimis & Christianissimis Francię Regibus iuncti fuimus, conuenire existimauimus. Sicq; Serenitas sua iter suum quàm citissimè peragendi desiderio hinc festinans, nudiustertius in Galliam perrexit. Porrò uelim Dominationes uestras, & uos uobis in mentem reuocetis, antiqua fœdera, & pacta, quæ ab antecessoribus nostris accepta cum inclyto Poloniæ Regno nobis intercedunt. Dominationibus V. & uobis sic persuasum cupimus, nos, qui hactenus nihil magis curæ, uel etiam in nobis habuimus, quàm ut huiusmodi fœdera, atq; pacta, firma, inuiolataq; conseruarentur: adeoq; omnibus, quæ huc pertinere uisa sunt, nunquam defuimus, nec in posterum hac in parte fore dissimiles. Quod ut de uobis pollicemur, ita nihil diffidimus, quin, qua estis erga nos, Regna, Dominiaq; nostra præclara, integerrimaq; uoluntate, uestrum uicissim in ijsdem fœderibus sanctè obseruandis, officium haud uspiam desiderari passuri sitis. De cætero, D. V. & uos, quibus mutuæ beneuolentiæ, & bonæ uicinitatis studia deferimus, rectè ualere cupimus. Datum Viennæ, 1 Mensis Iulij, An. 1574.

EXEM-

EXEMPLAR LITERARVM AD HENRICVM ANDEgauensem à Senatu, & Ordinibus Regni Poloniæ.

SACRA CHRISTIANISSIMA, ET SERENISSIMA MAIESTAS Regia, Domine nobis clementißime.

STudia, obseruantiam nostram S. Regiæ Maiestati uestræ commendamus, à Deoque Max. S. Maiestati uestræ precamur optimam salutem, felicissimos rerum successus, ut S. Maiestas uestra diu sana & incolumis sit, & longissime ac fœlicissime populis à Deo suæ fidei & gubernationi concreditis, imperet cum summa laude sua, & eorum, quibus præest, fœlicitate. Quæ fuerit uniuersi Regni Poloniæ erga Maiestatem uestram propensio, cùm Rex à nobis electus, & ex remotissimis orbis partibus in Poloniam excitus esses, non est opus longioribus uerbis Maiestati uestræ commemorare. Siquidem in memoria tua esse existimamus inter clarissimos Principes, & regios Monarchas, te omnibus à nobis competitoribus prælatum, in Poloniam ex Galliis honorificè exceptum, sacro deinceps diademate coronatum, & ita apud nos habitum, ut tibi libentissime uitam, salutem, iura, libertates, & charissima quæq; in patria nostra pignora concredere, & in potestatem tuam tradere non dubitauerimus. Et sperabamus quidem, nos Imperij tui moderatione post interregni tempus illud luctuosum & difficile, quasi sole post obscurissimas tenebras elucente, Regnum Poloniæ splendorem suum recuperare posse, fecissetq; utinam Deus Max. ut expectationi de te nostræ exitus respondisset, nec ea fœlicitas, quã ex Imperio tuo conceperamus, intersecta fuisset tristi Reipub. nostræ casu & perturbatione. Discessisti à nobis, Sereniss. Rex, patriæ nostræ, imò quoq; uerò tuæ, corpus integrum tuo hinc discessu reliquisti mancum, ita ut quasi per te capite diminuto, patria nostra sine Rege suo uitam ducat ægram, & non mediocri dolore sese conficiat. Auget etiam dolorem nostrum, quòd consilium discessus tui, & teipsum, uitam, dignitatem, Maiestatemq; tuam his concredidisti, qui priuata magis apud nos obseruantia, quàm ulla fide publica se tibi esse obstrictos, agnoscere debuerunt. Nos tibi fidem nostram, nos obseruantiam, nos cultum, nos in prosperis & aduersis constantiam, sacramento oblato, obstrinximus. Nobis propterea, te, tuaq; consilia, tuas res concredere debuisti. Nos enim pro tua dignitate, pro gloria, pro salute, pro acquirendo non modò paterno Regno, quod à Deo, Naturaq; datum, amittere nullo modo potuisti: sed etiam pro alio quouis Imperio consequendo, fidem, studium, operam, uitam deniq; deuouissemus, te, tuamq; fortunam comitando. Legis annales nostros, fidem Poloni erga Reges suos deseruêre nunquã. Polonorum nomen contra Principes suos sinistra machinatione contaminatum non esse. Reuocandum est illud in animum tibi, quàm primũ de obitu Christianissimi Regis Caroli IX. fratris tui desideratissimi, fama in Polonia peruulgata fuit, tuaq; fraterna uiscera morte ipsius non mediocriter commota uidissemus, tute scis, non magis te, quàm Senatum, & uniuersam Poloniam acerbissimo casu mortis illius perturbatam extitisse, quasi Rex noster mortuus esset, ita mortem illius indoluit Polonia. Quid actum est? quod erat officij tui, rem ad Senatum tibi tunc assistentem, retulisti, deliberatum est, dictæ sunt sententiæ, dies luctus publici per uniuersum Poloniæ Regnũ constitutus & indictus est. Summa totius deliberationis erat, quid tibi faciendum, quomodo Galliæ tumultuanti succurrendum: qua ratione Regnũ ad te naturali successione deuolutum, retinendum. Hæc omnia, quæ erant grauissima, nec ab una parte Reipub. sed ab omnibus ordinibus constitui & finiri poterant, in maiora Regni comitia, te consulente, te annuente, te applaudente, reiecta sunt. In hac expectatione Comitiorum quid actum sit, proh dolor, commemorare quid ampliùs opus est? Rege caremus in Polonia, at quomodo? neque hoc sine dolore reticeri potest: ita à nobis discessisti, ut uix impressum abitum discessus tui uidere potuerimus. Sed dolorem & orbitatem nostram amplificare nolumus. Deus Maximus, qui corda Regum gestat in manibus suis, ille iudicet hoc factum tuum, ac benè uertat hoc non modò Galliæ, quæ te à nobis euocauit: sed patriæ quoq;, quæ tuam fidem secuta, nunc de statu & fœlicitate sua laborare cogitur. Cuius quidem saluti prospectũ esse uolentes, quò nos patriæ amor, quò necessitas ipsa, quò periculorum metus, & consueta consiliorum ratio uocabat, Vuarschaniam conuenimus omnes, ut orbitati patriæ, paci, & securitati publicæ consuleremus. Et caput quidem deliberationis nostræ hoc fuit unũ, ut Regem haberemus in Polonia, cuius authoritate pax interna, & externa tranquillitas retineretur. Omnes te hîc Regem optabamus, requirebamus: sed quem intueri, quem alloqui, quo cum agere potuissemus, habuimus neminẽ. Est certè uerum, quod scribimus, Sereniss. Rex, non defuisse nobis animos, non occasio-

nes, non commoditates, non etiam causas, ut patriam seruaremus, liberas uoces ad eligendum nobis Regem alium conuertere, & spretæ patriæ ignominiam, periculaq; imminentia noua Regis electione detergere: sed natura, constantiaq; nostra uincit necessitatem eam, nec id quidem sine periculo, ne sequamur prius, donec à te sciremus, an ad nos redire, nobis semper imperare, sceptraq; Poloniæ gestare uelis. Voluntatem tibi esse quidem, quis dubitet? Regia uirtus & natura tua non Septentrionis fortasse modo: sed Regnorum aliorum quoq; imperium animis cogitat: sed uoluntatem istam multis fortasse cogitationibus occupatam, aut temporum necessitate distractam, non uult Polonia magno cum suo malo experiri, te longum tempus expectando. Vis igitur Rex noster esse? Venias quamprimū in Regnum hoc, cape sceptra semel tibi data, accipe gladiū Regalem, quo nos defendas à uicinis hostibus, quorum arma iam personant in auribus, micant in oculis ex Vualachia, Scythia, & Moschouia. Veniendum est autem maturè, ne consilia & machinationes hostiū, longa tua expectatione maturescāt, & nos, Regnumq; istud perdunt. Rege diu carere non possumus propter grauissima pericula, in quibus, tanquam in lubrico, uersamur, quæ talia sunt etiam, ut à nobis nequeant, nisi præsente Rege, tolli. Propter discessum enim tuum multis domi incommodis affectum est: bona Regalia à militibus occupata, stipendia per se promissa, & non soluta, priuatorum in publica bona inuasiones, direptiones, occupationes. Non commemoramus licentiam, iniuriam, cædes, audaciam, quorundam perditorum, quidlibet faciendi. Nec uindicari absente Rege, silente lege, conuersis omnium ad extrema pericula oculis, uix facilè possunt. Ne igitur longa, irritaue tui aduentus expectatione nos suspensos reddas, & cunctatione tua Regnum maioribus periculis inuoluas, non ægrè feres, quod pro salute patriæ nostræ facimus, & tibi tempus in Poloniam ueniendi assignamus. Hoc autem est, Sereniss. Rex, quatenus adhuc humeris nostris, pondus periculi huius sustinere posse, nos arbitramur, & te ad nos commodè ex Gallia in Poloniam peruenire, nobiscumq; esse posse iudicamus: diem duodecimam mensis Maij proximè uenturā, pro quo etiam tempore Comitia magna, decreta & instituta esse scito, ad quod quidem tempus assignatum, ad ea quoq; Comitia te uniuersa quoq; Polonia expectat, ut uenias in Regnum hoc, in Comitia illa, quæ sunt instituta, ut deliberationes cum Senatu, & Ordinibus Regni iuxta morem & consuetudinem præscriptarum legum absoluas, & pericula imminentia unà nobiscum amoueas: tum etiam conditiones ab Oratoribus tuis in conuentu electionis receptas, & iuramento firmatas, atq; conditiones & articulos per legatos tibi oblatos, ac hos per teipsum Parisijs, illas uerò per Sereniss. Carolum olim Galliæ Regem fratrem tuum desideratissimum, sacramento roboratas, confirmes, expleas, & re ipsa præstes, ac in posterū Rempub. nostram præsens semper gubernes. Hoc ad officium tuum Regale, & sponsionem factam, fidemq; datam, pertinere, maximè intelligimus, ut non dubitemus, te nō magis curaturum esse, ut huc uenias, quam ut promissa expleas. Si uerò, quod à nobis utiq; longè abesse cuperemus, ad nos uenire non potueris, tardaueris q;, cum nostro summo dolore tibi dictum, nunciatumq; uolumus esse, omnes non posse amplius, quod cum gratia tua dicere licebit, sine Rege, sine lege uiuere in Repub. nostra, conuersisq; nostris animis ad Deum, id faciemus, quod ad incolumitatem & salutem patriæ nostræ pertinere uidemus, eamq; ab illo tempore, si non ueneris, salua tua gratia, honoreq; nostro, obedientiam, & fidem datam tibi renunciamus, & noui Regis, electionisq; conuentum indiximus, statuimus, promulgauimus, atq; id quidem ita certè, ita firmè, summa necessitate constricti, apud nos statuimus, ut nullis excusationibus, nullis modis, nullis ad extremum rationibus, ab instituto nostro nos abduci patiamur. Non debes autem æstimare, Serenissime Rex, id nos animo erga te sinistro, aut consilio præpropero facere. Abest longè à nobis ea cogitatio: sed iudicare debes in primis, Poloniam ita esse constitam, ut barbaris hostibus ad eam solam pateat aditus, ipsaq; sola ad omnia Christiani orbis Regna, sit quasi porta, quæ nisi firmissimis claudatur præsidijs, non ipsa modò, sed multæ Christiani orbis prouinciæ, certum est, de salute sua periclitabuntur. Nos igitur hic pro omnibus quasi excubias agimus, & ut securè dormiant alij, nos insomnes oportet peragere noctes. Tale igitur Regnum, quomodo sine Rege, sine Duce, sine capite esse posse existimas? Nosti potentiam Moschouiticam. Non est incognita tibi Scythica ferocitas, quæ cum Turcica potentia mixta, his diebus uicinam nobis Vualachiam solo æquauit. Est Regnum hoc cinctum & circumuallatum hostibus Christianorum Catholico nomini infensis, nostro uerò infensissimis, quòd ueteres ex se ductos triumphos, tunc maximè uindicare cupiant, cùm Remp. hanc capite è Rege suo uideant orbatam, & tanti casus nouitate tumultuantur. Occasionem igitur oppugnandi nos & Rempublicam nostram habent illi percommodam. At dices fortassè, uires nobis esse tantas, modò ue-

limus,

limus, posse nos etiam defendere patriam nostram, eamque tibi seruare saluam & incolumem, hostium insultibus ab ea pellendis. Est ita Serenissime Rex, pro patria nos nullis etiam extraneorum adiutos auxilijs fortiter pugnauisse, præclarisque triumphis atque longè fines illius protendisse, paratos etiam esse, pro his tuendis & conseruandis, sanguinem nostrum effundere: sed istius optimæ uoluntatis impedimenta tuo discessu tanta sunt effecta, quanta uix ullo unquam tempore in Polonia fuerunt. Inimicitias cum barbaris gentibus, non unas, sed multas, & graues, pro gloria, & libertate Christiana habemus, amicitias quoque cum Christianis, uicinisque Principibus, nullis per te fœderum, & pactorum uinculis colligatas, ita retinemus, ut dubia potiùs, quàm certa sit eorum possesio existimanda. Quid horum quisque moliatur, quò adspiret, quid nectat, non uidemus: tu uerò considerare potes. Simus etiam superiores hostibus nostris, at eorum conatibus hinc inde irrumpentibus, quomodo sine capite, sine Rege resistemus? Quomodò uires coniunctas contra diuersos hostes habebimus? maximè, cùm Regni huius pa[illegible]um uicinis nulla per te pactorum renouatione firmata consistat. Bellum in Polonia, publico etiam Edicto sancitum, sine Rege, tanquam summo belli Duce, ex præscripta lege fieri non consueuit, neque potest. Erit'ne amplius sine Rege Polonia salua? Minimè gentium, Serenissime Rex, Regem oportet habeamus, aut te, aut alium, quem nobis Deus & fata prospexerunt. Durum est telum necessitas, qua abducimur, ut si Rex præsens nobis noster semper nolis esse, alium, qui nobis imperet, eligamus oportet, te id minimè ægrè ferente, imò collaudante studia nostra seruandæ patriæ cupiditate tantoperè incensa. Non dubitamus autem, Serenissime Rex, si ita tibi, & Deo uidetur, ut Rex noster amplius futurus esse non possis, quin nos & Regnum hoc in tua gratia; & fauore, & beneuolentia perpetuò retineas, & in primis gratum, & memorem te studij, & obseruantiæ nostræ erga te, præstes, quam tibi etiam omni studio, opera & diligentia comprobare studebimus, ut intelligas, erga te apud nos etiam non regnantem, non destitisse studia, beneuolentiam, obseruantiam nostram; quinimò duratura hæc esse omnia, quandiu in animis residebit tuæ erga nos gratiæ, & beneuolentiæ memoria. Quod superest, commendamus nos in gratiam Maiestatis uestræ, Deumque Maximum precamur, ut S. M. V. clementissimè seruet sanam & incolumem ad perpetuam Christiani nominis gloriam, & & salutem obseruandam. Datæ Vuarschauiæ ex congregatione Ordinum Poloniæ Regni generali, die 18 Septembris, 1574.

Sacræ Christianiss. & Serenissimæ Maiestatis V.

Seruatores addictissimi

Senatus, Equestris Ordo Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO DOMINI M. D LXXVII. 17. Aprilis.

A'

IOANNE LASICIO POLONO DESCRIPTA, in qua causæ belli à Serenissimo Rege Poloniæ Stephano contra Gedanenses suscepti, referuntur.

MAGNIFICO VIRO, DN. IOANNI ZBOROVVSKI, Castellano Gnesnensi, Duci copiarum Aulico Serenissimi Regis Poloniæ Stephani, Odolanouiensi, Kieskensi, Volpiensiq; Præfecto, Senatori integerrimo, salutem, & fœlicitatem.

ITTO ad te, strenue Imperator, hanc belli abs te, angelis Dei iuuantibus, confecti, descriptionem: ut gesta tua, tuorumq; fortium militum, quæ iam literis mandari incipiunt, nunquam esse moritura, nisi cum hac uniuersitate rerum, cognoscas: & eò maiorem inde uoluptatem percipias, ad maiora tantò magis inflammeris. Qua in descriptione, tute nosti, quale meum fuerit studium, ne quid falsi esset. Si quæ præterij, ea supplere licet alijs. Dolenda est sanè isthæc Christianorum calamitas: at quid aliud magistratus ageret, imperata facere nolentibus? etsi nondum hic magistratus noster, suo usus esse gladio, quem à Deo ad coërcendos malos accepit, uidetur: id tantùm apparuit, quemadmodum pro eo Regum illi Rex ac defensor pugnauerit: quum hostes nō contenti eo, se ut intra mœnia continerent, defenderentq; foras etiam, Regem suum oppugnaturi prodierint. Quorum consilia quē finem sortita sint, tu ipse uidisti, ego descripsi. Faxit igitur Deus, quandoquidem perduelles ne nunc quidem resipiscunt, ut de te, milite eodem tuo, & Rege nostro fortissimo, similia scribere liceat. Attamen magis illud à Deo precor, ut, qua Gedanenses ob peccata affecit cæcitate, eam post hanc cladem, animis illorum adimat: ne fortè accensa magis Vncti Dei ira, funditùs euertantur: quod ut Ioannes Dantiscus, ciuis illorum, supra annos XL. prædixit: ita & ego mihi uidere iam uideor. Vale, & pugna feliciter, decus amplissimæ Zborouiorum familiæ: hanc autem meam lucubratiunculam eodem animo, quo me miles, annis ab hinc 19. in Gallia complexus es, quæso te accipe. Barcini, anno M. D. LXXVII. 20. Maij.

Tuæ dignitatis obseruantissimus
Ioannes Lasiczki.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO *Christi* M. D. LXXVII. 17. *die Aprilis.*

A' Ioanne Lasicio descripta.

Ntequam ad funesti Gedanensium suo cum Rege belli descriptionem accedam, illud mihi præfandum esse uidetur, ipsósmet Gedanenses tanti sui mali causam fuisse: quod quidē præter hunc miserabilis pugnæ euentum, ab irato proculdubiò Deo profectum: ex conditionibus quoq; à clementi Rege ipsis non semel oblatis apparet. Nam quum Rex Stephanus, quinto ut regnare cœpit, mense, (qui erat anni superioris September) firmandi Regni sui causa, Cracouia Marieburgum uenisset, opinatus tantò faciliùs, quantò Gedanum propius, omne negocium transactum iri: factum necessariò est, Senatu, qui cum Rege fuit consulto, ut Gedanenses, rebelles pronunciarentur: quòd à Cossobucio secretario, Andrea Sborouio curiæ Marschalco, & ab alijs duobus Senatoribus ad ipsos missis officij admoniti, nihil de sua obstinatione remitterent: quodqúe ad causæ suæ dictionem, fide bona uocati: quamuis commodè potuerint, tamen non uenerint: quæ nota insontibus grauis, nihil quidquam illorum animos permouit: nullum in illis seriò placandi Regis, contumacia offensi, studium apparuit: quinimò Re-

imò Regi legem imponentes, ut anteà, ita pòst, liberari ab eo fide Cæsari Maximiliano, à paucis appellato Poloniæ Regi, præcipitanter data, uolebant: triginta alijs conditionibus (quarum primę, ut à quibusdam oneribus ab Augusto Rege ipsis impositis liberi essent, & portorio ipsimet fruerentur) cum illo paciscebantur: militem in Germania, inconsulto Rege, & Regni Senatu, cōscribebant: portas interdiu, nullum habentes hostē, claudebant: non contenti generali Regis iureiurando, legibus publicis, priuatisq; suis singulari quoq; (Regem hac ratione infidi animi arguentes) caueri postulabant: cotumeliosis, & ab omni ueritate alienis de Rege laudatissimo, & Regno, officinæ Iacobi Rothi scriptis Germaniam implebāt: Grebino, territorij sui capiti, in ipso Regis cōspectu, præsidia imponebant: urbem suam tam milite mercenario, quàm ualidis propugnaculis, magis ac magis muniebant. Quibus eorum facinoribus benignus Rex irritatus, arcē Grebinensem, 16 die Septembris occupat, præsidia cædit, & fugat, multos pagos, quos Zulawa illorū habuit, euastat. Perciti inopinatis cladibus, damnisq;, impetrāt quatridui commeatum, ut urbe tutò exire liceret. Egressi suburbium, pagumq; ditionis Episcopi Vuladislauiensis, Senatoris regni Poloniæ, igni comburunt: ac paulò pòst cœnobium, iuris eiusdem antistitis, intra sua mœnia, ac item aliud extrà, quod Oliuense uocatur, antiquis principū Pomeraniæ sepulchris clarū, euertunt: imbelles monachos, alios cōtrucidant, alios ludibrio habent: misēre tamen ad Regē cum certis postulatis octo uiros: ad quę eiusmodi respōsum, primis Octobris diebus, accipiūt. Rege copias suas ex agris illorū abducturo, ipsi quoq; suos milites dimitterent, iusiurandū darent, exteros iurare nolētes urbe mò uerēt, supplices ueniam peterent, confirmationē iurium habituri, ad comitia regni uenirent: tum decretū ob contumaciam contra ipsos latū, & quę uocarent grauamina iniustē sibi imposita, suo modo tollerentur. Acceptis his cōditionibus, nō omnes illis probatę: oblatas deinde alias, eodē modo aspernati sunt. Rursus impetrata 17 Nouembris, suis internuncijs, Constantino Ferbero, & Georgio Rosenbergio, ultrò, citroq; cōmeandi hisce legibus securitate, Calendis quoq; Decembribus ulterius propagata, ut pacata ciuitate, dimissoq; milite, ad Regē uenirent, delicti ueniā petituri: rescribunt quædā à Regis uoluntate aliena: & quoniā conditionibus non satisfecerunt, retenti sunt à Rege legati. Aliud semper, quàm par erat, & Rex iustus uolebat, respōdentibus, humilibusq; uerbis superba scribētibus: extracta res est ad comitia Torenēsia mensibus Octobri atq; Nouembri, anni 1576. Gedanensiū potissimè causa celebrata. In quibus Regia de ipsis sententia, ab omnibus prouincijs, ordinibusq; cōprobata est: deliquisse Gedanēses, & crimen cōtra Maiestatem cōmisisse, inuenti. Quò, hoc cū responso, illi ijdē reuerterunt, quāuis Rex exercitum abducat è Sulawa suū, ipsos tamen non esse id facturos: nec ad cōmune concilium, quū ad illud non pertineant, uenturos. Mirabantur nostri hęc ab illis scribi, quū anno 1569 Rex Augustus Lublini, aui sui Casimiri quarti, de concilijs, conuentibusq; Prutenicis illā legem, *Omnes causas notabiles, ad terras Prussiæ pertinentes, cum communi Consiliariorū earundem terrarum consilio tractabimus*: ita commodè interpretatus sit, ut ostenderit, non esse certū locum hisce causis tractandis definitum: nec hinc Senatū regni, sine quo nihil magni Rex constituat, excludi: sed ex indiuiduo Poloniæ cum Prussia uinculo, anno 1454 opera eiusdem Regis facto, omnia communia sequi: non tamen leges harum gentium confundi: ideoq; tali iurisiurandi formula, fidem suam Regibus, & Regno Poloniæ, consules ciuitatum Prussiæ atq; nobiles obstringere: *Ego N. iuro, quod serenissimo D. Sigismundo Regi Poloniæ, & suis successoribus Regibus Poloniæ, eiusq; Regno, fidelis ero: eiusq; Maiestatis honorem, statum Regium, & commodum Reipubl. Regni, & terrarum Prussiæ, pro uirili procurabo: suamq; Maiestatem de omnibus damnis, quæ sciuero, certiorem faciam: & ea manifestabo fideliter: sic me Deus adiuuet.* Non destitēre porrò tempus terere uarijs effugijs, clàm in Germania auxilia, conquerentes, Rege prudenti futura prouidente, ac quę iam acciderunt, prædicente. Ad quem ubi Rosenbergius cum Henrico Lempka Iurisconsulto, ultimum ipsorum, ad ea quæ 25 Ianuarij acceperunt responsum, multò aliud, quàm sperabatur, Bidgostiam attulissent: statutum est, post diu tentatam, tandem etiam contemptam mitis Regis patientiam, debellare superbos, & ui cogere ad officium ciuitatem, quæ potestati à Deo institutæ nollet subijci. Nam quid aliud, bonum Regem facere oportuit? Adducam huc, quæ tum etiam illis gratificabatur. *Responsum Sacræ Maiestatis Regiæ, internuncijs ciuitatis Regiæ Gedanensis à Maiestate Regia ad eorum supplicationem datum.*

Sacra Regia Maiestas satis abundè omnia intellexit, quæ ciuitatis Gedanensis nomine ab ipsius Maiestate petebantur. Existimat autem, ad frequentes ciuitatis suæ Gedanensis supplicationes, satis, superq; sensum esse clementia, conniuentia sua regali: ita ut amplius utendū sibi esse non putet tam diuturna procrastinatione, rerumq; & negotiorum propositorū dilatione. Verti ea in re iudicat dignitatē suam, expedireq; rebus & consilijs suis censet, ut ista tractatio iam pridem instituta, nunc tandē finem suū sortiatur, modo &

ratione

ratione infrà ſcriptis. In primis concedit Maieſtas Regia, ut pro concludendis, ultimoq; fine terminandis cõditionibus, à Regia Maieſtate ciuitati oblatis, iſto modo, quo Regia Maieſtas concluſit ac determinauit, in ſpacio ſex dierũ Maieſtati Regiæ ſatisfiat, pleneq; de his omnibus ciuitas Regię Maieſtati reſpondeat. Hi uerò dies per reliquos menſis Ianuarij dies anni præſentis, ciuitati conceſsi eſſe cenſeantur. Primò quidẽ ducenta millia florenorũ, numeri, & monetæ Polonicalis, Regiæ Maieſtati ciuitas perſoluere debet. Prima quidem, in ſpacio unius menſis: alia uerò centum millia, prima die Martij, anni futuri 1578. Regiæ Maieſtati reponet. Et nunc etiã oblationi Statuum Pruſsiæ innitendo, duplicẽ accisam ciuitas iuſtè & integrè cõtribuet, eamq; in theſaurũ Regiæ Maieſtatis inferet, prout id melius & utilius ipſius Maieſtati fore uidebitur: de quib. omnibus obligationem forma cõcepta, quæ mittitur, faciat. Illa quæ merè regalia ſunt, quę ex priuilegijs ciuitas Gedanẽſis Regię Maieſtati pendere debet: ea quotannis exoluantur: iſta enim obligationibus aut exemptionibus ullis ſubijci non uult. De 4 tormentis bellicis, unà cum puluere, globisq; benè præparatis, ad uſum belli præſtandis, ciuitas Regiæ Maieſtatis uoluntati ſatisfaciat: in eoq; Regiæ Maieſtati morem gerat. De prorogatione temporis ad Palatium, aliaq; ædificia regalia in ciuitate Gedanenſi extruenda, permittit Regia Maieſtas ex gratia, clementiaq; ſua, tempus competens ciuitati ſe conceſſuram eſſe. De portorio maris, negocium ad futurum Regni conuentum reijcit: ita tamen, ut Regiæ Maieſtatis ſcriba peculiaris ibi adſit, iuxta priorem declarationem. Grauamina, quæ authoritate ſua citra conſenſum Ordinum regni tollere poteſt, ea tollit: reliqua ad conuentum regni generalem differt, ut de illis ex ſententia Ordinum decernatur. Quæ tamen Regię Maieſtatis de grauaminibus iſtis ſententia ſit, eam peculiari priuilegio ſuper his conſcripto declarauit. Si uerò uult, aut magis cupit ciuitas, nõ abnuit Regia Maieſtas, ut omnes articuli, & omnia grauamina, ac omnes actus commiſſariales, inter quos & portorij negotiũ eſt, ita ut etiã ſcriba ad id non adhibeatur, ad futurum Regni conuentũ reijciantur. Reliqua tamen placationis capita, ac declaratio Religionis cõſeruandæ, ſtare debent loco, & tempore ſuo. Confirmationem iurium, & libertatũ, iuxta formam præſcriptam, quę mittitur, Regia Maieſtas ciuitati dabit: omniaq; priuilegia, iuxta illius cõtenta, conſeruabit, eamque authenticè nunc extradet. Si fortè ciuitati placeat grauamina omnia, articulosq; (placationis conditionibus & capitibus, tum etiam Religionis conſeruatione, de quo ſpecialibus literis cauebitur, exceptis) ad futurũ regni conuentũ reijcere: literas reuerſales, prioribus non abſimiles, ciuitati dabit: quibus promittet, authoritatẽ ſuam apud Ordines regni interpoſituram eſſe, ut ciuitatis ratio habeatur, grauaminaq; ipſius illegitimè irrogata diſcernantur, & abrogentur. Ante omnia ciuitas militẽ dimittat, Regiam Maieſtatem forma concepta deprecetur, conuentis ſe ſtare obliget: fidelitatis iuramentum præſtet: omniaq; faciat, quæ ad ſubiectionis, fidelitatisq; officium ſpectãt, & pertinent. In quorum omnium fidẽ ſigillum noſtrũ apprimi iuſsimus. Datũ Bidgoſtię 25 Ianuarij, anno Chriſti 1577. Regni uerò noſtri primo. His ſubſcriptio manus Regiæ acceſsit. Dedit ijſdẽ die eodem priuilegiũ de grauaminibus, eodẽ quo dictum eſt modo, abrogandis, uſu Auguſtanę Religionis cõſeruando, omnibus priuilegijs legitimè impetratis cõfirmandis, deq; cæteris rebus, quadraginta capitibus comprehenſis. Quę omnia quo animo acceperint, mœnibus confiſi ſuis, id ex ijs liquet uerbis, quæ de Gedanenſibus Regia Maieſtas Senatorib. abſentibus undecima Februarij Bidgoſtiæ perſcripſit. In primis, inquit, declarationem conditionũ à nobis oblaturũ illis dedimus: grauamina, quæ ipſi ſoli poteramus abrogare, dato priuilegio abrogauimus. Commiſsionis negotium, ad futurum Regni conuentũ reiecimus: ut de eo ex omnium Regni ordinũ conſenſu decernatur. Exemplũ confirmationis iurium, ampliſsima forma, citra omnium exceptionẽ, illis dedimus: ut nihil ſupereſſet, quod eorũ animos obſtinatos à præſtanda fidelitate, ac relinquenda temeritate, retrahere poſſe uideretur. His ita conſtitutis, ſex dierũ ſpatium datũ eſt, ut Senatui & communitati ea omnia uidenda mitterentur. Expectati ſunt ad 12 dies: quibus cunctationem hanc, certam pacẽ parituram eſſe credebamus. Ecce autẽ Roſembergius cũ ſyndico aduenit: reſponſum nobis attulit, in quo non modò ea, quæ pacta & reſponſo noſtro cõcluſa fuerant, inuerſa ſunt: uerùm etiam multa alia adiecta, quæ nõ modò dignitatẽ noſtram, uerùm etiam iura publica perſtringere uidebantur. Etenim ducenta millia florenorum, quæ nos nõ placationis, ſed debitorũ regno retentorũ nomine, ab illis pacti eramus, quæ ipſi etiam tempore conſtituto ſoluere promiſerant, in tempus poſtea longiſsimũ & incertũ tranſtulerunt. Contributionẽ accisę abiecerunt: regalia noſtra, quę nobis à ciuitate ſingulis annis pendi ſolẽt, in dubiũ uocarunt. Commiſsionẽ abrogare autoritate ſolummodò noſtra, extra conuentũ, uoluerunt: cũ regno nihil ſe habere cõmune. Item alia, quę nõ cõmemoramus, ſcripſerunt. Quid ſaluo cõductu durante fecerint, omnibus notum eſt: inter-

Internuncijsq́ pacis prætextu ablegatis, nihil minus, quàm pacem in ciuitate tractarunt: hanc propugnaculis, & antemuralibus extructis munierunt: militem, qui dimitti debuit, auxerunt: eruptiones multas fecerunt: ex uillis, & domibus nobiliũ prædas egerunt: uillas incenderunt: euentus ut demonstrauerit, illos nõ pacificationis, sed ludificationis causam nobiscũ egisse. Tacemus eorũ innumera in nos & Rempub. cõmissa delicta. Iam uidemus eorũ animos obcæcatos, in perniciem suã ruere. Sed nobis Deus testis est, quòd lenis & clemẽtis Principis officio hactenus usi sumus, atq; curauimus, ut illos ad sanam, rationiq́ obsequentẽ mentem reduceremus. Nihil profecerunt hortationes, legationes, persuasiones, cunctationes nostræ. Expectatum diu est, cũ summa nostra, & Reipub. indignitate: nihil est intermissum, quod ad quietem publicã retinendam pertineret. Quid igitur aliud restat faciendũ, quàm ne nobis & Reipub. desimus: atq; ut sequamur, & suscipiamus ea consilia, quę ratio suadet, & iustus dolor exprimit? Hæc Rex Stephanus animi erga suos paterni. Porrò quod responsum ad illorũ postrema uerba, eodẽ tempore à tribunali Regiæ Maiestatis profectũ sit, operæpreciũ est his addere: ut cuius notũ sit, nihil Regem temerè, nihil iniquè, nihil præcipitanter egisse, quo cũ missis in custodiam Lencicienſem Ferbero, & Rosembergio consulibus, post decretum contra omnes latũ, remissus Lempka est. Prospiciebat animo sacra Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, hæc omnia quæ agerentur à Gedanensibus impetrãdis toties salui conductus prorogationibus, non aliò spectasse, quàm ut rem extraherẽt ad hoc ipsum tempus, quod ad detegẽda apertè nefaria sua cõsilia magis idoneũ arbitrabãtur. Cuius illorũ instituti cùm ante non parua indicia hęc essent, quod in tractationibus, à leuioribus postulatis orsi, grauiora, quoties legatos ad sacram Regiam Maiestatẽ remitterent, indies adderent: quibus tantũ abest, ut pro patrato crimine omnium grauissimo, Regię Maiestati satisfacerent: ut etiam iam propè gloriando de crimine hoc admisso, magis, magisq́ offenderent, quod tamen sacra Regia Maiestas patienti ac paterno animo ferebat, ac ea, quæ ad iura illorũ, & libertates augendas spectarent, illis concedebat, quæ nõ rebellibus, uerùm benè meritis de Principe suo subditis deberentur: ut hac sua clementia eos ad officium reuocare posset: nihil tamen, ut uidet, eos hæc benignitas mouit: cùm ad superiora postulata iniqua, hæc posteriora impia ac nefaria prorsus adiecerint, ita concepta, ut iam meditatum scelus prorsus detegant, & tam Regiæ Maiestati, quàm Reipub. communi regni Polonię, contra iusiurandũ maiorum suorum, Diuo Casimiro Regi, eiusq́ successoribus ac regno datum, ualedicant: nec publicis Regni consilijs ac ipso Regno, in cuius titulũ ac ius, ut maiores ipsorũ iurarunt, concessissent, quidquam commune habere, impudenter, & nefariè scribant. Iam uerò sacra Maiestas Regia nõ solùm iniquitate, & insolentia postulatorum in dies lædebatur: uerùm etiam alio genere iniuriarum, non modò ciuitate non exonerata (iuxta formulam salui conductus, mittendorum ad Regiam Maiestatem Oratorum dati) externo milite, uerùm etiam maioribus conductis copijs, & nobilium ac aliorũ subditorum sacræ Regię Maiestatis urbi uicinorum pagis ac ædibus spoliatis, direptis, ac etiam exustis. Quamobrem, cùm iam apertè cõstet, obfirmatas in scelere perduellium Gedanensium mentes, humanitate sacræ Regię Maiestatis ac alijs lenioribus rationibus ad officium reduci nõ posse: alijs grauioribus sacra Regia Maiestas uti, pœnasq́ meritas de illis sumere necesse habet. Itaq; decretum suum, quo illos perduellionis damnauit, iam, iamq́ publicat, & promulgat: omnem securitatem terra, mariq́ illis adimit: & tanquam impijs in Principem & patriam hominibus, aqua, & igni interdicit.

Bello sic indicto, & cura illius Ioanni Zborouio, uni ex ordine Senatorio, demandata: posteaquam Gedanenses cognouissent, quàm paucos milites Rex Stephanus, Grebino capto, & Sulaua depopulata, in agro ipsorum reliquisset: quasi nondum satis tot malis, damnisq́, quæ illis rebellio attulit, afflicti: accersenda plura esse potiùs, quàm aliquid Regi concedendum, qui illis nihil, nisi Batori esset: & si fortuna faueret, opprimendos esse paucos antè quàm plures confluerent, animis obfirmatis statuerunt. Iam uerò ab illis, qui ad Regẽ uentitabant, uoces illæ audiebantur, posse ipsos, si modo uellẽt, nullo negotio nostros obruere milites: rati idẽ esse, uelle quid & facere posse. Rei igitur huius auspicato aggrediundæ diu expectabant occasionẽ. Visum est Pascha percommodũ, (septima Aprilis fuit) quũ omnes ubiuis Christiani cultui diuino maximè incumbere solent. Confisi ergo uiribus suis, & Ioannis Coloniensis, ducis sui magno præmio ex Germania euocati, experientię: ad hæc omnibus necessarijs ad euertenda, diruendaq́ oppida benè instructi: hoc cõsilio urbem egrediuntur crepusculo uespertino, ut oppresso milite nostro, & Derssauia, (Czceuum nos uocamus) in quam se tempore hyberno ex agro receperat, expugnata: ad Gnieuum, Nouum, Staragardum, cæteraq́ Regia oppida procederent uastanda. Verùm nondum urbe omnibus egressis, ea tempestas exorta est, (Deo profanatæ au-

natæ augustæ diei,& Regis contemptus uindice) ijsq; cœli tonantis sonitus,& fulminis ictus auditi,ut unius propugnaculi pars auulsa,in fossam corruerit: equus ductoris, fulgore atq; fragore attonitus,succubuerit: ipse sessor à satellitibus,quibus stipatus erat,suffultus: duo equites è ponte fossæ imposito,in aquam profundam delapsi sint, nec sine labòre alter extractus,alter aquis obrutus. Reducto itaq; in urbem exercitu,idem postera die, alijsq; deinceps ab illis tentatum. Sed hæc ipsorum aduersus summũ Prusiæ magistratum suscepta consilia,semper pluuia impediebantur. Ea tamen cæcitas hominum fuit,ut adeò aperta futuræ stragis omina,non Deo,à cœptis eos,quæ oderit dehortanti,sed sagarum ueneficijs tribuerint: duasq; eam ob causam in carcerem compegerint: suspicati, à nostris conductas procellam incantamentis excitasse. Armant interim duas naues uectorias,totidemq; minores,duplici uia regios milites inuasuri. Tandem 16 die mensis eiusdem,sole ad Occasum uergẽte, aduerso flumine Vistula sed uentis iuuantibus,Czeuum primùm oppugnatum contendunt: parte ab altera,tam equestres,quàm pedestres cohortes emittunt: de quorum lento progressu Zborouius, insignis uirtutis Imperator,à uelitibus Strusij,qui tum in excubijs erant,certior factus, & quos sæpè ad pugnã prouocasset, mœniaq; illorum penè attigisset, nunc primùm prodire miratus: procedit illis cũ suis obuiam: locum pugnæ commodum ad pagum Rokitki prope aquas deligit, &, donec propiùs accederet,locaq; aquosa præteriret,ordinatis aciebus expectat. Substitêre Dantiscani ad uillam Langnaw, quæ paulò plus uno miliari distat Derszauia, præmissa ad excubias ea exercitus sui manu, quæ maior fuit omnibus Zborouij copijs. Hic Zborouius memor circumspecta celeritate nihil in bello melius esse: inuadendi securos, lætosq; consilium capit. Sed timens oppido, ne interea ab hoste nauibus egresso occuparetur, néue bono mutato loco,incommodiore agenda res foret: prudenter illud mutat: nec tamen in oppidum redit, ueritus ciuium proditionẽ: nam cum Gedanensibus facere uidebantur. Dispositis igitur quaquauersum uigilibus, & misso cum 60 Tartaris, qui nauibus imminerent, forti uiro Andrea Carchowscio: noctem in equis cum suis transigit. Oriente sole, septima decima Aprilis die, hostis appropinquare uisus, nostris nonnihil multitudine illius perculsis. Conspexit & Coloniensis nostros,non absq; stupore: quòd pauci,quos ad sui conspectum fugituros putabat, tantis cum copijs uenientem expectarent. *Illis* ergo ultra fluuiolum, & lacum editiore loco constitutis, *nostris ex aduerso stantibus*, neúe ab illa ui hominum magna circumdarentur, cauentibus: incipit uelitatio, duabus fermè horis ab ortu Solis, grauis nostris Cosakis (quos ferentarios licet, seu uelites uocemus) Germanus eques fuit, undiq; armis tectus. Quibus cõfestim misit Imperator in auxilium 20 Vngaros generosissimos, & Stanislaum Iordanum manu promptum iuuenem, cum 50 equitibus. Descendebat in arenam ipse quoq; Coloniensis, ueluti quidam suorum moderator. Ciebatur ergo prælium magna animorum alacritate, sed Germani ita cursitare, ut impetus hastatorum uitarent, idq; unum facerent, quò nostros illò pertraherent, ubi tormenta ænea collocata erant. Quod ubi animaduertit Zborouius, datis de uitando periculo præceptis, miscuit hastatis equites è peditatu sumptos, cũ tormentis lõgioribus. Defatigatis pugna, & cursu utrisq;, succesŝere integri. E' nostris Zolkieuius cum turma Ioannis Zamoiski, Regni Poloniæ Vicecancellarij, non minùs, quàm priores alacer prodit. Vulnerati aliquot Germani: unus equo detrusus, equus alterius trãsfixus corruit: iam etiam duo à ferentarijs anteuenientes currentibus occisi fuerant, nostris saluis. Felix prælij principium incendit spectatores ad audenda facinora maiora: equis nostrum, ad clangorem tubarum, tympanorumq; sonũ, adeò gestientibus, ut ab sessoribus ægrè tenerentur. Quum tali pugnæ præludio detinentur nostri, Coloniensis misso illo pergendi ulteriùs ad oppidum obsidendum consilio, postquam uidit Zborouium pugnandi copiam haud impigrè facturũ: suis ut consuleret, sæpimentum è fissis trabibus, quas secum, ut alia omnia, uehebat, facit: nihilominùs tamen fermè ducentos, ad nostros in acie destinendos mittit, astutè omnia: ut cuius rei bellicæ scientia, celebris in Germania sit ob defensam Magdeburgum. Igitur collocata intra illud munimentum suorũ bona parte, ipse interim cum tormentis, & lectissimis quibusq; uiris, ab altero montium latere, nostros à tergo aggressurus, ad lacum Libisseuiensem suis fatalem, iter intendit: ratus, undiq; comprehensos, nisi fugerent, sua in potestate facilè futuros: ubi iussus properare centurio Rausauius, respondisse fertur, lentè festinandum esse: uideri enim sibi Polonos ad certamen magis, quàm ad fugam esse paratiores. Erat autem ibi in excubijs Temrukus, expertæ uirtutis miles, cum 50 uelitibus. Qui hostilem uim imparem esse suis uiribus sentiens, maturè sibi subueniri petijt: laborantibus missum euestigiò subsidium. Zborouius, astu hostis deprehenso, quid facto opus foret (fugere enim ignominiosum esse ducebat) protinùs init cum suis consilium. Vrgente undique periculo, non longa consultationi mora data, placet il-

luc omnem

huc omnem equitū, peditumq; globum cōuertere, ubi ipsum caput hostium foret. Quum uerò nostri uidissent, mutatum esse ab hostibus aptum ad pugnā locum, (nam & alij, qui munitione continebantur, ijsdem tramitibus ducem sequebantur) adducti sunt in spem uictoriæ. Proinde extemplò disijciunt ponticulum fluuiolo impositum, ne ab uelitationi deditis, & intra sæpimenta latentibus, à tergo inuaderetur. Itaq; quum in illa potissimùm parte, quò properè tendebat Coloniensis, omnis belli uis sita esse uideretur: nec periculū ab nauibus, ui brachiorum uento aduerso tardè tractis, oppido incumberet: Zborouius suis præcipit, ut uelitationi finem imponerent: præterea ciuium magistrum dubiæ fidei confirmat, ut, si quæ uis hostilis ingrueret, saltem aliquot horas bona fide obsidionem sustineret: cuius rei causa quinquaginta pedites Polonos cum tormentis manuarijs ei reliquisset, ipse breui, hoste, Deo adiuuante, superato, cum pluribus affuturus. Tum admonitus ab Haidonum ductoribus, quorum tres in acie cecidêre, ut prælium antè iniret, quàm hostis suos ordines planè explicaret, tormenta iam disposita, terra congesta muniret: ficta oratione addit suis animos, spe iamiam Vistulā traijcientis mille equitum, peditumq; auxilij: orat præterea omnes, ut alij alijs offensas condonent, pœnitentia placato Deo, suppliciter opem illius implorent, morti gloriam anteferant, hostes non numerent sed inuadant: neúe eorum conspectu terreantur, qui breui tempore futuri sint in ipsorū potestate: quòd superbi, maledici, rebelles, contumacesq; sint: paucis antè mensibus ad Grebinum, Glowam, & alibi ab illis profligati: olim uerò ab ipsorum auis atq; proauis ad quinquaginta millia cæsi, capti, fugati: omninò absq; bombardis & munitionibus imbelles ac timidi: quod illico ipsimet experturi sint, modò pristinæ uirtutis, nominisq; sui, à campestri prelio accepti, memores pugnent uiriliter pro Christiano magistratu: Deo freti, ultore rebellionis, quem ducem habeant propitiū, quiq; paruis copijs, tàm iusto quàm hoc sit bello, ingentes superare soleat. His alijsq; istiusmodi dictis, mirum in modum recreati sunt omnes, & ad impar prælium accensi. Dehinc Haidones, uelut in rabiem uersi, (erat à meridie hora fermè prima) ab dextro latere, equites à sinistro in hostem, ubi tormenta fuêre, irruunt: suos contra ipsum sclopos quinquageni exonerant: hastati sarissas, ferentarij uenabula in oppositos uibrant: alij arcus manu certa tendunt. Centuria uerò Strusij, sublato clamore terrorem Germanis à tergo incutit. Nascitur pro formidine gaudium, multis ex aduersa parte cadentibus. At ab hoste emissa è tormentis iacula, perpaucis nocuerunt, hastas non paucas confregerunt: quippe quòd equites incommodo loco cederent, pedites autem, conspecto ardente puluere tormentario, supini caderent, pro mortuis ab hostibus habiti: rursusq; sclopis instructis, resurgerent. Damnosa hęc Germanis fuit carnis resurrectio. Quibus aliquātisper resistentibus, monet Haidones moribundus ductor ipsorum, ut si uincere uellent, abiectis sclopis uictoriam retardantibus, acinacibus, tecti capita securibus, rem cominus agerent. Obsequuti monitori, manus cùm hoste acriter conserunt, & adiuuantibus equitibus, ordines conturbant, ferreorum hominum poplites succidunt. Cæteri hastis & gladijs nunc pectora transuerberant, nunc capita petunt. Par gentis utriusq; uirtus & gloria: par hostium diuersarum gentium debilitas & formido. Aduolant & turmæ aliquot equitum, quæ ad succurrēdum lassis, à prouido imperatore in proximo collocatæ erant, nequaquam alijs segniores. Paulò plus una hora incerto euentu dimicatum. Vrgentibus nostris ferro, equis, clamore, cadunt primores Germani, deniq; & alij, uiri proceri ac lacertosi, tormentis, in quibus illis omnis spes uictoriæ fuit, & priuati, & frustrati. Dein magis ac magis instantibus nostris, terga uertunt reliqui, tanta festinatione, ac ita confertim, ut alius alium ponte detruderet. Magna pars festinè arma exuentes (miseram spem salutis) ad proximum lacum tranandum conuersi. Nimirum ea uis metus est, ut homo à quouis potiùs alio, quàm ab homine irato absumi malit. Quare magnus numerus in lacu demersorum uisus. Pars suo cum glorioso duce, in lacum etiam impulso, uertit se in fugā: nostris eos ad tertium à prælio miliare (Prusiecz ruri nomen) summa contentione persequentibus, & magnas illorum strages edentibus. Non pauci montes, alij syluas Cassubicas & Pomeranicas, effuso cursu petierunt. Tunc illud euenisse uisum, quod Moses malis prædixit: Efficiet (inquit) Iehoua ut corruas ante hostes tuos, & in quos una uia exieris, eosdem septem uijs fugias: quibus in rerum omnium penuria seruietis: illi uerò imponent ceruicibus uestris iugum ferreum, usq; ad uestrum exitium. Intacti illi, equis currus trahentibus conscensis, profugerunt, qui extremum agmen claudebant. Permulti è montibus & syluis à regio milite extracti, ad imperatorem trepidi adducebantur. Post uictoriam aiunt Haidones Zborouio, ab inclementia illos auocanti, hisce uerbis respondisse: Si nos hosti parceremus, ille uictor eodem modo quo nos nunc (quæ dicentes, hos è captiuis detruncabant, illos mutilabant) in te sæuijsset. Fugientes persequentium tantus erat ardor, ut ad signum inclinata die receptui datum, non nisi ducenti

Oratio Zborouij ad milites.

1410.

KK equites,

equites, benè cruentati, ad ducẽ oppido opem laturi redierint: alij pòst, cũ præda sequuti. Vbi Haidonum ductores orauit Zborouius, ut suos ad alterum hostem adoriendũ conuocarent. Qui, licet non minùs quàm equites cædendo defessi, noctisq; præteritæ uigilia atq; diei inedia fracti forent, tamen simul omnes præeunte Zborouio, illos qui è nauibus iam ad alteram ripam stantes, & nuncios de uictoria suorum opperientes, globos machinarum muralium aduersus oppidum incassum eiaculabantur, inuadere, aggredíq; cupiebant. At hi casu suorum, ex aduentu nostrorum, & globis tormentarijs cõtra se eiaculatis, cognito: domo, ubi traiectus est, incẽsa, & omni quę in ea fuit cereuisia epota, supellectile direpta, fugere incipiũt: paululumq; prouecti, (nam uentus aduersabatur) se post insulam abdunt. Interim Marięburgo, ad preces Zborouij, nostris subsidio uenit Stanislaus, filius Ioannis Kostkę, pręfecti Marięburgensis, cum suorum globo, & quatuor tormentis telorum: cui persequendi hostem ab illa eadem ripa, datũ negotium: quod bene cœptum, nõ minori fortuna peregisset, ni & nox obscura, & uentus secundus, fugientibus opem tulisset. Quàm autem salui hi quoq; domum reuerterint, parum liquet: illud certũ, multoties à nostris fuisse globis tormentarijs petitos. Qui cladi superfuerunt, capti mille, præter illos quos uicina nobilitas fugientes comprehẽdit: aliquot ita opulenti, ut uitam multis nummûm aureûm millibus redimere cupiant: Vidisses decem, plus minus, Germanos ab uno uinciri, uel Polono, uel Hungaro: uinxit & quædam mulier duos: (tantus pauor pectora illorũ occuparat) ac quodã è nostris uincula quærente, protulit sua sponte è sinu captiuus: En (inquit) habes: colliga manus, uitæ parce. Occubuêre in acie 4427. uiri: id ex illis qui iussu imperatoris occisos humabant, cognitũ. In fuga cæsorũ, & aquis obrutorum, quum hæc scriberem, nondũ erat collectus omnis numerus: non paruus, opinor, si modò uictus uerum fateri uellet. Tædebat iam tot cadauera, quorũ lacus atq; uiæ plenę erant, terra obruere: à feris & alitibus multa depasta. Inuenti à uespillonibus, seu duo seu tres, qui ad tertiam usq; à pugna diem, denudati uti omnes alij, morte simulata, inter occisos latuerunt: rogati uerò cur non interea temporis fuga uitæ consuluissent, responderunt, metu Haiducorũ inclementium, qui sibi instare uisi semper essent, assurgere ausos non fuisse. Signa pedestria quinq; adempta, unum equestre: idq; erat maximum, & AVREA LIBERTAS, aureis literis scriptum habebat. Scilicet Rex eam illis eripere uoluit: qui se omnium iura, publica & priuata, & quã quis profiteretur religionẽ, incorruptè seruaturum, semel ad aram sanctè promisit, idq; adhuc pręstitit. Tormenta ænea magna septem: parua triginta, tribus uecta curribus, ablata: currus 150. relicti: armaturæ ter mille quingentæ, è spoliatis ad ducem comportatæ, & tormenta manuaria permulta: quibus iacturæ militum compensatæ sunt. Largitus est alia quoq; dona Zborouius cuiq; fortissimo: adeò munificè, ut ipse nihil planè è præda sibi reliquerit, contentus sua gloria, quæ illi ex re bene gesta nata est: tametsi hãc etiam abs sese amouens, soli Deo, à quo profectã manifestè uidebat uictoriam, & fœlicitati Regis sui, triplici iam triumpho insigni, libenter tribuat. Quis enim, nisi impius, hoc solius Dei beneficio factũ esse non fateret, ut bis mille uiri, 12000. siue 14000. hostiũ, profligarint, maioriq; ex parte cęciderint? Fassus est hoc & agnouit pius Rex cùm illò loci ueniens ubi pugna peracta est, hæc proferret: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Regij uerò milites (quod mirère) solùm duodesexaginta occisi, centum triginta uulnerati: hos inter nõnulli, dum tormentis potirentur, fœdè ambusti, quòd magister tormentorum, uiso extremo discrimine, dolio pulueris nitrati ignẽ iniecerit: quo ipse unà interijt. Horum nomina, ni pigeret, possem referre: sed breuitatis habenda est ratio. Equi 38. cæsi, 65. saucij ac læsi. Reperta apud plerosq; omnes Germanos, uarij generis uincula, nostris ligandis parata, quæ ipsorummet brachia senserunt. Ita illud uerè dictũ à Solomone: Parari equum ad pugnæ diem, sed Dei esse uictoriam. Illud immanius, confectas ab illis fuisse glandes uenenatas, quæ sursum è tormẽtis breuioribus (quæ duo fuêre) eiectæ, mortem illis adferrent, quoscunq; earum scintillæ attingerent. Fastum porrò illorum, & ante uictoriam triumphum, illud arguebat, quũ sui generis uicinos præmonerent, maturè migrarent aliò cum preciosa quaq; suppellectile, ne quid hostile à milite experirentur: quorum dictis quidam oppidani territi, sua Grudzadzum, alij aliò auehebant. Quinetiam in ipso procinctu, alter præbibens alteri, hic tres, quinq; ille, alius decem Polonos uinctos, uir uxori, miles amicæ, adducturum se promittebat, & pro uno capone pingui tres se captiuos daturum spondebat. Præter hæc, urbe exituri, spectatores alloquebantur, eos ipsi quoq; comitarentur ad pugnam breuem quidem, sed longæ, opimæq; prædæ: (peruecturos se ultra Derszauiam opinati) uel saltem extra urbem opperirentur reduces cum spolijs Polonicis atq; Vngaricis. (ita paucitas nostrorũ despecta ab illis fuit) Stabat ergo populus in montibus belli euentum expectans. Primum, eumq; certum, irati numinis ciuitati nuntium carnifex attulisse dicitur. Non credita res diu, mutilis cursim carnificem sequentibus,

quentibus, fidē meruit: & posse abs Rege uinci superbos subiectos, ut antè Lanscorona, Grebinum: ita Derszauia declarauit. Constans fama est, paulo minùs sexcentis mulieribus Dantiscanis hoc prelium uiduitatem, non paucioribus reor orbitatē attulisse. Cumque Coloniensis in urbem anhelus refugisset, hisce illas cum eo uerbis expostulasse: Redde nobis, scelestè, uiros: redde filios, redde cognatos, quos tu non eduxisti, sed seduxisti: uicturos, si intra portas se continuissent. Is Zborouio denuntiasse fertur, se de integro fortunam belli experturum, sumptis secū urbis clauibus, si superetur, uictori tradendis. Quod an credam ambigo, quum tanta sit ciuium consternatio, tantus mulierū et natis orborum parentum dolor atque plāgor. Addere animos possunt Danica, ciuitatumque maritimarum auxilia. Et Gedanenses quidem ita attriti sunt, die, menseque eodem, sed anni alterius, quo Stephanus Batorius, primùm ex Hungaria Cracouiam (quæ Regum sedes est) ingressus, regnum iniit. Afflicti autem, non ob solam diu meditatam rebellionem, (non enim temerè urbem suam magno sumptu & studio, muris, propugnaculisquè aliquot annos firmabant) sed etiam propter tetra de bono Rege, regnoque ipsius, à quo Gedanum alitur, scriptis prodita mendacia, & in ipsa urbe iactata in Regem conuitia: quum Regi, qualis qualis est, nefas sit maledicere: crimen, de altero falsum dicere. Adeò infœlix prælium, tantum terrorem permultis incussit, ut clàm cum ijs quæ facilè auferri possunt, emigrent ex urbe, (metum illis aducto in Prussiam fortunati, animosique Regis, quotidie augente) nec ulturi ignominiam, ad tympani, aucto stipendio, trium dierum pulsum, dare nomen militiæ alia lege quisquam uoluerit, quàm ne pugnatum foràs educatur. Ii missum ad se à Zborouio cum literis tubicinem, quibus eos ad deponendam rebellionem, cuius pœnas luissent, inuitabat, interemerunt. Quibus Zborouius iratus, per obscurum quendam libertate donatum captiuum, denuntiari iussit, se 50. ex illustrioribus captiuis, in ipsorum conspectu palis infixurum, ni sibi parricidas traderent. Ad hæc illi, ab irato suis peccatis Deo se punitos esse confessi, tradituros se homicidas rescripserunt, & ad colloquium cum Imperatore & Ioanne Kostka, Voiuoda Sendomiriensi, se admitti petierunt.

Habuit Zborouius, Gnesnensis Castellanus, non plures milites 2027. Prima equestris centuria, ipsiusmet erat: altera, Andreæ Fierlei, Castellani Lublinensis: tertia, Ossolinij Krzessouiensis Præfecti: quarta, Kasanouij: quinta, Nicolai Gostonski: sexta, Adami Balinij: septima, Zebrzydouij: octaua, Lesniouolscij: nona, Gnieuosij. Stanislai Iordani 50. solùm equites fuere. Ex uoluntarijs, Ioannes Zamoyscius, Procancellarius, 37. Hieronymus Gostonskius, 10. Stanislaus Przyienskius, 16. ex aulicis autem regijs, Ioannes Tencinius Comes, Castellanus Voynicensis, 50. equites habuit. (sunt Castellani, secundi à Rege ordinis Senatores: Voiuodæ, quos Palatinos uocamus, primi) Zlostouius 7. Iacobus Pilchouius totidem, Malicius, 5. Bielawskius, 4. Procopius Pieniazek, eques Maltensis, 6. Hungari 40. quorum cognomina ignota mihi sunt: nota uirtus & fortitudo. Hi omnes, num. 1132. hastas prælongas, scuta, breues sclopos, & gladios duplices gerebant. Hussarorum nomen habent. Velites 215. fuerunt: quibus, præter acinaces, uenabula, arcus, loricæ, arma sunt: 100. Strusij, Præfecti Bratislauiensis: 50. Tenruki: 30. Scythæ Regij: totidem Andreæ Comitis Gorkani, Castellani Miedzyrzecensis: 5. Andreæ Karchowskij. Hos appellant Kosakos: equites celerrimi. Regios Stanislaus Gizitzki etiam tum (opinor) ducebat, miles celeberrimus. Pedites uerò Regij, generis Hungarici & Slauonici, stupendæ audaciæ atque agilitatis, 600: Haiduci patrio sermone uocati: imperatoris, 50. Fierlei, 100: è quibus 50. oppidi defensio iniuncta erat. Tormenta campestria duo tantùm: his multò minora, Haken Germanis dicta, 27. Contrà, Gedanensium cohortes pedestres sex fuerunt. Quæ erat imperatoris, uiri cætera egregij, ni operam suam rebellibus nauasset, 600. uiros complectebatur: centurionis Kleuneri, 500: Lemkæ, 600: Esterreicheri, 600: Rausawi, 500: Vetsteinij, 300: Equites mercenarij, 400: ciuiles totidem. At ciuium numerus, omnibus quasi ad certam uictoriā cupidè ruentibus, confessione captiuorum, uel 8. uel 10000. superabat. Vt enim diues opum, ita populosa est ciuitas Gedanensis: cuius portu nullus alius in Oceano Germanico nobilior: aqua profunda, muris et aggere præalto, ita munita, ut inexpugnabilis esse uideatur. Si igitur 8. tatùm millia oppidanorum, ad excutiendum iugum Regium egressorum posuerimus, numerus omniū militū 12000. minus 100. efficit: si duobus plus, (nam captiui uariant) 14. sunt millia. 12. igitur uiri unum militem Regium fugiebant. Hæ fuerūt Gedanensium copiæ, sanè magnæ: quibus freti, Magistratui, toti Prussiæ diuinitus dato, resistere uoluerunt: nolle se unctum Dei osculari, quem ille præ cæteris septē competitoribus delegit, ostenderunt. Regē prudentē, pium, clementem, quē alij omnes reuerentur & amant, soli infœliciter oppugnauerunt: & (quod illi molestissimū est) à ferendo Russis cōtra Tartaros auxilio, qui eodē tempore in Russiā irruerāt, auocauerūt: cuius causa, ut æquior est, ita fortuna superior futura.

Ad Lectorem Germanum.

E, quæso, crebra Germanorum hac in clade mentione offendare, Lector: aliter enim historia scribi non potuit. Gedanenses Germani sunt: miles quoque illorum, Germanus fuit, Scotis, Vasconibus, Danis (uti accepi) admistis. Quos cùm Deus uictores esse noluerit, cur me id descripsisse ægrè fers? Non alius euentus expectandus illis fuit, qui Apostolici præcepti de Rege honorando, & obedientia magistratui præstanda obliti, Regem Poloniæ (ad quem, successoresque eius, annis abhinc 123. unà cum cæteris Prussis, metu Cruciferorum Teuthonici ordinis, transierunt) non modò non honorauerunt, sed apertè oppugnauerunt: quàm prosperè, docuit te historia: nullo (ita me Deus amet) Germanorum odio scripta: sed ut res gesta etiam ad posteros transmitteretur. Quòd uerò Gedanenses, nunc hostes, nunc rebelles appello: sequor in eo prudentissimi Regis mei, Senatusque, nobilitate approbante, sententiam. Et sanè manifesta est rebellio, eductis copijs, cum Domino totius Prussiæ bello cõtendere: qui, cùm coronaretur, leges & priuilegia æqua omnium, se seruaturum, religiosa promissione testatus est, idemq; pòst Torunij in comitijs confirmauit. Negant illi quidem uerbis rebellionem esse: sed res ipsa non aliud declarat. Defensio hæc dici non potest, cùm Rex iuratus uim non faceret, sed damnatos ob contumaciam, uiris, opibus, muris confisos, aduersum se ruentes reprimeret atque castigaret: à quo necessaria, non armis extorquenda, sed supplici submissione, conditionumque satis tolerabilium, missa omni diffidentia, acceptione, impetranda erant. Ita tot mala, quæ postea sensêre, euitassent, sua omnia, quibus exuti sunt, quæq; nunc confracta iacent atque uastata, salua habuissent. Quos, cùm hæc secundò, æquitatem Regiam omnibus ostensurus, in lucem ederem, Illustrissimi Principes Germaniæ, per legatos, Regi offenso, certis conditionibus, tanto studio reconciliabant, ut magna iam pacis, deditionisque spes esse uideretur: quorum conatus adiuuet Emanuel noster, Princeps & auctor pacis inter Deum & homines. Sed nec illud ignores, Lector, Io. Coloniensem, belli huius impulsorem, pœnas iam 24. Augusti in prælio ad Laternam maritimam, unà cum suis multis, dedisse: ubi & nostri, (quæ fortuna belli est) effusa ex urbe turba, non pauci oppressi sunt. Vale, 12. Nouembr. quo die horrendus Cometa, maiorum prænuncius malorum, emicuit. Anno 1577.

Ioachimi Bielscii Satyra in quendam Dantiscanum, qui levibus ac ineptis suis quibusdam Germanicis rhythmis multa nefaria de Rege & Regno Poloniæ scribere, & per Germaniam ubiq; spargere impudenter ausus est: Anno Domini 1577.

Vstris tempus ad hoc actis iam pœnè duobus,
Omne mihi studium placidis incumbere Musis:
Nec quenquam satyra proscindere mens erat acri,
Aut mea Pasquilli defigere carmina saxo.
Primus eras, qui me candore nitere perenni
Non sinis, inuitumq; in prælia pessimè trudis.
Quisquis sis, ego te Dantiscum, latro, uocabo:
Qui sacrum morsu nomen uiolare canino
Ausus es inuicti Regis, sæuumq; uocare,
Quo non Christiadum toto Rex alter in orbe,
Vel pietate fuit, bello uel maior & armis.
Dignus quis furca pedibus suspensus ab alta,
Aut nigros pascas coruos, aut sectus acuto
Carnificum ferro, canibus sis esca cruentis:
Ausus Teuthonicas passim tam fœda per urbes
Plurima de nostra mendacia spargere gente:
Tanquam cum Turcis iam conspirauerit, & iam
Christiadum multis fraudi sit Lachia regnis.
O execrandum scelus, exitioq; piandum,
Dantiscæ plebis: quæ nedum oblita prioris
Est fidei, & Regi proprio parere recusat:
Verùm non dubitat magnum quoq; stringere nomen,
Atq; apud externas falsò traducere gentes.
Tu tamen hos laudas, nec adhuc periuria demens
Illorum celare potes, laudemq; merentur
Hæc aliquam gentis sceleratæ tristia facta.
Certè Dantisci digni sunt laude rebelles:
Certè Dantisci iustè fecère rebelles:
Qui sacram rupere fidem, qui nescio quali
Pro patria, falsa pro libertate suorum,
Pro laribus patrijs mortem perferre cruentam
Haud ueriti, Domino sese opposuère superbi?
Vrbs quasi sola foret Prussis hæc libera: cùm sint
Complures aliæ, queis nedum iura piorum
Integra seruauit regum pius ille: sed auxit
Elbingis etiam noua, uicinisq; Torunis.
O cæcos homines: ô indulgentia Diuûm:
Hæccine Dij patiantur agi? nec fulmine misso

Hos

Hos sæuos trudant in Tartara fura Gigantes?
Qui strauere trucem Enceladum, uastoq; Typheo
Pelion & Pindum, magnæ quoq; molis Olympum,
Atq; Ossam excussere manu. Quæ barbara tellus,
Quæ ferat hos, & non subitò confundat hiatu?
Et Sol sit placidus tam iusto crimine læsus,
Et non sacrilega currum diuertat ab urbe?
Quamq; Thyesteæ crudelia fercula mensæ
Periuri esse putet delicta minora Gedani?
Ad cœnam & lautæ nostros conuiuia mensæ
Inuitas? aderunt illi non multa rogati.
Vos modò Dantisci ad uestras uenientibus ædes
Hospitibus uultum læti exhibeatis amicum.
Quisq; dapes secum tulerint, gustate uicißim.
Verùm salsa uidebuntur: læsumq; palatum
Morderi multo frustrà dicetis aceto.
Et choreas ducent, dederint ubi cornua lætos
Rauca sonos: quales choreas? Dantisce uidebis,
Cùm magno pacem nequicquam optaueris emptam.
Nam præ lætitia salient sic acriter illi,
Ediderint ut quot saltus, tot uestra sub undas
Voluantur Stygias capita à ceruice reuulsa.
Vinum uelle tuis apponere dicis adustum
Hospitibus. rectè: potus placet ille Polonis:
Sed quoties bibitur, miserè tractabitur hospes,
Nec propria semper residebit tutus in æde,
Custodes quos tu posuisti in limine primo.
Nec te Sauromatæ generosi, Cerberæ, curant,
Tergeminis nigram rapias ut dentibus offam,
Et totidem tristem latratum faucibus edas.
Inuenietur enim Alcides qui, Cerbere, forti
Comprensum dextra superas te educat in auras.
Musica quæ resonet, quæris, sub uallibus imis?
Musica (crede mihi) nostræ est gratißima genti,
Quæ Martem accendit, mentesq; in prælia tollit.
Aurea magnanimo donari munera Costkæ
Dicis ab irato, scriptor uesane, Gedano?
Ferrea iampridem (fauet illi pectore toto)
Magnanimus (munus pro munere) Costka parauit.
Inuictum iactas ductorem. Causa fuisset
Si melior, poterat melior dux esse: sed illum
Numina iusta uetant aliquem sperare triumphum.
Esto: dogma pium Christi profitetur. eundem
Et nos amplexi sumus, atq; huic fidimus uni.
Vestibus incingi suades fulgentibus auro.
Non opus est monitis. mos est gestare Polonis
Intextas auro uestes, ostroq; superbas:
Sed tamen his uictor minimè potietur auarus.
Aspera multa priùs turpis patiatur oportet,
Anteaquam iratis apibus mel deuoret ursus.
Balnea non curat, patiens est solis & æstus
Sarmata: uos ipsi hæc struxistis balnea uobis.
Nam neq; nunc primùm Dantisci fercula nobis
Instruitis, quæ uos tandem consumitis ipsi.
Ferrea iam nostræ fecistis uincula genti:
Vos tamen hæc collo tandem suspensa tulistis:
Multaq; spem prætèr damnosa superbia uestram
Corpora pallentem ferro demisit ad orcum:
Sic ut lamentis, luctu, queruloq; ululatu
Cœlum & inhumani resonaret regia Ditis,
Tisiphoneq; fero quatiens uos torua flagello,
Eumenides reliquas in opem defessa uocaret
Sanguinea incinctus palla, & serpentibus atris.
Non ergo es ueritus tam tristi lædere morsu,
Iratumq; magis Regem, gentemq; Polonam
Reddere iam uictæ genti: quam summus ab alto
Puniet elatam fastu Rex æthere, iustis
Puniet (haud dubium est) pœnis. hic mœnia Troiæ
Neptuni fabricata manu, hic ingentia quondam
Pergama, Thebanamq; urbem & Carthaginis arces
Eruit: hic cineri dabit, euertetq; superbam
Vrbem Dantisci uestram, ni pectore ab imo
Ipsa suum doleat facinus, Regisq; Poloni
Proiecta ante pedes, fateatur humillima culpam.
Rex pius & clemens turbæ miserebitur ultrò
Insontis: tamen auctores pro talibus ausis
Supremos scelerum mulctabit funere digno.
Et tu, quisquis eris, iustas dabis improbe pœnas,
Accipiesq; tuis æquißima præmia scriptis
Insulsis: & erunt hæc multis ciuibus olim,
Et tibi sacrilegæ exitio conuitia linguæ.

FINIS.

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM Moschouiæ: Anno Domini 1579. in Augusto.

ONSTAT ex lectione historiarum, inter Polonos & Moscos, diuturna bella extitisse. Dum uel maximè Moscus Lithuaniæ aliquot principatus & prouincias sibi usurpare uoluit. Poloni uerò Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Vuenceslaus dictus, in Regem assumpserunt, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorum defensum. Hoc uidere est locupletissimè apud Cromerum Historiographum Polonum. Et licet multis præclaris uictorijs Sigismundus primus, Poloniæ Rex de hoste Mosco potitus est: tamen sub Augusto Sigismundi filio cœpit Dux Moscorum, ualdè esse infestus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atque prætendere cœpit sibi nescio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit se in fidem & clientelam Regis, Regnique Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oscitante, impetum fecit in Liuoniam, eam est depopulatus: arces & oppida multa occupauit. Et deinde in Februario ante annos uiginti, arcem Polosko in Lithuania, minus diligenter munitam obsedit, & per deditionem capit. Paulò pòst alias arces & ditionem Polocensem, quæ satis ampla est in Lithuania accepit. Sic res illi successêre Mosco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs sepius unà cum Lithuanijs, uoluerint recuperare amissa: sed hæc non potuêre suum sortiri effectum, ob uarios Reipub. Poloniæ casus aduersos. Nimirum propter interregna, cum Sigismundus Augustus obijt, & Henricus Valesius electus: Deinde cum Henricus Valesius inde discederet, & Poloni de noua electione soliciti, Stephanum Battori, Principem Transyluaniæ elegerunt. Quocirca postquàm in locum Henrici Valesij, Stephanus Battori est suffectus, dedit operam, ut ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, persequeretur. Et cum iam induciæ cùm Mosco propter Lithuaniæ principatum æstate superiori finiendæ essent: haberetque Rex Polonus apud se Legatos Principis Moscorum: qui satis superbè pro more gentis Legationem suam obire uoluerant: existimauit è re totius Regni esse, si armis aperiret nomen, famamque Polonicam, & repeteret possesiones à Mosco iniustè acceptas. Indicitur itaque bellum aduersus Moscum: conscribitur undique à Rege Polono miles, siue Polonus, siue Germanus, siue Hungarus fuerit. Vnde factum est, ut à uere usque ad ipsam æstatem Rex tantum laboris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipso Augusti mensis principio aduersus Moscum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iussit fieri pro re fœliciter gesta aduersus Moscum uidere est: illud Edictum, ut est Cracouiæ typis expressum, hîc subijciemus.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS OB REM BENE ADuersus Moschum gestam, Anno 1579. 30. Augusti.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæq́; &c. Princeps Transyluaniæ.

Vniuersis & singulis, Reuerendissimis, Reuerendis, Magnificis, Generosis Regni nostri Consiliarijs, Dignitarijs, Officialibus, Nobilibus, atq; alijs Ordinibus omnibus syncere & fidelibus nobis dilectis gratiam nostram Regiam. Reuerendissimi, Reuerendi, Magnifici, Generosi syncere & fideles nobis dilecti. Quod superioribus proximis omnium Reip. ordinum comitijs decretum fuit, ut bellum hoc anno contra Magnum Moscorum Ducem administraremus, curæ nobis pro Regio nostro munere, nostroq́; in Rempub. studio esse siuimus: & contractis exercitibus nostris, comparatoq́; aliquo partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minimè satisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias nostras recensendas lustrandasq́; Suirum discessimus. Quo quidem in loco, multa nos, diligensq́; deliberatio tenuit, quorsum nos potissimum cum exercitibus nostris in hostem conferremus, quidq́; rectissimè, & quam maxima cum utilitate Reipub. nobis ante omnia, bello aggrediendum esset. Rebus uerò omnibus in accuratam considerationem uocatis, ex iudicio & Senatorum nostrorum, & aliorum militarium uirorum, qui nobis aderant, eam tandem in sententiam descendimus, ut primam nostrorũ armorum uim ad Polociam oppugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni Ducatus nostri Lithuaniæ, atq; adeò ipsi ciuitati nostræ Vilnensi, nulla alia firmiore munitione interiecta immineret, ex qua nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, oblata occasione summam non modo Lithuaniæ diripiendæ, sed Vilnæ etiam adoriendæ facultatem hostis habiturus uideretur. Faciendum præterea necessariò nobis uisum est, ut cum bellum hoc non modò rerum communis Reipub. recuperandarum causa, sed hostem quàm longissimè remouendi, grauiusq́; coërcendi gratia susceptum habeamus, expeditionibus nostris in his potissimũ regionibus maxima anni parte, aut frigoribus grauissimis, aut imbribus assiduis militiæ infestis, tum quoq; ob uastitatem difficillimis: propinquiorem aliquam sedem, & quasi officinam, quam ipsa Vilna esset compararemus, ex qua quidem officina, quàm maximè integrum, recentemq́; penitius in solum hostile ducere militem, & belli instrumenta, impedimentaq́; minore cum negotio ad res cum celeritate, fœlicitateq́; gerendas transferre possemus. Quanta enim cum difficultate ac detrimento Vilna illud facturi essemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu nostro progressi sumus, magna nostra cum molestia cognouimus. Accessit & illud, quod hac arce qua firmiorem, maioremq́; hostis nullam habet expugnata, de alijs retinendis hostem eò magis diffidere, & occupandis militem nostrum sperare doceremus. Tantum uerò abfuit, ut nos eò deterreri oportere iudicaremus, quòd locus ille ab omni opere, belliq́ue apparatu firmissimus esse, perhiberetur: ut hoc potius de principio nobis recentibus militum nostrorum uiribus, animisq́;, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum existimauerimus. Cùm igitur nihil factu potius, utiliusq́; iudicatum esset, nos factis ab inuocatione opis diuinæ auspicijs, Suiro primum Illustrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnensem, cum aliquibus equitum, peditumq́; Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Generoso Gasparo Bekkiesz Polociam præmisimus itinerum claudendorum causa, ne quid à Magno Moschorum Duce præsidij accederet, quò & si maioribus in magna etiam uiæ difficultate itineribus peruenisset, tamen cum iam ante nostras ad hostem literas misissemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione causarum denunciauimus, biduo antequam nostræ illæ copiæ ad Polociam accessissent, equitum & peditum aliquid ab hoste in arcem immissum est: adhibita uerò à Palatino Vilnensi, posteaquàm propinquo ad arcem loco cõsedisset, ea diligentia est, ut pòst nullius subsidij hostibus accessio facta sit. Nos cum exercitu nostro & tormentis impedimentisq́; bellicis, in summa uiarum iniquitate, quam pluuiarum assidua magnitudo, & horum agrorum natura efficeret, minoribus itineribus subsequuti fuimus, interea à copijs nostris quæ præcesserant, ar-

ces tres, Kosiana, Krasne, & Sithno, per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ sunt. Vndecima Augusti die proximè Polociam cum copijs omnibus nostris mouimus, & propinquo ad mœnia loco castrametati sumus, arcem, ciuitatemquè tribus locis obsidione cinximus, eademquè die locis omnibus munitiones, fossasq; propius hostem agere iussimus. Postridie ciuitatem non mediocriter fossis & aggere, & propugnaculis, & parietibus densissimis, tum quoque præsidio firmam ea maximè de causa, quod illo loco nos à propinquiore ad arcem accessu prohiberet, incendimus, ac totam paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus nostris ad ipsas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Ostenderat ui sua præpotens Deus, in manu sua rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluuias pluribus diebus ita immiserat, ut & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur, constitit tamen militi nostro maximis etiam in incommodis singularis animorum ad omnia obeunda, tollerandaq; ardor, sic ut in summa pluuiarum iniquitate, altissimoquè luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnandum pertinere possent, hostibus contra omnes nostros conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum ui, ita dies, noctesquè propugnantibus tanta peruicatia, & flammas à nostris illatas extinguentibus, & uim omnem depellentibus, ut se tormentorum, telorumquè nostrorum iniurijs certatim offerent, & succumbentibus alijs alij confertim succederent, ostenderentq; Moschos arcium defendendarum ui atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Respexit uerò tandem nos sua benignitate clementissimus Deus, concessitquè, ut quæ prima nobis paulò serenior dies uicesima nona Augusti illuxit, ea incendium à milite nostro arci illatum sit, summa cum contentione atque discrimine, cum se miles noster infossas dimittere, & Polottam flumen superare, denique arduum cliuum, cui impositum propugnaculum erat subire, & manibus materiā ignemquè inter infestissima, creberrimaquè hostium tela inferre necesse haberent, quod incendium cum uehementius exarsisset, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum domicilium fuit, aditum aliquem patefecisset, teneri militum nostrorum ardor non potuit, quin per ipsam flammam irrumperet, atque hostem feriret, à quo tamen cœpto cum propugnatione hostili, tum maximè flammæ ui reiectus est, paruo cum nostrorum neque amplius uiginti septem pluribus tamen uulneratis, hostium tamen ad ducentorum interitu. Dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam fuisse animaduersum fuit, cum nouis se munitionibus flammæ altitudine nostris conspectum eripiente circumdare deinceps cognitum esset. Nulla igitur cum intermissione oppugnationis uim omnem adhibendam, nullumquè hosti quiescendi, aut se firmius muniendi spacium concedendum iudicauimus, posteroq; die ignem in alias munitionis partes miles in quo equites etiā erant, qui misso equo in pedes descenderant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta esset, & cliuum in quo propugnaculum antea igne absumptum erat tenuisset, ac inde ad latus hostilium fossarum ac munitionum illa parte deleta tumultuario opere factarum fossas ac munitiones ducendo præsidiarios circuire ferè cœpisset, atque sic in potestate hostis esset, nos & sanguini Christiano parcendum, & operam dandam rati, ut arce quam maximè integra cum tormentorum, aliorumq; belli instrumentorum apparatu potiremur, quæ hostis ipse ad extremum iniecto igne delere posset, facta omnibus uitæ gratia permisimus, ut qui nobis militare uellent (quorum qui uelint magnus sanè est numerus) fortunas omnes suas incolumes conseruarent, atque stipendia nostra mererent, quibus redeundi in Moscouiam animus esset id nobis permittentibus, atque omnem securitatem præstantibus facerent. Palatini, Basilius Iuanouicz Mikolinski Telakowski, Demetrius Michalouicz Sczerbati Obolinski, Matthæus Iwanouicz Rzowski, Iwan Hrehorouicz Susin, Petrus Iuanouicz Volinski, Lukian Tretiakow Rakou filius scriba, qui partim præfuère, partim in arce fuère cum se sponte dedere, ac gratiæ nostræ permittere nolent, captos in custodijs habemus, & arcem ipsam præsidio nostro immisso iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendissent, & arma tulissent, ultra sex millia fuisse compertum est. Nostri cum ingressi essent, passim magnam cadauerum insepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij, globorumq; tantam uim depræhenderunt, quanta in arce aliqua Christiani orbis his rebus instructissima posset reperiri. Quos quidem rei gestæ successus, ut imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi summa animi pietate agimus gratias, ac sync. & fid. uestras hortamur, ut easdem pro bene gesta re publica agant simul etiam comprecentur, ut quæ gerenda supersunt, quæq; in hostem hunc deinceps etiam suscipiemus itidem clementissimè fortunare dignetur. Quod illum pro sua benignitate, & causæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos quidem

quidem ad res pro communi Repub. gerendas, omne animi studium, curam, laborem, operam, sanguinem, adeoque uitam nostram cupide semper, prompteque afferemus. Datum ex arce nostra Polocensi die ultima mensis Augusti. Anno Domini 1579. Regni uero nostri anno 4.

STEPHANVS REX sszt.

Ex hoc Edicto uidere est, quam fausta & fortunate fuerit hæc prima Regis Poloni expeditio, quæ hanc inclementissime anni tempore suscepta fuerat: Nam intemperies tanta aëris & pluuiæ continuæ uidebantur prænuntiare infœlicem, & irritam fore illam expeditionem: At Regis strenua uirtus, hæc coram impedimenta superauit, præterque spem & opinionem hostis castra metatus est ante arcem Polosko: qua, ut supra dictum, capta non substitit, donec totam illam prouinciam recuperaret. Magna uis iumentorum & equorum ob pabuli defectum, & corruptam annonam propter pluuias perijt: nihilominus Rex non conquieuit, donec quod uolebat, perficeret. Nam hac arce Polosko sic fœliciter capta, progreditur ulterius, & diuiso exercitu, Polonorum, Hungarorum, Lithuanorum, alias arces obsidet, capitque partim ui, partim deditione. Lithuani miro stratagemate arcem Turowla cœperunt, dum scilicet unam partem arcis uersus planitiem sitam defendit hostis: milites aliquot Lithuani collem noctu conscendunt, & ingressi aliquot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moscos, per scalas alij ascendunt: & sic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter Latine dici potest, fortissima & bene munita, obsessa fuit à Polonis, quibus præest imperator Milecius, uir summus, animosus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur à bellicosis uiris Moschouitis, qui tam uiriliter repugnarant, ut non sine utriusque gentis & Polonorum & Moscorum clade capta sit: ferunt enim ad tria millia Moscorum ibi interfecta. Atque istud est feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moscouitæ quotiescunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilaniatum & dissectum, ac puluere bombardico infarctum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: ut odium suum in gentem Germanicam re ipsa testarentur. Inter deditítios captus est præfectus militum Fedor Vuasselouicius Seremiczius; qui erat ipsi Magno Duci Moscorum ob suam fortitudinem pergratus & amabilis: cuius uiri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius cum Polonorum exercitu, ne quid deesset, ad perfectum uictoriæ triumphum, castra mouet, & grauiter iudicat arcem unam residuam esse, quæ nisi capiatur: futurum sit, ut perpetuis incursionibus Plocensis agere recuperatus infestetur. Est autem arx illa Susa, in summa planitie & palustri loco posita: cuius accessus est perdifficilis ob profundas paludes. Tamen cum obsessi uiderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de sua diligentia, lapsi animis: tandem se dedunt, & ueniunt in potestatem Polonorum, certis legibus & conditionibus præscriptis. Vbi arx illa Susa tradita fuit, ibique magna uis tormentorum & commeatus bellici inuentus fuisset: de consilio Regis arx illa deturbata & euersa, ne & hosti amplius esset utilis: neue in ea seruanda à Polono multum consumeretur. Sunt postea ab exercitu Regio aliquot arces captæ & euersæ: ueluti Krasno, Sithno, & Kosiani: id quod prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, uires exercitus diminuere cogeretur. Itaque rebus sic perbene & laudabiliter, Dei auspicio, peractis, Rex disposuit in hybernis militem cum equites, tum pedites. Et deinde indicit Comitia Regni, ut incœptum bellum cum hoste potenti: ad salutem totius Regni perficiat. Celebrata sunt Comitia Kalendis Decembris, ubi ab omnibus Ordinibus assensum est, ut Rex fortunã belli sequatur, & occasionem datam recipiendi omnia amissa à maioribus arripiat, ratioque nerui bellici, tam tributisque alio pacto Regi est concessa. Sic speratur quod in Februario anni istius, & toto hoc anno perget Rex Polonus aduersus Moscum: Quod utinam fœlix, faustumque sit, ad salutem & incolumitatem illius potentissimi Regni, quod est Germaniæ maceria & propugnaculum aduersus feros hostes & barbaros. Amen.

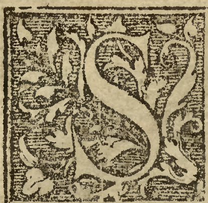
EDICTVM

EDICTVM REGIVM SVIRENSE AD MILITES.

EX QVO CAVSAE SVSCEPTI IN MAGNVM Moscouiæ Ducem belli cognoscentur.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS *ob captam Polotiam.*

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONtra Moscum gestarum narratio.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, & Princeps Transyluaniæ, exercitus sui cuiuscunq; nationis, atq; ordinis militibus. Etsi tanta & tam nota omnibus iniuriarum magnitudo est, quas Magnus Moscouię Dux Regno nostro Poloniæ, Magnoq; Lithuaniæ Ducatui adhuc attulit, ut arma hæc, in quibus hoc tempore uersamur, sera potius cũctis, quam uel præpropera, uel non satis iusta cuiquam uisum iri arbitremur: tamen cum studiũ nostrum satis expleri non posit, quo desideramus, út quæ suscipimus gerimusque, cum æquitate iustitiaq; nos suscepisse, ij penitius intelligant, ad quos causa quæcq; attinere uideatur: faciendum nobis hoc in bello existimauimus, ut exercitus nostri, cum eos non tantùm ex Regni nostri Poloniæ, Magniq; Ducatus Lithuaniæ, uerumetiam Hungarię & Germaniæ, alijsq; nationibus exteris compositos habeamus: certius uel recentiora cognoscant, quę inter nos, posteaquàm Regni huius nostri Principatum gerendum suscepissemus, & Magnum Moscorum Ducem intercesissent: quæ quidem istiusmodi sunt, ut facilè pateat, nihil à nobis prætermissum esse, quod ad Principis Christiani officium, ad uitandum Christiani sanguinis discrimen, ad constituendum ex æquitate cum eo hoste cõcordiam, pertinere posset: ab illo autem, quæ suscepta, actaq; sunt, omnia cũ hostilibus iniurijs coniuncta, & ad arcium, ciuitatum, ditionumq; nostrarum circumuentionẽ & detrimentum, nostriq; nominis dedecus comparata fuisse. Nos quidem simul ac in Regnum hoc nostrum peruenissemus, ut cæteros Principes Christianos, partim ordinum Regni nomine, ita etiam Magnum Moscouiæ Ducem de accessione dignitatis, potentiæq; nostræ, deq; optima nostra cum eo etiam pacis constituendæ, colendæq; uoluntate, fecimus per internuntios nostros certiorem. Et dederat uerbis, nonnullam tum significationem, mutuæ uoluntatis atque studij sui erga nomen, sanguinemq; Christianum, & literas addidit, quibus ampliori alicui legationi nostræ securitatẽ accommodabat, & peculiari epistola, quæ etiamnum nostra in potestate est, confirmabat, se imperasse suis, ut dum mutuo inter nos per legatos res agerẽtur, ab omni iniuria, maleficioq; in nostros se abstinerent, exposcens ut eadem ad nostros mandata daremus. Etsi uerò tam callidè hęc simulare non enim posset, quin se etiam tum proderet, uerbis in nomen nostrum ualdè iniuriosis, infestus illius erga nos animus, tamen cum eo se usq; tantum iactaturam eius esse superbiam, in posterum uerò illum ad mentem meliorem, & publicæ pacis, & suorum salutis curam aliquam reuocatum iri existimaremus: habita à nobis eius literarum confirmationi fides est: pro qua quidem fiducia, & mandata nostris dedimus, ut cum Moscis inducias diligenter con seruarent, & ad ipsum Moscouiæ Ducem, Legatos quam amplissimos, Magnificum Stanislaum Kryski Masouiæ, Palatinum, Nicolaum Sapiha, Palatinũ Minscensem, ac Theodorum Skumin, Curiæ nostræ Lithuaniæ Thesaurarium, misimus. Quæ dum à nobis fiunt, ille uiolata promissi fide (quà nos inducti, tantùm abest, ut ab eo, dum nostri ad illum Legati proficiscerentur, hostile aliquid pertimescendum putaremus, ut tuta nobis atque amica omnia polliceremur) subitò nulla, aut renuntiatione induciarũ, aut belli denunciatione adhibita, cum exercitu ipse, adeoq; unà filius natu maior Liuoniam inuasit, ac fraude potissimum, & conspiratione adductis in potestatem subditis nostris, in libertatem, liberos, coniuges, uitam, ac sanguinem Christianorum hominum crudelissimè flamma, ferroq; grassatus est: arcibus nõnullis ditionis nostræ, dum extremis in finibus Regni nostri necessariò uersamur, insidiosè occupatis: quo tempore, quæ illius in trucidandis per acerbissimos cruciatus captiuis truculentia, quæ flagitiosa in uexandis honestissimis, nobilissimisq; fœminis turpitudo, quàm inexplebilis in hauriendo sanguine Christiano sitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, commemorari satis non potest: & qui supersunt

Persunt crudelitati,& modis aliquibus se ex illa acerbitate liberarunt, satis ista testantur. Accesserant iam tum Oratores nostri ad ipsos Moscouiæ fines, cum inexpectatum de his Mosci cœptis accipiunt nuntium,quo quidem permoti, ad fines Moscouiæ subsistunt: nosq; faciunt de uiolata pace,de qua literis suis Magnus Moscouiæ Dux nobis confirmauerat,diligenter certiores.Etsi uerò ab illo hæc fieri indignissimè perspiceremus, tamē adducti,studio consulendi Christiano sanguini,atq; hæc sine maiori Christianarū utrinq; prouinciarum uastitate atq; incendio ad tranquillitatem & pacem reuocandi: mandata nostris Oratoribus dedimus,ut se nihilominus ad ipsum Magnum Moscouiæ Ducē con ferre pergerent,& penitius,quis illi pacis nobiscum colendæ sensus esset,explorarent:ablatas uerò à Mosco eo tempore res,contra literarum fidem,ut repeterent, & quæ subditis nostris ab illo calamitas proximè allata esset:eā modis omnibus sarciri postularent.Quid tum uero? cùm peruenissent Oratores nostri,ac Moscus agere cum illis per homines certos suos cœpisset,subitò ad omnem superbiam,atq; animi impotentiam descendit.Liuoniam non modò ab omni pacificatione,uerumetiam mentione facienda exclusit:nos,dignitatemq; nostrā Regiam,ijs uerbis atq; scriptis,à quibus non modò Principem uirum, eumquè Christianum,uerum quemuis etiam cuiuscis ordinis abhorrere quàm maximè decet,acerbè uiolauit,in Regnum nostrum Poloniæ, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum ius sibi arrogauit,idq; uanissimis modis asseruit, dum à Prusso nunquam inter mortales cognito aut nato(quem Octauij Cæsaris fratrem,generis uerò sui authorem fuisse cōtendit)orsus,ab eo se esse propaginem quartamdecimam significauit:quibus quidem generis sui uanissimis deliramentis,sibi ius perquā absurdè in uniuersum Poloniæ Regnum, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum,aliasq; Prouincias uendicare instituit. Ac hæc omnia, cum post multas,uariasq; actiones,nostrorum Oratorum, cum Consiliarijs Magni Moscouiæ Ducis:quos eam ad rem designarat,de certa induciarum ratione conuenisset, nostriq; pro eo ac utrinq; cōuenerat,suas de eo literas perscripsissent:& Magno Moschouiæ Duci tradidissent:ille suas,quas è conuerso daret,non(ut facere par erat)ad similitudinem literarum earum,quas Oratores nostri obtulissent,ueritatemq; mutuæ inter Legatos nostros,eiusq; Consiliarios conuentionis:sed ad arbitrium,libidinemq; suam ita perscripsit, ut inducias ad Liuoniam pertinere nollet,quinimò non modò eam sibi cum Curlandiæ Ducatu,uerumetiam quicquid nobis usq; ad Prusiæ fines ditionum est:(interest autem ipsius Lithuaniæ pars)credi à nobis oportere significaret:quas suas literas ita perscriptas, cùm in eas iusiurandum dedisset,nostris Oratoribus per uim superbè obtrusit. Qua de re cùm nos Oratores nostri ante suum è Moscouia discessum,facerēt certiores,ad Magnum Moscouiæ Ducem,ex aulicis nostris,internuntium misimus,Nobilem Petrum Haraburdam,iterata cum testificatione propensionis nostræ,colendæ cum eo pacis atque concordiæ,idq; rei Christianæ consulendi causa,qua quidem in testificatione luculenter ostendimus,si commune,idemq; utriusq; nostrum iuramentum esse deberet, communem eo iuramento inter nos atq; omnes prouincias nostras pacem compręhendi oportere.Neq; enim honestati atq; rationi congruere,si iusiurandum,de pace inter duos susceptum,bellum quacunq; de prouincia inter eos ipsos consequatur, quodq; sanctissimum concordiæ uinculum sit,in eo locus hostilitati relinquatur.Conuenire præterea nobis,tanquam Principibus Christianis,nos ut dictis,factisq; omnibus, ita maximè religiosæ isti iurisiurandi affirmationi,constantiam adhibere. Curandum igitur esse,ut ne qua inter nos fidei,rectæq; factorum nostrorum conscientiæ,uis afferatur. Quæ nostra æquitatis,optimiq; studij plena cohortatio,tantum abest ut ponderis aliquid apud Moscum habuerit, ut internuntium nostrum, posteaquàm admisisset,audissetq;,à se longè remouerit, & in modum captiui diu inuitum retinuerit:cumquè suos ad nos Legatos misisset,in Liuonia missis iam ad nos Legatis suis, arces nostras, ac sigillatim Vendam bis oppugnauerit: quod cùm per insignem faceret iniuriam, effectum Dei præpotentis beneficio est,ut & exercitus ille,à nostris copijs,cum ad eas Suetica auxilia accessissent, deletus sit,& in potestatem nostram tormenta,aliaq; quibus nostra oppugnabat,cuncta peruenerint. Sub id ipsum tempus Legatos Moschicos ad nos Cracouiam,in ipsum Regni nostri quasi domicilium atque sedem admisimus,cum eo tùm loco,permagna propè undique gentium Christianarum,frequētia hominum uersaretur,Legati externorum Regum, Principum, atque Nationum adessent: eorum in oculis, cùm eos audiendi causa,ad nos in Senatum nostrum perhonorificè, ut fieri inter Principes par est,introduci curassemus,à fastu suo, nostræq; indignitatis contemptione orsi,ad explicanda,quæ haberent mandata,nulla cohortatione se passi sunt adduci:quòd à Magno suo Duce præscriptum sibi esse significarent,ne quæ apud nos uerba facerent,nisi nos ante,quę à nobis superbè atq; ad derogandum dignitati nostræ,in quodam genere habendi sibi honoris flagitarent,pręstitissemus.

Quod

Quod cùm nobis minimè committendum iudicassemus, neq; illi à fastuosa pertinacia se deduci sinerent, etsi iterum atq; iterum ab illis, ut dicerent, cõtenderetur, indictis rebus è Senatu nostro, atq; adeò Cracouia discesserunt, atq; ita re ulla non modo nõ confecta, sed ne affecta quidem diciùe ab ijs cœpta, permisimus ut se in Moscouiam referrent. Quæ omnia, ut perspicuè testantur, quale nostrum extiterit suscipiendæ cum hoste illo concordiæ, pacisq; studium, quod consulendi sanguini ac tranquillitati Christianæ desiderium, ita ostendunt planissimè, Magnum Moscouiæ Ducem eò potissimum incumbere, hoc agere, huc omnes sensus, conatusq; suos conferre, ut nobiscum hostilibus iniurijs perpetuò dissideat: & cùm ditionibus nostris, tum nomini, amplitudiniq; nostræ modis omnibus derogatum uelit. Misit ad nos postea per nuntium suum literas, quibus à nobis postulat, ut in ea induciarum uerba, quæ citra Oratorum nostrorum assensionem perscripta ostendimus, iusiurandum daremus, Legatis suis redeundi ad se potestas fieret, & si uisum nobis esset, Oratores ad se iterum mitteremus, qui de Liuonia secum agerent. Quam autem & ab æquitate, & ab officio, dignitateq; nostra alienum sit, ad ea nos iureiurando descendere, quibus nõ modo assensum nullum unquam accommodauimus, sed de quibus nos cogitationem aliquam suscipere non oportere intelligimus, quis nõ perspiciat? Qui enim nos eius crudelitati Liuoniam, Curlandiæ Ducatum, ditionesq; alias nostras, quæ Lithuanici iuris intermediæ inter Liuoniam & Prussiæ fines sunt, permittere possimus, quæ nobis pro Regio nostro Sacramento, quod in nostra Regni inauguratione uerbis solennibus dedimus, omni fide, cura, conatu tuenda, & ab aliena potestate, uitæ etiam nostræ discrimine defendenda intelligimus? quod quidem officium nostrum, ut nobis antiquissimum, commendatissimumq; semper fuit, ita alienæ ab eo uoluntatis significationem nullam unquam dedimus, neq; de ea Oratores nostri quicquam polliceri potuerũt, atq; adeò constat, minimè pollicitos esse. Nam quæ illi in uerba cautionis suæ de inducijs perscriptæ iurarũt, ea ab omni istiusmodi concessione longè remota sunt. Quæ uerò non modò pacis inter Principes feriendæ, sed inter priuatos etiam conuentionis alicuius ineundæ ratio, quę uis, quæ necessitudo esse possit, ubi res alterius non modò nulla consensio, uoluntasq;, sed ne quidem suscepta aliqua cogitatio accedat? non utrinq; uoluntatibus ad consensionem adductis, & literis non tantum sententiarum, sed propè uerborum omnium similitudine perscriptis, negotium administretur? Quod quidè ita administrari, & solere, & oportere, hunc ipsum hostem nostrum fugere haudquaquam potest, ut non iuris, æquitatisq; memorem, at ea tantum recordantem, quę in sanciendis inducijs, & pace ferienda, inter Serenissimos Prædecessores nostros, atq; eius maiores, adeoq; cum illo ipso, ante hac suscepta atq; usurpata fuerunt. Neq; uerò minus, quàm superiora illa & hoc iniquum est, quod Magnus Moscouiæ Dux, nos in literarum suarũ uerba iurare uoluit. Quæ quidem literæ, etsi ex uoluntate atq; consensione utriusq; nostrum, ac literis Oratorum nostrorum congruenter scriptæ fuissent, tamen ut ille in cautionis suæ formulam iurasset, ita nos in nostram iurare conueniret: tantùm abest, ut à nobis in eas literas iusiurandum rectè possit exigere, quæ ab ipso pro arbitratu suo perscriptæ, ab animi nostri sententia, mandatisq;, nostris, & Legatorum nostrorum assensu, plurimũ dissident. Quæ omnia quàm plena iniuriæ, doliq; fuerint, quis non facillimè perspiciat? cuius quidem doli studia, ex eo se etiam ostendere, quod quæ cõmunicata, gesta, actaq; inter Oratores nostros, & eos, quibus agendi cũ nostris Moscouiæ Dux negotium dederat, quæq; ab ipso Duce constituta fuerant: Legati eius, cùm ad nos Cracouiam uenissent, profiteri atq; explicare minimè uoluerunt. Ad has uerò omnes fraudum technas, mox armata uis, apertæq; iniuriæ accesserunt, cùm non modo Liuoniam assiduis direptionibus ac bello infestam habere Moscouiæ Dux non desineret, uerumetiam in finibus Vitepscensibus, in ipsa Magni Ducatus Lithuaniæ ditione, propugnaculum nuper collocaret, ac per suos rei militaris Præfectos: illis etiam locis, subditos nostros trucidaret, alios crudelissimè diriperet, se denique maximis delectibus habitis, magis, magisq; contra nos armaret: qua quidem de re, cùm non modò ad nos Illustris Curlandiæ Ducis, & Rigensium, simul etiam nostrorum in Liuonia præsidiariorum, quotidiani nuntij ac literæ peruenirent: sed summa etiam imploratio opis, defensionisq; nostræ accederet, nullo modo debuit, potuitq; belli administratio diutius à nobis differri. Proinde iustissimis istis, grauissimisq; causis adducti, repudiandas, minimeq; iuramento nostro confirmandas Mosci literas, de inducijs ab ipso arbitratu suo perscriptas nobis esse iudicauimus: quinimò ipsas in Moscouiã ad Magnum Ducem, expositis quibus id faceremus de causis, per internuntium nostrum remisimus, ac hosti illi bellum iustum, legitimumq; indiximus, cùm iam tum ille maximas cõtra nos copias ad Plescouiam coactas haberet. Quod ad Oratores attinet, quos remitti postulauit: etsi qui neque literas, quibus fidem legationis suæ facerent, nobis reddiderint, neque ullam

ullam legationis partem explicârint, exploratorum potiùs, quàm Oratorum loco haberi à nobis meritò potuissent, tamen quod Oratoribus nostris in Moschouia significatum intellexissemus, Legatos eos ad nos missum iri, nihil illis in omni genere, & honoris habendi, & laucia conferendi ullo loco ditionum nostrarum deesse siuimus, permisimusq́, ut quod facere obstinauerant, nullis rebus apud nos expositis, se in Moschouiam referrent. Quod uerò postulabat, ut nostros Oratores, qui de Liuonia agerent, iureiurando priùs in eius literas de inducijs dato, iterum ad se mitteremus: non perspicimus, quid agi de Liuonia per Oratores posśit, si antè iurati in eius conditiones (quod exposcit) non tantùm de Liuonia atque Curlandia, uerùm etiam parte nostrarum Lithuaniæ ditionum, quæ mediæ Curlandiam ac Prussiam dirimunt, decederemus. Minimè igitur nobis committendum esse intelligimus, ut noua legatione, nihil aliud, quàm Prouinciarum nostrarum iacturam, ac nominis nostri indignitatem aliquam incurramus. Intelligi atque adeò cerni arbitramur, quale nostrum fuerit studium, uitandi omnem Christiani sanguinis profusionem, quod nostrum pacis, tranquillitatisq́ desiderium, pro quo quidem nos, ijs rationibus, quæ suprà expositæ sunt: experiri pacis conciliationem cum hoste illo contendimus, atque omnia indignitatum genera, quæ Maiestati nostræ Regiæ ab Magno Moschorum Duce allatæ essent, libenter tranquillitati publicæ atque saluti, sanguini, fortunisq́ hominum Christianorum condonauimus: uerùm his nostris omnibus studijs ad concordiam, pacemq́ propensis, tantum abest, ut quidquam ab eo æqui, boniq́ consecuti simus, ut ille hoc magis effrenatæ superbiæ atque impotentiæ animi sui indulserit, & quæ ad contumeliam nostram, nostriq́ Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ detrimentum pertinere possent, susceperit. Cui quidem rei, ut modũ aliquando finemq́ sponte sua facturum illum desperemus, facit inueterata iam, perpetuaq́ eius cum Serenissimis prædecessoribus nostris simili genere agendi ratio, quam quidem ex ea iniuria æstimare licebit, qua Diuum Sigismundum Augustum Serenissimum prædecessorem nostrum affecit, cùm missos ad se ex ordine Senatorio splendidos Oratores Palatinum Inouladislauiensem, & Castellanum Samogitiensem contumeliosè tractauit, & modis indignissimis contra gentium iura uiolauit, hominem Nobilem ex Serenissimi prædecessoris nostri aulicis spoliauit, & cùm res quasdam preciosiores inspiciendi causa accepisset, superbè retinuit, mercatoribus qui unà uenissent, magnam mercium uim eripuit, equos in Oratorum illorum conspectu productos ferro dissecari curauit: à qua indignitate uindicanda, cùm Diuum illum antecessorem nostrum mors (quæ breui subsecuta est) exclusisset, nos per Oratores nostros postulauimus, ut iniurias eas id temporis illatas, sarcire studeret, cui quidem postulationi nostræ, nullum animus eius, iniuriæ pertinacissimus, reliquit omninò locum. Quid illa, quæ Serenissimo antecessori nostro Henrico Regi per literas de pace utrinque retinenda promiserat? & contempta promissi fide, non ita multò post capta Pernauia, alijsq́ Liuoniæ arcibus in potestatem suam redactis uiolauit? Qua quidem fidei uanitate, maiores etiam eius erga Serenissimos prædecessores nostros prope omnes usos esse perspicimus. Neque enim obscura est plurium, qui ista uerè memoriæ prodidêre consensio, & maiorum istius Ducis Moschouiæ literis, quæ in tabulario Magni Ducatus nostri Lithuaniæ seruantur, comprobari potest, quàm sæpè Magni Moschorum Duces Serenissimis Poloniæ Regibus, pace suscepta, ac iurisiurandi Religione sancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros, nominiq́ Christiano infestos populos bella regentibus fidem impiè fregerint, pacta omnia uiolauerint, & redintegrato bello, uel à necessaria prædecessores nostros contra Ethnicos defensione, uel pulcherrimis pro Republ. Christiana cœptis reuocârint, & obsistere suis iniurijs coëgerint. Quorum maiorum in dictis, factisq́ in constantiam, fraudem & insidias, hic Ioannes Basilij filius, hostis noster, non modò omnem in se admisit, uerùm etiam auxit, idq́ tum maximè egit, cum literis misśis ad Diuum Sigismundum Augustum Serenissimum antecessorem nostrum, de securitate Oratoribus pręstanda, qui ad se de pace concilianda mitterentur scriptis, subitò Polotiam inuasit, occupauitq́, consimili fraude ergo nos usus, cùm posteaquàm nobis fiduciam pacis attulisset, repentè Liuoniam armis oppugnauit, & tamen nos, Regnum nostrum Poloniæ, Magnum Lithuaniæ Ducatum à defensione eius prouinciæ excludere instituit. Quandoquidem igitur spes nulla nos tenere ampliùs potest, ad mentem, fidemq́ meliorem Magnum Moschorum Ducem se unquam recepturum esse, quinimò iniurias ueteres, recentioresq́ nouis quotidiè magis, magisq́ accumulet, certæ pacis fiduciam nullam afferat, omnia ad nos circumueniendum, derogandumq́ cùm nomini, tùm ditionibus nostris suscipiat, nos adhibitis, atq́ adeò consumptis omnibus studijs nostris, quibus fida atq́ æqua inter nos pax conciliari, & rei, sanguiniq́ Christiano consuli posset, expleto iam omni officio Regis Chri-

LL stiani;

stiani, hanc rem & Deo præpotenti, oculis hæc suis iustissimis aspicienti, & legitimæ uindicationi permittendam iudicamus. Quo nomine remissis illis insidiosis induciarum literis, bellum iustum, legitimumque, Ioanni Basilij filio, Magno Moschorum Duci denunciauimus: quo bello multiplicem nobis, cùm ab ipso Magno Moschorum Duce uerbis, literisque, tum ab eius Legatis factam contumeliam, allatasque subditis nostris acerbissimas multis iam annis iniurias, & detrimenta omnia, quæ Regnum nostrum, Magnusque Lithuaniæ Ducatus accepit, armis propulsare & uindicare in animo habemus. Vt uerò perspicuum sit omnibus, nos ad eorum, qui Magno Moschorum Duci parent, hominum Christianorum calamitatem, aut sanguinis profusionem minimè ferri, declaramus nos ita armis nostris moderaturos esse, ut ne ijs (quanta maxima cura ac studio caueri poterit) quisquam uioletur, qui non aut in præsidijs, aut acie suo periculo propugnandas hostis nostri partes susceperit. Nam ut ab uno Magno Duce causas omnes, quibus in arma hæc impellimur, profectas esse intelligimus, ab uno nos honorem, dignitatemque nostram oppugnari, ac prouincias nostras illius unius libidine appeti ac sitiri perspicimus: ita in uno illo uindicare omnia, unius refrænata audacia, grassandique atrocitate, in posterum tranquillitati publicæ, pacique Christianæ (si fieri ulla ratione posset) consulere desideramus. Quæ cùm ita sint, spe uel potiùs fiducia magna sumus, & DEVM OPTIMVM MAXIMVM, quod bellum grauissimis, iustissimisque, atque adeò pernecessarijs de causis inimus, nobis, exercitibus nostris, ac Reipublicæ uniuersæ, quam obtinemus, benè & fœliciter fortunaturum esse, & Principes Christianos, adeoque omnes homines, qui ista accipient, facilè arbitraturos nos ad bellum hoc permagnum non temerè, neque ulla profundendi sanguinem Christianum (cui prodesse, consulere, cauere semper studuimus) cupiditate ferri, sed ad ea hostilibus tot temporum per summam atrocitatem, crudelitatemque exercitis iniurijs impelli, nostra dignitate, & Regni nostri, Magnique Lithuaniæ Ducatus, cæterarumque prouinciarum nostrarum statu, & subditorum nostrorum salute, fortunis, uita, sanguine, quem hostis ille truculentissimus iam nimium diu immaniter hausit, necessariò commoueri, consilio, iudicioque omnium Regni nostri, Magnique Lithuaniæ Ducatus ordinum Duci, dignique nos fidam, stabilemque tranquillitatem, & publicam inter populos Christiani nominis pacem, concordiamque spectare. Quæ quidem belli nostri causæ, quæque animi, consilijque nostri ratio, etsi de militum nostrorum studijs alacritate, fortitudine, fide, nobis dubitationem nullam relinquit: hortamur tamen, ut animum ad res nostro ductu in hostem hunc nostrum gerendas magnum, fortemque adferant, existimentque, & gloriæ, & fœlicitatis summam in eo potissimùm uersari, si pro tam iusta, honestaque causa dimicetur: subditi nostri diuturnas, grauesque iniurias hostiles, uel à se, uel ciuibus suis adhùc perpessas, hoc tempore pro more, uirtute, rebusque gestis maiorum suorum, & uindicandas, & in omne tempus sibi depellendas statuant: extranei pro uicinorum salute, suam in discrimen uocare, fortissimeque armis contendere pulcherrimum, necessitudini, quæ uicino ad uicinum est conuenientissimum, & delere proximi parietis incendium, suæ, suorumque securitati utile existiment: omnes sibi tam iusto in bello summa fortium factorum studia esse adhibenda iudicent: quorum hoc maior laus atque gloria quemque consequetur, quò in grauiore hoc, maioreque bello contra crudelem uniuersi prope generis humani hostem nobiscum uersabitur. Nos profectò cuiusque militum nostrorum uirtutem, fidem, operam, conatum in omni genere præclarè factorum, ea beneuolentia, gratia, munificentia prosequemur, ut neminem gestæ abs se fortiter rei pœniteat, omnes intelligant, nos cuiusque industriæ, fidei, fortitudini sua præmia, ornamentaque libenter tribuisse. Suiri die duodecima Iulij. ANNO DOMINI, M. D. LXXIX. REGNI uerò nostri Anno QVARTO.

RERVM

RERVM POST CAPTAM POLOCIAM CONTRA Moschum gestarum narratio.

Apta Polotia, & iam ante in uicino arcibus tribus, Cosiana, Crasna, & Sitna deletis, tres omninò arces, Turoulia, Socolum, & Sussa in Polocensi ditione hostiles supererant, quas hosti relinquere, neq; ex belli suscepti consilio, neque dignitate sua, neque rei abs se gestæ fortuna Rex esse iudicauit. Turoulia quatuor supra Polotiam arcem milliaribus, ad Dhunam flumen, quo loco illud Turoulia amnis illabitur, sita est, sic ut duorum amnium confluxu maxima parte compræhendatur, quaq; in continentem patet, inter utriusque præterlabentis fluuij ripas, lacum transuersum, tanquam obicem, obiectum habeat. Quod inter Polocensem arcem, atque inter Vlam, Vitepscium, aliasq; arces & ciuitates, altius in Dhunæ ripis sitas, quæ semper in potestate Regum Poloniæ retentæ sunt, media Turoulia interesset, facile à Regijs castris ad Polotiam positis, commeatum exclusit, qui commodè ex locis superioribus poterat importari: quæ res non mediocriter in exercitu annonæ charitatem, atq; adeò inopiam auxerat. Qua de causa, circumsessa primùm Polotia, Franciscus, Zucus à Nicolao Radiuilo Palatino Vilnensi, tentandæ certis cum copijs per celeritatem rei causa ad arcem Turouliam missus est. Verùm quod & præsidio firmo, & defensioni diligenter intentè locus teneretur, & pauca, minoraquè belli tormenta Zucus secum traxerat, effici, ex sententia nihil potuit. Socolam ab arce Polocensi quinque milliaribus ea uia distantem, quæ Septentrionem uersùs rectissima Plescouiam ducit, duorum itidem concurrentium fluminum, Dryssæ & Nisciæ, complexus continet: ea in arce præter uetus præsidium, quod tuendi Polotiam aditus causa firmum semper inerat, Theodorus Basilij F. Seremetus, & Borissus Basilij F. Seinus, Andreas Pelecius, Michaël Georgij F. Lycus Basilius Criuoborsius Palatini, clari cum propinquitate Moschouię Ducis, alij tum rebus anteà gestis omnes copiarum Præfecti, cum Magno Moschouiticæ nobilitatis ac sclopetariorum numero consederant, posteaquam se ab aditu Polocensis arcis, primùm à Palatino Vilnensi obsessis itineribus, mox ipsa obsidione Regia exclusos esse intelligerent. Accesserat hûc etiam Georgius Bullahacus cum duobus millibus sclopetariorum, partim Dunensium, partim Vollensium, qui ad Dhunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tartaris dimicationes, cęteris belli usu ac iaculandi peritia facilè præstant. Quod hi omnes magno discrimine nostrorum ex propinquo castris imminerent, dum oppugnatur Polotia, Lithuanicæ quædam copiæ primùm, Ioanne Voliminscio, deinde Christophoro Radiuilo, qui in Lithuania Regi à poculis est, dimicādi studio Socolā usq; excurrunt: sed quod hostis arce & munitionibus prope arcem extructis, aut propinquo tormentis suis spacio in tuto se teneret, uelitationibus tantùm, nonnullis utrinque desideratis, res gesta est. Vtramque arcem Rex occupata Polotia iustis copijs oppugnandam ratus, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinum, summum copiarum Polonicarum Præfectum, cum equitatu Polonico stipendia merente, cumquè peditatu Polonorum, ac Germanorum cohortibus Socolam mouere, Vngarorum copias Turouliam accedere iubet: ipse ut medio loco omnem in partem, casumq; intentus esse posset, motis trans Polotiam castris, ijsq; secundùm flumen Dhunam metatis (quòd pristinum castrorum locum, obsidioni quidem opportunum, cùm ad cingendum maxima ex parte arcem, tum ad prompta munitionibus omnibus, ex quibus miles oppugnabat, auxilia afferendum, assidui imbres iam antè iniquissimum, & ualdè quàm cœnosum effecerant) ad Polotiam permanet, curatq; quod ad arcem Polocensem, qua munitiones aut flamma conflagrant, aut tormentis uerberatæ uitium fecerant, instaurandum pertineret, simul etiam arci Palatinum præfecit Nicolaum Derohostaiscium, in quem iam antè, Regno primùm inito, non inani omine ius, nomenquè eius Magistratus contulerat: hunc ipse in possessionem mittit, pręsidium iustum imponit, & quibus circùm locis miles finibus tuendis rectè collocetur, constituit: templi etiam, quod monumentum diuinæ ad uictoriam opis esset, ædificationem decernit. Intereà dum quę opus erant ad Socolæ, & Turouliæ oppugnationem expediuntur, & miles uasa colligit, uisum est Palatino Vilnensi, de Turoulia leuioribus copijs experiri, & quid hostibus in recenti consternatione fiduciæ esset tentare. Mittitur cum aliquo numero equitum expeditiorum armaturæ leuioris, quos Cosacos nominant, Constantinus Lucomscius Vlensis Præfectus, quem Turoulienses præsidiarij conspicati, cùm pauor maiorem, quàm pro numero militum speciem copiarum obiecisset, exercitum uniuersum adesse rati, per auersam portam se properè omnes ejciunt, ac fuga euadunt, Palatinis suis desertis: qui cùm arcem sibi non deserendam putarent, ac soli in ea permanerent, ad quar-

tam Septembris diem cum arce & belli apparatu ac commeatu omni Regiam in potestatem peruenerunt. Arci ita occupatæ miles ille, qui cœperat, præsidio relinquitur. Is dum inter ligneas munitiones ac domos tæda ædificatas indiligenter ignem habet, tormentisq; maioribus gratulationis & lætitiæ causa iaculatur, temerè incendio causam præbuit: quod sublatum paucis pòst diebus, quàm capta esset, arcem deleuit, ut non minore celeritate, quam occupauerat, Turouliam miles amiserit. Quod quidem hoc iniquiore animo à Rege acceptum est, quò præsidio hostili Sussam etiam tum obtinenti, Turoulia nostræ potestatis facta, omnem subsidij aditum & commeatus accipiendi spem, certiùs eripere potuisset. Interea rerum Palatinus Podoliæ Socolam (à qua Dunenses cohortes fama aduentantis exercitus permoti contra imperium Præfectorum, ut est genus illud militum leue, & insolens disciplinæ, iam antè in Moschouiam redierant) cum copijs progreditur, & Drissam flumen imbribus proximis admodùm redundans ponte subitario opere effecto, transmittit, hoste quod facere in procliui erat, nihil repugnante, qui in aduersa ripa ociosè tantùm inequitans, inani metus faciendi studio, clare ut exaudiri à nostris facilè possent, subindè inter se sciscitabantur, adessent apud se Astraconorum, adessent Casanorum copiæ, quas alter adesse magna itidem uoce respondebat. Flumine superato Palatinus nulla cum mora propiùs hostem mouet. Quà accesserat inter utrumq; flumen non ita magno ab arce interuallo sylua est, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, ut munitiones, in quibus uersarentur, & tormenta dirigerent, fossa atq; aggere subitò efficiant: quas Poloni secundù Nissam, Germani iuxta Drissam ita ad arcem perducunt, ut cùm iusto iam ab ea spacio abessent, transuersæ ab Nissia Dryssam, itidemq; ab Drysia Nissam uersùs promouerentur, atq; opera utriusq; nationis committerentur: ultra Nissiam amnem minorem, quà promptum hosti effugium patebat, Ioannes Zabarasius Palatinus Braslauiensis consistere & curare iubetur. Munitionibus perfectis, ac tormentis, ut uisum erat, collocatis, cùm iam tū in uesperum dies uergeret, qui tormenta administrant, periclitari rem globis candentibus instituunt, tribus tantū in hostiles ditiones perlatis, cùm alij alijs locis periculum incendij afferrent, & ijs restinguendis hostis detineretur, tertius eo loco, quo nascens primùm fumus, mox flamma ab hoste non facilè potuit depræhendi, uires cœpit. Ab hoc incendium ortum, cùm magnam hostilium munitionum partem subitò complexum esset, hosti summam defensionis desperationem attulit. Quocirca ut perditis, trepidisq; rebus, & flamma se iam longiùs, latiusq; fundente, pars magna hostiū globo temerè facto, porta, quæ Meridiem uersùs ad Nissam unà patebat, confertim erumpunt: quibus ex proximis munitionibus Poloni impigrè occurrunt, & obsistunt. Perducitur eodem properè signo sublato Germanorum sclopetariorum cohors: sic hostis in arcem, flammamq; reijcitur, quem dum nostri magna ui premunt, se atq; signa portæ, arciq; inferunt. Dabat mox hostis intra arcem desperatis rebus magnas cùm armis, tum uerbis dicendi significationes, quas cùm miles Germanicus Rusicę linguæ nesciens, prætereà Polocensis præsidij crudelitate, qua immanissima in captiuos omnes, ac potissimùm Germanos fuerant, irritati, minimè acciperet, cædemq; acerrimè misceret, ille desperata salute totis uiribus contrà dimicat, quæq; supra portam custodiæ erant, cataractam è turri portæ imminentem in irrumpentes deijciunt, sic nostros receptu alios, alios aditu, subsidioq; excludunt. Atrox inde utrinq; pugna fuit, æquata utrorumq; desperatione ob incendij uim, quòd undiq; se circumfuderat, ac pluribus locis dimicantes inter se pari interitu uicti ac uincentis extinguebat. Ad dexteram arcis partem per munitiones ostium fuit, ad quod qui nostrorum errando perlati sunt, integri euasère. Intereà foris milites, quanta ui maxima possunt cataractam moliuntur, atq; opere magno perstringunt, patefacta uia, qui nostrorum supererant, saucij prope omnes atq; ambusti, pariter cum hoste erumpunt, inferunt se integri alij prædæ ex ipsa flamma rapiendæ causa. Pars magna hostium aut in munitiones, aut stationes Germanorum incidit, qui omnes per iram militarem, & linguæ ignorantiam interfecti sunt, in his Borissus Seinus, Andreas Palecius, Michaël Lycus, Basilius Criuoborscius Palatini cecidère. Quibus in Polonorum potestatem peruenire contigit, plerìq; omnes, cùm qui aliquo aut munere, aut numero fuissent, pro se quisq; nomē ederet suum, facilè apud linguæ intelligentes seruati sunt, ac captiui habentur: quorum in nùmero Seremetus est, ut rerum gestarum fama, ita & còrporis specie, uultuq;, & animi, sermonisq; cultu cæteris præstantior, & Mesoiadus Dunensium aliquot cohortium Præfectus, qui post militum etiam suorum discessum, cum cæteris præsidiarijs in arce permanserat. Arx ipsa cùm iam incendio occurri non posset, conflagrauit. Hostium ad quatuor millia cæsa, quos ex lectissimo, & quidem prætoriano milite Magni Ducis fuisse, etsi ex captiuis cognitum est, tamen etiam ex ipsa corporum stratorum forma, & proceritate, animisq; perditis in

rebus

rebus adhibitis, tum prædæ ratione potuit intelligi. In qua quidem præda maior,& pecuniæ,& uestis preciosæ, & aliorum ornamentorum numerus fuit, quàm ut gregarij militis fuisse uideri posset. Captiuorum ea multitudo est, ut & penes præfectos copiarum permulti sint, & Polonorum militum propè sint nulli, qui in potestate non singulos,alij plures habeant. Sussæ oppugnatione, quàm suscipere difficilem & spaciosi lacus,& palustria circum loca, & Autumni ipsius tempestas reddituræ erant, temereq; militem iam antè maximis incommodis affectum nouis periculis obijcere, Regi uisum non est: cùm potentissimùm arcem eam, penitùs Lithuaniam uersùs sitam, & ab omni suorum subsidio, & commeatus consequendi potestate exclusam, (ut uis nulla adhiberetur) spontè dedituram sese non dubitanter existimaret. Itaque præsidia tantùm militum stipendariorum circumquaque in statuis disponit, quæ Moschos ab aditu ad Sussanos arcerent. Neque fefellit ea Regem existimatio : nam & ipse Moschouiæ Dux, diffidens Sussam amissa Polotia retineri posse, sexta primùm, tùm iterùm decima septima Septembris die, mandata ad Petrum Theodori F. Coliceum, Palatinum Sussensem ac præsidiarios omnes dederat, ut templi imaginibus & libris, omniq; apparatu sacro in terra defossis, aut quacunque alia cura adhibita, ne in hostium potestatem peruenirent, arcem incenderent: bellica tormenta ac puluerem tormentorum omnem igne delerent: tum operam, qua euadere possent, diligenter darent, ac saluti suæ consulerent. Hæc mandata cùm (quò certiùs perferrentur) perplures nuncios Sussam misisset, nonnulli eorum in arcem perueniunt: unus à Regio milite interceptus, ad Palatinum Podoliæ cum literis perducitur. Sub idipsum tempus, Palatinus Polocensis dat Sussa literas, quibus significat, se Polotię cum parte exercitus, à Rege ijs cum mandatis relictum, ut quicquid ea in prouincia hostile superesset, modis omnibus tollere contenderet: Regem summa placabilitate, & clementia Principem, quam suæ uoluntatis significationem dedisset: cùm primum Magno Moschouiæ Duci bellum indiceret, ea in uoluntate etiamnum permanere: eorum, qui Magno Duci parerent, hominum Christianorum cædem, & sanguinis profusionem haudquaquam expetere, quinimò illi parcitum ac consultum uelle: acceptas iniurias in authore ipso Magno ipsorum Duce uindicandas statuere, nisi uerò essent, qui istas iniurias suo discrimine propugnare uellent: quod ut illi ne suscipiant, illorum maximè referre: hortari se, arce sponte sua potiùs abscederent, impetrabili uenia & salute, quàm uim atque oppugnationem experirentur. Palatinus Podolię Moschi literas ad Palatinum Sussensem, ac præsidiarios, qui dedi arcem postularent: illi salutem, & rerum, quæ cuiusq; essent auferendarum potestatem, atque in Moschouiam tutò se referendi concessionem pacti, arcem cum omni bellico apparatu, commeatuq; Palatino Plocensi, militibusq; à Palatino Podoliæ missis, sexta die Octobris dedunt. Iam antè Philo Kmita Capitaneus Orsanensis, cui aliquot turmæ equitum, & peditum stipendiariorum cohortes, erant in eam rem assignatæ, coacta non mediocri finitimis in locis ex nobilitate, alijsq; incolis militum manu, in Moschi ditiones excurrit, magnamq; omnia populando uastitatem affert: ad duo millia pagorum incendit, & Smolensciæ suburbijs ambustis, magnum ex eo agro hominum, magnum pecudum numerum agit: suosq; nullo detrimento accepto intra fines reducit. Idem non multò pòst Constantinus Ostrogiæ Dux, cum Michaële Visniouecio Castellano Braslauiense, & filio Ianusio Boristhenem transgressus facit, expeditissimas quasque Tartarorum, aliorumq; turmas præmittit, has longe, lateq; populari, & terrorem, uastitatemq; in hostico circumferre iubet, ipse cum reliquis copijs Czenihouiam progreditur, castrisq; ad arcem metatis, oppugnationem suscipit, ipsaq; ciuitate incendio deleta, uim omnem arci expugnandæ adhibet, sed quod ea præsidio firmo, cui nihil ad omnem propugnandi apparatum deesset, teneretur: acerrimeq; locum Moschi defenderent, in castris paucæ peditum cohortes essent, afflictæ maximis tempestatum iniurijs, missa obsidione, uicina circum loca omnia diripit, totaq; Siueriensi ditione uastata, ac populationibus ad Starodubam, Radohostiam, ac Podezpouiam usque, per leuiores equitum turmas factis, præda ingenti acta discessit. Simili successu Mecislauiensis præfectus Iaroslauam oppidum, pagosq; quàm plurimos euertit. Rex posteaquam dierum quinquaginta spacio, sex arcibus captis, ad quas Sussa non ita multò pòst septima accessit, prouinciam omnem Polocensem mira agrorum fertilitate, magna fluminum opportunitate præditam, octauo decimo pòst anno, quàm esset ab hoste occupata, bello Reipubl. recuperasset, Polotiam præsidijs, fines copijs firmasset, decima septima Septembris die, illo de loco discedit. Vehementi quidem studio ferebatur, ut cœptum fœlicitatis cursum urgeret, & cùm magna hostes locis omnibus consternatio, ingensq; pauor teneret, longiùs arma sua in hostiles ditiones proferret. Sed cùm & præteriti temporis iniuriæ, (quibus miles admodùm afflictus, equorum ingens numerus enectus fuerat)

 & gra-

& grauiores Autumni tempestates, indies ingrauescentes, isti uoluntati, & studio plane repugnarent, omni cura in comitia omnium Reipub. ordinum habenda incumbit, cumque iam ante ex castris de ea deliberatione literas ad Regni Senatores dedisset, rediens in Lithuaniam, ea ad diem uigesimam secundam Nouembris Varsauiæ habitum ire edicit, in quibus consilia de bello diutiùs administrando suscipiantur. Dum Vilna Rex ad comitia proficiscitur, è Moschouia per nuncium Moschicum literæ afferuntur, à duobus Legatis Nouogrodiæ Duce Ioanne Theodori F. Msciflauiensi, & Mikita Georgij F. Romanouicio Sacharino, ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnensem, & Eustachium Volouicium Castellanum Trocensem, Plescouiæ die trigesima octaua Septembris scriptæ, hoc omninò argumento. Cùm offensæ duorum summorum Principum eò progressæ sint, ut arma uterque sumpserit, quibus Poloniæ Rex Polotiam expugnârit, Magnus Moschouiæ Dux uindicare uicissim id factum in animo habuerit: se cum reliqua nobilitate Moschouitica ad Principis sui pedes se abiecisse, obsecrasseq; ut sanguini Christiano consultum atque parcitum uellet. Istis precibus Principem suum reliquisse locum, & belli expeditionem repressisse, nunc mutuo studio ipsis atque alijs Regis Poloniæ Consiliarijs, apud Regem suum elaborandum esse, ut ad similem uoluntatem, & sistendi cursus sui bellici, & pacis cum Magno Moschouiæ Duce locis omnibus, tam Regni Poloniæ, quàm Magni Ducatus Lithuaniæ, atque etiam Liuoniæ causa suscipiendæ adducant: inprimis uerò ab eo impetrent, ut in Regiam suam se referat, ac copijs suis omnibus tam in Lithuaniæ, quàm Liuoniæ finibus imperet, se ab omni in Moschos maleficio, atque iniurijs abstineant. Hæc eadem Magnum suum Ducem diligenter facturum, rediturum ad sedes suas, suosq; à ui atque iniuria, cohibiturum. Interea temporis dandam utrinque operam, ut Principes missis inter se Oratoribus rem utilem & pernecessariam pacem ac concordiam suscipiant. In extremo literarum excusant, cur Basilius Lopatinscius, quem Rex ad Magnum Moschouiæ Ducem ante expeditionem suam cum literis miserat, quibus se bellum illi facturũ iustum, legitimumq; denunciabat, adhûc in Moschouia detineatur: promittuntq; simul, ut Principũ se uterq; ad sedes suas retulerit, se operam daturos, ut cum mandatis sui Principis de pace concilianda, ad Regem ocyus remittatur. Sub idem tempus Philo Kmitha, Orsacensis præfectus ad Regem literas mittit, quas à Palatino Smolensciano acceperat. Iis Philonem Palatinus certiorem facit, se à Magno suo Duce mandata accepisse, ne quam Regijs finibus atque ditionibus uim aut iniuriam adferat. Monere igitur, ut mutua etiam Philo præstet: neque permittat, ut sui fines transgressi, hostile aliquid in Magni Ducis Moschouiæ ditionibus committant. Allatis, lectisque utrisque literis Rex omnem eius deliberationem ad Comitia referendam esse iudicauit.

EDICTVM DE SVPPLICATIONIBVS, À SERENISSIMO Poloniæ Rege Stephano, Vuielicoluco ex Moschouia missum. Die 5. Mensis Septembris. Anno Domini 1580.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniȩ, Magnus Dux Lithuaniȩ, Russiȩ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæq; &c. Princeps Transyluaniæ, &c. Reuerendissimis, Reuerendis, Magnificis, Generosis, Nobilibus, Famatis, Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Regni nostri Senatoribus, prȩterea cuiusuis ordinis subditis nostris, syncere fidelibus nobis dilectis, gratiam nostram Regiam, Reuerendissimi, Reuerendi, Magnifici, Generosi, Nobiles, Famati, syncere fideles nobis dilecti. Vtrumq; facimus quàm libenter, ut & ea, quæ decernuntur, communibus Reipub. comitijs geramus, & de rebus à nobis gestis, syncer. & fidelitat. uestras faciamus certiores. Cum superioribus proximis Reipub. comitijs placuisset, bellum contra Magnum Moschouiȩ Ducem susceptum continuari, nihil prætermisimus, quod posset ad illud rectè atque ordine administrandum: & in primis ad exercitus cùm ueteres retinendum, tum nouos conscribendum pertinere: quibus omnibus, postquam ut ad Czasniciam (quo loco nos, & Russiæ contra iniurias Moschi præsidio esse posse: & ad primarias alias atque alias arces hostiles peropportunos aditus habituros intelligebamus) certo die conuenirent, edixissemus, nos Vilna profecti, eodem ad octauam Iulij mensis diem peruenimus: ac imprimis frequentiore, & Senatorum nostrorum, & hominum militarium conuentu, de belli admi-

li administratione, & quò potissimùm arma in hostem inferremus, ad concilium nostrum retulimus: in quo & si uariæ initiò dictæ sententiæ fuissent, eò tamen descensum postea est, ut Vielicolucum nobis cum exercitu ante omnia mouendum, eamq́ arcem omni conatu oppugnandum concluserimus: secuti quàm maximè, cùm ipsam seriem, & quasi tenorem gerendarum rerum, qui nos ex locis, anno superiore proximo expugnatis, & receptis Vielicolucum uocare & ducere uisus est: tum Rusiæ defensione, quàm uniuersam eo loci cum exercitu progresi, nos ab hostili ui tueri posse intelligebamus, præterea Lucensis arcis situ, fama, ditionis, amplitudine, ubertate, qua exercitus nostri sine ditionum nostrarum detrimento ali ac sustineri possent, opportunitate denique ad signa nostra penitius in hostilia loca inferendum, eoq́ hostem ad aliquam prelij dimicationem, eliciendum: cæteraq́ deinceps ex Vielicoluco faciliùs, promptiusq́ administrandum adducti. Habito igitur exercitus nostri delectu, ex agro Czasnicienst Vitepscum profecti sumus: quo in itinere, cùm arces duas hostiles, Vielisium unam, in Dhunæ ripa, Vitepscio ex superiore fluminis loco oppositam, atque alteram Vsuuiatum, quæ ad amnem cognominem in Dhunam fluuium illabentem, & propiùs Lucum uersùs ferentem, sita est: exclusuras nos tormentorum, & commeatus ad exercitus nostros supportandi commoditate accepissemus, & cætero quum studium nobis esset Dhunam flumen magis, magisqúe ab hoste in potestatem nostram uindicandi, quò res maiore celeritate conficeretur, Magnificum Ioannem de Zamoscie Regni nostri Cancellarium, & cum ijs copijs, quas hoc in bellum nobis adduxit, & alijs additis Vielisium oppugnandi causa premisimus, qua ex arce, cum unius diei oppugnatione præsidium hostile fœliciter deiecisset, nos ea potiti, præmissis primo agmine copijs Lithuanicis Vsuuiatum cum exercitu accessimus: locumqúe, munitionibus oppugnandi causa iam actis, metu potiùs admodò tantùm, quàm ipsa adhibita deditione cœpimus. Inde contractis in itinere copijs omnibus, quas duarum istarum arcium oppugnatio diuiserat, mouimus, ac superata locorum inde ab Czasnicia incredibili uastitudine, itinere summo cum labore militum ac ingenti difficultate, quà Vsuuiatum, quà Vielisium exercitus iuère, per assiduas, densissimasqúe syluas facto, Vielicolucum progresi, ad arcem uigesimo sexto Mensis Augusti die castra metati sumus, quæ in castra cùm id temporis Oratores ab Magno Moschouiæ Duce ad nos uenissent, eos nulla interposita mora audiuimus. Verùm cùm à nobis contra omnes nostras rerum gerendarum rationes, contraqúe dignitatem nostram postularent, ut nos in Lithuaniam cum exercitu referremus, negarentq́ nisi id ante omnia fecissemus, se per Principis sui mandata quicquam de ipsa legationis causa dicere posse: nos repudiata & postulationis indignitate, & insidiosa tergiuersatione non cessandum rati, eundem Ioannem de Zamoscie Cancellarium, cum copijs suis attractis, cæterisqúe, quas ad Vielisium habuerat, & maxima parte omnis peditatus trans flumen propiùs arcem castra alia facere, ibiqúe curare iussimus, illaqúe ex parte nulla mora munitionibus, quibus uisum est locis actis, & quo oportebat perductis, ipsis Kalend. Septemb. oppugnationem maiore apparatu ac conatu suscepimus: nihilqúe aut lenitatis, aut terroris prætermisimus, aut oppugnationis non adhibuimus, quò integra arce potiremur. Verùm cùm & præsidiariorum summa loci retinendi pertinacia esset, & ultima sibi expectanda coniurassent: & arx non modò loci natura, in edito planissimis circum locis, partim intra fluminis Louati, partim intra lacuum complexus sita: nec tantumodò consuetis antehàc Moschis parietum densissimorum contignationibus firma, sed aggere etiam densissimo ac latissimo ex cespite extrinsecùs obducto, tum qua flumen, aut lacus non ambiunt: fossa maiore munitissima esset, ac omninò Polotiam omni genere firmitatis superaret, ad hæc præsidium ualidum, & Polotiæ, aliarumq́ arcium propugnatione, è quibus à nobis anno superiore impetrata salute discesserant, exercitatius inesset, ut omninò sine maiore militum nostrorum interitu, ac diuturniore obsidione, si in instituto permaneremus, necessariò res nobis incendio experienda fuit, quod cum magna militum nostrorum uirtute, & discrimine, primùm ex Vngarorum peditum munitionibus allatum, & hoste incredibilem in modum restinguente sæpiùs triduum repetitum, atque diutius altum esset, ac deinde ex altera etiam parte per militem Polonicum, & attractas illas cohortes aggere ad propugnaculum magis, ad ligneas usque substructiones suffosso, nocte in ante quintam Septembris diem maius conflaretur: præsidium uerò, quò ad igni iam temperari nullo modo posset, ab obstinatione hostili non discederet, factum est, ut & arcem, flamma, & ferrum quicquid propè hominum in arce fuit, per militarem iracundiam hostili illa pertinacia, & acceptis in oppugnatione incommodis, & eorum, qui Polotia ac cæteris ex arcibus iam ante occupatis impunè dimissi fuerant: hunc in locum ad hostilia reditu irritatam, quinta istius mensis die prima luce deleuerit. Dum hac in oppu-

gnatione uersati sumus, Oratores Magni Moschouiæ Ducis iterum apud nos dicendi potestatem sibi fieri petiuerunt: qua impetrata cum ea exponerent, quę honestę nobis & Reipub. paci, & sarciendis incommodis, quæ ab eo hoste accepta sunt, minimè satisfacerent, leuioraq; omnia, quàm nostra dignitas, & iura Reip. paterentur, proponerent: ostendimus nos ad istiusmodi descendere non posse: cumq; illi alia mandata se hoc tempore non habere dixissent, & à nobis peterent, dare ad Magnum suum Moschouiæ Ducem literas liceret, quibus eum de nostra uoluntate atq; conditionibus redderent certiorem, ne quid prætermisisse uideremur, quod facere ad spem iustæ, honestæq; pacificationis posset, & nostras dedimus ad Moschum literas, & Oratores dare suas permisimus: ad quas cùm responderit, qua uoluntate sit, certius fortassè cognoscemus.

Nos hæc Sinc. & fide. uestras scire uoluimus: cumq; ea, quæ adhuc benè, fœliciterq; gesta sunt, uni Deo grata, cum animi pietate acceptum referamus, parq; sit, ut illi uolenti, & propitio, & nos, & omnes in Republ. nostra, ad cuius hæc utilitatem, amplitudinem, laudem imprimis redundant, gratias agamus: hortamur, syncer. & fid. uestras ad ea omnia gratarum mentium studia, quæ supplicationibus, alijsq; rebus, quoties benè gesta est res publica, suscipi consueuerunt. Quemadmodum hîc res porrò administranda, & hic locus nobis tuendus sit, de eo hoc tempore cōsilia cœpimus: quæ deinceps è Repub. geri à nobis hoc bello posse, uidebuntur: in ijs studium, consilium, curā, operam omnem nostram libenter consumemus. Benè ualeant synceritates & fidelitates uestræ.

Datum ex Castris nostris ad arcem nostram Vielicoluccum, die 6 Septembris. Anno Domini, 1580. Regni uerò nostri anno quinto.

STEPHANVS REX sszt.

IOANNIS LEVVENCLAII DE MOSCHORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GEstis, ab annis iam LXX. quibus anteà per Europam obscuri paulatim innotuerunt, Commentarius.

QVando de Russorum (qua appellatione populi omnes magni Moschorum principis Imperio subiecti ueniunt) situ, diuersis Regionibus, ciuitatibus, amplitudine gentis, Religione, moribus & institutis, plerique uiri clarissimi satis multa literis hactenus prodidêre, præsertim illustris ille Baro Herbestenus, cuius unius commentarij, uel admodum curiosis satisfacere possunt: operæ nos pretium facturos putauimus, si quibus potissimùm bellis famam nominis aliquam consequuti essent, una, eademq; perpetua narratione breuiter (quantùm eius fieri posset) explicaremus. In hanc cogitationem magno animi studio incumbentibus, uisum est, nequaquam ordiri commemorationem hanc à priscis illis sæculis, quibus natio barbara, necdum exteris, ac nobis præsertim ad solem Occidentem uergentibus, nota satis fuit: sed à patrum memoria tantùm, qua per Europam clarere cœpit, uix antè uel ipso nomine cognita. Veteres quidē historias quod attinet, scio perantiquis in Annalibus Germanorum reperiri, uenisse ad Imp. Cæs. Henricum IIII Aug. qui tum in urbe Vangionū Berbetomago (Bormatiam hodie uocant) agebat, Russorum principē, declarandæ suæ in Augustū obseruantię causa. Verùm ex uarijs indicationibus quantum colligere licet, uidetur hoc intelligendū potius de Rusis illis, qui hodie Polonorū Regi parent, ac nostro Imperio sunt uiciniores. Habebant illi tum principē peculiarem, qui maiestatē Imperatoris Romani, regnantis ad solē Occidentem, agnosceret. Parebant eidē Imperatori & Sarmatæ, quos hodie Polonos uocamus: sed hi paulatim ob nostrorū principum secordiā, publicaq; discidia, quorū pręcipui auctores erāt pontifices nō sacri, sed exsecrādi, non à nostris modò defecerūt: uerumetiā Imperio suo finitimas gētes, Russos, plerosq; Scythas, quos hodie Tartaros dicimus, Lithuanos, Samogithios, Masouios, nostraq; demū memoria Borussos magna cū parte Liuoniorū adiunxerūt. Vtut sanè res habeat, equidē inficiari nolim, eiusdē originis utrosq; Russos esse: uerū illos remotiores parū cū nostris habuisse cōmercij crediderim. Grecis recentiorib. notior hęc fuit natio, quippe quę magnis in Pannoniā, uicinamq; Thraciā irruptionibus plurimū Constantinopolitanis Imperatoribus negocij fecit. Narratur hęc prolixè à Zonara, Cedreno, Gregora,

gora, cæterisq́ Græcorum annalium scriptoribus, quorum nos plerosq́ typis needum editos, & uidimus, & legimus. Frequens apud illos Rossorum (sic enim nuncupant) appellatio reperitur, de uoce Roxolanorũ ueterum (ut quidam perhibent) orta. Et quidem opera Græcorum tandem Christianam ad Religionẽ perducti sunt, in hoc genere postremi omnium (si Lithuanos, Borussos, & Liuonios excipias) Europæ nationũ. Qua de causa factum est, ut ecclesiæ Græcæ tam in doctrina, quàm religiosis ritibus auctoritatem sequantur. Ac ueri profectò simile fuerit, nationem barbarã, quæ prius in Thraciam excurrere consueuisset, ob eius regionis opulentiam, ex Christianę religionis disciplina mitiorem factam, pristinum illud studium uexandi finitimos abiecisse, præsertim postquam à uicinis Scythis siue Tartaris grauiter premi cœpisset. Propterea nihil admodum memorabile de ipsis proditum monumentis literarum accepimus, ante Casimiri Sarmatarũ regis imperium, cuius filij natu maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moschis inimicitias exercuerunt: tertius uerò Sigismundus res aduersus eosdẽ memoria dignas gessit, ad quas priusquàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduersus Moschos prælium recensere, quod paucis annis ante pugnatum incredibili uirtute fuit, nec satis hactenus nostris hominibus explicatum: quando qui Paulo Iouio, & Sigismundo Baroni Herbesteno rem narrarunt, suis usi rationibus, aliter cõmemorarunt, quàm nos apud ipsos Liuonios acceperimus. Velim uerò, lector, non prolixam à me historiam exspectes, sed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio, quæ cæteroqui tanta in uarietate plus æquo fortasis excrescet.

Erant elapsi anni à nato ex uirgine Iesu Christo Dei F. 1500. quum obortis simultatibus inter Moschorũ principem, & collegij siue ordinis Teuthonici apud Liuonios Ducem, quẽ Magistrum militię uocant, tandẽ bellum inchoatum est, in quo aliquãdiu nihil admodũ memoria posteritatis dignũ gerebatur. Erat id temporis dux gentis Basilius Ioannis F. (dictus anteà Gabrielus) matre Gręca Sophia Thomæ Palęologi, clarissimi principis in Peloponeso, filia natus. Is quũ Ioanni patri successisset, singulari gloriæ cupiditate flagrabat: & multis sanè rebus egregia cũ laude gestis hoc cõsequutus est, ut maiorib. suis anteferretur. Habebat hostẽ in hoc bello, nec uiribus admodũ imparem, & rei militaris scientia clarũ. Nam ordini Teuthonico cum imperio, potestateq́; præerat Gualterus Pletemburgius, equestri familia natus apud Occidentales Saxones, quos hodie Bestualos appellãt, magni uir animi & cõsilij, qui maturè adiũxerat sibi 72 ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in solo sitæ fœdus inter se multò antè pepigerãt, eiq́; nomen ab Ansa dederãt, quasi quę perpetuis uelut ansis inter se cohęrerent. Ab his pecuniã in belli sumptũ, aliaq́; necessaria largiter accipiebat. Tandem non exspectandum ratus, ut intra fines suos exercitu adducto bellũ Moschis ingenti cũ agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara, gereret: ultrò belli sedem in hosticũ solum transferendã statuit, & si hostis occurrat, prælio decernendũ. Et faciebat hoc eò fidentius, quòd Alexander Polonus per internuncios promiserat, se quamprimũ Pletemburgius fines hostiũ attigisset, ab altera parte suis cũ copijs Moschos inuasurũ: in quo tamen eius deinde spem planè fefellit. Itaq; Pletemburgius lectissima septem Germanicorũ equitum millia, cũ quinq; millibus Curonum (Liuoniorũ hi sunt natio, Gualteriq́; tum imperio parebãt) intra fines hostium ducit, & munitiones quasdã occupat: inde castris motis a.d. 16 Kal. Octob. rectà Pleschouiam pergit, urbem amplã ac Liuoniæ uicinã. Occurrit hîc ei Moschus, incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbẽ planicies, ad conflictum longè aptissima. Perhibent habuisse Moschum supra centena suorũ hominum millia, quibus triginta millia Scytharum siue Tartarorũ adiunxerat: etenim ut latissimæ sunt eæ regiones, ita hominũ copia nimium quantũ abundant. Multitudini Moschus fidere, Pletemburgius ob paucitatẽ suorum minimè terreri: qui turbam imbellem, inconditã, perexiliter munitã Orientalium more, suorũ uirtuti cessurã sciret, ubi primũ sagittis amissis uentum ad manus foret. Itaq; breui cohortatione suos excitatos rectà Scytharum in agmen oppositum ducit. Solent enim Moschi Tartaros primos in hostem immittere, ut qui sagittarũ eiaculatione plurimùm ualeant, & equorum pernicitate recipere se quò uelint, possint. In eos Pletemburgius ahena tormenta bellica feliciter displodit: inde suos propiùs cum hoste manum conserere iubet, quorũ impetu mox illi fundi, fugariq́;: nam inermes aduersus armatos haudquaquã subsistere poterant. Succedũt his Moschi duodecim in agmina distributi, quorum singula hominum ad nouem millia continerẽt. Eos quoq; Pletemburgij miles non modò fortiter excipit, ac dimicantes sustinet: sed etiam pari felicitate disturbat, cędit, uincit. Hostium reliquiæ re desperata noctis interuentu Plescouiã fuga se recipiunt. Incredibilẽ sanè cladem acceperant, cuius erant argumẽta campi latissimi passim cadaueribus cooperti: neq; desunt, qui tradant ex Tartaris atq; Moschis hominum ad octoginta mil-

ta mil-

ta millia perijsse, de Pletemburgij militibus uulneratos quidẽ fuisse iactu sagittarũ plurimos, sed unum tantùm interemptũ: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbestenus signiferi cuiusdam proditione cæsos à Moschis ad 400 pedites fuisse refert, cæteros incolumes euasisse. Hoc quidem certè constat, felicẽ hunc Ducem exiguo cũ suorum damno multis millibus cæsis, maximum hosti detrimentum attulisse. Satis hoc uel inde colligi poterat, quòd ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ supra sexaginta stadia longè, lateq; patebat, undiq; cadaueribus constrata cernebatur. Accedit & illud, quòd mox suis hominibus ad Pletemburgium missis de pace Móschus agebat: id quod minimè facturus fuerat, nisi cladem ingentem accepisset. Nec militiæ Magister actionẽ de pace reijcit, qui uideret eam nũnc conditionibus sanè cõmodis, & prorsus è re sua constitui posse. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gẽtis utriusq; iura uetera renouata. Precipuam in hoc prælio cataphractorũ equitum uirtutem enituisse, plurimumq; momenti ad obtinendam uictoriam attulisse, traditum est: quos Moschi cum admiratione maxima ferreos homines nuncupant. Hi passim ordines hostium perrumpebant, ex equis eos deijciebant, cũ equis ipsis sternebant, deiectos, stratosq; proculcabant: nam prisco more gentis Moschi nullis erant idoneis armis aduersus talem hostem instructi, non loricis, non ferreis thoracibus muniti: & arma sunt illis alia nulla, quàm sagittæ, hastæ, leues, & copides, hoc est, leuiter incuruati ac breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moschus missis Liuonijs, Polonos aggreditur, quorum cum Regibus, Casimiro, Ioanne Alberto, Alexandro uarias eum simultates exercuisse, iam anteà monuimus. Inter alia, quæ cõtra Polonos gesit, hoc memorandum, quòd quum anteà Moschi à Polonis uinci plerumq; consueuissent: ipse primus uinci uictores posse demonstrauit, Polonis acie iusta profligatis. Ipsum etiam Polonici exercitus Ducem, rerum bellicarum insigniter peritum, Constantinum Ostroschium cœpit, uinctum catenis Moschouiam abduxit, totos annos septem in carceribus detinuit. Est in Lithuanorum, Moschorumq; finibus ad ripam Borysthenis (quem Brisnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzicoum uocant. Id Basilius esse sui iuris & Imperij contendebat, Poloni Regno suo uindicabant. Itaq; Basilius anno 1513. coactis amplis suorum copijs Smolenzicoum obsidet, omnibusq; uiribus oppugnat, sed frustrà: nam quum nihil efficere se uideret, propter uirtutem præsidiariorum, atq; etiam uenire Lithuanorum audiret satis ualidam manum, quæ obsesis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ratus, obsidionem soluit, copiasq; summa celeritate domum reducit. Anno sequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus tuendi Smolenzicoi cura mandata fuerat, oppido proditione potitur. Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros latè populatur, & Lithuaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni Regem Sigismundum, Casimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus suis ordine Regnum adeptis, & excepto solo Vladislao Bohemorum, Hungarorumq; Rege, uita functis successerat. Is quò maturè hosti occurreretur, Constãtino (qui nõ multò antè dimissus à Basilio fuerat) mandat uti copias satis amplas conscribat, & obuiam hostibus eat, ne ulterius progrediantur. Existimabat neminẽ rectiùs opponi Basilio posse, quàm eum, qui & magni nominis Dux esset, & acceptas à Basilio superioribus annis contumelias, iniuriasq; præclaro facinore ulcisci cogitaret. Aduolat ille cum non magna, sed selectissima militũ manu, quumq; peruenisset ad Borysthenem, cuius ripam alteram Moschus insigni cum exercitu, magnoq; tormentorum aheneorum numero custodiebat: uado reperto, ponteq; constructo, summa prudentia tam pedestres, quàm equestres copias traijcit. Neque parùm ei barbarorum superbia profuit, qui transitum nullo conatu impediebant: uti qui se rebus omnibus longè hostem superare putarent. Habebat omninò in exercitu Constantinus hominum ad septem, decemq; millia, in quibus erant equitum decem & quatuor, peditum tria millia. Basilius equitum supra quadraginta millia ducebat. Ex ijs septem millia seligit, ac propinquam in uallem abdit, ut medio in ardore pugnæ hostem à tergo aggrederentur, eaq; ratione nec opinantem perturbarent. Cæteros in agmina tria diuisos aciei Constantini opponit. Is ex aduerso cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui sagittas hostium exciperent: ab latere dextro sex Lithuanorum equitum millia, totidem à sinistro: peditem à tergo, cuius uirtuti plurimùm tribuebat. Primum Moschorum agmen cum suis feliciter perrumpit, inde alterum adoritur. Tum Basilius cum tertio nonnihil pedem referre, & exitum pugnæ spectare: nam futurum putabat, ut qui ex insidijs hostem à tergo inuasuri erant, aciem omnem uel solo terrore perturbarent, disijcerent, cæderent. Verùm ijs animaduersis peditum agmen quadratum occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaq; quum hi tertium Moschi agmen rectà peterent, Basilius abiecta spe uictoriæ cum nobilioribus semet ex acie subducit. Ducem fugientem

gientem cæteri sequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppositi media in acie steterunt. Sed quum pariter Lithuani atq; pedites superatis ijs, quos aduersos habuerat, hos etiam ab omnibus partibus inuaderent: tandem ipsi quoq; fuga sibi consuluerunt. Commissum hoc prælium est a. d. VI Id. Septembr. Anno 1514. Capta hostium castra, regia Basilij supellex, ahenea tormenta, cum I϶϶ equorum. Cæsa Moschorum I϶϶ CI϶ CI϶ ueneiunt & præcipui quidam Duces in hostium potestatem. Hinc ad Smolenzicoum oppugnandum rectà ductæ copiæ, sed irrito conatu. Nam Basilius ex acie fugiens eius, quod futurum putârat metu, fortissimos quosq; in oppidum miserat, qui ei præsidio essent. Itaque Constantinus ob propugnatorum uirtutem, & alienum anni tempus recuperatione desperata, trans Borysthenem copias in hyberna deducit. Hoc modo Iouius rem gestam narrat. Qui Herbesteni fidem sequi maluerit, in eius Commentarijs aliter indicata quædam reperiet. Secundùm hæc anno 1516 Moschi Lithuaniam iterum populabundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, fœlix & prudens Imperator, iusto prælio uicisse ad Starodubam perhibetur: quæ res quo pacto gesta sit, quum nobis necdum satis liqueat, in hoc quidem tempore ampliùs aliquid proferre supersedebimus, præstaturi fortasis aliquando, ne quid hac etiam in parte lector desideret. Conuertit certè Basilius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduersùs Tartaros, quos anno 1527 insigni uictoria sic superauit, & cecidit, ut eorum supra CCI϶϶ CCI϶϶ uno prælio perijsse tradantur. Et quantum mali prius Moschis ab hac gente fuerit illatum, prolixè Baro Sigismundus exponit. Quum autem memoratu digna tantùm colligere uoluerimus, multorum heic annorum mentione prætermissa, quibus scilicet nihil admodùm insigne gestum fuit, ad propria ueniamus. Anni 1555. media hyeme (nam id tempus ijs in regionibus aptissimum esse rei gerendæ propterea solet, quòd tum stagna, paludes, flumina congelata facilem transitum præbeant) bellum inter Gustabum Suedorum Regem, ac Ioannem Basilium Moschorum principem exortum, propè biennium totum durauit. Ei causam dedêre præfecti utriusq; principis in limitibus collocati, qui semel susceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia longè, lateq; flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipsi etiam principes irritati, suos quisq; præfectos defendendos susciperent. Moschus ducenta hominum millia cogit, & in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis muniti ad oppidum Viburgum usq; contendunt, miserabilem in modum omnia diripiunt, & igne uastant. Qua crudelitate in suos exercita motus Gustabus, simul & Germanicum militem arcessit, & quantas omninò posset hominum suorum copias magna celeritate cogit. Valido iam instructus exercitu, rectà pergit in hostem. Is uerò Regis aduentu per exploratores cognito, ad discessum mox sese comparat, more Turcarum, aliorumq; barbarorum incolas etiam ipsos abducit, cætera fœdis incendijs uastat. Cedentes Suedus ad arces usq; duas Moschi subiectas Imperio persequitur. Nihil tamen aliud efficit, nisi quòd ingressus agrum hostilem pari truculentia sæuit in omnem ætatem ac sexum, ædificijs flammas subijcit, hominum corpora cum facultatibus ac iumentis in seruitutem abducit. Accidit inter alia, ut quadringenti Moschi, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros sua lingua uocant) in glacie consistentes de tota belli ratione consultarent. Ea pondere nimio, uel alio quopiam casu rupta, mox in aquas mersi pereunt. Territi hac suorum calamitate cæteri, oblatas à Gustabo conditiones pacis opera concionatoris cuiusdam Aboënsis citra detrectationem ullam accipiunt: inde missis etiam utrinque legatis maioris fidei causa pax consensu principum sancitur, & ab utroque præclarum ad posteros exemplum statuitur, adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Exponenda deinceps nobis ea bella ueniunt, quæ aduersùs Liuonios Moschi crudelissimè gesserunt. Priùs uerò, quàm ad illorum commemorationem accedamus, ciuiles eorundem Liuoniorum furores indicari par est, quibus eorum uires usque adeò sunt accisæ: ut hosti nouo, potenti, supraq; modum humanum sæuo resistere non possent. Referri certè debet huius regionis calamitas inter exempla uicissitudinis rerum humanarum, & corruentium Imperiorum illustria, quorum casus ac mutationes ex ciuilibus discidijs plerumque solent oriri. Constitutum hoc Imperium fuerat fœlicibus auspicijs ante 300 annos, ex occasione propagandæ Christianæ Religionis. Porrigere se regionem ipsam constat in longitudinem supra quatuor stadiorum millia, quum in latitudinem minimum ad 1300 stadia pateat. Habebat principem sanè potentem, quem Magistrum militiæ uocabant, Equestris collegij (uulgus Ordinem appellat) præsidem: quæ quidem dignitas ad neminis hæredes transibat, sed uno rebus humanis exempto, de ipso collegij corpore in eius locum alius sufficiebatur. Habebat præter hunc summum antistitem (Archiepiscopum Greco uocabulo dicimus) Rigensem, ac secundū illum antistites alios tres, Dorpatensem, Habselensem,

cui &

cui & Osela Curonum parebat, ac Reualiensem. Horum singulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuiq; fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neq; pro consuetudine barbarorum exstructas, quales pleræque sunt in Regnis Septentrionalibus: sed insignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco sunt Riga, Bremensium Germanorum colonia, sita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à Baltei similitudine nuncupant, semet exonerantis ostium ab urbe ad 60 stadia distat, & habet fluuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem subuehi possint: altera reualia, Danorum à Rege Voldemaro condita, portu in mari Baltico insigni clara: tertia Dorpatum, Rusis finitima, propter cuius mœnia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Rusis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emensis omninò 200 stadijs, in amplissimum se stagnum exonerat, quod Pebussam uocant: itaque fit, ut Dorpato Plescouiam usq; perueniri nauigio posit. Insigniter hoc stagnum uario piscium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad 360 se stadia, & sex, septemúe receptis amnibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem uicinioribus accidit, quod usuuenire habitātibus ad Nili cataractas accepimus, uti nimirū paulatim surdescant. Secundū has ciuitates, oppida sunt alia minora, magnificis arcibus munita: primùm Venda, propter aulam Magistri militiæ nobilitata, & in medio totius regionis sita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veseburgum, Vitestenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerū potiebantur, habet & Liuonia Curones, Estenos, Lettos, nationes tam moribus, quàm lingua diuersas. In eadem regione, si uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo subiectis terris concessa diuinitùs excipias, (nam his aduectitijs tantùm utuntur) cætera ad usum humanum necessaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omninò largè cōmunicentur. Eius ergo status & incolumitas quum intestino discidio sic labefactata fuerit, ut ingens rerū omnium subsequuta mutatio sit: operæprecium erit, hoc ipsum discidium, eiusq; causas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiscopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandenburgio, matre Polonica, Regis Casimiri filia, Sigismundi sorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illustres omninò Principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxoniæ Ducum gente nato, magno Teuthonicorum equitū in Borussia Magistro successerat: nam & Borussia Liuoniæ uicina collegium equestre tum habebat, cum quo se ante aliquot secula Liuonienses equites mutuæ defensionis causa coniunxerant. Albertus hic multis annis cū auunculo Sigismundo Rege bella gessit fortiter, ut aduersus Polonum collegij sui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumq; maiorum suorum exemplo Borussiam sub Imperij sui iurisdictionem reuocare uolebat, quæ se unius Imperatoris Romani auctoritatem sequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus sæpiùs implorata Imp. Cæs. Caroli V. Aug. (qui tum Hispanicis, Italicisq; motibus mirificè distinebatur) ope, nihil impetrasset: tandem ui maiore coactus, Sigismundo se regi anno 1525 summittit. Itaq; Sigismundus ei detractis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiscum uocant) Torona, Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitū in ijs locis collegio, beneficiario clientelæ iure sic concedit, ut ea tum ipse, tum nati ex eo hæredes masculi, & hæredibus masculis deficientibus, proximi è Brandendurgiorum principum gente agnati cum hac conditione fruerentur, si Poloniæ Regum se clientes, non Imperatoris Romani, Borussiæ nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primùm inchoatum, anno superiore, nimirū 1570 renouatum est. Nam quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera coniuge Brunsuigij Ducis Erici filia hærede relicto decesserit, Sigismundus Augustus Sigismundi Regis F. arcesitis ad se Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brandenburgijs agnatis: illi præsenti, & horum legatis publica cæremonia beneficium successionis Borussiacæ concedere uoluit, ne qua in posterum contentio posset oriri: quo ipso tempore Moldauorum etiam (Dacos olim dixêre) principem in clientelam suam recepit. Hæc propterea recensere hoc loco uoluimus, quòd Alberti mentio deinceps occurret. Nunc ad Guilelmum reuertamur. Erat is prouecta iam admodum ætate, ac propterea gubernationis onus esse soli sibi graue, molestumq; dicens, de constituendo successore cum Canonicorum suorū collegio deliberabat, qui etiam uiuum parte aliqua negociorum subleuaret. Solent in collegijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul suam ut mentem ac consilium aperiret, neminem se huic muneri scire profitebatur aptiorem Christophoro Alberti Megalburgij Ducis F. huius indoles magnū aliquid de ipso pollicceretur. Hoc institutum, & hæc oratio Guilelmi Archiepiscopi permolesta erat Magistro militiæ Guilelmo Furstembergio,

nato

nato equestri apud Bestuales genere, qui non ita pridem Henrico Galensi uita defuncto in hoc magistratu successerat. Totus etiam ordo equestris collegij suspectum Archiepiscopi consilium habebat. Verebantur enim, ut aiebant ipsi, ne itidē ut in Borussia factum fuisse diximus, abolito equitum collegio, ad unius alicuius illustri familia nati dominatum heic quoq; rerum summa perueniret. Accedebat & alia causa. Nam quia superioribus annis ciues Rigenses unà cū doctrina ritus etiam Romanę religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionatores suos præfecerāt: archiepiscopus illud ad uiolationem suæ dignitatis, suiq; iuris, quod in ecclesias haberet, præiudicium factum adserens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contrà Magister militiæ dicere, si non maius, saltem par sibi ius in Rempub. Rigensem esse, qui & arcem in urbe haberet: quare multari ciues Archiepiscopi unius arbitratu, nunquam se passurum profitebatur. Hæ quidem causæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iamdudùm animos utrumq; pungebāt. Nam Archiepiscopus tum muneris ecclesiastici dignitate, tum nobilissimi ortus pręstantia fretus, (erat enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus omnibus sibi locum deberi uolebat. Itaq; principem in comitijs sedem sibi uindicabat, atque ipsum quoq; comitiorum indicendorum ius ad se pertinere contendebat, ex quo deinceps alia quoq; nata est offensa, belliq; occasio: quemadmodum infra loco suo sumus indicaturi. Omnium deniq; grauissima capiendorum armorum erat causa, quam haud scio an non rectè ἀφορμὴν uerbo Thucydideo simus appellaturi, quòd militiæ Magister intercepisse se Guilelmi Archiepiscopi scriptas ad Albertum fratrem Borussiæ Ducē literas diceret, quibus eum hortaretur, peditum illa ccIↃↃ. quamprimùm mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum posse, quàm hoc ipsum, quo collegium equestre discidijs maximis laboraret. Negauit semper deinceps Guilelmus Archiepiscopus, tale quiddam ab se fuisse scriptum: negauit Albertus Borussiæ Dux, Guilelmi frater: negauit Poloniæ rex, quicquam inter Archiepiscopum ac se actum clàm de oppresione illius collegij fuisse: uerùm Magister militiæ constanter adfirmabat, se productis literis (si quidem res ita posceret) hoc comprobaturum. Quumq; collegij Mareschallus (secūdum is à Magistro dignitatis ac potentiæ gradum obtinebat) suos moneret, ne temerè bello Archiepiscopum obruerent: conclamare uniuersi, occultam inter Archiepiscopum & Mareschallum conspirationem factam, & communicata consilia: nihil esse reliquum, nisi ut armis oppressores libertatis publicæ coërceantur. Accesit & hoc, quòd Archiepiscopo Mareschallus promisisse ferebatur, se quasdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur sanè ad unam atque alteram arcem accesisse, utq; admitteretur, postulasse: quod num hoc, an alio consilio, sui fortasse defendendi aduersus uim subitā causa fecerit, nobis haud liquet: scriptum quidem non multo pòst publicauit, quo se uarijs argumentis purgat. Simul ad Poloniæ se regem confert, à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante suis, ut eum ab iniurijs quorumcunq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrinq; animis, seq; comparātibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica militiæ Magister indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet. Coiere frequentes uniuersa ex prouincia singulorum ordinum homines. Archiepiscopo excepto, qui propterea non uenire se protestabatur, quòd comitia more maiorum indicta non fuissent, quorum indicendorum ius ad se pertineret. De hac contumacia quæstus ad omnes militiæ Magister, atq; illis etiam expositis, quæ de literis interceptis, alijs cōsilijs antea commemorauimus: monet, Archiepiscopum loco publici hostis habeant, omnesq; uideant, ne quid Respub. detrimenti capiat. Respondent omnes, bello compescendum hostem patriæ: simul auxilia singuli sua pollicentur. Quod decretum ubi accepisset Archiepiscopus, ad defensionem se cōtra uim illatam parabat: & suos ut arma principis sui tuendi causa corriperent, quem inaudita causa prorsus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contra militiæ Magister missis ad subiectos imperio Archiepiscopi ordines literis, eo quo principi suo deuincti sacramento essent, omnes liberabat. Simul prisci fœderis eos, pactiq; commonefaciebat, quo conuenerat, ut si quando quisquam eius regionis principum moliri uel aduersus unum aliquem, uel plures, uel uniuersam deniq; Rempub. res nouas depræhenderetur: eius subditi nullo se amplius fidei sacramento teneri scirent, nec iniusta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut destitutus à suis Archiepiscopus, Coquenhusium sese reciperet, locum per se ualde munitum, sed in quo ad perferendam obsidionem diuturnam parum commeatus suppeteret. Fugientem militiæ Magister cum exercitu ualido persequitur, & arcem obsidione cingit. Factum hoc mense Quinctili, anno 1556. Archiepiscopus, qui liberandi sui rationem nullam cerneret, die obsidionis octauo deditionem facit. Posteaquàm in hostium potestatem uenisset, custodiæ mandatur: simul omnis eius ditio cum oppidis & arcibus occupatur, ac fisco addicitur. Mitius cum Christophoro Megal-

burgio duce actum, sed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obseruarent, ne posset elabi. Putabatur hic finis esse belli à plerisq;, sed longe aliter res cecidit. Nam ubi captum Guilelmum Archiepiscopum, fratrem germanum suũ, Borussiæ Dux Albertus accepit: mox ad arma tum suos euocat, tum equitum, peditumq; Germanorum copias quãtas potest maximas fratris in libertatem uindicandi causa conscribit. Quam quidem ad collectionem exercitus operam ei strenuè nauabat Ioannes Albertus Megalburgius, & literis & armis clarissimus princeps, quarum rerum laudem pauci simul sunt consequuti, Christophori designati Rigensis antistitis frater, quo cùm nupta erat Anna Sophia filia Borussiæ Ducis Alberti è priore coniuge, Sophia Friderici Danorum regis filia. Præterea calamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigismundo Augusto exponit, & opem ab eo postulat. Quapropter hic quoq; supra hominum 700. liberandi Archiepiscopi causa cogit, primùm quia negligere se posse factam suo consobrino iniuriam negaret: deinde quòd episcopatus Rigensis Lithuaniæ finitimi se patronum profiteretur. Interim Furstenbergius quoq; militiæ Magister aduersus utrumq; se munit, equitum Germanorum ex ditione sua, & Dorpatensis, Habselensis, Reualiensis, episcoporum auxilijs ad octo millia, magnum item peditatum cogit. Simul suos quosdam homines cum pecunia Lubecam mittit, urbem Saxoniæ maritimam, qui pedites præsertim collectos in Liuoniam mari transportarent. Polonus primùm antistitem quẽdam cum huiusmodi mandatis ad militiæ Magistrum mittit: Guilelmum Archiepiscopum libertati quamprimùm restitueret, ablata redderet, sibi compositionem ortorum inter utrosque discidiorum permitteret. Quum infecta re legatus reuertisset, rex Magistro militiæ cum suis bellum denuntiat, & cum amplissimis copijs per Lithuaniam suam ad Liuoniorum fines contendit. In hoc rerum statu Christianus Friderici F. Danorum, Noruagiorumq; rex, religiosus & optimus Princeps, insigni ad utrosq; legatione missa, de reuocandis ad pacem animis agebat. Hi quum aliquandiu apud utrosq; non sine fructu egissent, accessit Ferdinandi Cæsaris designati legatus, missus è comitijs, quæ Augustæ Tiberię (Ratisponam hodie uocant) habebantur, mense Ianuario, anni 1557. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine legatus, transigendi negotij causa. Diu rebus ultrò, citroq; agitatis, tandem militiæ Magister in castra Poloni cum Archiepiscopo custodia liberato uenit, ubi deinde pax his ferè conditionibus initur. Primùm militiæ Magister Guilelmum Archiepiscopum omninò in integrum restituito, damnumq; datum compensato. Deinde Polono regi sumptus in expeditionem factos refundito. Graues erant hæ quidem Furstenbergio, sed quando aliter id temporis agi non poterat, acceptæ. Hoc modo thesaurus, quem publicum habebãt, à multis annis intactum, magno cum reipub. damno fuit exhaustus, & Liuoniorum attritæ uires. Itaque sequutæ sunt deinceps magnæ totius rerum status mutationes, quas nunc (uti promisso nostro satisfaciamus) ordine narraturi sumus. Nam redeundum tandem etiam ad res à Moscis gestas. Dictum à nobis est initio commentarij huius, post pugnatum fœliciter aduersus Moscos duce Pletemburgio prælium, pacem in annos 50. fuisse factam. Hi quum anno 1550. exijssent, Iustus Reccius, equestri loco natus apud Bestualos, qui Dorpatensis antistes erat, magnæ tàm apud suos, quàm uicinos Russos auctoritatis, missis ad Moscum legatis inducias in annos 5. nouas impetrat, his conditionibus: Primùm daret operam, uti fana Moscorum diruta, quæ Rigæ, Reualiæ, Dorpati singula prius, quàm status Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur, habuerãt, quamprimùm instaurarentur: deinde tributum è Dorpatensi ditione per capita collectum mitteret, quod quidem à priscis annis deberi sibi Moscus aiebat. Hæc si proximo quinquennio bona fide præstarentur, ulterius se 15. annorum inducias concessurum pollicebatur. Hac re confecta, Iustus in patriam sese contulit: erat enim in collegio canonicorum Monasteriensium, tametsi Dorpatensem episcopatum accepisset. Eam ipsius abitionem alij aliter interpretabantur. Nonnulli dicere, magnas eum opes à Dorpatensi ditione conflatas secum auexisse: quumq; suis spem reditus certam facere uellet, quo absq; ordinum impedimẽto posset discedere, maioris fidei causa sacrosanctis symbolis acceptis reuersurum se promisisse: cuius sanè narrationis fides penes auctores esto. Alij mitius sentire, qui animum eius quietis studio tantùm dignitatis gradum negligere aiebant, præsertim qui matura prudentia tempestates imminentes secum ipse præcepisset. Dorpatensis quidem ditionis ordines omnes reditum ipsius magno desiderio diu expetebant, id quod etiã missis legatis declararunt: quos Monasterij nos apud ipsum anno 1552. uidimus, & in Liuoniam redeuntes, Lubecam usq; comitati sumus, ubi Albertum patruum habebamus. Sed malebat (uti diximus) Monasterij degere in nobili canonicorum, quod istic est, collegio: quanquam hoc quoque deinceps reliquit, & ætate iam prouecta uxorem duxit. Posteaquàm ex legatis de uoluntate, consilioq; Reccij Dorpatenses accepissent, Herman-

num archimandritam Falconauiensem, hominem obscuris natum parentibus, in eius locum sufficiunt. Patriam habebat Vesaliam, sitam ad Rheni ripam in Cliuiorum Ducis iurisdictione, quã inferam propterea uocãt, quòd eiusdem nominis aliud sit ad eiusdẽ Rheni ripam oppidum, quondam municipium imperatorium, nunc Septemuiro Treuirensi subiectum. Heic pater eius pileos factitarat, quos homines ab eo plebei ad arcendas à capite pluuias emebant. Hermannus ipse ante annum ab hoc 25. ex oppido Dorpatensi cum quibusdam alijs sui ordinis monachis secesserat, quo tempore Pontificia istic religio profligabatur, seq; non procul inde receperat in monasterium Falconauiense, cuius deinceps Archimandrita factus, nunc ad dignitatem antistitis uocabatur. Eram ego, quo hæc tempore gerebantur, in oppido Dorpatensi, una cum magistro in literis meo, cui me patruus Albertus formandum tradiderat, Henrico Heningo, magnæ uirtutis & doctrinæ uiro, qui deinceps in ditione Spanheimensi ad Mosellam fluuium ab Illustriss. Palatinis principibus & Marchionibus Thermarum, qui agrum illum pari iure simul possidet, ecclesijs est præfectus. Causæ, quamobrem ad munus illud Hermannus uocaretur, hę putabantur esse præcipue: quòd in monasterio suo sic se gessisset, ut opulentus esse crederetur: & quòd idem præstaturus existimabatur in episcopatu, cuius opes ab antecessoribus imminutæ nonnihil erant. Biennio post, quàm ad gubernationem accessisset, quia sciret inducias à Mosco concessas exspirasse: (nam agebatur iam annus 1555.) legatos ad Moscum mittit, adiungente suos homines militiæ Magistro, qui cum eo de prorogandis inducijs agerent. Moscus se quicquam amplius concessurum negat, quia nihil eorum præstitissent, de quibus antea conuenisset. Sed tamen intercedentibus ipsius consiliarijs, fit in annos tres indutiarum prorogatio, quibus & templa Russorum apud Liuonios in tribus illis (quæ diximus) oppidis instaurarentur, & tributum è ditione Dorpatensi colligeretur. Postulabat autem tributi nomine, ut singula capita more Turcico marcam unam penderent. Et marcæ quinæ nummûm aureûm scutatum unum conficiunt. Has conditiones legati accipiunt, quia discedentibus mandarat Hermannus episcopus, ut quouis modo bellum auerterent. Discessuris Moscus hominem quendam suum adiungit, qui nisi conuenta Dorpatensis antistes atque ciuitas signis suis communirent, pro gentis more crucem osculari recusaret. Hac enim cæremonia solent uti, quum sanctissimè se uolunt obligare. Fit obsignatio, siue quòd colligi uires interea posse putaretur, quæ hostis impetum retunderent, siue alia de causa. Geritur interea bellum intestinum, quod exposuimus. Eo cõditionibus illis, quas indicauimus, composito ac sublato, militiæ Magister anno 1557. in autumno quendam percunctatum mittit, uelit'ne Moscus mittendis de pace legatis itinera tuta polliceri: an omninò pacem deneget. Videbat enim, factas nuper indutias anno proximè sequenti finem habituras. Respondet Moscus, quamdiu sex Germanorum peditum signa relinquantur intra fines Liuoniorum, (retinuerat enim illa militię Magister apud se, bello Polonico sopito) non se posse credere, Liuonios seriò pacem expetere. Sin eum militem dimittant, se uicissim legatis accedẽdi, & agendi de pace potestatem facere. Furstenbergius hoc responso accepto, Vendam ordines conuocat. Deliberatum in comitijs, quid fieri potissimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt, nec irritandum hostem barbarum. Aduersantur his alij, quòd scire se dicerent, quò Moscus spectet. Arrepturum quemuis pretextum belli, quamprimùm dimissus miles fuerit. Idcirco se modis omnibus cõsulere, ne copiæ minuantur, sed potius duplicentur, & in finibus hosti opponantur, si quid ille fortè sit moliturus. Consultatione facta uincit prior sententia: miles exauctoratur: mense Nouembri splendida legatio Moscouiam mittitur: suos quosdam homines Dorpatensis episcopus adiungit. Est in more Moscorum, ut legatos non tam scitò mandata suorum principum exponere iubeant, atq; fieri apud nos consueuit: sed aliquandiu detineant, uarijsq; cæremoniarum, colloquiorum, conuiuiorum generibus excipiant. Id nunc quoq; Liuoniorum legatis usu uenisse accepimus, quibus inter alia beneuolentiæ signa Moscus hoc etiam honoris detulerit, ut eos ad infantis illo tempore sibi nati baptismum tanquàm testes adhiberet. Post aliquot dies suum in conspectum eos adduci iubet: munera quæ Magistri militiæ nomine, ac Dorpatensis episcopi offerebantur, accipit: legationem audit. Hinc num pactis conuentis stetissent, interrogat: ac nominatim quærit, secûmne tributum ex ditione Dorpatensi adferrent? Illi primùm excusant se quanto studio possunt, & ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium proferunt, quibus impediti præstare pleraq; non potuerint hactenus, quæ tamen deinceps bona fide sint exsequuturi. Orant, exiguam moram molestè non ferat. Quod autem Dorpatense tributum attineat, se maiorum annales euoluisse diligenter, è quibus intellexerint, nihil huius ditionis nomine Mosco deberi. Quum hæc Moscus audiuisset, per interpretem eis in hanc sententiam respondet: Quando beneuolentia, gratiaq; mea toties ergà

uos declarata, quum Reccio, quum militiæ Magistro, quum huic ipsi Dorpatensi episcopo inducias prorogaui, quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci, plane uos abuti uideo, nec quicquam eorum prestare, quæ cum crucis osculo sanctissime polliciti hactenus estis: alia ratione uobiscũ agam, quorum omnino mulctandã armis perfidiam, fraudes'q; uideo. Illi contrà rogare, ne uim faciat ijs, qui Romano Imperatori pareant, quo cum ipsi fœdus sit. Verùm quum flecti nullis ac uerbis, nec promissis, nec precibus animum eius posse cernerent: abeundi copiam, cum itineris duce postulant. Concessi qui deducerent, sed insigni cum fraude. Nam data opera (quemadmodum haud dubiè mandatum ipsis fuerat) tam obliquis in itineribus, tam deuijs hinc inde oberrarunt: ut post menses amplius duos, nimirum sequentis anni 1558. Februario mense primùm ad suos reuerterentur. Interea non solùm per alios ex suis celeriter ablegatos Liuonijs bellum indicit: sed etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines priùs immittit, quàm legati reuersi monere suos de imminenti periculo potuissent, quò prorsus ad defensionem imparatos opprimeret. Literæ, quibus bellum denunciabatur, in hæc uerba descriptæ fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

Misistis ad nos, Guilelme militiæ Magister, Archiepiscope Rigensis, Dorpatensis, & cæteri antistites, ordines'q; prouinciæ Liuoniæ uniuersi, legatos uestros, egregios uiros, Ioannem Bochorstium, Othonem Grothusium, Volmarium Vrangelum, & alios his adiunctos, qui honore nobis exhibito summissè peterent, ut datis ad præfectos nostros Nouogardiæ, Plescouiæ'q; literis significaremus, cogitare nos de pace cum militiæ Magistro, Archiepiscopo Rigensi, Dorpatensi, & cæteris Episcopis, omnibus'q; Liuoniæ populis ineunda: quibus antea mandatum à nobis erat, nullam uobiscum amicitiam, pacemue colerent, quos ut homines iniustos & pactorum uiolatores omnino multare decreuissemus. Impetrarũt hi legati uestri, quod cupere uos aiebant, est'q; pax inter nos constituta conditionibus huiusmodi: Vt damna nobis data per summam iniuriam, deinceps compensaretis: ut subditis nostris mercaturam facientibus ius esset cum uestris negotiandi, & omnis generis merces, nimirum ceram, uariorum animalium pelles, coria, seuum, loricas, thoraces ferreos, & arma cætera inter se permutandi: ut Dorpatensis episcopus annorum præteritorum tributa conquireret, exacta de quouis subditorum suorum capite marca, nobis'q; tertio fœderis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotannis tributum nobis debitum persolueret: ut omnibus ad nostra se stipendia conferre uolentibus, cuiuscun'q; tandem nationis homines essent, liber ad nos aditus pateret: ut nec regi Poloniæ, magno'q; Lithuaniæ Duci, nec eius successori suppetias ferretis: ut omnia deni'q; contenta literis de pace sancita confectis, multoties'q; descriptis, fide bona præstaretis. Secundum hæc non legati solùm uestri, harum literarum nomine, spectantibus nobis crucem sacrosanctam sunt exosculati: uerumetiam quum præfecti nostri Nouogardiani & Plescouiani easdem iussu nostro per internuntium suum, Melardum Torpicoum, ad uos misissent, ipsi quoque crucem tum uestro nomine, tum subditorum uestrorum osculati estis, dextras amicitiæ symbolum porrexistis, scriptas de pace literas octo sigillis spectante Melardo muniuistis, munitas præfectis nostris remisistis: ut omnibus modis fidem nobis faceretis, egregiè uos pacta conuenta seruaturos. Verùm ne tantillum quidem eorum hactenus præstitistis, quæ nobis us'q; adeò sanctè polliciti estis. Quod tametsi nos animaduerteremus, ne tamen ad arma res ueniret, temere'q; Christianorum sanguis effunderetur: sæpenumero uestri uos officij per literas commonefecimus. Præterea per legatum ad nos uestrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinũ, per Melchiorem, eius'q; collegas, per Henricum denique Guinterium uobis significauimus, petere nos ut abstineatis iniquis à sermonibus, & à ueritate alienis, quibus existimationem, famam'q; nostram lædere consueuistis: ita'q; uos geratis, agnita superiorum temporũ culpa, quemadmodum & literarum, & osculi crucis religio postularet. Hanc benignitatem nostram aspernari non dubitastis, at'q; etiam astuto consilio literas à nobis petere, quibus mittendis ad nos legatis de itinerum securitate caueretur: hac una nimirum de causa, ut re diutius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinę, nulla fidei pactorum ratione habita, & crucis osculo neglecto, nostram quo'q; clementiam floccipendere sitis ausi: Deo fauente uindicare tandem iniurias, scelera'q; uestra, uel iustitiæ nostræ, crucis'q; supremi Dei uiolatæ nomine cogitamus. In quo conatu si sanguis alterutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, sed iniustitiæ uestræ debet. Nam scire uos omninò uolumus, nõ minùs esse nos Christianum magistratum, ac uos sitis: nec tem gratam nobis accidere, quum sanguis innoxius hominum, uel Christianorum, uel etiam

ethnicorum

ethnicorum effunditur. Vt autem intelligatis, quàm iniquè nobiscum egeritis: decreuisse nos insignem potentiam nostram aduersum uos reapse declarare, hac epistola significamus, qua quidem ipsa bellum denuntiamus, ac seuerè uobis edicimus, ne hominē hunc nostrum, qui literas hasce uobis exhibet, inuitum detineatis: sed liberum ei reditum ad nos concedatis. Datæ in dominio, aula & urbe nostra Moscouia, anno ɔɔ cIɔ cIɔ LXVII. mense Nouembri.

De hisce literis animaduerti facilè potest, quæ Mosco belli gerendi causa fuerint. Edixerant sub pœna grauissima Liuonienses, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea cæteris membris muniendis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in usum belli excogitatarum, uel pretio Moscis uenderet, uel pro mercibus (qui hodieq; populorum aquilonalium mos est) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices apud ipsos desiderarentur, nationem per se dominandi cupiam magno cum finitimorum, suoq; in primis tum terrore, tum detrimento armari. Hoc edictum sibi molestissimum esse, iamdudum Moscus significauerat. Accedebat tributi Dorpatensis adsidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienses, ne aliarum nationum homines, neúe opifices, neúe milites per ipsorum fines ad Moscos sese conferrent, eisq; stipendia facerent. In hoc genere superioribus annis quiddā acciderat, quod ægerrimè Moscus ferebat. Miserat magnis instructum pecunijs Germanum quendam, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Augustum & Ferdinandum Cæsarem, sub specie quidem prisci fœderis, sed reuera quò impetraret, quod cum animo suo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebrib. illis imperij comitijs Augustanis, quæ captis Saxone Septemuiro, Cattoq; principe, anno 1548. sunt habita. Mandatis Mosci legato datis hoc quoq; continebatur. Si Carolus ac Ferdinandus legato potestatem facerent stipendio suo colligendi homines uariarum artium & opificiorum peritos, qui literis Cæsareis instructi per Liuoniam, ut Imperio Romano subiectam prouinciam, intra fines suos impediente nemine uenire permitteretur: Moscum uicissim animi grati declarandi causa sumptu suo totum triennium selecta suorum hominum triginta millia, qui more gentis equites omnes essent, aduersus Turcas in armis habiturum. Concessum hoc legato fuit per Augusti Cæsarisq; diplomata. Quapropter multis dato uiatico persuadet, ut Lubecam sese conferrent, urbem Saxoniæ maritimam, unde nauibus in Liuoniam transportati, ad sui deinceps principis fines contenderent. Sunt omninò sic à natura comparati Rusi, ut ex ingenijs suis difficulter aliquid ad usum humanum præclari excogitent. Verùm ijdem si quid ab alijs inuentum, quo pacto fiat intueantur: non modò fœliciter imitari, sed etiam industria sua nonnihil inuentis addere possunt. Hac de causa Germanos homines uariarum rerum peritos magnopere Moscus expetebat, ut nationem suam per se rudem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid fit? Vbi Lubecam uenissent, auditusq; iam antea de ipsis rumor esset, quò tenderent, adire magistratum mercatores præsertim Liuonienses, quorum istic magna frequentia, dicere singulari cum detrimento nō modò Liuoniorum, sed ipsorum quoq; Germanorum hos homines ad Moscos accessuros: orare denique, nautis omnibus interdicant, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc impetrato, paulatim dissipati sunt, præsertim numis deficientibus, unde uictitarent. Legatus ipse, quum eandem ad urbem uenisset, petentibus ita Liuonijs, qui iure se aduersus improbi facinoris auctorē experiri uelle dicerent, in carcerē coniectus est: è quo tamē ille post aliquod tempus solerter euasit. Quumq; se, quem faciei rubedo nimia facilè proditura foret, per eas regiones ad herum penetrare non posse animaduerteret: Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem tum Astronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germaniam clarissimum adit, eumq; de omnibus in Moscorum regna ducentibus itineribus cōsulit. Quid autem ei deinceps acciderit, equidem dicere non habeo. Id quidem coniectari non abs re licet, huius hominis, tantæq; pecuniarum summæ iacturam Mosci animum haud mediocriter pupugisse. Quamobrem indicto sub finem anni 57. bello, mox sequentis anni Ianuario mense tantùm nō infinitam Tartarorum, Moscorumq; manum intrare fines agri Dorpatensis iubet. Hi circa eidem Ianuario propter arcem Neinhusianam ingressi, ferro & igni per summam immanitatem omnia uastant. In hostium castris qui plurimum, cccIɔɔɔ cccIɔɔɔ cccIɔɔɔ, qui minimum, cccIɔɔɔ fuisse perhibent. Maximas certè copias Moscus haud difficulter cogere potest, & indicatis modò uel pares, uel etiā maiores: sed cur tantas nunc mitteret, causa non erat, præsertim quum sciret hostem imparatum, qui se per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus resistere posse. Quo similius uero est, posteriorum sententia definitum numerum fuisse missum. Ceterùm mox ab ingressu incredibili furore sæuitū in omnem ætatem, sexum, ordinē toto amplius mense:

nec quisquam manus hostiles euasit, qui nō in oppidum Dorpatense, uel arcem aliquam (habet enim nonnullas episcopus) confugisset. Hinc progressi Naruam ad eiusdem nominis flumen situm oppidum petunt, perq; militiæ Magistri ditionis eadem immanitate grassantur. Nemine resistente per stadia ciɔ cc lxxx. in longū, quibus à Narua Nienhusium distat, itidemq; ad cccc. stadiorum latitudinē depopulati omnia, multis hominum millibus secum abductis, intra fines suos reuertuntur. Hoc ingenti dàmno accepto, Magister militiæ suos Vendam conuocat, de pręsenti rerum statu deliberandi causa. Fuerunt heic aliorum aliæ sententiæ. Nonnulli uolebant, hosti par pro pari referendum, conscriptoq; subito milite fines ipsius consimili atrocitate percurrendos. Alij censebant mittenda munera, quibus barbari hostis animus deleniri facilè consueuerit. Posse triginta scutatorum millibus impetrari pacem, quæ pecunia militi perexiguum ad tempus suffectura sit. Considerandam potissimùm & temporis rationem, quo imparati à rebus omnibus ad bellum gerendum necessarijs essent, & hostis potentiam. Hęc à pluribus probata sententia. Simul ablegantur, qui expeditis itineribus ad Moscum contenderent, & ab eo mensium quatuor inducias peterent, & internuntijs ineundæ pacis causa Moscouiam profecturis, literas salui commeatus adferret. Quum Moscus his nihil denegaret, decreta mox legatio, quæ transigendi negotij causa cum eo ageret. Vbi uentum ad aulam Mosci, contra spem aduersa cuncta reperiunt, animo principis nouo quodam casu insigniter exacerbato. Diximus esse apud Liuonios amnem Naruam. Ad eius utranq; ripam duo sita sunt eiusdem cum amne nominis oppida. Alteram Russicam, alteram Germanicam Naruam uocant. Vtraq; suis arcibus est munita, quarum ea quæ Mosco paret, Iuanogroda dicitur, à Ioannis principis nomine, qui eam Itali cuiusdam architecti opera exstruxit: alterā Magistri militiæ præfectus perpetuo cum præsidio tenebat. Quū factis inducijs Russi, quorum erant ad tria millia in præsidio, festo quodam die conuenirent inermes patenti quodam in loco: ferunt ex Liuoniorum præsidiarijs quosdam plus æquo fortasse poculis accensos, in eorum mediam turbam tormenta bellica displosisse. Quibus quum aliqui læsi fuissent, nihil illi propter induciarum religionem contrà moliri: sed celeritate summa rem, uti fuerat acta, principi suo nuntiant. Quapropter ille indignabundus Liuoniorum legatos infecta re cum ipsis muneribus dimittit, & minas grauissimas addit. Simul ingentem mittit exercitum, qui Naruam Germanicam obsideret, eiusq; muris tormentorum bellicorum ui deiectis, oppidum ad deditionē compelleret. Russi obsidionis octauo die machinis quibusdam ignes in oppidum eiaculantur, & incendijs excitatis ad muros accurrunt. Qui intus erant præsidiarij milites, quum distrahi se per ignē & hostes uiderent, unà cum ciuibus in arcem confugiunt. Erant omninò 300. pedites, & equites 150. Quum ob commeatus inopiam sustinere se diutius obsidionem non posse uiderent, deditionē hac conditione faciunt: ut præfecto cum omnibus suis abire saluo liceret, suasq; res cuiq; secum asportare. Data fides, sed quod facultates attinet, non seruata. Ciues præfecto discedente, Mosco se sacramento deuinciunt. Eorum exemplum uicini sequuntur, quum opitulante nemine per Moscos omnia diripi, uastariq; cernerent. Hoc modo pleriq; rem gestam fuisse uolūt. Alij diuersum tradidêre. Nam Moscos aiunt exorto apud Germanicam Naruam incendio, traiecto intermedio flumine, quum flammis restinguendis tam præsidiarij Liuoniorum milites, quàm ciues occupati essent, oppidum cœpisse. Secundū hæc Moscorum agmina Dorpatensem ditionem inuadunt, homines numero ad Iɔɔɔ cciɔɔ ccIɔɔ ccIɔɔ Nienhusianam arcem sub mensis Iunij finem obsidione cingunt. Eo cognito, militiæ Magister cum 2000. equitum, quibus 300. Dorpatensis antistes adiungebat, obsessis opem ferre nititur. Erant in arce præsidiarij milites uix 70. deq; uicinis agricolis non admodum multi. Quapropter hi quoq; spe defensionis abiecta, semet hosti dedunt. Quod ubi nuntiatum militiæ Magistro fuisset, qui non procul aberat, simulq; significatum, uniuerso cum exercitu ad ipsum opprimendum hostem aduentare: cedendum in hoc tempore censet, quo tantis uiribus esset impar. Itaq; nemine iam impediente Russicarum copiarum dux Petrus Sisegaledrus (hoc Moscorum lingua nomen ei datum erat à sex triremibus, quibus piraticam exercuerat) rectà Dorpatensem ciuitatem cum exercitu petit: obsidionem a. d. 3 eidus Sextil. inchoat, quum intus præsidia perexigua forent, ciuibus morbo magna ex parte absumptis. Post paucos dies in urbem mittit, qui obsessis significarent, neminem se coacturum, ut cōtra fidem Imperatori Romano datam in principis sui uerba iuraret. Potius se abitionem tutam illis polliceri, qui sub Moscorum imperio uiuere detrectarent. Deditionem facturis, & sacramentum principi suo pręstaturis, omnes se fortunas saluas & integras conseruaturum. Qui neutrū horum amplecti uellent, eis non posse non extrema se minari. Has conditiones maior pars ciuium non illubenter accipit, & cōtinuò deditionē facit. Tantùm 200. armati, & pari propè numero inermium

fœminarum,

fœminarum,ſenum,puerorumq; turba,recuſato Moſcorum iugo, non ſine magnis periculis Reualiam ſeſe conferunt. Parum enim abfuit,quin contra ipſius Siſegaledri uoluntatem à Tartaris ſpoliarentur.Inter alios Hermannus quoq; Dorpatenſis antiſtes in Moſcorum poteſtatem uenit,qui ab imo(ceu diximus)loco magnum ad honoris,potentięq; faſtigium euectus,extrema in ſenecta fortunę fit ludibrium,& humanarum rerum inconſtantiam experitur.Conſpectus eſt hoc ipſo tempore,nimirum menſe Sextili,cometa: de quo,quum memorabiles quidam caſus deinceps acciderint,paulò pòſt aliquid dicturi ſumus.Erant & comitia,quum Carolus Auguſtus per legatos imperiũ reſignaſſet,ab eius ſucceſſore Ferdinando ad urbem Auguſtam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs de rebus ad ſalutē Imperij pertinentibus ageretur.Ad ea ſub initium anni 1559.militiæ Magiſter ex equeſtri collegio ſapientem,diſertumq; uirum Georgium Siburgum mittit,præfectum arcis Duneburgenſis:qui ordinibus imperij miſerabilem Liuoniæ ſtatum exponeret,auxiliaq; contra Moſcos peteret:Hanc ille cauſam quamuis ſummo egerit ſtudio, parum tamen effecit.Itidem actum deinceps anno ſequenti Spiræ inter ordinum Imperij legatos,quo pacto Liuoniæ ſuccurreretur.Ac Ferdinandus quidem quum Imperij nomine nummûm aureorum cccIↃↃↃ pro eius temporis ratione, quo paſsim perturbata eſſent omnia,Liuonijs obtuliſſet:memoriæ proditum eſt, potius eos nihil, quàm tantillum accipere uoluiſſet. Eodem anno 59.Tartari more ſuo Moſcorum in fines excurrerunt,eosq; populabundi grauiter uexarunt. Itaq; ſuos Moſcus ex Liuonia reuocat,tantùm oppidis & arcibus,quibus potitus fuerat,milite præſidiario munitis. Anno ſequente,domitis & eiectis extra fines ſuos Tartaris,in Liuoniam reuertitur, & oppidum Velinum magnis cum copijs obſidione cingit. Erat illud arce præclara munitum,in qua hoc tempore ſatis magno cum præſidio Guilelmus Furſtenbergius militiæ Magiſter, magni uir animi,erat.Parabat is ſeſe ad defenſionem,ac ſuos ad uirtutem cohortabatur. Verùm ſiue ſocordia,ſiue ſingulari perfidia militum deditio facta eſt, & ipſe deſertus in hoſtium poteſtatem uenit.Magna deinde pars floris Liuoniorum cæſa, capta, Moſcouiam abducta,per ſummam immanitatem barbarè tractata. Solent omninò magnas rerum mutationes quum alia ſigna portendere,tum cometarum triſtes adſpectus.Diximus autem in ipſo harum calamitatum principio conſpectum fuiſſe cometam, qui cauda uerſus occaſum initio porrecta,deinde ſe totum ad ſeptentriones inflexit. Sequuta profectò euenta quædam inſignia,uerſus occaſum,mors Caroli quinti Auguſti, quo bello ac pace clariorem Principem multa ſæcula non uiderunt.Mortua mox & eiuſdem ſoror Maria,bellicoſa fœmina,& Angliæ regina Maria,Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magna per Angliam ſequuta eſt mutatio. Adde his Henricum Galliarum regem,planè Mauortium,in ludis equeſtribus læſum,ac non multò pòſt mortuum, ſequutosq; regni terribiles admodum motus.Verſus ſeptentriones non magnis interuallis mortui ſunt Chriſtianus Danorum,Noruagiorumq; rex,Chriſtiernus eorundem aliquando regnorum dominus,ſed ob crudelitatem expulſus, & in cuſtodia multis annis habitus,Guſtabus denique Suedorum rex,qui ex equeſtri ordine ad eam dignitatem peruenerat.His ſucceſſère filij, Fridericus Chriſtiano, Guſtabo Ericus. In ipſis regni auſpicijs Fridericus cum duobus patruis,Ioanne ac Adolpho,Ducibus Holſatorum, Ditmarſos aggregitur. Ea natio 400.amplius annis Holſatorum Principibus, quorum aliquando paruerat imperio,fœliciter aduerſata fuerat,ſuamq; libertatem tutata. Verùm hoc tempore citius eſt debellata, quàm quiſquam hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales locorum munitiones cognitas haberet, exiſtimaſſet. Itidem capto Guilelmo Furſtenbergio Liuoniæ ſtatus in uniuerſum mutatus eſt. Nam ſurrogatus in captiui principis locum Gothardus Ketelerus,equeſtri apud Beſtualos genere natus,quum ab Imperio Romano fruſtrà exſpectari auxilia cerneret: uicino Poloniæ regi fidelitatis ſacramentum ea lege præſtat,ut uiciſsim rex eum contra Moſcum & hoſtes alios defenderet. Itaque Curlandiæ, Semigalliæquè Dux creatus, regiones eaſdem ceu cliens in perpetuum pro ſe, ſuiſquè hæredibus maſculis accipit:in cæteris,quæ equeſtris antea collegij fuerant, nunc à Polono rege occupabantur, præſertim in urbe Rigenſi Regius uicarius conſtituitur. Neque multò pòſt Annam Principem Megalburgiam, ex antiqua regum Obotritorum familia natam,Ioannis Alberti Megalburgij, Boruſſij Ducis generi, & Chriſtophori Rigenſis Archiepiſcopi ſororem matrimonio ſibi iungit. Epiſcopatum Habſelenſem Magnus Holſatiæ Dux, Chriſtiani Regis Danorum filius, & Friderici frater, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, itemquè Narua, Velinum, Viteſtenum munita loca in Moſci poteſtate manent. Reualia ſe Suedorum regi Erico dedit,qui deinceps Pernouiam quoque occupauit,ſed non retinuit. Nam Polonus hanc ei per Gothardum rurſus eripuit. Reualiæ ad Suedorum Regem tranſitio nouo

bello causam præbuit. Ericus enim coronationis suæ tempore Lubecensium legatis non solùm promiserat, sed datis etiam literis testatus fuerat, se maiorum suorum, ac præsertim Gustabi patris exemplo priscas ipsis immunitates, quæ priuilegia uocãt, in regno suo saluas relicturum. Eæ spectabant potissimum ad negotiationes cum eius subditis & alijs nationibus, præsertim Moscis, citra impedimentum ullum exercendas. Verùm posteaquàm auctus est imperio tam insignis oppidi, cui nec elegantia, nec magnitudine par ullum in toto Suedorum regno reperitur: uicissim Reualiensibus tanquàm sibi iam subiectis gratificari uolebat. Conabantur autem illi mercatoribus Germanis iter mari præcludere, ne peruenire Naruam possent, quæ iam Mosco parebat, & commercia prisca cum Rusśis habere. Hoc consilium eò spectabat, ut cum mercibus suis Reualiam petere cogerentur, easq; Reualiensibus uendere: qui deinde cum Moscis contrahendo, lucrum aliorum labori, sumptuiq; debitum interciperent. Itaq; Suedus rem suis gratam facturus classem instruit, itinera mari obsidet, Lubecensibus Naruam profecturis contra fidem datam naues cum mercibus eripit. Famam inde spargit, esse repertam in eis magnam armorum uim, aliarumque rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moscis uendere præsenti cum totius Christianæ reipublicæ discrimine uoluerint. Idem Ericus iam Fridericum quoque Danorum regem iniurijs quibusdam irritarat. Quamobrem inter hos inito fœdere bellum Suedo denuntiatur. Sub eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlandiæ ducẽ, quo cum nupta Poloniæ regis soror erat, noctu nihil tale opinantẽ in Aboensi arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de causa Polonus etiam Erico bellum indicit, qui nihilo magis territus insolenter admodum multa designat, uno, eodemq; tempore Britanniæ reginam, quæ iampridem ipsius coniugium aspernata fuerat, de nuptijs iterum sollicitat, & Philippi Cattorum principis minimã natu filiam uxorem poscit. Qua re patefacta, utraq; præter spem excidit, & Philippus filiam suam Adolpho Friderici regis, Suedorum hostis, patruo in matrimonium collocat. Tandẽ Ericus lictoris (ut aiunt) Stocholmiensis filiam, ex qua iam sobolem conceperat, uxorem ducit: & eodem tempore de fratrum ac præcipuorum è nobilitate uirorum cæde consilium capit. Eo animaduerso à fratribus opprimitur, & carceri mancipatur. Ioannes (quẽ antea captiuum fuisse diximus) primùm se regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiusdem belli inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunsuigius cum 20. peditum signis, quæ adiunctas equitum copias habebãt, occupata Varendorpia, Monasteriensi episcopo, cuius id oppidum erat, ccIↃↃ ccIↃↃ ccIↃↃ CIↃ CIↃ nummûm aureorûm extorquet, inde per mediam Saxoniam, Megalburgensium & Pomeranorum agros, in Borussiam contendit. Vbi quum Borussiæ Dux Albertus, ipsius sororius, ab amnis Vistulę traiectu eum arceret, cum suis pedem refert. Hac expeditione sibi nuntiata, Polonos Christophorum Megalburgium, Archiepiscopum Rigensem, qui Guilelmo Brandeburgio successerat, in uincula conijcit. Num aliquid inter hunc & Ericum Brunsuigium tractari subolfecerit incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum magnis (ceu diximus) temporum interuallis semet ex alijs aliæ uelut exceperunt. Ad Moscos redeamus, quorum bella præcipuè nunc exponimus, quanquã hactenus indicata non prorsus ab instituto nostro sunt aliena: quippe de nonnullis horum exorta sunt quędam quasi dissidiorum semina, quibus arreptis Mosci ulterius progreśsi sunt. Eorum principi molestissimum erat, Liuoniorum maiorem partem Polono se adiunxisse, qua cum gente nec ipsi, nec maioribus eius unquam conuenerat. Itaque Polonum bello persequuturus, qui suos hostes declaratos in fidem, patrociniumq; suscepisset, coactis suorum ducentis millibus, præter ingentem Tartarorum manum, Lithuaniæ fines ingreditur, ad oppidum Polozicoum rectà tendit, copias suas quinquies non solùm nullo cum fructu, sed etiam magno detrimento irruere iubet, tandemq; sexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti cathenis ferreis, & Moscouiam abducti: cæterorum ad ccIↃↃ ccIↃↃ interfecti: urbs ipsa flammis iniectis cremata. Sub initium hęc anni 1563. acciderũt. Nec Polonus suis opem ferre poterat, propter deplorandas eius regni discordias. Et erant præterea tam superbi Lithuanorũ animi, ut à Polonis opem implorare nollent, qui uicissim rogari uelle uidebantur, ut succurrerent. Magna per omnem uiciniam discurrentibus Tartaris atque Moscis damna data. Quumq; tandem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lithuanorum satis magno exercitu instructus, hostem aggredi uellet: cessit ille, sibiq; maturè consuluit. Secundum hæc Polonus uicissim cogitare, quo pacto uires Mosci frangeret, & recens illatas suis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda se deniq; obtulit occasio. Notum est, ac iam antè sępius à nobis indicatum, perpetuis excursionibus uel Tartaros à Moscis, uel Moscos à Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent, ut Mosci iugum subire cogerentur, cui se iam unum & alterum nationis suæ regnũ summiserat:

miserat: Turcas arcessendos statuunt, quemadmodum & anno 1523. fecerant, quorum natio maximè Moscis est formidabilis. Turcarum Imperator haud inuitè pollicetur auxilia: solum hoc restabat, ut quo potissimùm itinere profecti Turcę Tartaris sese coniungerent, dispiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, ùt iter eis per fines suos concederet. Hoc abs rege Moscis infenso non difficulter impetratum. Igitur ex inferiore Pannonia per Moldauorũ agros Turcis tributarios, latissimosq; Podolię campos, qui ad imperium Poloni spectant, profecta Turcarum ɪɔɔɔ ccɪɔɔ ccɪɔɔ ccɪɔɔ Tartaris opem aduersus Moscos ferũt, eisq; magna clade adfectis, munitiones quasdam occupant: quibus quum præsidia satis ualida imposuissent, eadem uia qua uenerant, Pannoniam repetunt. Verùm quia per Podoliam redeuntibus, magnę solitudines peragrandæ erant, ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis perijsse dicitur. Facta sunt hæc anno 1569. Quo ipso tempore Moscus, ut adfinitatibus Christianorum principum res suas constabiliret, cum Holsatorum duce Magno, qui Habselensem & Oselensem ditionem tenebat, agere cœpit de contrahendo inter ipsum & sororem suã matrimonio, cui daturus in dotem esset, quicquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorũ in finibus occupasset. Conciliatæ sunt deinceps eò facilius inter hos illæ nuptiæ, quòd Magni pater Christianus Danorum rex cum Mosco fœdus habuerat, id quod à Friderico rege, Magnoq; Duce fratribus renouatum erat. Idem Magnus aliquanto pòst Reualiam quoq; solerter occupauit, & eiectis Suedis eam sui iuris fecit. Hoc anno 1570. accidit, quum proximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus meus, Danorum, Lubecensiumq; clasis imperatores, singulari fœlicitate portum Reualiensem prima aurora per nebulam inuasissent, ex hostium classe maiorem nauium partem ingenti cum pecunia, suppellectile bellica, merciumqúe copia secum auexissent, reliquas numero ad 30. exussissent: quo facto, non parum hostis imminutæ sunt uires, qui astuto cõsilio pacem expetere se simulabat, ut sub induciarum prætextu arcessitis è Liuonia copijs, nostros imparatos obrueret. Diximus insigni damno Moscum à Turcis adfectum fuisse. Quapropter ablegatis ad Polonum suis hominibus. cum eo grauiter expostulat, qui Turcis Christiani nominis hostibus ad se inuadendum per Podoliam eundi potestatem fecisset. Polonus contrà quęri quum de alijs priscis, tum recenti potissimũ damno, quod ex uastatione Polozicoi & totius agri finitimi accepisset. Multis actis ultrò, citroq;, tandem ad pacem ineundam anno 1570. conuenitur. Postulata Mosci hæc erant. Primùm ne Turcas Polonus deinceps iter facere per ipsius imperium contra se pateretur. Deinde damnum datum resarciret. Tertiò, filium suum ad se reciperet, arbitratu suo, moreq; gentis educaret, ac successorem in Poloniæ regno, Lithuaniæq; magno ducatu designaret. His se conditionibus pacem facturum ostendebat, quæ nisi reciperentur, dira quędam minari uidebatur. Ad ea Polonus primùm respondebat, uelle se uicissim toties illata sibi damna præstari. Quod autem filium Mosci attineat, eum se propterea sibi successorem non designaturum, quòd in hac ætate, quæ satis adhuc uegata sit, uxorem aliam ducere sobolis gignendę causa cogitet. Minus Mosci usq; adeò se non terreri, ut si quidem bellum quàm pacem malle Moscum animaduertat, maiores etiam Turcarum copias, quàm nuper, in eius fines sit immissurus. Hoc modo quum pax certa cõstitui non posset, saltem ad indutias uentum accepimus. Hæc nos de bellis Moscorum, & finitimarum quarundam gentium, exponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraq;, recentiora præsertim, longius dissitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerumq; gestarum apud exteros studiosis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuosa quoq; futura consideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ uiros prudentes de maximis rebus commonefacere possunt. Nostram quidem operam atq; studium lectores æqui, boniq; facere cupimus, & omninò facturos speramus.

FINIS TERTII TOMI
Polonicarum rerum.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI,
ANNO NOSTRAE SALVTIS RECV-
PERATAE CIↃ. IↃ. XXCII.
MENSE SEPTEMBRI.

TREDECIM REGNI POLONICI MVTATIONES, ET FAMILIARVM QVAE REGNVM TENVERVNT, GEnealogicæ explicationes: descriptæ ex optimis autoribus, & continua, perpetuaq; successione propositæ in Tabula.

ITEM,

PRINCIPVM SILESIÆ PENE OMNIVM, ET DVCVM MASSOVIAE, AC LITHVANIAE GEnealogiæ, diligenter, magnoq; studio collectæ, & ad illustrandam Historiam Polonicam appositæ.

A

IOAN. PISTORIO NIDANO MEDICO D.

PRIMA FAMILIA PRINCIPVM POLONIÆ, QVI PRIMVM OMNIVM PROVINCIAM ILlam cum imperio tenuisse creduntur.

LECHVS *frater Czechi, regis Bohemiæ, ex Dalmatia profectus, amplissimas Germaniæ & Sarmatiæ ditiones occupat & regnum sibi atque posteris constituit: quod alij circa 550. annum post natum Christum accidisse: alij multò seriùs factum esse putant. Aquilam habuit pro insigni, quòd in ædificanda Gnesna urbe magnam aquilarum copiam reperisset. Eius uxor ignoratur.*

Filij patrem secuti, etsi qui fuerint, literis mandatum non est, tamen & ipsi obtinuerunt imperium & reliquerunt posteris, donec uniuersa stirps tandem post annos, ut putant, 150 intercidit.

SECVNDA RATIO ADMINISTRANDÆ POLONIÆ.

Cum de Lechi familia nullus legitimus superesset hæres, Poloni in Palatinos regni gubernationem transtulerunt, quales tum ex uniuerso primariorum hominum cœtu delegerunt duodecim, præstantes autoritate & potentia uiros: quorum etiam imperio diu paruerunt, quousque illi facti crudeliores, populum ad instituendam noui regni formam, & ad abrogandam Palatinorum potestatem post multos annos inusitatis magnæ licentiæ exemplis impellerent.

TERTIA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Sic igitur remotis Palatinis, noua apud Polonos constituitur Monarchia: totiusque rei summa Craco de omnium consensu mandatur, circa Christi septingentesimum annum. Is Cracus pertractus ad regni Polonici gubernationem, Cracouiam extruit & illam à se denominari uoluit. Bella gessit cum uicinis gentibus & ætate confectus è uita discessit, sepultus in monte Lassotino. Nomen uxoris ignoratur.

CRACVS *maior natu filius superioris Craci, à fratre Lecho per fraudem interficitur.*

LECHVS *minor natu filius, occiso fratre, regnum occupat: quod tamẽ statim cæde patefacta, amittit, coiectus in exiliũ, in quo moritur.*

VANDA *uel* VENDA *filia propter subditorum erga mortuũ Cracum beneuolẽtiam succedit fratri Lecho, pulcherrima uirgo. Verùm cum Rutigarus Teutonicus princeps (qui eam frustrà uxorem cupiebat) infatuatus ab amore, mortẽ sibi consciuisset, ipsa è bello domum profecta, post multas mactatas hostias se in Vistulam proijcit: ubi extincta est.*

QVARTA MVTATIO REGNI POLONICI.

Cum VENDA *Craci filia in flumine perijsset, neque quisquam esset, ad quem iure Polonicum regnum pertineret: placuit Polonis ut reiecta nuper & penè iam antiquata regni per Palatinos administrandi ratio in usum reuocaretur. Sic igitur ad duodecim Palatinos redijt imperium: quod tamen non multò post ad unum iterum Przemislaum peruenit.*

QVINTA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Plebeius homo, Przemislaus cùm rem contra hostes præclarè gessisset, renunciatus omnium acclamatione princeps fuit circa annum 760: & nouum cognomentũ reperit, ut propter Lechi primi principis memoriã diminutiuè. Leschus diceretur. Mortuus tandẽ nullos reliquit liberos.

SEXTA DVCVM POLONIÆ FAMILIA.

Lescus unus ex Poloniæ proceribus, cùm proposita cõditio fuisset, ut qui equo uectus, ad constitutã metam primus peruenisset, principatum obtineret, fraudulento usus consilio, cõpetitores omnes anteuertit. Itaque Rex declaratus: sed statim, cum de dolo constaret, miserè trucidatus, imperium in primo aditu turpiter amisit: ut propterea pro Regi poni non debeat. Sed eum alius in cursu proximè insecutus, in tenui familia natus adolescens, regnum de omnium uoluntate consequitur, & mutato nomine Lescus dicitur.

Is igitur Lescus, secundus huius nominis factus Poloniæ princeps, magna moderatione gessit imperium. De Imperij uerò & de uitæ ipsius diuturnitate literis nihil traditum est. Eius uxor ignoratur.

FILIVS *Lesci secundi, Lescus tertius, succedit patri, in regno Polonico, moritur post rem aliquandiu laudabiliter administratam relictis, ut Poloni scribunt, plurimis liberis. Nam ex concubinis (quarum multas habuit) XX. filios spurios genuit.*

X. *Semianus*, IX. *Iaxa* — *Sorabiæ reguli.*
III. *Vladislaus*, II. *Cazimirus* — *Principes Cassubiæ.*
XIII. *Bogdalus*, VI. *Barnimus*, I. *Boleslaus* — *Ex hæreditate paterna domini Pomeraniæ.*

IIII. *Vratislaus dominus Rugiæ.*
VII. *Pribislaus*, XIX. *Ciesimirus* — *Domini Lusatiæ.*
V. *Ota.*
VIII. *Premislus*, XI. *Ziemmouitus*, XII. *Ziemomislus* — *Marchiæ Brãdeburg. principes.*

XIIII. *Spicigneus.*
XV. *Spicimirus.*
XVI. *Sbigneus.*
XVII. *Sobeslaus.*
XVIII. *Visimirus.*
XX. *Vislaus.*

Verûm ex uxore legitima (cuius nomen latet) habuit Popielum, cognomento Osserich, qui post patrem in Polonia princeps fuit. Alij Pompilium nominant & sedem primò è Cracouia Gneznam transtulisse confirmant. & florentem ætate mortuũ esse testantur. Eius uxor ignoratur.

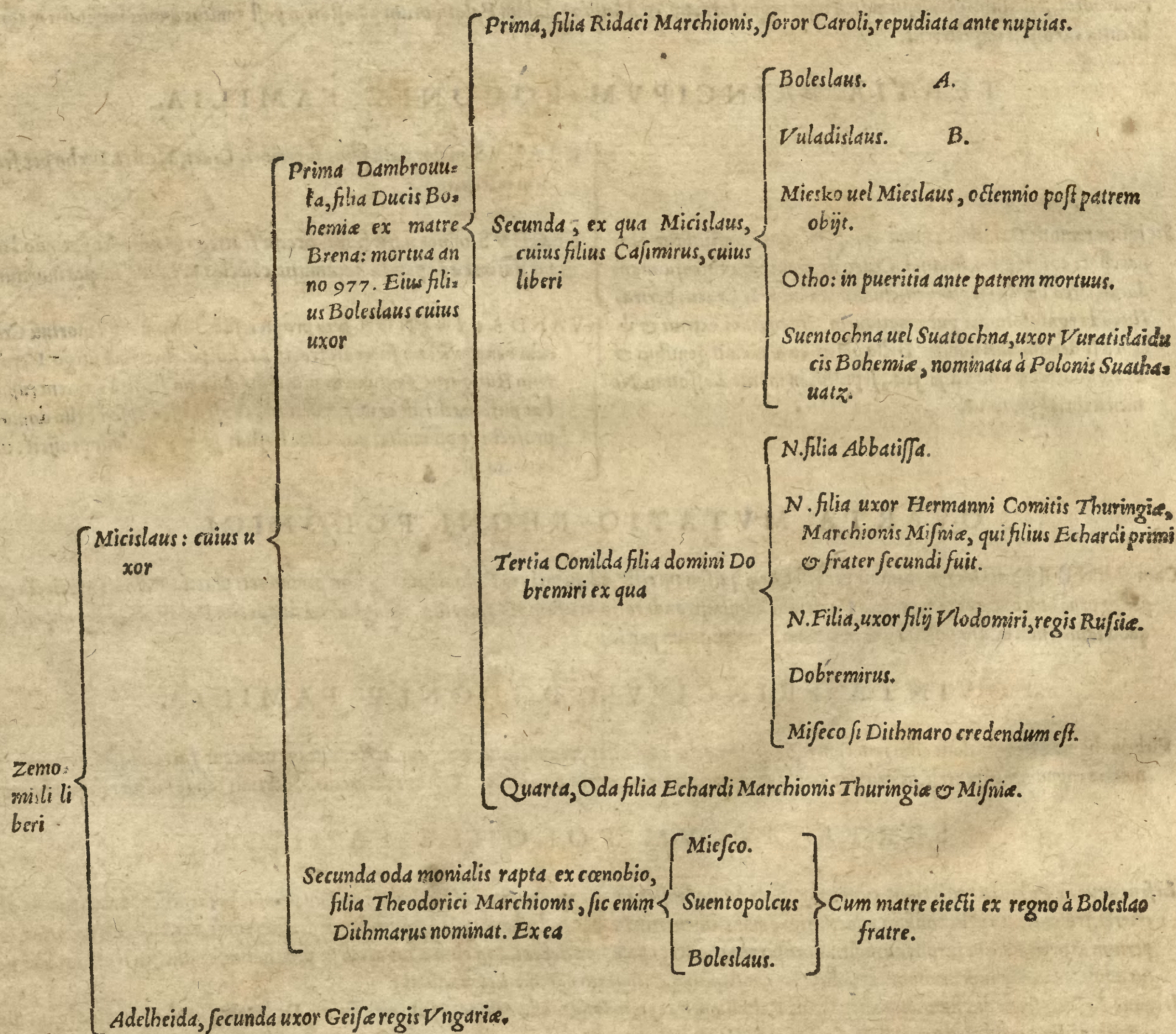
POPIELVS uel POMPILIVS secundus, PRIMI filius, cum puer adhûc esset, mortuo patre, princeps inauguratus & postea grandior factus, crudeliter imperat, patruis omnibus ueneno sublatis. Sed is, diuina ultione, statim miserè perijt à muribus, quos ex putrescẽtibus patruorum cadaueribus enatos esse scribunt, cum uxore & liberis corrosus & interfectus. Eius uxor Teutonici principis filia fuit: ex qua habuit duos filios: qui fuerunt Lecho & Popielus III. Hi duo cũ parentibus depasti & absumpti à muribus, finem & uitæ fecerunt & familiæ suæ.

SEPTIMA FAMILIA PRINCIPVM ET REGVM POLONIÆ.

Post Popielum, cum inter proceres de Rege nouo substituendo diu conuenire non posset, tandem PIASTVS, oppidanus Crusuiciæ, rusticus & simplex homo, sed hospitalitatis & beneficentiæ laude celebris, omniũ consentiente sentẽtia per diuinũ miraculũ princeps gentis suæ Polonicæ renunciatur. Cuius posteri per 560. annos imperiũ in Polonia tenuerunt, ut ex sequenti tabula animaduerti potest. Piastus, Cosisconis filius, ex rustico Rex factus, cum diutissimè Poloniam magna cum laude gubernasset, moritur senex annorũ 120, circa Christi annum 861. Eius uxor Repicha, ex qua Semouitus.

SEMOVITVS uel ZIEMOVITVS filius unicus Piasti, cum sub patre in militia rectè institutus, pulcherrima exempla singularis uirtutis edidisset, in locum mortui patris substituitur. Bellum cũ Morauis Prussis & Pomeranis gerit, & inter uiuos esse desinit anno 892. Eius uxor ignoratur: ex qua Lescus IIII.

LESCVS IIII. cum patri successisset, nihil memorabile gessit & obijsse creditur circa annum 913: etsi id inter autores controuersum est. Eius uxor ignoratur, ex qua zemomislus: cuius Genealogia sequitur.

ZEMOMISLVS & ipse patris exemplum secutus, pacem anteponit bello & inglorius moritur: sepultus Gneznæ, anno (de multorum sententia) 964. Eius uxor ignoratur, ex qua Micislaus & Adelheida.

MICISLAVS unicus filius, cœcus natus, dictus postea blandius Miesko uel Mieciek, nostris scriptoribus Mesico, recipit uisum septimo ætatis anno præter omnem spem: postea rex factus & per omnes delicias uoluntatis (septem enim concubinas habuit antequam uxorem duceret, omnes steriles) tandem ducta uxore Christiana Dambrouuka, filia Boleslai ducis Bohemiæ ex matre Brena, fidem Christianam suscepit in uirtutis uiam ingressus, baptizatur anno 965, quo anno etiam uxorem ducit & Ecclesias per prouinciam instituit. Vxor secunda Oda fuit. Frustrà à Pontifice petit coronam & moritur anno 999.

BOLESLAVS, cognomento CHROBRI uel ACER, Micislai filius, natus anno 967, princeps factus in locum patris annò 999. Primus Poloniæ Rex renunciatus ab Othone III. Imp. & coronatus anno 1001. Egregius & ferox miles, cum solus regnasset, eiectis fratribus, annos XXVI, obijt anno 1025, tertio Aprilis: Sepultus Posnaniæ. Eius quatuor fuerunt uxores, ut in typo habes. Ex secunda (quæ fuit Iuditha,

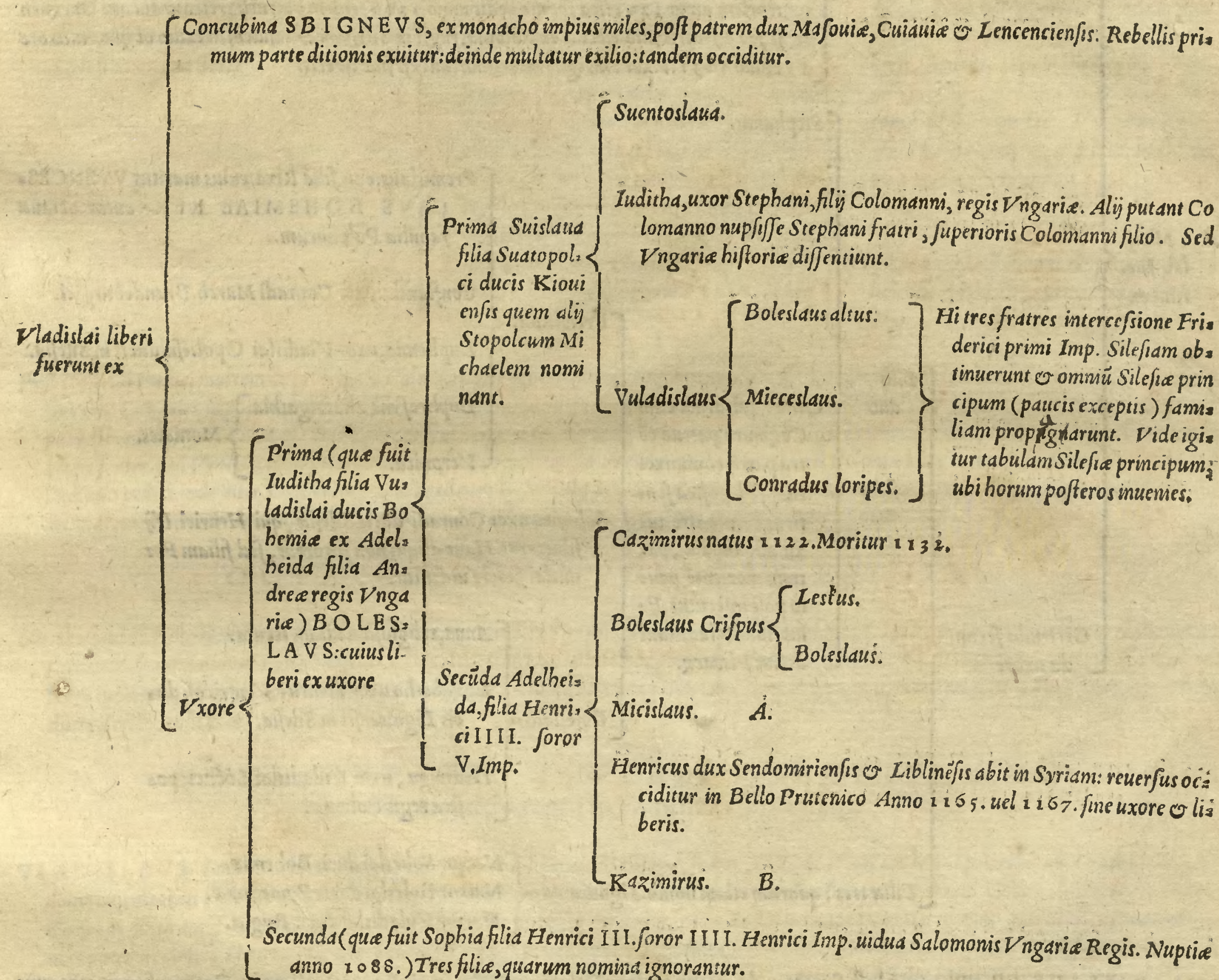
Iudita, filia Geisæ, ducis Vngariæ, soror Stephani regis) habuit Micislaum filium.

MICISLAVS *natus ex Iuditha Vngara anno 990. Rex secundus Poloniæ, coronatus Gneznæ cum uxore Rixa (filia Ezonis, qui Hermanni Palatini filius erat, nepos Othonis III. ex sorore Mathilda, anno 1025. Dominica Pentecostes, cum pauca gloriosè fecisset. Moritur anno 1034. Posnaniæ XV. Martij, natus annos 44. Rixa eius uxor mortua est post maritum in exilio Salfeldiæ in Germania. Eorum liberi fuerunt Kazimirus & N. filia, uxor Belæ regis Vngariæ, qui Ladislai Calui filius fuit.*

KAZIMIRVS *post patris mortem à Polonis cum matre eiectus regno, cum in sacram uitam se Cluniaci dicasset, reuocatus à Polonis, indulgentia Pontificis fit rex tertius, imposita corona anno 1041. Vincit Maslaum, factum in interregno, Massouiæ principem: & è uita discedit rex optimus anno 1058. 28 Nouemb. Posnaniæ. Eius uxor Maria, soror Iaroslai ducis Russiæ, filia Vulodomir, ex matre Anna sorore Basilij & Constantini Imperatorum. Poloni eam mutato nomine Dobrognoewain dixerunt. Eorum liberi quinque fuerunt, ut in typo est.*

A. BOLESLAVS *quartus Poloniæ rex, cognominatus audax & efferatus: coronatus Gneznæ anno 1058: uincit Russos, Bohemos & Vngaros: tandem tyrannus Stanislaum episcopum trucidat. Inde excommunicatus anno 1079. fugit in Vngariam anno 1080: & moritur anno 1081. uel dilaceratus à canibus in syluis, uel cum ipse sibi manum intulisset, XII. Cal. Aprilis. Eius uxor Visseslaua Russorum principis filia, quæ mortua est anno 1089. in Martio. Horum filius unicus Micislaus, XII. annorum puer, cum patre in exilium profectus, reuocatur in Poloniam à patruo duce & moritur sine liberis anno 1089.*

B. VVLADISLAVS, *dictus etiam Hermannus, successor eiecti fratris, sed sine corona, princeps tantum Poloniæ: laudabilis miles, uictor Pomeranorum, & Pruthenorum: bellum cum Sbigneo Spurio filio gerit: Russos uincit, & postremò profectus morbo emigrat è uita anno 1102. pridie Non. Iunij: cum regnasset annos XX. uixisset ferè 59. Eius genealogia est in sequente typo.*

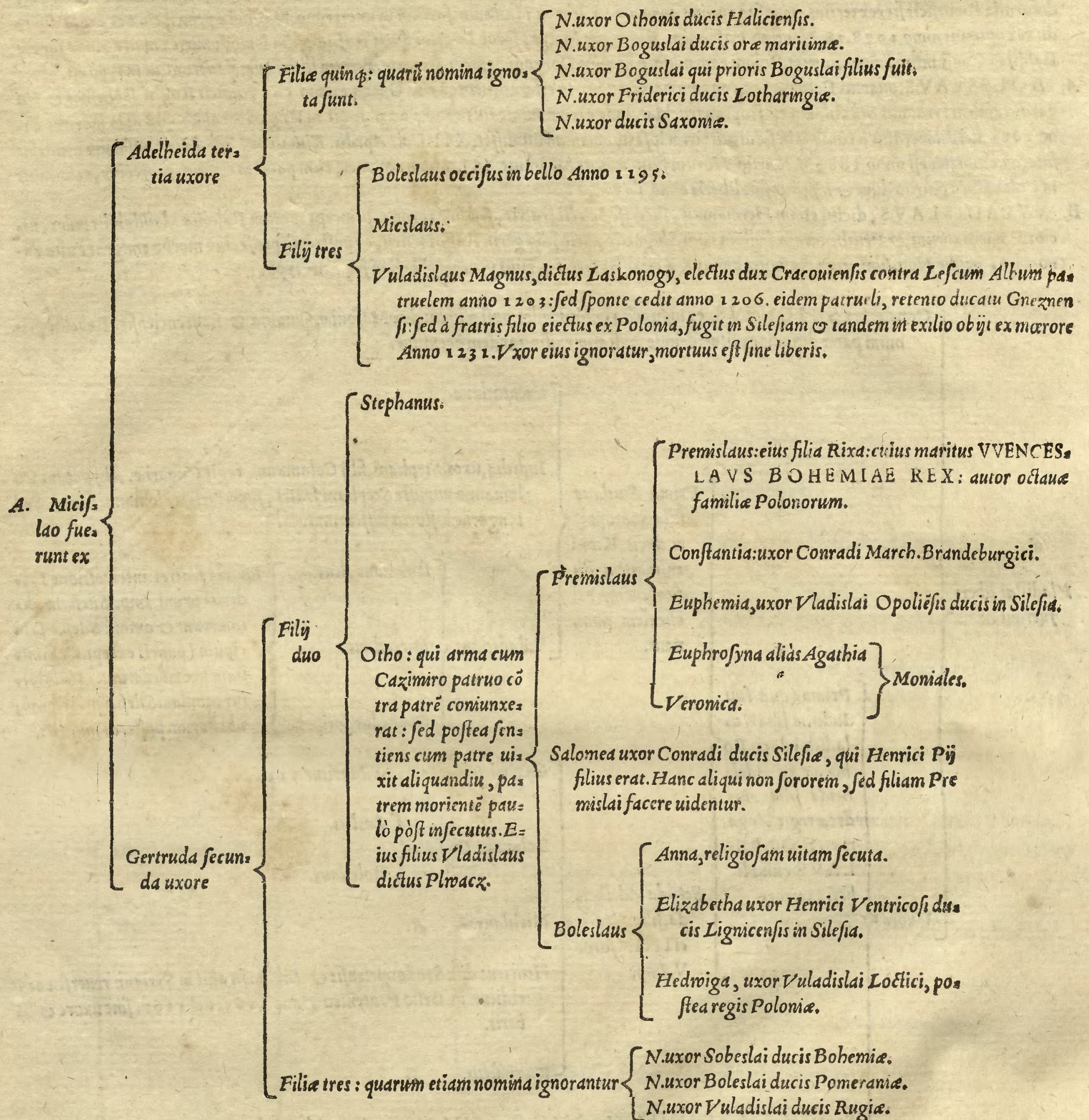

BOLESLAVS, *cognomento Crziuousti, hoc est, distortus, diuisa cũ fratre Sbigneo prouincia, dux Cracouiensis, Sendomiriẽsis, Siradiẽsis & Silesiæ. Vastat Morauiam: domat fratrem: Pomeranos & Prutenos cũ magna internecione subigit: bellũ etiam cum Henrico Imp. habet, sed pacem petit & moritur anno 1139. cum regnasset annos 36. uixisset 53. Sepultus in ecclesia Plocensi. Eius duæ uxores: Sbislaua & Adelheida: ex illa Suentoslaua, Iuditha, Vuladislaus. Vuladislaus primarius princeps post patrem in partitione prouinciæ factus, retinet Cracouiæ, Silesiæ, & Pomeraniæ principatum. Sed cum fratrum etiam ditiones appeteret, exclusus è regno, conijcitur in exilium. Eum Conradus Cæsar cum restituere uellet, non potuit: Fridericus Cæsar perfecit ut in Silesiam reciperetur: sed occupaturus promissam Silesiam, obijt in itinere Anno 1159. Sepultus Aldenburgi in Holsatia. Eius uxor fuit Christina filia Henrici V. Imp. Alij Gertrudam uocant Leopoldi Marchionis Austriæ filiam, cum quibus ego consentio. Ex ea habuit tres filios, Boleslaum altum, Miecslaum & Conradum Loripedem: de quibus in typo.*

Ex altera uxore Adelheida, Boleslaus habuit Cazimirum, Boleslaum Crispum, Micislaum, Henricum & Cazimirum.

Boleslaus Crispus ex diuisione dux Masouiæ, Culmæ, &c. nascitur anno 1127: fratre Vladislao eiecto, primarius Poloniæ princeps anno 1146. Prutenos uincit: Moritur anno 1173. Pridie Cal. Octobris. Sepultus Cracouiæ. Vxor prima Anastasia filia Vusculodomiri ducis Russiæ Haliciensis, soror Eudoxiæ. Secunda, Helena filia Roscislai ducis Przemisliensis: ex ea duo filij, Boleslaus qui anteuertit patrem morte: & Lestus à patre Mazouiæ & Cuiauiæ dux institutus. Moritur sine uxore & liberis relicto hærede Cazimiro patruo.

Micislaus natus anno 1130. cognominatus senex, dux primum Gneznensis, Posnaniẽsis, &c. deinde fratre mortuo Poloniæ supremus princeps: cum crudeliter imperaret, deijcitur de principatu, anno 1177: quem quartò recuperat, semper iterum reiectus. Tandem magna ætate moritur anno 1202. Eius tres uxores fuerunt: Prima Eudoxia filia Vuseuolodomiri ducis Rusiæ Haliciensis: quæ obijt anno 1177. sine liberis. Secunda Gertruda filia Belæ Coeci regis Hungariæ, soror Geisæ. Tertia Adeilheida neptis Friderici I. Imp. ex sorore uel consobrina, fortassis Ducissa Brabantiæ, Gothfridi tertij filia. Ex his liberi in sequente Tabula uidentur. Vide literam A.

VVLADISLAVS *dictus Plwacz. id est, Sputator, dux totius maioris Poloniæ primùm, & eiecto, mortuoq; patre, Gneznensis princeps anno 1231. Exutus tota ditione ab Henrico Barbato Silesiæ duce, cum solam Gneznam reliquam haberet. Moritur in Pomerania, in exilio apud socerum anno 1239. Corpus Posnaniam delatum terræ mandatur. Eius uxor fuit Helinga soror Swatopolkonis ducis Pomeraniæ: ex qua habuit Premislaum, Salomeam & Boleslaum.*

PREMISLAVS *uel Premislus, recuperata paterna ditione anno 1242. partitus anno 1250. principatum cum fratre retinet Posnaniensem & Gneznensem prouinciam: moritur anno 1257. cum XXXVI. annorum esset: & nunquam ebrius aut iratus fuisset. Eius uxor fuit Elisabetha filia Henrici Pij Vratislauiensis principis, soror Boleslai Calui. Ex hac habuit Premislaum & sorores eius, de quibus in tabula.*

Premislaus uel Premislus, Posthumus Premislai filius, primum ex patre Posnaniensis & Gneznensis, deinde mortuo patruo, dux totius maioris Poloniæ anno 1279. dux Cracouiensis & Sendomiriensis ex testamento Henrici Probi Vratislauiensis anno 1290. Sed Sendomiriensem retinet Locticus armis: de Cracouiensi sponte cedit Vuenceslao Bohemo, Dux Pomeraniæ ex Mescuigi testamento anno 1294. Tandem Rex iterum Poloniæ, cum 215. annis Rex Poloniæ nullus fuisset. Coronatus anno 1295. XXVI. Iunij, cum titulo, Regni Poloniæ & ducatus Pomeraniæ. Sed altero statim anno occiditur: anno 1296. VI. Idus Februar. cum regnasset menses VII. dies XI. Vixisset annos XXXVIII. menses III. Dies XXIIII. Successit Locticus in regno, sed eijcitur annno 1300. Eius duæ uxores nominantur: Prima Luberda uel Ludgarda, neptis Barwini, ducis Stetinensis, filia Henrici Megalopolitani principis cũ marito nupsisset anno 1273. iugulatur à pedissequis suis iussu mariti anno 1283. Secũda Richsa filia Regis Suetiæ, ducta anno 1285: ex qua filiã unicã habuit Rixam uel Elisabethã, quæ patre moriente annorũ octo, uel ut alij decẽ, regnũ Poloniæ ad maritũ Vuenceslaũ regẽ Bohemiæ trãsfert; post quẽ nupsit Rudolpho Austrio, Alberti Cæsaris filio: de quo in octaua mox familia dicetur.

Boleslaus

Boleslaus cognomine Pius, diuisa cum fratre prouincia dux Kalisiensis anno 1250. Nam paternam ditionem ambo fratres receperant anno 1241. Egregius miles, decessit anno 1279. Eius uxor Iolanda uel Helena filia Belæ regis Vngariæ, soror Cunigundæ uxoris Boleslai Pudici. Nuptiæ celebratæ anno 1256. Habuit tres filias, de quibus iam dictum in Tabula.

B. *Kazimirus natus anno 1139. cum à patre hæres scriptus non esset, in locum Henrici fratris succedit anno 1165. dux Sandomiriæ & Liblinij. Deinde eiecto Micislao fratre supremus princeps Poloniæ & dux Cracouiẽsis anno 1177. Dux aliquot ditionum Rusiæ anno 1179. Dux etiam Massouiæ & Cuiauiæ post fratris filium Leskum. Moritur repentino anno 1194. Eius uxor Helena Vsceuolodi Belsensium ducis filia: ex qua liberi*

- *Boleslaus, puer mortuus ex uiperæ morsu.*
- *Conradus dux Mazouiæ, autor omnium Massouiæ principum qui post eum uixerunt. Vide tabulam Massouiæ principum.*
- *Adelheida monialis obijt anno 1211.*
- *Lesko albus: quod nomen à capillis impositum habebat, puer penè in locum patris Cracouiensem (hoc est, supremum Poloniæ) principatum consecutus anno 1194: cedit patruo de matris consilio anno 1200. & statim recuperat omnia, eiecto Micislao: cui secundo cedit, ut etiam filio eius Vladislao Lascanogo: sed tandem acceptum iterum anno 1206. principatũ retinet usq; annum 1227. in quo à Swentopolco Pomeraniæ regulo proditoriè interfectus, uitã & principatũ amisit. Eius uxor fuit Grzimslaua filia Iaroslai ducis Rusiæ. Nuptiæ fuerũt anno 1220. Ipsa obijt anno 1258. Ex ea nati:*
  - *Boleslaus Pudicus: captus cum matre à patruo Conrado Massouio, elabitur anno 1234. & recipit paternum Poloniæ principatum. Deinde à Tartaris eiectus anno 1240. fugit in Vngariam & inde in Morauiam: redit anno 1243. Moritur sine liberis, seruata in coniugio uirginitate anno 1279. VII. Decembris. Sepultus Cracouiæ ad D. Francisci. Vxor eius Kunigũda Belæ regis Vngariæ filia, ducta anno 1239. mortua anno 1292.*
  - *Salomea uxor Colomanni Hũgari ducis Haliciensis in Rusia, qui filius erat Andreæ Hungariæ regis.*

Post Boleslai Pudici mortem de principatu Poloniæ uariè concertatum fuit: primum enim Leskus niger in Boleslai Pudici locum suffectus, filius erat Cazimiri, nepos Conradi, Massouiæ principum: quem quære inter Massouios. Illi mortuo anno 1289 successit in Cracouiensi principatu Boleslaus Plocensis Massouius Conradi frater, quem Henricus Vratislauiensis IIII. eijcit & hunc iterum Vuladislaus Locticus Leski Nigri frater. Sed Vratislauiensis rerum iterum potitus moritur, & Premislum ducem maioris Poloniæ hæredem regni scribit. Is Vuenceslao Bohemo cedit: inde inter Locticum & Vuenceslaum Bohemum perpetuæ dimicationes: donec tandem iterum summa rei cum titulo regio mandaretur Premislo duci maioris Poloniæ quod accidit anno 1295. post sex annorum Interregnum.

OCTAVA REGVM POLONIÆ FAMILIA.

Vuenceslaus R. Bohemiæ, Rixæ, Premislai filiæ, maritus in secundo matrimonio, contra Vladislaum Locticum, qui tres iam annos regnauerat, factus rex Poloniæ anno 1300. moritur 1305. IX. Cal. Iulij. Eius uxor prima fuit Iuditha filia Rudolphi Cæsaris, ex qua habuit Vuenceslaum iuniorem, qui cum patri in Bohemia successisset, Poloniæ etiam regnum armis repetiturus, in itinere occiditur 1306. Eius uxor Viola ducis Teschinensis filia.

NONA MVTATIO IMPERII POLONICI, HOC est, restitutio regni in Familiam septimam.

VLADISLAVS *Locticus, filius Cazimiri, nepos Conradi ducis Massouiæ, frater Leskonis Nigri ducis, qui principatum Cracouiensem & dominatum totius Poloniæ obtinuit: ex ueteri Regum Poloniæ familia, cum à patre Brestensem prouinciam in Cuiauia haberet, & fratris Cazimiri obitu accessione Lencieiensis tractus locupletatus esset, primum fratre Lesko principe Poloniæ mortuo Siradiensem prouinciam occupat: inde contra Henricum Vratislauiensem cum superior armis esset, princeps Cracouiensis renunciatus, statim de possessione regni depellitur, retenta Sendomiriensi regione, & cum Vuenceslao Bohemiæ R. diuturnum bellum pro Cracouiensi principatu, quẽ Bohemus ex cessione Premisli postea regis Poloniæ habebat, frustra gerit: donec contra utrumq; rex electus Premislus, principatum Cracouiensem sibi subiungeret. Sed post mortem Premislai uel Premisli, anno 1296. Locticus noster declaratus Rex Poloniæ, uniuersam Poloniam (paucis arcibus exceptis) triennio possidet sine corona regia. Eiectus iterum anno 1300. & dispoliatus omnibus fortunis, locum dedit Vuenceslao Bohemo, facto in locum illius Regi Poloniæ & cum Romam & è Roma in Hungariam fugisset, adiutus ab Amedeo Palatino Hungariæ, armis Poloniam repetit, & cum interim mortem Vuenceslaus Bohemus obijsset, regnum totum recuperat anno 1306: subacta tandem etiam maiori Polonia, quam usq; ad annum 1310. Henricus Glogouiensis Silesius princeps contra Locticum tenebat. Pomeranos etiam sub suam potestatem adigit: & tandem non dissentiente Papa, coronatur cum uxore anno 1320: Marchiam Brandeburgicam uastat anno 1326. uincit Prutenos Crucigeros & Massouios, qui cum illis sentiebant: anno 1328. Moritur ad VI. uel IIII. Idus Martij (dissentiunt enim scripturæ) anno 1333. Sepultus Cracouiæ.*

Huius posteros, quanquam cum illo ad Massouicam lineam (quæ ex Polonica regia fluxit) pertinebant: tamen hũc asscribere uisum est: ut regni successio melius explicata esset: & conspici posset, quomodo decima regum Poloniæ familia ad regni successionem peruenisset.

Is igitur Vuladislaus Locticus per tot uicisitudines fortunæ tādē rex Polonus coronat⁹ obijt, ut dictū est, VI. Idus Martij an. 1333. Eius uxor Heduuiga Boleslai Kalisśiēsis in maiori Polonia ducis filia ex regia stirpe. Horum liberi sunt

- *Casimirus cognomento magnus, natus anno 1310. pridie Cal. Maij, coronatus cū uxore prima anno 1333. infesto S. Marci XXV. Aprilis: initia Cracouiensis scholæ iecit: Germanos in Poloniam euocauit: bellū Rußis, Silesijs, Vualachis, & Lithuanis dissimili exitu fecit. Moritur tandem sexagenarius anno 1370. V. Decembr. cùm regnasset annos 37. Eius uxores quatuor fuerunt:*
  - *Prima filia Gedimini ducis Lithwaniæ cui Annæ nomen in baptismo impositum fuit. Ducta anno 1325. cum sposus esset XVI. annorum, moritur anno 1339. Eius filia fuit Elizabetha, uxor Boguslai ducis Pomeraniæ Stolpensis, mater Elisabethæ uxoris Caroli IIII. Cæsaris, mater etiam Cazimiri ducis Stetinensium, uel potius Stolpensium.*
  - *Secunda, Margareta filia Ioannis regis Bohemiæ, uidua ducis Bauariæ Henrici: moritur ante nuptias.*
  - *Tertia, Adelheida filia Henrici Landgrauij Hassiæ, quæ ducta anno 1341. & indignè tractata à marito adultero, domum in Hassiam reducitur à patre anno 1356. quo etiam anno obijt.*
  - *Quarta, Heduuiga Glogouiensis principis Silesij Hērici filia. Nuptiæ celebrantur anno 1357. Ex ea*
    - *Hedwiga uxor ducis Romeri.*
    - *Anna uxor Vuilhelmi comitis Ciliæ, mater Barbaræ uxoris Sigismundi Cæsaris: & mater etiam Annæ, quæ secunda Vuladislai Iagellonis regis Poloniæ coniunx fuit.*
- *N. Filia uxor Bernhardi ducis Suueidnicensis in Silesia.*
- *Elisabetha uxor tertia Caroli regis Vngariæ: unde decima familia regum Poloniæ.*

DECIMA FAMILIA REGVM POLONIÆ EX REGIbus Vngariæ per adoptionem Ludouici factam à Cazimiro Magno rege Poloniæ.

Carolus R. Hungariæ, filius Caroli Martelli, nepos Caroli Claudi regis Neapolitani, pronepos Caroli Andegauensis Neapolitani regis, coronatus Vngariæ rex anno 1310. Moritur anno 1342. XVII. Cal. Augusti: Eius uxor, ut dictum est, fuit Elisabetha Vuladislai Locticí filia.

Caroli R. Vngariæ & Elisabethæ liberi fuerunt

- *Stephanus dux Slauoniæ & Dalmatiæ.*
- *Andreas natus anno 1327. maritus Ioannæ Neapolitanæ reginæ: strangulatur ab uxore anno 1345.*
- *Ladislaus natus anno 1324. Mortuus 1329.*
- *Carolus mortuus infans anno 1321.*
- *Ludouicus natus anno 1326. III. Non Martij: adoptatus ab auunculo Cazimiro in regnum Poloniæ anno 1339. Succedit patri in Hungaria anno 1342. coronatus in Vngaria, die Solis post festum diuisionis Apostolorum: deinde Poloniæ etiam regnum consequitur, imposito diademate anno 1370. XVII. Nouembr. Moritur anno 1382. XII die Septemb. cū uixisset annos 56. regnasset in Vngaria annos 40. mensem unum, dies 22: in Polonia annos 11. menses 9. dies 25. Eius uxor*
  - *Prima Margareta, filia Caroli IIII. Imp. mortua anno 1349.*
  - *Secūda Elisabetha filia Stephani regis Bosnæ, ex matre Elisabetha Massouica Cazimiri Gniewkouiensis filia. Post mariti obitum demergitur & suffocatur à Ioanne Heruathio Bano Croaciæ. Ex ea*
    - *Catharina, moritur in pueritia, desposa Ludowico Aureliano Caroli V. regis F. filio.*
    - *Maria uxor Sigismundi Imp.*
    - *Hedwiga primum promissa à patre Gulielmo Austriæ duci anno 1375. sed postea tradita Iagelloni duci Lithuaniæ, qui ex illa factus rex Poloniæ, undecimam familiam propagauit.*

VNDECIMA FAMILIA POLONIÆ REGVM ex Lithuaniæ ducibus.

Post mortem Ludowici nouæ iterum contentiones de Poloniæ regno extiterunt. Primùm rex Poloniæ renunciatus fuit Sigismundus Marchio Brandenburgicus, Caroli IIII. filius, postea Imp. Illo repudiato, Ziemouitus dux Massouiæ, Ziemouiti filius à quibusdam ad spem regni ascisscitur, & in comitijs rex declaratur. Sed & hoc à cæteris reiecto, cum Hedwiga Guilielmum Austriæ ducem Leopoldi filium, desponsum iamdiu à patre maritum cuperet, & is Cracouiam uenisset expectatus à regina: tamen cùm omnium animi in Iagellonem Lithuanum propenderent, spreto etiam Vuilhelmo Austrio, regnum Iagelloni cum sponsa Hedwiga traditur.

IAGEL.

IAGELLO *dux Lithuaniæ filius Olgerdi, nepos Gedemini, ex uxore prima rex Poloniæ: baptizatus nominatur Vladislaus anno 1386. XIIII. Februar. Scholam Cracouiensem inchoatā à Cazimiro Magno, perfecit anno 1402. Ex multis bellis uictor & pro ista gente laudabilis rex, moritur admodū senex, anno 1434. pridie Cal. Iunij cum regnasset in Polonia annos 48. Eius 4. fuerunt uxores.*

I. *Hedwiga filia minima natu Ludouici regis, desponsa à patre Vuilhelmo Austrio: sed elocata à Polonis Iagelloni Lithuano, regnum in nouam familiam transfert. Coronata cum uirgo esset, anno 1382. nubit Iagelloni anno 1386. Moritur 1399. XII. die Iulij. Ei filia Elisabet Bonifacia nata & statim mortua, anno 1399.*

II. *Anna Vuilhelmi Ciliæ Comitis filia, neptis Cazimiri regis Poloniæ, ducta Anno 1401. Coronata anno 1402. Moritur anno 1416. Eius filia Hedwiga sponsa fuit Friderici, filij Friderici Marchionis Brandeburgici. Moritur ante nuptias & iustam ætatem anno 1431.*

III. *Elisabetha ex Pilecensium familia, Othonis Palatini Sendomiriensis filia, uetula quartò iam nupta. Moritur an. 1419. tertio coniugij anno. Sine liberis.*

IIII. *Sconza, filia Andreæ Ioannis, Kiouiensis ducis, ex matre sorore Vitoldi: quæ de nouo baptisata Mariæ nomē accepit. Ducta anno 1422. Coronata anno 1424. Moritur 1461. Ex ea nati sunt*

- *Elisabetha uxor Henrici Stolpensium in Pomerania ducis.*
- *Vladislaus natus anno 1424. Pridie Cal. Nouembr. Succedit patri in regno Polonico, suscepta corona anno 1434. uocatus ad regnum Vngariæ anno 1439. Coronatur anno 1440. XVI. Cal. Augusti. Deinde cum inducias pactas cum Amurathe, consilio Papæ temerè uiolasset, occiditur in pugna Varnensi anno 1444. X. Nouemb. nec reperiri unquam potuit. Erat autem tum nuper admodum ingressus uicesimum primū ætatis annū.*
- *Cazimirus natus anno 1426. die XXVI. Maij. Moritur an. 1427. II. Martij.*
- *Cazimirus alter uel Andreas Cazimirus, natus an. 1427. III. Cal. Decembr. electus Bohemiæ R. an. 1437 sed reiectus iterum, præficitur Lithuaniæ an. 1440. cum post fratrem ad regnum Poloniæ ascisceretur an. 1445. diu tergiuersatus, tandem cum Boleslaus Massouius contra illum rex an. 1446. declaratus esset, uenit in Poloniam an. 1447. & rex imposita corona pronunciatur. XXVI. die Iunij: præclarus bellator. Moritur an. 1492. VII. Iunij, sepultus Cracouiæ, cūm uixisset annos 64: regnasset 45. Eius uxor Elisabetha F. Alberti Austrij, Regis Roman. Hūgariæ & Bohemiæ. Nuptiæ peractæ sunt an. 1454. VI. Decemb. Ipsa uiuere desijt an. 1505. III. Cal. Augusti. Liberi sequuntur* *

* *Liberi Cazimiri ex Elisabetha Austria.*

1 *Vladislaus natus anno 1456. Cal. Martij, post horam noctis tertiam. Electus rex Bohemiæ 25. Maij, & coronatus in Augusto anno 1471. Rex Vngariæ an. 1490. XI. Cal. Octob. Moritur an. 1516. XIII. Martij: natus 61. annos, eius*

- *Sponsa, nunquam ducta, uidua Mathiæ R. Vngariæ, Beatrix filia regis Neapolitani Ferdinandi.*
- *Vxor Anna filia domini de Candalla Vasconis in Gallia. Nuptiæ anno 1502. XXIX. Sept. Moritur 1506. XXVI. Iulij. Liberi.*
  - *Anna, cū prius Elisabetha diceretur, nata anno 1503. die XXIII. Iulij. uxor Ferdinandi Imp. anno 1521. Moritur anno 1547.*
  - *Ludouicus natus anno 1506. Cal. Maij. Paulò antè meridiem. Coronatus in Vngaria, anno 1508. IIII. Iunij. Sed in Bohemia anno 1509. XI. Martij. Moritur in pugna Mohaziana submersus in aquis anno 1526. IIII. Cal. Sept. Eius uxor Maria Philippi Austrij R. Hispaniæ filia, soror Caroli V. Imp.*

2 *Hedwiga nata an. 1457. XXVII. Sept. Vxor Georgij ducis Bauariæ.*

3 *Cazimirus natus an. 1458. III. Octob. Moritur ex phthisi an. 1483 sine uxore sanctissimus adolescens.*

4 *Ioannes Albertus natus anno 1460. XXVII. Decemb. electus R. Hungariæ, anno 1490. contra fratrem, sed exclusus redit in Poloniam, factus dux Glogouiæ, & Zegani in Silesia: adeptus regnum Poloniæ anno 1492. XXVII. Augusti, coronatus XXIII. Septemb. Moritur apoplexia sine uxore, anno 1501. XVII. Iunij: cūm uixisset annos 41. Menses V. dies XXI. regnasset annos 8 menses VIII. dies XXIII.*

5 *Alexander natus an. 1461. V. Augusti die, magnus Lithuaniæ dux, statim à patris obitu à Lithuanis renunciatus, succedit tandem fratri in regno Poloniæ, an. 1501. Moritur anno 1506 XIX. Augusti Vilnæ: cūm uixisset annos 45. & dies XIIII. Eius uxor Helena filia Ioannis ducis Moscouiæ. Moritur anno 1513.*

6 *Sophia nata an. 1364. VI. Maij, uxor Friderici Marchionis Brandenburgici.*

7 *Elisabetha nata an. 1465. III. Maij. Moritur an. 1467.*

8 SIGISMVNDVS. *Vide signum* ☞

9 *Fridericus natus an. 1468. XXVII. Aprilis, Cardinalis Tit. S. Luciæ. Archiepiscopus Gneznēsis & Episcopus Cracouiensis. Obijt confectus morbo Gallico an. 1503.*

10 *Elisabetha altera nata anno 1472. XIII. Maij. Moritur in pueritia.*

11 *Anna nata an. 1476. XII. Martij, uxor Boguslai ducis Stolpensis & Stetinensis in Pomerania.*

12 *Barbara nata anno 1478. XV. Iulij. Vxor Georgij ducis Saxoniæ, & Marchionis Misniæ.*

☞ *Sigis*

Sigismundus natus anno 1467. Cal. Ianuarij consecutus ducatum Glogouiensem & Opauiẽsem beneficio fratris Ioan. Alberti anno 1500. Magnus dux Lithuaniæ post fratris mortẽ anno 1506. Electus rex Poloniæ contra fratrem Vladislaum maximũ natu anno 1506. VIII. Decembr. & coronatus anno 1507. XXIIII. Ianuar. obijt anno 1548. Cal. Aprilis cum uixisset annos 81. menses tres. Eius uxor

- *I. Barbara Stephani Comitis Scepusiani Palatini Transsyluaniæ filia ex matre Hedwiga ducissa Teschinensi: soror Ioannis R. Vngariæ, ducta an. 1512. Moritur an. 1515. II. Octob. Eius duæ filiæ Hedwiga nata Posnaniæ XXV. Martij, ante XIIII. horam, anno 1513. Vxor Ioachimi Marchionis Brandenburgici Electoris. Anna nata anno 1515. II. Iulij.*
- *II. Bona Sforzia, Ioannis Galeacij ducis Mediolanensis, & Isabellæ Aragoniæ, reginæ Neapolitanæ filia. Ex ea liberi*
  - *Isabella uxor Ioannis Vuayuodæ Transsyluaniæ, regis Vngariæ, mater Ioannis secundi.*
  - *Sophia uxor Henrici iunioris ducis Brunsuicensis.*
  - *Catharina uxor Ioannis ducis Finlandiæ, iam Sueciæ regis.*
  - SIGISMVNDVS AVGVSTVS *natus an. 1520. IIII. Non. Augusti hora 3 $\frac{1}{2}$. ante meridiem, ascitus à patre ad regni consortium & coronatus, anno 1530. Bellum gerit cum Moscho & moritur sine liberis anno 1572. 23 Iulij cũ regnasset solus post patris obitum annos XXIIII. menses VI. dies XXIII. Eius uxor*
    - *I. Elisabetha, Ferdinandi Cæsaris filia, nuptijs anno 1543. celebratis, obijt an. 1545. XV. Iunij, sine liberis.*
    - *II. Barbara Radzuilia. Sine liberis.*
    - *III. Catharina soror primæ uxoris, filia Ferdinandi Imp. uidua Francisci primi Mantuæ ducis: ducta anno 1553. pridie Cal. Augusti. Moritur sine liberis.*
  - *Anna mortuo fratre & deserto regno ab Henrico Gallo, uirgo adhuc sed magna ætate nubit Stephano Bathorio, anno 1576. quem ex hoc coniugio regem facit.*

DVODECIMA REGNI IN NOVAM FAMILIAM TRANSLATIO.

Cum post mortem Sigismundi Augusti de nouo rege diu multumq́; consultatũ fuisset: tandẽ post benè longam deliberatiõnẽ deligitur in regem Henricus dux Andegauensis, filius Henrici secundi, Franciæ regis: frater Caroli, qui in Gallia tum regnabat. Is igitur rex in castris Gallicis salutatus à Polonis XVII. Iulij anno 1573. comparat se ad Polonicam profectionẽ & in iter eodem anno XXVIII. Septemb. ingreditur. Cum in Poloniam peruenisset, alterò deinde anno 1574. XXI. Febr. coronatus, non multò pòst, fratre in Gallia mortuo, cùm pridie Cal. Iunij rex Galliæ renunciatus esset, conuiuium regium primarijs Polonis præbuit XVII. eiusdem anni: & statim consequenti nocte cum paucis ministris clàm elabitur ut Gallicum regnum capesseret, quod Polonico anteponebat. Sic cum post acceptam coronam regnasset menses tres, dies XXV. Polonicum regnum sua discessione uacuum reliquit & nouo tandem regi, qui XIII. familiam inchoaret, locum dedit.

DECIMATERTIA FAMILIA REGVM POLONIÆ.

Stephanus Bathorius post discessum Henrici Francorum regis, per multas difficultates tandem Polonico regno potitur anno 1576. cum Annam duxisset, Sigismundi Regis innuptam adhuc sororem. Erat autem Transsyluaniæ Palatinus, natus ex ueteri & amplissima Bathoriorum familia, & hodie regnum magna cum laude feliciter administrat.

FINIS GENEALOGIAE REGVM POLONORVM.

GENEALOGIA PRINCIPVM SILESIAE, QVI A' REGIBVS POLONIAE, PIASTI POSTERIS PROCREATI, & in plurimas disseminati prouincias, uarios illius Prouinciæ tractus cum imperio tenuerunt.

IN QVA VRATISLAVIÆ, BRIGÆ, LIGNICII, SVVEIDNICIAE, IAVORII, RATHIBORIAE, OPOLIÆ, Glogouiæ, Crosnæ, Segani, Freistadij, Olsnæ, Stinauij, Sprotouiæ, Teschini, Monsterbergij, Lubæ, Guræ, &c. Principum origines & propagationes (quousq; peruestigari potuerunt) singulari diligentia traduntur.

ITEM,

TABVLA DVCVM MASSOVIAE, ET PLOCENSIVM, ETC. A' CONRADO PRIMO VSQVE AD IOANNEM postremum continuata.

ET

DVCVM LITHVANIAE FAMILIA: QVAE VNDECIMAM *regum Poloniæ propagauit.*

DVCES VRATISLAVIENSES.

Vladislaus (cuius progenitores habes in 7. familia regum Poloniæ) princeps Primarius Poloniæ, filius Boleslai Crziuousti uel distorti, nepos Vladislai Hermanni, pronepos Cazimiri, regis Poloniæ, cum in partitione paternæ prouinciæ facta inter fratres, nõ acquiesceret, eiectus à fratribus ex Polonia, exulat apud Conradum & Fridericum Imp. quorum opera reconciliatus cum fratribus, cûm adiudicatam illi Silesiam occupare uellet, moritur in itinere anno 1159. sepultus Aldenburgi in Holsatia. Eius uxor Christina (ut Poloni scribunt) filia Henrici V. Imp. ~~Ego cum aliis sentio qui Gertrudam nominant Leopoldi Marchionis Austriæ filiam.~~

- Boleslaus procerus uel altus, intercessione Friderici Cæsaris consecutus cũ fratribus Silesiæ principatum anno 1163. fit in partitione dux VRATISLAVIENSIS: & deinde mortuo tertio fratre anno 1178. dux Glogouiensis & Crosnensis. Moritur anno 1201. VI. Decembr. Eius liberi ex uxore
  - I. Vuenceslaua Ruthena.
    - Alga uel Otilia uirgo.
    - Boleslaus moritur ante patrem.
    - Iaroslaus Episcopus Vratislauiensis an. 1198. moritur anno 1201.
  - II. Adelheida soror Conradi II. Imper. ut Poloni narrãt.
    - Henricus barbatus solus succedit patri anno 1201. affectãs monarchiã Polonicam anno 1225. cedit statim: tandem tamen cõtra Conradum Massouium tutor Boleslai Pudici, princeps Cracouiensis & defectione subditorũ dux maioris Poloniæ cõtra Sputatorẽ. Moritur in Silesia an. 1238. XIX. Martij. Eius uxor Hedwiga sancta, filia Bertholdi ducis Meraniæ, Carinthiæ & Istriæ. Moritur anno 1243.
      - Boleslaus uiuo patre factus Libusensis dominus uendit magnam partem Marchioni Brandenburgico: obijt cœlebs.
      - Gertruda abbatissa in Trzebanicz.
      - Henricus Pius. Vide ⁂
      - Conradus dominus Crosnæ, Sagani, & Lusatiæ superioris. Moritur ex casu an. 1213. Eius uxor filia ducis Saxoniæ. Sine liberis.
    - Conradus obijt in iuuentute.
    - Ioannes moritur in prima ætate.
    - Adelheida uxor Dipoldi Marchionis Morauiæ, mater Boleslai & Brunonis.
- Conradus Loripes, princeps Glogouiensis & Crosnensis. Moritur sine liberis.

RATHIBORIENSES, TESCHINENSES, BITHOMIENSES ET OPOLIENSES.

- Miecslaus dux Rathiboriensis, Teschinensis & Opoliensis, autor ducum Opoliensium. Eius filius Cazimirus post patrem dux Rathiboriæ & Opoliæ. Moritur anno 1236. VI. Maij. Ex Vuenceslaua.
  - Micislaus Rathiboriensis moritur an. 1251. sine liberis. Eius uxor Iuditha filia Conradi ducis Massouij.
  - Vladislaus Opoliensis ex patre & Rathiboriensis ex fratre princeps. Vxor Euphemia filia Premisli ducis Posnaniensis in maiori Polonia. Eius filius ~~Cazimirus uixit anno 1289.~~ Cromerus lib. 10. in fin. Huius posteros, quanquam magnam partem explicatos habemus tamen propter incertam successionẽ & personarum confusionem, asscribere noluimus.

ORIGO LIGNICENSIVM PRINCIPUM & Brigensium.

- *Henricus Pius hæres omniũ ditionum patris in Silesia, Lusatia & maiore Polonia anno 1238. Captus à Tartaris in bello trucidatur miserè anno 1241. IX. Aprilis. Sepultus Vratislauiæ in cœnobio à se fundato ad D. Iacobũ. Eius uxor Anna filia Othocari regis Bohemiæ. Ex qua*
  - *Filia promissa Othoni Vuittelspachio sicario & percussori Philippi Cæsaris, sed postea monasticam secuta uitam.*
  - *Filiæ plures moniales in Trebnicensi cœnobio.*
  - *Boleslaus Caluus primũ dux Vratislauiẽsis, sed commutata ditione cũ fratre dux Lignicensis, amittit maiorem Poloniam ab auo occupatã. Moritur ex senio & languore anno 1278. uocatus ad Poloniæ dominatum. Eius uxor*
    - *I. Hedwiga filia Henrici comitis Anhaldini Moritur anno 1275.*
      - *Hedwiga uxor Conradi, filij Semouiti ducis Massouiæ.*
      - *Agnes uxor Vlrici comitis in Vuirtenberg.*
      - *Henricus Ventricosus Lignicius & per uim post patruelis mortẽ Vratislauiensis princeps, sed captus à Conrado patruo magnam occupatæ ditionis iacturam facit. Moritur ex morbo contracto in carcere patrui VIII. Cal. Martij anno 1296. Sepultus Vratislauiæ. Eius uxor Elisabetha filia Boleslai ducis Kalisienisis in maiori Polonia: ex qua liberi*
        - *Hedwiga uxor Marchionis Brandeburgici.*
        - *Euphemia uxor Othonis Marchionis Carinthiæ.*
        - *Boleslaus dux Brigensis. Vide literam A.*
        - *Helena* } *Moniales.*
        - *Elisabetha* } *Moniales.*
        - *Vladislaus dux Lignicensis, sed cedit fratri cùm promissam pecuniam soluere non posset. Deinde armis iterum repetit. Tandem delirus uendit Ioanni regi Bohemiæ. Eius uxor fuit filia Boleslai ducis Massouiæ uetula. Sine liberis.*
        - *Anna moritur in prima ætate.*
        - *Henricus dux Vratislauiensis oppressus bello à fratre, ducatum donat regi Poloniæ: à quo receptum tradit regi Bohemiæ anno 1327. unico reseruato oppido Clozka. Moritur anno 1337. Eius uxor Anna uidua Hermanni Marchionis Brandenburgici, filia Alberti Cæsaris Austriaci.*
          - *Euphemia.*
          - *Margareta.*
          - *Elisabetha.*
      - *Bernhardus dictus agilis, moritur sine liberis anno 1280.*
      - *Anna monialis & abbatissa Trebnicensis.*
      - *Catharina in pueritia moritur.*
      - *Boleslaus dux Sweidnicensis. Vide literam B.*
    - *II. Adelheida filia Samborij ducis Pomeraniæ deserit maritum.*
  - *Constantia uxor Cazimiri, filij Conradi ducis Massouiæ anno 1236.*
  - *Vladislaus Archiepiscopus Salisburgensis. Moritur an. 1270.*
  - *Henricus. Vide literam C.*
  - *Gertruda uxor Boleslai filij Conradi ducis Massouiæ.*
  - *Elisabetha uxor Premisli ducis Posnaniensis in maiore Polonia.*
  - *Conradus. Vide literam D.*

BRIGEN-

BRIGENSES PRINCIPES.

A. Boleslaus dux Brigensis ex diuisione anno 1315. deinde etiã Lignicensis, fratre cedente: tandem etiã Olsnensis per uim, oppresso Conrado filio Henrici Glogouiensis principis, fit regis Bohemiæ beneficiarius anno 1331. Moritur an. 1342. Vxor secunda Catharina Cracouiensis mulier nullos ex eo liberos reliqt: sed ex prima Margareta filia Vuenceslai regis Bohemiæ (q̃ obijt an. 1335.) sunt hi filij

- Vuenceslaus dux Lignicensis moritur anno 1347. Eius uxor N. filia Teschinensis ducis: ex qua
  - Rupertus dux Brigensis primum sub tutore patruo, deinde solus anno 1353. Moritur anno 1390. Vxor Hedwiga Henrici Glogouiensis filia uidua Cazimiri magni regis Poloniæ. Ex ea nata Barbara uxor Rudolphi postremi electoris Saxoniæ ex familia Anhaldina.
  - Boleslaus occisus in ludo equestri Lignicij: florente ætate.
  - Henricus decanus Vratislauiensis & Episcopus Vladislauiensis in Polonia.
  - Vuenceslaus episcopus Libusensis, & deinde Vratislauiensis: moritur anno 1417. Paternam prouinciam mortuis fratribus donat agnato Brigensi duci.
- Ludouicus dux Brigensis & Laubanensis tutor liberorũ fratris, princeps optimus. Vxor N. filia Henrici ducis Glogouiensis, & Saganensis.
  - Vuenceslaus mortuus est cœlebs.
  - Henricus cognomento γιγμαχίας Hertzog Heinrich mit der schrammẽ. Vxor N. filia Zemouiti ducis Massouiæ, uidua Cazimiri, ducis Stetinensis.
    - Hẽricus dux Lubensis dominus exiguæ ditionis. Vxor ignoratur.
      - Rupertus eques Rhodius.
      - Ludouic. Lubensis anno 1431. uxor Margareta Nicolai Opoliensis soror.
        - Henricus dux Goldbergẽsis, moritur in adolescentia.
        - Ioannes Lubensis dux Lignicius post socerũ, sed reiectus à subditis, moritur mœrore anno 1453. Sepultus Olauiæ.
    - Ludouicus dux Lignicius ex Ruperto agnato & Brigẽsis ex patre, dominus Trintschinensis comitatus in Vngaria gratissimus Sigismũdo Cæsari. Moritur an. 1436. Vxor Elisabetha filia Friderici Burggrauij Noribergici I. Electoris Brandenburg.
      - Hedwiga uxor agnati Ioannis Lubẽsis — Ex his natus Fridericus. Vide sig. ☞
      - Magdalena uxor Nicolai Opoliensis ducis.

☞ Fridericus materni aui hæreditatẽ totã recuperat an. 1469. post longam & incertam expectationem, cũ ditio à Bohemiæ regibus teneretur, generalis præfectus Silesiæ, moritur an. 1488. IX. Maij annorũ 42. Natus enim esse dicitur an. 1446. Eius uxor Ludomilla filia Georgij Boiebracij regis Bohemiæ. Obijt anno 1503. Ex ea nati,

- Fridericus dux Lignicensis, eques auratus creatus Hierosolymis, præses Silesiæ inferioris natus anno 1480. Moritur anno 1547. Vxor prima Elisabetha Cazimiri R. Poloniæ filia. Moritur an. 1517. XVII. Februar. in puerperio. Sine liberis. Ex secũda Sophia Friderici M. Brandeburg. filia, mortua anno 1537. sunt nati
  - Sophia uxor Ioannis Georgij March. Brandeburgici.
  - Georgius natus an. 1524. egregius princeps, literarũ Mecœnas et ornamẽtũ Silesiæ. Viuit adhuc dux laudatissimus. Vxor Barbara Ioachimi II. March. Brandeburgici filia, celebrat nuptias an. 1545.
    - Barbara moritur uirgo.
    - Ioachimus præfectus Lebusensis ditionis. Eius uxor filia principis Anhaldini.
    - Elisabetha.
    - Ioannes.
  - Fridericus natus anno 1520. dux Lignici. Moritur 1570. XV. Decembr. Vxor Catharina Henrici ducis Mechelburg. filia.
    - Catharina uxor Friderici Cazimiri ducis Teschinensis Nuptiæ fuerunt 1563.
    - Helena uxor Sigismũdi Curtzbachij Baronis.
    - Henricus natus an. 1539. abdicare se magistratu iubetur à Cæsare an 1576. Vxor Sophia Georgij M. Brandeburgici filia.
      - Sabina Barbara moritur infans
      - Georgius Fridericus moritur in pueritia.
      - Aemylia nata an no 1563.
    - Fridericus fratri in administratione prouinciæ succedit: natus anno 1552.
- Ioannes Mortuus est iuuenis 18. annorum.
- Georgius dux Brigensis gratissimus Maximiliano Cæsari, Mortuus est an. 1521. pridie Cal. Iunij. Vxor Anna Boguslai X. Pomeraniæ ducis filia: sine liberis.

DVCES SVVEIDNICENSES, IAVRENSES, & Munsterbergenses.

B. Boleslaus dux Sweidnicẽsis, & dominus Iauorij, &c. Fundator Cœnobij Grissensis. Moritur anno 1301. Vxor ignoratur.

- Henricus Iauorij dux: moritur sine liberis. Vxor Agnes, filia Vuenceslai R. Bohemiæ.
- Boleslaus Sambicensis, uel Munsterbergensis dux. Vxor ignoratur. Eius filius Nicolaus dux Munsterbergensis. Moritur in Hungaria, in reditu ex Syria. Eius uxor ignoratur.
  - Henricus commendator ordinis Teutonici in Prusia.
  - Boleslaus dux Munsterbergicus occisus à fatuo ex conaiectu lateris. Vxor ignoratur. Sine liberis.
- Bernhardus Sweidnicẽsis dux in Silesia. Vxor N. filia Vladislai Locttici R. Poloniæ.
  - Boleslaus uel Bolko dux Sweidnicensis. Moritur anno 1368. Sepultus Grissæ. Vxor Agnes filia Leopoldi ducis Austriæ, neptis Alberti Cæsaris. Alijs Catharina. Sine liberis.
  - Henricus uel Heynko dux Iaurensis & Furstenbergensis. Obijt anno 1345. Author Laubanensis Cœnobij ad S. Mariam Magdalenam. Eius filia Anna, uxor fuit Caroli IIII. Cæsaris, cum dote Sweidnicensis & Iaurensis ditionis.

C. Henricus primùm Lignicius dux, postea commutatione, princeps Vratislauiensis. Moritur an. 1266. Eius uxor

- I. Iuditha filia Cõradi ducis Massouiæ, uidua Micislai Opoliensis.
  - Henricus IIII. uel Probus dux Vratislauiensis ex patre & princeps supremus Poloniæ, anno 1289. contra Boleslaum Massouium & Locticum. Moritur an. 1290. sine liberis. Vxor Mechtilda filia Othonis March. Brandeburgici.
  - Hedwiga.
- II. Filia ducis Saxoniæ.

INITIVM DVCVM GLOGOVIÆ.

D. Conradus primũ ecclesiæ destinatus, armis hæreditatem paternam repetit, factus dux Glogouiensis & Crosnensis, anno 1251. cum ex testamento Henrici Probi relictus esset Vratislauiensis principatus hæres: impeditur ab Henrico Ventricoso Lignicio duce: sed tamen magnam partem istius prouinciæ tandem accepit. Moritur ex ueneno septuagenarius, an. 1298. Eius uxor

- I. Salome filia Vladislai Sputatoris ducis maioris Poloniæ, sanctissima matrona moritur, an. 1271.
  - Henricus primum Glogouiẽsis & post fratres totius paternæ ditionis princeps & dux etiam maioris Poloniæ, & electus cõtra Locticum supremus princeps Poloniæ. Moritur an. 1309. V. Idus Decembr. Sepultus in Lubensi monasterio. Vxor Mechtilda Alberti Brunsuicensis ducis.
    - Henricus IIII. Zagani & Sprottæ princeps & mortuo Premislao fratre, dominus dimidiæ Glogouiæ. Moritur ex dolore quod frater alteram Glogouiæ partem uendidisset Bohemo an. 1334. Eius uxor Mechtilda Hermanni March. Brandenburgici filia ex matre Austriaca Anna. Ex ea natus Henricus V. Ferreus. Vide signum):(
    - Beatrix uxor Ludouici Cæsaris.
    - Conradus dux Olsnicensis, & post Ioannem fratrem Stinauiensis autor omnium Olsnicensium principum, qui usq; ad an. 1491. uixerũt.
    - Ioannes dux Stinauij & Curæ, & post Premislaũ fratrem dimidiæ Glogouiæ, quam uendit Ioanni R. Bohemiæ. Moritur sine liberis.
    - Premislaus dux Glogouiensis, occisus à suis an. 1331.
  - Anna.
  - Conradus dux Stinauiensis & Gurensis, gibbosus homo: fit præpositus Vratislauiensis & cum Archiepiscopatum Salisburgensem ineptè propter ceruisiam, quæ isto loco non esset, repudiasset, ideoq; ditionem à fratre reposceret, capitur & liberatus tandẽm moritur an. 1304. cœlebs. Sepultus Stinauiæ.
  - Euphemia.
  - Premislaus dux Sprottensis & Saganensis occiditur in bello Henrici Probi Vratislauiensis contra Locticum an. 1290. Cromerus lib. 10. in intertog. p. 176.
  - Hedwiga.
- II. Brigida, Theodorici Marchionis Misniæ filia, uidua Conradini ducis Sueuiæ. Obijt anno 1272. cum nuptiæ fuissent anno 1271. Sine liberis.

):(Hen-

):(*Henricus V. Ferreus, dominus dimidiæ Glogouiæ, Guræ, Sagani, Crosnæ, Freistadij, Sprottæ, &c. Amittit interceptum à Polonis Fraunstadiensem tractum. Proficiscitur in Syriam & moritur anno 1369. Vxor Catharina.*

- *Henricus VI. cognominatus senior, dux Sagani, Crosnæ & Suibusij. Moritur sine liberis.*
- *Henricus VII. Rapoldus, dux dimidiæ Glogouiæ, Stinauiæ, & Guræ, dominus arcis Hencendorfij. Moritur sine masculis liberis.*
- *Henricus VIII. cognomine Passer, dux primũ Freistadiensis & Sprottanus. Tandem post fratres totius paterni ducatus princeps. Moritur anno 1395. Vxor N. filia ducis Opoliæ & Rathiboriæ.*
  - *Ioannes Saganensis crudelis princeps, primus Sagani dux. Moritur an. 1439. Vxor filia Landgrauij Thuringiæ: alijs ducissa Saxon. Scholastica Lauẽburgica.*
    - *Ioannes Saganẽsis, uel Swibusiensis dux, & deinde etiã D. dimidiæ Glogouiæ: asperrimus tyrãnus, postremò cõiectus in exiliũ, moritur in inopia, anno 1502. Vendit Saganẽsem ducatũ Ernesto, & Alberto fratribus Saxoniæ ducibus. Vxor Catharina, filia Vuenceslai Stinauiensis ex matre Salome.*
      - *Salome uxor Alberti*
      - *Hedwiga uxor Georgij*
      - *Anna uxor Caroli*
      - (of all three:) *Munsterbergici ducis. Nam hæ tres sorores trib. fratribus, filijs Henrici Munsterbergici, nepotibus Georgij Boiebracij, regis Bohemiæ nupserãt: anno 1488.*
    - *Vuenceslaus consenescit Vratislauiæ in otio, mortuus anno 1488.*
    - *Rodolphus cecidit in bello Prutenico an. 1454. XVII. Septembr.*
    - *Balthasar egregius miles, moritur in carcere in quem frater Ioannes eum coniecerat.*
    - *Tres filiæ: quarum nomina latent.*
  - *Vuenceslaus Crosnensis dux, discerptus à rupta belli machina.*
  - *Henricus IX. Rapoldus. Moritur in aula Regis Daniæ.*
  - *Hẽricus X. dominus dimidiæ Glogouiæ & Freistadij, unde dux Freistadiensis dici cõsueuit. Moritur anno 1467. Vxor Hedwiga.*
    - *Elisabetha.*
    - *Anna uxor domini Rosenbergij Bohemici Baronis.*
    - *Sigismundus natus anno 1430. Moritur anno 1358.*
    - *Henricus XI. dimidiæ Glogouiæ, & Freistadij dux. Moritur an. 1476. XXI. Februarij. Eius uxor Barbara Alberti March. Brandeburgici electoris filia, nata X. annos concubuit cum marito: anno 1474.*
- *Hedwiga uxor Cazimiri Regis Poloniæ. Quo mortuo nubit Ruperto Lignicensi duci.*

DVCES MASSOVIÆ, CVIAVIÆ, LANCICIÆ, DOBRZINI, Siradiæ, Cirnæ, Plocij, Varsauiæ, Gnieuukouiæ, Michelouiæ, Belsij, Rauij, &c. Ex Regibus Poloniæ propagati.

Conradus Cazimiri Poloniæ domini filius Boleslai nepos, Vladislai Hermanni pronepos, Cazimiri R. abnepos, frater Leskonis albi, domini Poloniæ, dux Mazouiæ et Cuiauiæ, affectat principatum Poloniæ: euocat Crucigeros equites Germanos contra Prutenos, anno 1213. aliâs 1217. Mirabilis princeps, moritur anno 1247. Sepultus in ecclesia Plocensi. Vxor Agathia Russa.

- *Semouitus dux Mazouiæ post patrem, captus à Ruthenis in bello decollatur anno 1260. uel 1262. Vxor Gertruda.*
  - *Conradus dux Massouiæ Cirnensis affectat principatum Poloniæ contra patruelem Leskonem Nigrum anno 1282. & 1285. sed frustrà: moritur an. 1294. sine liberis. Vxor Hedwiga filia Boleslai Calui Lignicensis ducis.*
  - *Boleslaus. Vide signum* *
- *Iuditha Micislai Opoliensis & secundò Henrici Vratislauiensis uxor.*
- *Premislaus occisus in bello contra Henricum Barbatum Vratislauiensem an. 1228.*
- *Boleslaus moritur post patrem sine liberis. Vxor Gertruda uel Constantia, filia Henrici Pij Vratislauiensis.*
- *Micslaus à muribus deuoratus.*
- *Cazimirus Dux Cuiauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, post patrem, moritur an. 1268. Eius liberi ex uxore*
  - *Priore*
    - *Zemomislus dux Vladislauiēsis, moritur anno 1287. Vxor Salomea filia Suatopolci ducis Pomeraniæ*
      - *Lesko dux Ino Vladislauiensis, Michalouiensis, & Vuissegradensis, captus à Vuenceslao Poloniæ & Bohemiæ R. oppignerat Michalouiensem ducatum crucigeris. Mortuus sine hærede.*
      - *Constantia Abbatissa Trebnicensis.*
      - *Fenuenna uxor Stephani regis Vngariæ.*
      - *Premislaus dux Bidgostiæ, gubernator cum patre Pomeraniæ an. 1310. Moritur sine hærede.*
      - *Cazimirus D. Gniewkouiensis & mortuis fratribus totius paternæ ditionis domin⁹. Eius uxor ignoratur.*
        - *Vladislaus albus, uaria fortuna iactatus, tandem abbas & monachus, uendito Gniewkowiensi ducatu Ludouico Hungariæ & Poloniæ regi, ex abbatia Hungarica fugit Diuionem: inde reuocatus contra Ludouicum R. affectat regnū Polonicum. Sed redit Diuionem in monasteriū infelix homo, ubi moritur.*
        - *Elisabetha uxor Stephani Hisubusbani, regis Bosnæ, mater Elisabethæ, quæ nuptijs fuit cum Ludouico Vngariæ R. coniuncta.*
    - *Lesko Niger D. Siradiensis, post Boleslaum Pudicū ex adoptione dominus Poloniæ an. 1279. Ex agitatus à Conrado patruele Massouiæ an. 1285. uincit an. 1287. Et eodē grassantib. Tartaris fugit in Vngariā. Redit an. 1288. & moritur an 1289. prid. Cal. Octobr. sine liberis. Vxor Grijfina filia Roscislai ducis Russiæ, soror Cunegundæ Bohemæ.*
  - *Secunda Constantina filia Henrici Pij Vratislauiensis: alijs Gertruda*
    - *Vladislaus Locticus R. Poloniæ, cuius familiam uide in mutatione regni Polonici.*
    - *Semouitus Dobrinensis dux. Vxor Anastasia*
      - *Cazimirus.*
      - *Vladislaus Lencicienſis D. permutatione Dobrinensis ducatus à rege.*
    - *Cazimirus Lencicienſis dux, interficitur in bello Lithuanico anno 1294. sine liberis.* Crom. lib. 10. p. 178.

* Boles-

- Boleslaus D. Plocẽsis in Massouia, princeps Poloniæ post Leskonem Nigrum, sed reiectus ab Henrico Probo Vratislauiense, moritur an. 1313. Vissegradi 8. Cal. Maij. Eius liberi ex uxore
  - I. Prezislaua Lithuana Troideni ducis filia
    - Semouitus Cirsci dux Vxor ignoratur. Filius Semouitus extinctis patruelibus dominus Massouiæ, iurat in uerba regis Poloniæ anno 1355. Moritur anno 1381. in arce Plocẽsi. Eius liberi ex uxore
      - I. Filia Nicolai ducis Opauiæ (*Euphemia*)
        - Ianusius uel Ioãnes Varsouiensis dux in Massouia. Moritur an. 1428. Vxor Anna Keystuth Lithuaniæ ducis filia. Ex ea filius Boleslaus Varsouiæ dux, electus R. Poloniæ contra Cazimirum Iagellonis filium an. 1446. sed statim repudiatus. Moritur anno 1462. Vxor Barbara Rusiæ ducis filia.
          - Conradus Varsouiæ dux & post fratrem Ioannẽ Cirnẽsis. Moritur an. 1503. XXVIII. Octob. Vxor Anna plebeia.
            - Ioannes Cirnensis dux
            - Stanislaus Cirnensis dux.
            - His duobus mortuis an. 1526. tota Massouia redijt ad regnum Polonicum.
            - Anna uxor Stanislai Odrouanzi Palatini Rusiæ.
          - Cazimirus Canonicus Episcopus Plocensis.
          - Anna uxor Michaëlis filij Sigismundi ducis Lithuaniæ.
          - Boleslaus moritur sine liberis. Vxor anna filia Pauli Hunouij Palatini Belsensis.
          - Sophia.
          - Ioannes Plocensis dux aspirat ad regnum contra Ioannem Albertum anno 1492. Moritur cœlebs an. 1495. XXIII. Febr.
        - Zemouitus Dux Plocensis Massouiæ, Rex Poloniæ renũciatus cõtra Sigismundum R. Hungariæ, sed non consecutus regnum, obijt anno 1426. Vxor Alexandra soror Iagellonis regis Poloniæ, filia Olgerdi.
          - Catharina moritur innupta.
          - Euphemia uxor Vuenceslai Teschinensium ducis filia.
          - Zimbarca uxor Ernesti ducis Austriæ.
          - Casimirus Belsensis dux: moritur an. 1446.
          - Alexander patriarcha Aquilegiensis, episcopus Tridentinus & Cardinalis, Legatus concilij Basiliensis an. 1442.
          - Semouitus Rauensis dux. Vxor ignoratur. Filia Margaretha uxor Conradi Nigri ducis Olsnicensis.
          - Amelia uel Aemylia uxor Boguslai Stolpensium ducis, sponsa anno 1432.
          - Vladislaus Plocẽsis dux & Belsensis post fratrẽ. Moritur an. 1455. Vxor ignoratur.
            - Zemouitus Plocẽsis dux.
            - Vladislaus Rauẽsis & Belsensis dux.
            - Sine liberis mortui ueneno anno 1462.
          - Agathia uxor Michaëlis ducis Lithuaniæ, qui filius erat Sigismundi fratris Vitouldi: aliàs Anna dicitur Boleslai filia.
      - II. Filia Vladislai ducis Zambicensis iugulata à marito
        - N. filia, uxor primum Cazimiri Stetini ducis: secundò Henrici Stigmatiæ Brigensis.
        - Henricus Lencicicnsis præpositus & episcopus, sed ducit uxorẽ: sublatus statim post nuptias ueneno. Vxor Ringala filia Vitoldi ducis Lithuaniæ; aliàs soror. Sine liberis.
        - Agathia uxor Vladislai Opoliensis, Vielunensis & Dobrzinensis.
    - Troidenus Dux Varsouiæ in Massouia. Vxor Maria filia Russorũ ducis.
      - Cazimirus moritur an. 1354. sine liberis.
      - Boleslaus dux ex matre Halicìensis, Leopoliensis, & Vladimiriensis in Rusia. Occiditur à suis ueneno propter imperatas exactiones an. 1340. Vxor ignoratur: sine liberis.
  - II. Bohema
    - N. filia.
    - Vuenceslaus uel Vanko dux Plocensis in Massouia. Vxor Elisabetha, filia Gedemini ducis Lithuaniæ. Eius unicus filius Boleslaus dux Plocensis: moritur an. 1353. hærede relicto Cazimiro rege.

DVCVM LITHVANIÆ FAMILIA, QVÆ VNDECIMAM regum Poloniæ procreauit.

Gedeminus, occiso legitimo principe Vithene & ducta illius uxore, dux Lithuaniæ, an. 1300. occisus sagitta in bello contra crucigeros anno 1308 Vxor ducissa Lithuaniæ, uidua prioris ducis Vithenis.

- *Filij VII.*
  - 1. *Moniuidus dominus Kernouiæ & Slonimi in Rusia.*
  - 2. *Narimundus dominus Pinsci à patre. Vxor ignoratur. Filius Georgius.*
  - 3. *Olgerdus dominus Kreuæ à patre & Rusiæ ex uxore, deinde eiecto fratre Iaunutho dominus Vilnæ, & dux Lithuaniæ. Moritur an. 1381. Vxor ignoratur.*
    - *Filij XII.*
      - *Iagello succedit patri in magno ducatu Lithuaniæ an. 1381. Factus rex Poloniæ 1386. Vide huius posteros & uxores in undecima regum Poloniæ familia.*
      - *Skirgellus dux Plocensis, postea Lithuanus, tertiò cedens patrueli Vitoldo, dux Kiouiensis in Starodub. Moritur ex ueneno anno 1395.*
      - *Switrigellus in baptismo Boleslaus dux Lithuaniæ post Vitoldum patruelem, an. 1430. Expulsus iterum an. 1431. suffocatus an. 1452 Vxor Russa Twerensium ducis filia.*
      - *Borzischus.*
      - *Koributhus dux Hussitarum in Bohemia occisus an. 1435.*
      - *Viguntbus Alexander in baptismo, dux Bidgostiæ & Inowsladislauiæ. Sine liberis. Vxor filia Vladislai Opoliensis ducis.*
      - *Korigalus, postea Cazimirus, capite plectitur ab hoste an. 1390.*
      - *Norimunthus strangulatus à crucigeris an. 1390.*
      - *Langwinus.*
      - *Lubartus.*
      - *Andreas.*
      - *Buthauus.*
    - *Filiæ duæ*
      - *Maria uxor Voidilonis pincernæ.*
      - *Alexandra uxor Semouiti ducis Massouij.*
  - 4. *Iawnuthus dominus Vilnæ, unde eum fratres exturbant & faciunt ducem Zaslauiensem.*
  - 6. *Korinthus dominus Nouogrodi: uxor ignoratur.*
    - *Alexander dux Vladimiriæ.*
    - *Georgius.*
    - *Theodorus.*
  - 7. *Lubardus à patre nihil acceperat, sed ex uxore dux erat Leopoliensis & Vuladimiriensis. Vxor filia & hæres ducis Leopoliensis, & Vladimiriensis.*
  - 5. *Keystuthus dominus Troci, tandem captus à nepote ex fratre Iagellone occiditur in carcere, an. 1382. Vxor ignoratur.*
    - *N. filia uxor Andreæ Ioannis ducis Kiouiensis, mater Mariæ reginæ Polonicæ, uxoris Iagellonis.*
    - *Vitoldus post baptismũ Alexãder, magnus D. Lithuaniæ beneficio patruelis Iagellonis regis Poloniæ: moritur in regij tituli affectatione anno 1430. Vxor*
      - *I. Anna. Eius filia Anastasia postea Sophia, uxor Basilij ducis Moscouiæ.*
      - *II. Iuliana prioris uxoris matertera. Sine liberis.*
    - *Patricius.*
    - *Totiuilus.*
    - *Sigismundus dux Starodubensium, postea Lithuaniæ dux. Vxor ignoratur. Filius Michaël eiectus ex ducatu Lithuaniæ: eius uxor Agathia filia Boleslai Massouij: alijs Anna filia Zemouiti Massouij, nisi duæ fuerunt uxores.*
    - *Voydatus.*
    - *Anna uxor Ioannis ducis Massouiæ.*
    - *Ringala uxor Henrici ducis Massouiæ: alijs filia Vitoldi.*
- *Filiæ II.*
  - *Anna uxor Cazimiri regis Poloniæ an. 1325.*
  - *Elisabetha uxor Vuenceslai ducis Plocensis in Massouia.*

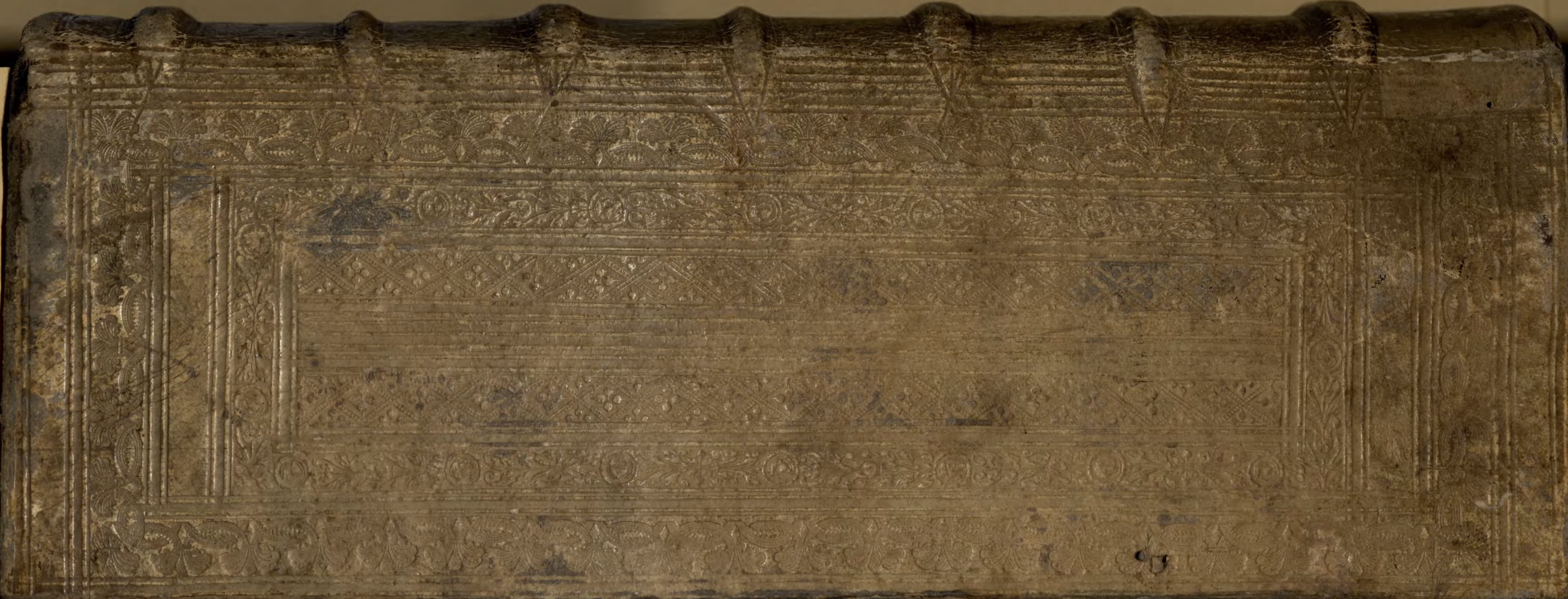
FINIS.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI, ANNO
SALVTIS NOSTRAE INSTAVRATAE,
CIϽ. IϽ. XXCII. MENSE SE-
PTEMBRI.

Oppaviae 84
3 R 12 g

Z

[illegible]

Respicis quia ex nimia pr[illegible]
nitate affligimur. ecce pi
etatis uentura visitacione conso
lemur. Qui cum patre. V[ersus] [illegible]
[illegible] indicebit illis. Clamabunt
[illegible] illi isti adduxit adiutore [illegible]
bulacionis et inueniet eis salutato
rem et pugnatorem qui liberet eos
Et cognoscet dominus ab egipto
[illegible]

[illegible]
[illegible] et decor [illegible]
uidebunt gloriam domini et decore
dei nostri. Confortate manus
dissolutas et genua debilia
roborate. Dicite pusillanimi
bus confortamini et nolite ti
mere. Ecce deus noster ultionem ad
ducet [illegible] ipse
ueniet [illegible] saluabit nos. [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] domine nos
[illegible]
[illegible] aduentu
[illegible]
Rorate celi desuper [illegible]
et nubes pluant iustum aperiatur
terra et germinet saluatorem [illegible]
[illegible]

Histor. Polon

180.